

pjo

Uit de spagaat!

Naar een kwaliteitsraamwerk voor
Participatief Jongeren Onderzoek

Kitty Jurrius

Uit de spagaat!

Naar een kwaliteitsraamwerk voor
Participatief Jongeren Onderzoek

Kitty Jurrius

Ipskamp Drukkers B.V. Amsterdam

ISBN: 978-94-6191-475-0

© 2012 Kitty Jurrius

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Uit de spagaat!

Naar een kwaliteitsraamwerk voor
Participatief Jongeren Onderzoek

Healing the paradigm-split

Towards a quality framework
for Participatory Youth Research

(with a summary in English)

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de Universiteit Utrecht op gezag van de rector
magnificus, prof. dr. G.J. van der Zwaan, ingevolge het besluit van het college voor
promoties in het openbaar te verdedigen op

vrijdag 18 januari 2013 des middags te 12.45 uur

door

Kitty Hedwig Maria Jurrius

geboren op 21 juli 1977
te Randwijk (gemeente Heteren)

Promotor: Prof. dr. M. de Winter
Copromotor: Dr. H.R. Boeije

Dit onderzoek werd mede mogelijk gemaakt door (financiële) steun van

*Stichting Alexander
VSB-fonds
Fonds tot nut van het Algemeen*

Inhoud

Inleiding	8
1. Ontstaan en ontwikkeling PJO in Nederland	11
1.1 Politieke context: Jeugdparticipatie	11
1.2 PJO in het buitenland	13
1.3 PJO in Nederland	14
1.3.1 <i>Opkomst en ontwikkeling</i>	14
1.3.2 <i>Kritieken op de onderzoeksmethode</i>	15
1.3.3 <i>Verminderde aantallen, meer oog voor kwaliteit</i>	16
1.4 Positionering en doelen	19
1.4.1 <i>Positionering als onderzoeksmethode</i>	19
1.4.2 <i>Positionering als methode om jongeren invloed te geven</i>	20
1.4.3 <i>Positionering als educatieve methode</i>	21
1.4.4 <i>Overlap en combinaties</i>	21
1.5 Werkdefinitie voor PJO	23
1.6 Vraagstelling	23
2. Kwaliteit	26
2.1 Beoordelen van kwaliteit	26
2.2 Kwaliteitsaspecten	28
2.3 De afweging: optimaal zijn van 'het gerealiseerde' ten opzichte van 'verwachtingen'	29
2.4 Normen: gewenste toestand van een kwaliteitsaspect	29
2.5 Indicatoren: aanwijzingen over het gehalte aan kwaliteit	30
2.6 Een kwaliteitsraamwerk voor PJO ontwikkelen	31
3 Kwaliteitsaspecten	34
3.1 Verkenning van publicaties over PJO	34
3.1.1 <i>Bronnen</i>	34
3.1.2 <i>Analyse</i>	35
3.2 Procesaspecten	36
3.3 Uitkomstaspecten	40
3.4 Structuuraspecten	43
3.5 Concept kwaliteitsraamwerk voor PJO	45
4. Casestudy PJO 1996-2006	47
4.1 Onderzoeksmethode	47
4.1.1 <i>Opzet onderzoek</i>	47
4.1.2 <i>Selectie van cases</i>	47
4.1.3 <i>Operationalisering</i>	50
4.1.4 <i>Dataverzameling</i>	52
4.1.5 <i>Analyse</i>	55
4.2 Case uit de beginjaren: Discriminatie	55
4.3 PJO in jeugdzorg: Jongeren Inspectie Teams De Rading	59
4.4 Marokkaanse jongeren en PJO: Samen sterk	63
4.5 Grote aantallen: JIJ-onderzoek	67

4.6	Gemeentelijk jeugdbeleid: Jeugdraad Gouda	71
4.7	PJO in het onderwijs: Future Awards	75
4.8	Toegang tot de doelgroep: PJO naar Seksueel gedrag	78
4.9	Positionering en dilemma's	82
5.	Resultaten casestudy per kwaliteitsaspect	87
5.1	Procesaspecten	87
5.1.1	<i>Onderzoeksstappen</i>	87
5.1.2	<i>Samenwerking onderzoeker - jongeren</i>	94
5.1.3	<i>Mate van betrokkenheid</i>	96
5.2	Uitkomstaspecten	98
5.2.1	<i>Kennis</i>	98
5.2.2	<i>Verbeteringen in leefsituatie</i>	100
5.2.3	<i>Omgang tussen jongeren en volwassenen</i>	102
5.2.4	<i>Vergroting individuele mogelijkheden jongeren</i>	103
5.3	Structuuraspecten	106
5.3.1	<i>Tijd en middelen</i>	106
5.3.2	<i>Capaciteiten PJO-onderzoekers</i>	107
5.4	Paradigmaspagaat in het streven naar kwaliteit	109
6.	Participatief Jongeren Onderzoek vanuit een handelingstheoretisch perspectief	112
6.1	Naar een theoretisch fundament voor PJO	112
6.2	Keuze voor Deweys handelingstheoretisch perspectief	113
6.3	Theoretische toepassing op PJO	114
6.4	Praktische toepassing op PJO	117
6.4.1	<i>Onderzoeksmethode</i>	118
6.4.2	<i>Democratische kennisontwikkeling</i>	125
6.4.3	<i>Groei</i>	129
6.4.4	<i>Voorlopige zekerheden</i>	131
6.5	Conclusie	134
7.	Vormgeving van het kwaliteitsraamwerk	138
7.1	Resultaten tot nu toe	138
7.2	Gevolgen voor positionering en definitie	139
7.2.1	<i>Positionering van PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief</i>	139
7.2.2	<i>Een nieuwe definitie voor PJO</i>	140
7.3	Gevolgen voor kwaliteitsaspecten	140
7.4	Gevolgen voor normen en indicatoren	145
7.4.1	<i>Normen en indicatoren 'Randvoorwaarden'</i>	146
7.4.2	<i>Normen en indicatoren 'Democratische Kennisontwikkeling'</i>	148
7.4.3	<i>Normen en indicatoren 'Groei'</i>	151
7.5	De kwaliteitsinstrumenten	154
8.	Discussie	157
8.1	Kritische vragen over het handelingstheoretisch perspectief	157
8.2	Kwaliteitsinstrumenten: mogelijkheden en beperkingen	160
8.3	Terugblik en reflectie	161
8.4	Verankering van opbrengsten	162

Bijlage 1: Bronnen kwaliteitsraamwerk.....	164
1) Nederlandstalige rapporten over een PJO	164
2) Nederlandstalige publicaties over PJO	168
3) Internationale publicaties over PJO	168
Bijlage 2: Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief	171
Bijlage 3: PJO-Aandachtspuntenlijst	174
Bijlage 4: PJO-Verklaring aan jongeren	177
Bijlage 5: PJO-Evaluatielijst voor jongeren	179
Referenties	182
Samenvatting	192
Summary	195
Dankwoord	198
Curriculum Vitae	200

Inleiding

“Hoe tevreden ben jij over de gemeente X? Samen met jou gaan we onderzoeken wat jij vindt van X, zodat de gemeente dingen kan verbeteren die jij belangrijk vindt. Omdat jij weet hoe het is om in X te wonen, kun jij ons helpen. Als je tussen de 12 en 21 jaar oud bent, kun je meedoen. Lijkt het je leuk om als echte onderzoeker aan de slag te gaan? Dan moet je je hier zeker voor opgeven. Samen met ons en andere jongeren ga jij onderzoeken wat andere jongeren vinden van X. Wat doe je dan? Je komt een paar keer als team bij elkaar. Je bedenkt goede vragen en krijgt een training in interviewen. Je voert gesprekken met andere jongeren en geeft advies aan de gemeente.” (Uit: een wervingsbrief uit 2003)

Participatief Jongeren Onderzoek (verder: PJO) is een manier van onderzoek doen, waarbij jongeren een rol spelen als onderzoekers. Een volwassen onderzoeker (verder: PJO-onderzoeker) neemt bij deze onderzoeksaanpak vaak het initiatief: een groep jongeren wordt gerekruteerd als medeonderzoekers. Samen denken zij vervolgens na over het onderzoek en ontwerpen onderzoeksinstrumenten. De volwassen onderzoeker traint de jonge onderzoekers in onderzoek doen waarna de jongeren het onderzoek uitvoeren. Gezamenlijk bespreken zij vervolgens de gegevens en komen tot conclusies en aanbevelingen.

Onder invloed van nationale en internationale ontwikkelingen op het gebied van jongerenparticipatie is de methode in Nederland vanaf het begin van de jaren negentig steeds vaker toegepast. Er waren onderzoekers en beleidsmakers die de werkwijze aantrekkelijk vonden, omdat het een manier was om jongerenparticipatie te concretiseren: jongeren zouden er kennis mee kunnen beïnvloeden, en ze zouden leren van het deelnemen aan een onderzoeksproces. Dat jongeren de gelegenheid werd geboden om de eigen mening te uiten en invloed uit te oefenen was aantrekkelijk voor jongeren zelf en voor hen die zich voor jongeren inspanden. Parallel met politieke aandacht voor jongerenparticipatie verspreidde de onderzoeksmethode zich dan ook in Nederland.

Begin deze eeuw kwamen de eerste discussies over de kwaliteit van PJO op gang. In het boek *Participatief Jeugdonderzoek* (De Winter en Kroneman, 2003) stelt een aantal auteurs kritische vragen over de methodologische kwaliteit, onder andere met betrekking tot betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid ('t Hart, 2003; Baerveldt, 2003; Goderie en Van Gelder, 2003). De kritische reflecties roepen de vraag op of er duidelijke kwaliteitscriteria zijn waarmee de kwaliteit van PJO kan worden beoordeeld. De kwaliteitsdiscussie over PJO is immers ingewikkeld. Het gaat namelijk over een methode waarin verschillende perspectieven bij elkaar komen en over een methode die onderzoek en jongerenparticipatie met elkaar wil verbinden. Bij deze methode zijn dan ook kwaliteitsvragen aan de orde die in 'normaal' wetenschappelijk onderzoek niet gesteld worden, zoals: wat is belangrijk voor jongeren om

te leren en hoe draagt het onderzoek bij aan de maatschappelijke positie van jongeren? Tegelijkertijd roept het kwaliteitsvraagstuk meer fundamentele vragen op over PJO. Waarom worden jongeren eigenlijk betrokken bij onderzoek doen? Wat streven PJO-onderzoekers na? Gaat onderzoek doen en participatie van jongeren eigenlijk wel samen?

Nu PJO zo'n twintig jaar in Nederland wordt uitgevoerd, is er behoefte aan inzicht in de manier waarop een kwaliteitsoordeel over de methode tot stand kan komen. Het ligt niet voor de hand om hiervoor alleen klassieke onderzoekscriteria te hanteren. Dat zou immers betekenen dat geen recht wordt gedaan aan de verschillende doelen die bij PJO een rol spelen. Over hoe de methode dan wel beoordeeld moet worden, bestaat tot op heden nog geen overeenstemming.

Dit proefschrift vertrekt vanuit de probleemstelling dat het PJO ontbreekt aan een theoretisch en empirisch gefundeerd kwaliteitsraamwerk. Het gebrek aan heldere, met elkaar samenhangende kwaliteitsnormen gaf aanleiding tot het opzetten en uitvoeren van het huidige onderzoek. Het proefschrift is een verslag van een zoektocht naar uitgangspunten, doelen, kwaliteitsaspecten, theoretische fundamenteën, normen en indicatoren. Het doel is om een kwaliteitsraamwerk te ontwikkelen waarmee betrokkenen de kwaliteit van PJO kunnen beoordelen en verbeteren.

Om grip te krijgen op de kwaliteit van PJO zal eerst duidelijk moeten worden wat de methode precies behelst. In het eerste hoofdstuk is daarom de ontstaansgeschiedenis beschreven. Ook is verkend op welke wijze de methode werd gepositioneerd. De doelen die met de onderzoeksaanpak werden nagestreefd, zijn hierdoor verhelderd. In dit eerste hoofdstuk definiëren we PJO voorlopig als 'onderzoek waarin jongeren als onderzoekers worden betrokken'. Die voorlopige omschrijving is nodig, omdat PJO nog geen gangbare term is voor *al* het onderzoek dat samen met jongeren wordt uitgevoerd. Termen als *peerresearch*, actieonderzoek met jongeren en participatief onderzoek werden en worden door elkaar gebruikt. Pas met de komst van het boek *Participatief Jeugdonderzoek* (De Winter en Kroneman, 2003) is een benaming gelanceerd die de verschillende initiatieven om kinderen en jongeren bij onderzoek te betrekken probeerde te dekken. De term participatief jongerenonderzoek is hiervan afgeleid. Het eerste hoofdstuk sluit af met een aanscherping van de definitie en de introductie van de vraagstelling van dit proefschrift.

In het tweede hoofdstuk is de kwaliteitsbenadering uitgewerkt die aan dit proefschrift ten grondslag ligt. Het hoofdstuk gaat in op de fundamentele vragen wat kwaliteit eigenlijk is en op welke wijze mensen tot kwaliteitsoordelen komen. De gekozen benaderingswijze sluit nauw aan bij de kwaliteitsbenadering van Harteloh en Casparie (1994), die een begrippenkader met betrekking tot kwaliteit ontwikkelden en toepasten op de zorg.

In hoofdstuk 3 worden de kwaliteitsaspecten benoemd die voor PJO van belang zijn. Dit gebeurt op basis van PJO-rapportages en literatuur over de kwaliteit van onderzoek

waarbij jongeren als onderzoekers worden betrokken. Op basis van dit literatuuronderzoek is een concept kwaliteitsraamwerk opgesteld.

Om tot een empirisch gefundeerd kwaliteitsraamwerk te komen, is het concept kwaliteitsraamwerk vervolgens toegepast op een casestudy van zeven PJO-cases uit de periode 1996-2006. In hoofdstuk 4 komen de afzonderlijke cases aan bod. Het hoofdstuk biedt een overzicht van hoe in de verschillende cases aandacht is besteed aan kwaliteit. Duidelijk wordt welke dilemma's onderzoekers, jongeren en beleidsmakers tegenkwamen in de uitvoering. In hoofdstuk 5 zijn de verschillende kwaliteitsaspecten belicht. Door middel van een *cross case*-analyse kon per kwaliteitsaspect worden nagegaan hoe er in de cases aandacht voor was en wat dit opleverde. Hieruit blijkt ook hoe de verschillende doelen van PJO van invloed zijn op de beoordeling van de kwaliteit van de methode.

De casestudy legt een fundamenteel probleem voor de kwaliteitsdiscussie over de onderzoeksaanpak bloot, dat de *paradigmaspagaat van PJO* is genoemd. Hiermee duiden we op het feit dat binnen PJO verschillende - en soms ogenschijnlijk tegenstrijdige - doelen worden nagestreefd. Deze strijdigheid kan ervoor zorgen dat het onderzoek aan kwaliteit inboet. In hoofdstuk 6 is nagegaan, of het handelingstheoretisch perspectief van John Dewey (1859-1952) een theoretische benadering kan bieden waarmee de doelen van PJO (educatie, invloed en kennis) in een methode kunnen worden geïntegreerd. Dit handelingstheoretisch perspectief is in dit hoofdstuk toegepast op de case 'Jongeren en schulden'. Dit heeft geleid tot een concrete operationalisering van belangrijke begrippen van het handelingstheoretisch perspectief, namelijk 'groei', 'democratische kennisontwikkeling' en 'voorlopige zekerheden'.

Het zevende hoofdstuk resulteert in een *kwaliteitsraamwerk voor PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief*. Hiervoor wordt eerst beschreven wat een dergelijk perspectief betekent voor de definitie, de positionering van de methode en de kwaliteitsbenadering zoals die tot dan toe is gebruikt. Vervolgens zijn belangrijke stappen gezet voor de voltooiing van het kwaliteitsraamwerk van PJO. Normen en indicatoren zijn geformuleerd en kwaliteitsinstrumenten zijn ontworpen.

Het proefschrift wordt afgesloten met een discussiehoofdstuk.

1. Ontstaan en ontwikkeling PJO in Nederland

In dit hoofdstuk beschrijven we het ontstaan en de ontwikkeling van PJO in Nederland. Deze geschiedenis is verbonden met de veranderende opvattingen over de rol van de jeugd in de samenleving zoals die zich de afgelopen drie decennia heeft voorgedaan. Vanaf het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw ontstond er bij overheden en maatschappelijke organisaties belangstelling voor jeugdparticipatie: de gedachte om jeugdigen een actievere rol in de samenleving te laten spelen. Participatief Jongeren Onderzoek is één van de initiatieven die in dit kader werden ontplooid. We beschrijven in vogelvlucht de ontwikkeling die deze methode vanaf deze periode heeft doorgemaakt. Vervolgens verhelderen we de verschillende manieren waarop PJO werd 'gepositioneerd': er werd immers een grote diversiteit aan doelen mee nagestreefd. Het hoofdstuk sluit af met een aangescherpte definitie van PJO en de vraagstelling van dit proefschrift.

1.1 Politieke context: Jeugdparticipatie

PJO ontstaat in een periode dat er in de politiek steeds meer aandacht komt voor jongerenparticipatie. Het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) dat in 1989 werd aangenomen door de Verenigde Naties, vormt hiervoor een belangrijke impuls. Hierin staat immers expliciet dat kinderen er recht op hebben hun mening te uiten in zaken die hen aangaan (IVRK art.12) en dat zij het recht hebben inlichtingen en denkbeelden te vergaren (IVRK art.13). Met deze artikelen wordt een belangrijke politieke basis voor jongerenparticipatie gelegd. Onder invloed van het verdrag propageren de Raad voor Europa en de Europese Unie jongerenparticipatie steeds meer (Blakely, 1990; Congress of Local and Regional Authorities, 1992; Verhellen, 2000; Van Hees, 2002).

In Nederland groeit vanaf begin jaren negentig steeds meer draagvlak voor het idee dat betrokkenheid van jongeren kan bijdragen aan een beter jeugdbeleid. Dit past bij de gedachte die in deze tijd ontstaat dat jeugdbeleid zich meer vraaggestuurd zou dienen te ontwikkelen. PvdA minister d'Ancona vervult in dit nieuwe beleid een trekkersrol, onder haar bewind wordt het bevorderen van de participatie van jeugdigen als concrete beleidsdoelstelling in verschillende beleidsnota's opgenomen (e.g. de nota 'Jeugd verdient de toekomst' (Ministerie van WVC, 1993a), de nota 'Jeugd betrekken' (Ministerie van WVC, 1993b) en de nota 'Perspectief voor jeugd en beleid' (Ministerie van WVC, 1994)).

In 1995 ratificeert Nederland het IVRK waarin het recht op participatie is verankerd. Ook verschijnt het boek 'Kinderen als Medeburgers' (De Winter, 1995) waarin pedagogische argumenten voor jeugdparticipatie worden gegeven. Het positieve politieke klimaat rondom jeugdparticipatie heeft tot gevolg dat Europese en Nederlandse overheden en instellingen,

zowel op landelijk als lokaal niveau, ook daadwerkelijk gelden vrijmaken om jongerenparticipatie vorm te geven. Op nationaal niveau leidt dit bijvoorbeeld tot de organisatie van het Nationaal Jeugddebate (vanaf 1995) en de oprichting van de Nationale Jeugdraad (in 2001) (Vliegthart, 2001). Gemeentes wisselen ideeën en voorbeelden van jongerenparticipatie met elkaar uit (TJJ, 1995; Ministerie van VWS, 1997; OLPJ, 1998; Barlingen, 1999) en zij krijgen steeds meer verantwoordelijkheden op het gebied van jeugdparticipatie (BANS, 1999; Gilsing, 2005).

Na een eerste periode van enthousiasme voor jongerenparticipatie, volgt vanaf eind jaren negentig een periode van bezinning: de overheid stelt verschillende onderzoeken in naar de effecten van jongerenparticipatie. Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat met jongerenparticipatie niet alle groepen jongeren worden bereikt en dat het nodig is om methoden te ontwikkelen die voor verschillende doelgroepen toegankelijk zijn. (e.g. Jumelet, Ruyter en Kayser, 1999; Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2000; Van Haaster, 2001; Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, 2001; Van Hees, 2002; Jumelet, 2002; BANS bezoekencommissie, 2002; Zeijl, 2003; Van Dam, 2004; Mak en Emans, 2004; Naber en Van der Plas, 2004; Gilsing, 2005; Steketee, Mak, Van der Graaf en Huygen, 2005.)

Ondanks de meer kritische houding ten opzichte van jeugdparticipatie, verdwijnt de politieke aandacht voor het onderwerp niet. Een reeks gebeurtenissen in de periode 2001-2004¹ leidt tot een brede maatschappelijke discussie over democratie en burgerschap. Steeds vaker klinkt dan ook de oproep jongeren te blijven betrekken bij de samenleving en hen democratische- en burgerschapsvaardigheden te leren (Weijers, 2001; De Winter, 2007; Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2007). Jeugdparticipatie wordt steeds meer als manier gezien om die vaardigheden te ontwikkelen (Steketee, Mak, Van der Graaf, en Huygen, 2005). Het recht op participatie wordt opgenomen in de Wet op de Jeugdzorg (2005) en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (2007).

¹ Bedoeld worden: de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001, de moord op Pim Fortuyn in Nederland op 6 mei 2002 en de moord op Theo van Gogh op 2 november 2004.

1.2 PJO in het buitenland

Het idee om jongeren in het kader van jongerenparticipatie actief bij onderzoek te betrekken ontstaat aanvankelijk in Australië. Volwassen initiatiefnemers begeleiden daar jongeren bij het uitvoeren van onderzoek. Zij laten zich hierbij inspireren door participatief actieonderzoek²³, een onderzoeksmethode waarbij de doelgroep van het onderzoek zelf onderzoek doet. Aanvankelijk gaat het om kleine pilots waarbij jongeren zelf een rol krijgen in het uitvoeren van onderzoek. Vanaf de jaren tachtig verschijnt over deze eerste PJO's een aantal artikelen waarin de positieve ervaringen met de methode zijn beschreven (Cole, 1981; Alder en Sandor, 1990; Wilkins, Bryans en Hetzel, 1993).

In Europa verspreidt het PJO zich over een aantal Noord-Europese landen. Vooral in Engeland komt de methode van de grond. Daar is het begin jaren '90 niet ongevoel dat kinderen onderzoek doen in hun eigen buurten vanuit het onderwijs of het welzijnswerk (cf. Van den Berg, 2003). Dit zorgt er voor dat het PJO zich in Engeland verder kan ontwikkelen. Niet alleen worden er verschillende onderzoeken uitgevoerd, er ontstaan ook methodeboeken voor PJO (Fraser, Lewis, Ding, Kellet en Robinson, 2004; Kellet, 2005). Later zijn er ook in andere Noord-Europese landen voorbeelden van PJO te vinden, zoals bijvoorbeeld in Nederland (zie volgende paragraaf), België (e.g. Roose en De Bie, 2004) en Duitsland (e.g. Egg, Schratz-Hadwich, Trübwasser en Walker, 2004).

Het Engelse onderzoek door kinderen naar hun dagelijkse leefomgeving inspireert onderzoekers in de Verenigde Staten om jongeren bij buurtonderzoek en onderzoek naar de eigen omgeving te betrekken. Met name Roger Harts werk op het gebied van kind- en jongerenparticipatie (1992, 1997) krijgt veel bekendheid. Hart ontwikkelt een participatieladder waarmee verschillende niveaus van participatie kunnen worden onderscheiden. *Action Research* met kinderen ziet hij als een manier om kinderoparticipatie in de praktijk te brengen en hen democratische vaardigheden te leren (ibid). Zijn ideeën over participatie en participatief onderzoek met kinderen – door Hart gedefinieerd als 14 jaar of jonger – hebben wereldwijd veel invloed op de ideeën over jongerenparticipatie. Hij voert met collega's verschillende onderzoeken samen met kinderen uit (e.g. Sabo, Hart en Iltus, 1996). Anderen in de Verenigde Staten volgen zijn voorbeeld (e.g. Penuel en Freeman, 1997; Checkoway en Richards-Schuster, 2003).

² Oorspronkelijk ontstond deze methode om medewerkers bij bedrijfsvoering te betrekken om winsten te vergroten (e.g. Lewin, 1946; en Whyte, 1991). Later werd participatief actieonderzoek ook verder ontwikkeld, als een manier om emancipatie van onderdrukte doelgroepen te bereiken (e.g. in ontwikkelingslanden, Freire, 1972; of Fals-Borda, 2001; en in feministische discussies, Mies, 1979; Harding, 1987; en Maguire, 2001).

³ Kanttekening bij de term 'participatief actieonderzoek' is dat er geen sprake is van een eenduidige terminologie. Verschillende varianten, manieren, termen en definities zijn in gebruik (e.g. Heron, 1988; Whyte, 1991; Park, 1992; Brooks en Watkins, 1994; Reason, 1994; Boog, Coenen, Keune en Lammerts, 1996; Reason en Bradbury, 2001; en Migchelbrink, 2007).

In verschillende ontwikkelingslanden zijn er in de loop van de jaren '90 participatieve onderzoekstrajecten vormgegeven samen met straatkinderen. Het PJO kan daar voortborduren op ervaringen die er in de ontwikkelingssamenwerking al zijn opgedaan met participatief actie onderzoek. Het zijn aanvankelijk vooral buitenlandse onderzoekers die er voor pleiten kinderen in het onderzoek te betrekken omdat zij toegang kunnen verlenen tot de wereld van (straat)kinderen en deze wereld van binnenuit kennen (Van Beers, 1996; Bemak, 1996; Dallape, 1996; Kefyalew, 1996; Nieuwenhuys, 1997). Pas later zijn er ook participatieve onderzoeksinitiatieven met kinderen die door lokale onderzoekers worden genomen (e.g. CWC India, 2006).

1.3 PJO in Nederland

1.3.1 Opkomst en ontwikkeling

In Nederland wordt PJO begin jaren negentig 'ontdekt'. Aanvankelijk betreft het een aantal onderzoeken die op zichzelf staan, zoals een onderzoek door meisjes in Hoogeveen (Bureau Maatstaf, 1991) en een onderzoek door allochtone meisjes in Tilburg (Hutschemaekers en Zarouali, 1991). Jan Hazekamp, die beschouwd wordt als belangrijke grondlegger van PJO in Nederland, betreft jongeren bij verschillende onderzoeken. Hij brengt in 1993 zijn activiteiten onder in een stichting (Stichting Alexander), die zich ten doel stelt jongeren te stimuleren te participeren in beleid en onderzoek.

In de projecten die in de eerste fase van participatief jeugdonderzoek (door Hazekamp gedateerd tussen 1994 en 1997, zie Hazekamp, 2003) worden uitgevoerd is er nog geen sprake van een uitgekristalliseerde methode. Er wordt in de eerste PJO's geëxperimenteerd met trainingen van jongeren, dataverzameling door jongeren en conclusies trekken samen met jongeren. Voorbeelden van de eerste onderzoeken van Stichting Alexander zijn het onderzoek naar de cultuuroriëntatie van jongeren in Amsterdam (Mudde, 1993); onderzoek naar jongeren en de Europese Unie (Sinke, 1995), onderzoek door Kaapverdianse jongeren (Naber en Veldman, 1997), onderzoek door jonge moeders (Naber, Kayser en Hammink, 1997).

In de fase die daarop volgt (door Hazekamp gedateerd tussen 1998 – 2001, Hazekamp, 2003), wordt een handelingscomponent aan het onderzoek toegevoegd. Vanuit de overtuiging van de onderzoekers dat het onderzoek ook zou moeten leiden tot veranderingen, worden voorafgaand en tijdens het onderzoek activiteiten ondernomen die moeten zorgen voor invloed van jongeren op beleid. (ibid).

In de loop van de jaren negentig zijn er meer organisaties die jongeren bij onderzoek betrekken. De organisatie Future Awards zet onderzoek in als stimulerende werkwijze binnen het onderwijs. De Stichting Bevordering Jongerenparticipatie JP2000+ ontwikkelt de methode 'Verbetergroepen': een werkwijze om samen met jongeren een probleem te

definiëren en door middel van brainstormen en dialoog te zoeken naar oplossingen. JP2000+ voert onder de noemer 'peerresearch' verschillende onderzoeken uit, bijvoorbeeld samen met jongeren met een Marokkaanse achtergrond (Van Bommel, 2001a) en samen met jongeren in Amersfoort (Van Westerlaak, 2003). De Universiteit Utrecht voert een aantal onderzoeken uit met behulp van PJO. Voorbeelden hiervan zijn onderzoeken samen met voortijdig schoolverlaters (De Winter en Kroneman, 2000) en met zwerfjongeren, deze laatste met behulp van de Zorg Onderzoek Nederland stimuleringsprijs 1999 (Noom en de Winter, 2001). De verbetergroepen en peerresearchmethode inspireren vervolgens de Nationale Jeugdraad om PJO in te zetten voorafgaand aan het Nationale Jeugddebate (Rebel, 2003, 2004, 2005). Vanaf die tijd ondernemen ook verschillende organisaties buiten deze eerste pioniers participatieve onderzoekstrajecten (e.g. Bogaards, 2005; Van Dijk, 2004; Young Works, 2004; Ringersma, 2006).

Belangrijke kanttekening bij deze lijst van uitvoerders is, dat de uitvoering van PJO's voornamelijk buiten de universiteiten plaatsvindt. Dit komt doordat het betrekken van jongeren als onderzoekers betekent dat afgeweken wordt van een aantal opvattingen en onderzoeksmethoden, die in het Nederlands jeugdonderzoek⁴ van de jaren negentig belangrijk zijn. De nieuwe onderzoeksmethode paste niet goed in de empirisch analytische onderzoekstraditie, zoals geïllustreerd wordt door onderstaand citaat van Hazekamp (2003):

De faculteit Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit (...) kent eind jaren tachtig een sterke empirisch analytische traditie van onderzoek. Ze legt geen prioriteit bij sociaal-pedagogisch jeugdonderzoek en heft in het verlengde daarvan de sectie sociale pedagogiek op. Daarmee is een mogelijk kader voor de realisering van een programma voor innovatief handelingsgericht jeugdonderzoek niet meer voor handen. Uiteindelijk kies ik voor een organisatie met een stichtingsvorm om het onderzoeksprogramma te realiseren. (Hazekamp, 2003:25).

1.3.2 Kritieken op de onderzoeksmethode

In beleidskringen is er aanvankelijk enthousiasme voor PJO. Parallel aan de discussie over de effecten van jongerenparticipatie, wordt er vanaf eind jaren '90 door verschillende auteurs kritisch gekeken naar de onderzoeksmethode. De kritiek richt zich ten eerste op de selectie van jongeren voor het onderzoek. Niet alle jongeren hebben immers een gelijke kans op toegang: volwassenen kunnen de toegang blokkeren of jongeren kunnen niet geïnformeerd zijn (Thomas en O'Kane, 1998). Ook zou het zo kunnen zijn dat bij de werving van jonge

⁴ Jeugdonderzoek fungeert vaak als verzamelnaam voor al het onderzoek naar kinderen en jongeren in de leeftijd van 0 tot ongeveer 25 jaar. De term jongeren wordt daarbinnen gebruikt om het onderzoek naar jeugd vanaf ongeveer 12 jaar te duiden (Abma, 1993; Keune, 1993).

onderzoekers impliciet een aantal vaardigheden wordt gevraagd van jongeren, waardoor een selectie plaatsvindt van jongeren die deelnemen als jonge onderzoekers ('t Hart, 2003). Vervolgens kan een selectieve steekproef van respondenten ontstaan, doordat jongeren respondenten uit hun eigen netwerk kiezen. Dit brengt volgens critici de juistheid van conclusies in gevaar (Baerveldt, 2003).

Ten tweede richt de kritiek zich op de onderzoeksvaardigheden van jongeren. Jongeren zijn minder ervaren in het doen van onderzoek en hebben eigenschappen die van invloed zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om de vermogens van jongeren om abstract te redeneren en informatie te verwerken⁵. Dit roept bij een aantal auteurs belangrijke vragen op. Oefenen jongeren niet te veel invloed uit op elkaar? Zijn ze wel in staat om afstand te nemen van hun eigen mening? Kunnen jongeren onderzoeksvragen wel operationaliseren? Kunnen jongeren gegevens wel verwerken? Dit zijn voorbeelden van vragen die de discussie richting geven. Betwijfeld wordt of essentiële onderzoeksvaardigheden als luisteren, doorvragen en het stellen van niet-suggestieve vragen wel met een training aan jongeren kunnen worden aangeleerd (Van den Graaf en De Jong, 2001; 't Hart, 2003; Baerveldt, 2003; Goderie en Van Gelder, 2003).

Een derde vorm van kritiek is afkomstig van beleidsmakers. Zij stellen vragen over de aansluiting van de onderzoeksuitkomsten bij beleid. De ideeën van jongeren sluiten niet altijd aan bij het politieke veld en zijn niet altijd haalbaar. De mogelijkheden om door middel van PJO tot beleidsverbeteringen te komen, worden bediscussieerd (Workshops Researching Children, CARE, 2006; Hermann Gmeiner Academy, 2007).

1.3.3 Verminderde aantallen, meer oog voor kwaliteit

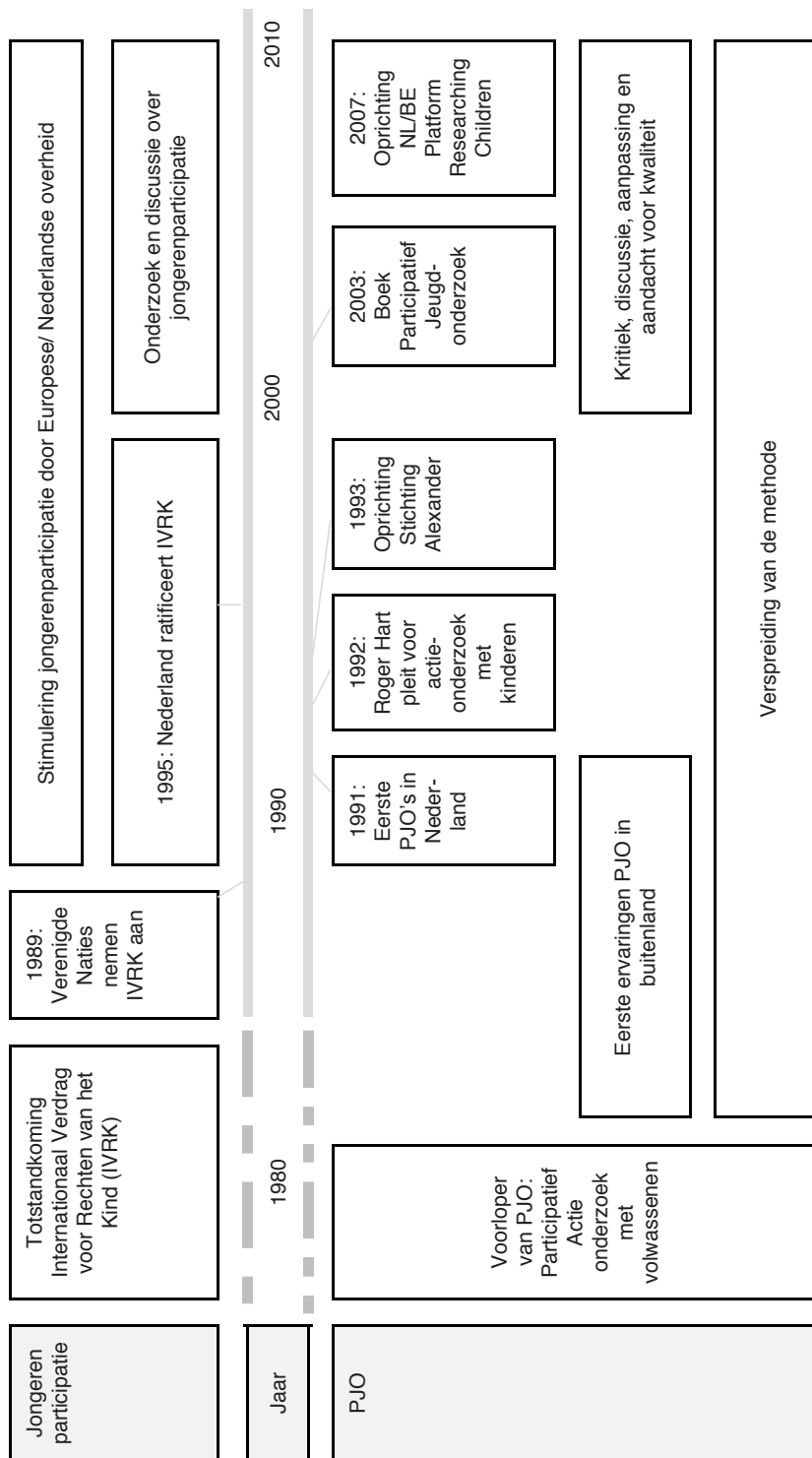
Vanaf 2004 wordt het aantal PJO's beduidend minder. Sommige organisaties stoppen met de onderzoeksaanpak, JP2000+ eindigt haar activiteiten door een faillissement. Daarnaast worden er nieuwe varianten van PJO ontwikkeld als reactie op de gegroeide kritiek. Er ontstaan bijvoorbeeld projecten waarbij een volwassen onderzoeker het onderzoek uitvoert, en daarbij op onderdelen samenwerkt met jongeren (e.g. Van Beek en Rutjes, 2009). Verder ontstaat er een groeiende aandacht voor kwaliteit van het onderzoek. Er verschijnt een aantal proefschriften dat gebaseerd is op 'onderzoek samen met kinderen en jongeren' als onderzoeksmethode, waarin uitgebreid verantwoording wordt afgelegd over de gevolgde werkwijze (e.g. Moonen, 2006; Dedding, 2009). In 2007 wordt het Nederlands-Belgisch platform Researching Children opgericht. In het platform zijn Nederlandse en Vlaamse onderzoekers verenigd die zich bezighouden met participatief onderzoek met kinderen en

⁵ e.g. Seifert en Hoffnung, 1997; Verhofstadt-Denève, 1998; Van Beemen, 2001; Delfos, 2002; Kugel, 2003; Verhofstadt-Denève, Van Geert en Vyt, 2003.

jongeren. De onderzoekers wisselen kennis uit en stellen zich ten doel de kwaliteit van het onderzoek door kinderen en jongeren te vergroten.

In figuur 1.1 zijn bovenstaande ontwikkelingen samengevat in een tijdsbalk.

Figuur 1.1 *Tijdsbalk PJO*

1.4 Positionering en doelen

PJO's worden op veel verschillende manieren uitgevoerd en er worden verschillende doelen mee beoogd. Op het eerste gezicht lijken alle initiatieven die zich onder deze noemer rangschikken hetzelfde na te streven, omdat er altijd jongeren als onderzoekers bij zijn betrokken. Maar bij nadere beschouwing blijkt al snel dat er weinig eenduidigheid bestaat over precieze uitgangspunten en doelen van PJO. Is het verwerven van kennis het belangrijkste doel, gaat het om het bevorderen van de maatschappelijke invloed van jongeren, of is het vooral belangrijk dat jongeren er zelf iets van leren?

Sommige onderzoekers baseren de werkwijze op het IVRK, waarin het recht op actieve participatie een belangrijke rol speelt (Hart, 1992, 1997). Anderen baseren zich op de principes van actieonderzoek, waarbij de nauwe samenwerking tussen onderzoekers en onderzochten de basis vormt (Hazekamp, 2003). Ook de theoretische fundamenteën zijn sterk verschillend: sommige onderzoekers baseren hun werkwijze vooral op het pragmatische van John Dewey (e.g. de Winter, 2000b), anderen op de kritische theorie van Jürgen Habermas (e.g. Hazekamp, 1992). Ten slotte worden er zeer verschillende doelen genoemd: kennisverwerving, invloed en educatie of combinaties daarvan. Hierna gaan we in op de verschillende manieren waarop PJO in de afgelopen jaren is gepositioneerd.

1.4.1 Positionering als onderzoeksmethode

In de eerste plaats wordt PJO gepresenteerd als onderzoeksmethode die 'betere' kennis over jeugd oplevert. De aanpak wordt dan afgezet tegen het jeugdonderzoek in de jaren tachtig, dat vooral was gericht op maatschappelijke integratie⁶ van jongeren (Abma, 1993; Van Ewijk, 1994; Te Poel, 1997; en Levering, 2007). Met 'betere kennis' wordt dan bedoeld op de gedachte dat de actieve betrokkenheid van jongeren bij onderzoek meer ruimte schept voor hun eigen ideeën en verhalen. Dit zou tot een verrijking van kennis over jongeren leiden (e.g. Naber en Veldman, 1997:24).

Een eerste argument dat hiervoor wordt aangevoerd is de toegang tot de doelgroep. Jongeren zouden jongeren beter weten te vinden en hen beter kunnen motiveren om mee te doen aan het onderzoek dan volwassenen. Bij een van de eerste PJO's in Nederland was bijvoorbeeld de verwachting dat de allochtone meiden in het onderzoek makkelijker met andere allochtone meiden in contact zouden komen. Dit bleek echter minder makkelijk dan

⁶ In het publieke debat wordt het woord 'integratie' tegenwoordig gebruikt voor de deelname van allochtonen aan de Nederlandse samenleving. Abma (1993) duidde ermee op de deelname van jongeren aan de samenleving in het algemeen.

gedacht (Hutschemaekers en Zarouali, 1991). Desondanks wordt het toegangsargument ook in latere PJO's nog vaak gebruikt (e.g. Van Westerlaak, 2003; Kastein en Beumers, 2004).

Een tweede argument heeft betrekking op de rol die jongeren spelen bij de vraagstelling en operationalisering van het onderzoek. De veronderstelling is dat het betrekken van jongeren leidt tot onderzoeks- en interviewvragen die ervoor zorgen dat jongeren hun 'eigen perspectief' beter kunnen weergeven. (Mudde, 1993; Wilkins, Bryans en Hetzel, 1993; Checkoway en Richards-Schuster, 2003; Egg, Schratz-Hadwich, Trübwasser en Walker, 2004; Kastein en Beumers, 2004).

Een derde argument betreft de rol die jongeren spelen bij het verzamelen van data. Verwacht wordt dat het voor de kwaliteit van de dataverzameling uitmaakt of de onderzoeker een jongere of een volwassene is. Jongeren zouden tegenover jongeren minder sociaal wenselijk antwoorden, omdat zij zich bij jongeren meer op hun gemak voelen dan bij volwassenen en omdat zij zich in de interviewer herkennen (Alder en Sandor, 1990; Wilkins, Bryans en Hetzel 1993; McIntyre, 2000; Van Westerlaak, 2003; De Winter en Kroneman, 2003).

1.4.2 Positionering als methode om jongeren invloed te geven

'Jongeren invloed geven' is een doel dat al vanaf de eerste PJO's in Nederland terug te vinden is als legitimering voor het betrekken van jongeren bij onderzoek. Hazekamp zag dit als een belangrijke legitimatie van de methode. Hij stelde dat het academische jeugdonderzoek in die periode te weinig recht deed aan de wijze waarop jongeren zelf hun omgeving zagen. Hij ontwikkelde een op actieonderzoek gebaseerde benadering. Met deze methode wilde hij jongeren de mogelijkheid bieden met eigen kennis maatschappelijke invloed uit te oefenen, bijvoorbeeld op het jeugdbeleid. Door het geven van 'definiëringmacht' aan jongeren zouden zij zich gehoord voelen en de kans krijgen hun mening te geven (Hazekamp, 1999, 2003; Hazekamp in: Prakken, 2003).

Ook andere onderzoekers beargumenteren dat het betrekken van jongeren bij het onderzoek kan bijdragen aan beleidsbeïnvloeding. Sommigen benadrukken vooral de mogelijkheid om met behulp van PJO het beleid gericht op de verstandhouding tussen verschillende generaties te verbeteren (Nieuwenhuys, 1997; Egg, Schratz-Hadwich, Trübwasser en Walker, 2004). Anderen stellen dat PJO een beter inzicht levert in de belevingswereld van jongeren zelf. Daardoor zouden gekozen beleidsoplossingen beter worden en op meer draagvlak kunnen rekenen (Alder en Sandor, 1990; Van Westerlaak, 2003; Checkoway en Richards-Schuster, 2003; Wiebing, 2003; Hazekamp, 2003; De Winter en Kroneman, 2003).

1.4.3 Positionering als educatieve methode

PJO wordt ten derde ook wel gepositioneerd als educatieve methode. Door de gehanteerde werkwijze zouden jongeren allerlei noodzakelijke vaardigheden opdoen. PJO-onderzoekers konden door deze profilering met hun onderzoeksvoorstellen aansluiten bij de doelstelling van politici en ambtenaren op zowel gemeentelijk niveau (Gilsing, 2003) als landelijk niveau (Steketee, Mak, Van der Graaf, en Huygen, 2005), om jongeren door middel van jeugdparticipatie vaardigheden aan te leren.

Belangrijk voor deze specifieke accentuering is het werk van Hart (Hart, 1992, 1997). Hij ziet participatie vooral in het kader van de ontwikkeling van democratische vaardigheden, actieonderzoek is daarin een middel om dit te realiseren. PJO zou bijvoorbeeld de vaardigheid om perspectief te kunnen nemen (zich verplaatsen in de mening van iemand anders) kunnen versterken (Hart, 1997).

Ook andere auteurs benadrukken de invloed die PJO op de ontwikkeling van kinderen en jongeren kan hebben. Via hun actieve rol als onderzoekers zouden ze allerlei vaardigheden leren, bijvoorbeeld op het gebied van organisatie en communicatie (Cole, 1981). Diverse auteurs rapporteren een groei van zelfvertrouwen en toename van interviewvaardigheden. Jongeren hebben leren interviewen, presenteren en discussiëren (Alder en Sandor, 1990, Checkoway en Richards-Schuster, 2003); daarnaast zouden jongeren zich persoonlijk en sociaal ontwikkelen, bijvoorbeeld door interpersoonlijke vaardigheden op te doen, toename van verantwoordelijkheidsgevoel en het ontdekken van eigen talenten (Checkoway en Richards-Schuster, 2003) of door een positievere kijk op hun toekomstmogelijkheden (Van Westerlaak, 2003).

1.4.4 Overlap en combinaties

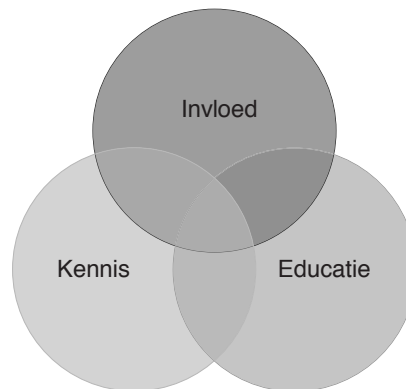
De manieren om PJO te positioneren zijn samengevat in tabel 1.1.

Tabel 1.1 Positionering PJO

Positionering	PJO als onderzoeksmethode	PJO als methode om jongeren invloed te geven	PJO als educatieve methode
Belangrijkste doelstelling	Kennis	Invloed	Educatie
Kenmerkt zich door het gebruik van argumenten als:	- Het onderzoek levert betere kennis op. - Door betrokkenheid van jongeren wordt beter toegang verkregen tot respondenten. - Betere onderzoeksvragen en methoden doordat jongeren bij voorbereiding en operationalisering betrokken zijn. - Minder sociaal wenselijke antwoorden omdat jongeren met elkaar over het onderwerp praten en zichzelf herkennen in de interviewer.	- Door jongeren zelf kennis te laten produceren, kunnen zij invloed uitoefenen op beleid. - Beleid wordt beter doordat jongeren bij het onderzoek zijn betrokken en voorgestelde veranderingen beter aansluiten. - Beleidsveranderingen kunnen rekenen op meer draagvlak onder jongeren als zij zelf bij gekozen oplossingen betrokken zijn.	- Door jongeren te betrekken bij onderzoek, leren zij over het onderwerp, zij doen kennis op over hun leefomgeving. - Jongeren leren van het interviewen en doen verschillende vaardigheden op. - Jongeren leren van de mening van andere jongeren, leren zich te verplaatsen in anderen.

De argumenten uit bovenstaande tabel komen in de praktijk in allerlei combinaties voor. Er is soms overlap, soms staat één doel centraal. Wanneer we dit weergeven in een figuur, dan kunnen we dat doen met drie bollen die elkaar gedeeltelijk overlappen, zoals in figuur 1.2.

Figuur 1.2 Doelen participatief jongerenonderzoek

1.5 Werkdefinitie voor PJO

Uit het voorafgaande wordt duidelijk dat PJO op zeer verschillende manieren wordt opgevat. In dit proefschrift willen we, met het oog op kwaliteitsverbetering, proberen te komen tot een onderbouwd referentiekader voor dergelijk onderzoek. Ondanks de geconstateerde verschillen is enige afbakening al wel mogelijk.

Allereerst is het bijvoorbeeld goed mogelijk om de doelgroep af te bakenen. Jongeren worden in dit proefschrift gedefinieerd als mensen tussen 12 en 23 jaar. Vervolgens kan de rol van jongeren in het onderzoek benoemd worden. Verschillende PJO-onderzoekers volstaan in de omschrijving van de methode met het benoemen van dit methodische aspect (e.g. Van den Graaf en De Jong, 2001; Van Westerlaak, 2003; Kastein en Beumers, 2004). Het gaat in ieder geval om onderzoek waarbij jongeren een actieve rol als onderzoeker innemen. Daarmee onderscheidt PJO zich van onderzoek waarbij jongeren alleen als respondent betrokken zijn. Daarbij gaat het in PJO om activiteiten die ontleend zijn aan het doen van onderzoek. Activiteiten waarbij jongeren wel betrokken zijn, maar niet op een systematische manier informatie verzamelen (bijvoorbeeld het mee-organiseren van een activiteit) noemen we in dit verband geen PJO.

De verschillende manieren waarop PJO wordt gepositioneerd maken het inmiddels ook mogelijk om af te bakenen wat met de methode wordt nagestreefd. Kennisdoelen, invloedsdoelen en educatieve doelen spelen in verschillende combinaties een rol. Een en ander leidt tot de volgende werkdefinitie die we in dit proefschrift zullen hanteren.

Participatief Jongeren Onderzoek is een werkwijze waarbij jongeren als onderzoekers worden betrokken bij onderzoeksactiviteiten. Dit kan verschillende doelen hebben, namelijk a) het leveren van kennis over de leefsituatie van jongeren; b) het geven van invloed aan jongeren op hun leefsituatie; c) het bijdragen aan de ontwikkeling van jongeren.

1.6 Vraagstelling

In de argumenten voor PJO overheerst tot op heden een positieve toon: het betrekken van jongeren leidt volgens PJO-onderzoekers vooral tot allerlei positieve effecten. Er is echter alle aanleiding om diepgaand aandacht te besteden aan de kwaliteit van dergelijk onderzoek.

Ten eerste berusten de positieve verwachtingen vooralsnog vooral op veronderstellingen. Om uitspraken te doen over de kwaliteit van het onderzoek zijn een beoordelingskader en een goede definitie nodig. Dan pas zijn er kwaliteitsinstrumenten te ontwikkelen waarmee kan worden onderzocht of PJO aan geformuleerde kwaliteitseisen voldoet. Tot op heden ontbreken een dergelijk kader en eenduidige kwaliteitscriteria, laat

staan dat er kwaliteitsinstrumenten zijn waarmee de kwaliteit van PJO beoordeeld kan worden.

Ten tweede interveniëren beleidsmakers en PJO-onderzoekers met deze methode in het leven van opgroeiende jongeren. Op het individuele niveau van deelnemende jongeren betekent het meedoen aan het participatieve onderzoek veelal een eerste ervaring met jongerenparticipatie. Het enthousiasme van jongeren (later volwassenen) om deel te nemen en invloed uit te oefenen zal door een dergelijke ervaring worden beïnvloed. De samenleving heeft er dan ook belang bij om deze eerste ervaring met participatie een succesvolle ervaring te laten zijn (cf. De Winter, 1995:175). Anders gezegd: als de kwaliteit van PJO geen aandacht krijgt, kan dit een ongewenste uitwerking hebben op de motivatie van jongeren om zich ook later als volwassene betrokken op te stellen in de samenleving.

Een derde reden is dat de methode voor jongeren belastend kan zijn. Want hoewel bij PJO vaak wordt geredeneerd vanuit de voordelen en opbrengsten die deelname heeft voor jongeren, is er ook een keerzijde waar beleidsmakers en onderzoekers rekening mee zullen willen houden. Doordat het gaat om onderzoekactiviteiten met jongeren, spelen er allerlei machtsaspecten en ethische vragen omtrent beïnvloeding en veiligheid. Hiermee moet zorgvuldig worden omgegaan. Aandacht voor de kwaliteit van de methode is nodig om er voor te zorgen dat PJO ethisch en veilig wordt gedaan (Alderson, 2000, 2004; Laws en Mann, 2004; Farrell, 2005).

Als vierde reden kan worden aangevoerd dat PJO veelal niet zonder gevolgen blijft. Aan de uitkomsten van PJO kunnen consequenties worden verbonden, bijvoorbeeld door keuzes in besteding van middelen. Beleidsmakers die deze keuzes moeten maken en verantwoorden, hebben daarom baat bij een goede kwaliteit van het PJO dat wordt gedaan. Immers: 'op een onjuist beeld van de werkelijkheid kan men geen werkzame interventies bouwen' ('t Hart, 2003:194). Ook de beeldvorming over jongeren – en daarmee de positie van jongeren in de maatschappij – kan door PJO positief of negatief worden beïnvloed. Dit maakt dat ook jongeren er belang bij hebben dat PJO waar zij aan deelnemen een goede kwaliteit heeft (Thomas en O'Kane, 1998; Lewis, 2004).

Al deze punten maken duidelijk dat de kwaliteit van PJO onder de loep moet worden genomen. Hoewel er de afgelopen jaren al heel wat ervaring is opgedaan met de methode, is er geen kwaliteitsraamwerk voorhanden waarmee de verschillende aspecten van kwaliteit van PJO kunnen worden beoordeeld. De verschillen in doelstellingen maken de discussie over kwaliteit nog lastiger; verschillende doelen kunnen leiden tot verschillende eisen aan de methode. Het ontbreken van een gezamenlijk begrip van het concept PJO bemoeilijkt de communicatie over de kwaliteit ervan. Onduidelijk is dan immers aan de hand van welke normen een oordeel moet worden gegeven.

De vraagstelling in dit proefschrift luidt:

Vanuit welk theoretisch perspectief kan PJO worden benaderd en hoe kan dit perspectief worden gebruikt om tot een kwaliteitsraamwerk voor PJO te komen?

De volgende deelvragen zullen in dit proefschrift worden onderzocht:

Hoofdstuk 2 en 3

Welke aspecten van participatief jongerenonderzoek zijn belangrijk bij het beoordelen van de kwaliteit van participatief jongerenonderzoek?

Hoofdstuk 4 en 5

Hoe is in de periode 1996-2006 in Nederlandse PJO's aandacht besteed aan kwaliteit?
Welke rol spelen de doelen van PJO bij de beoordeling van de kwaliteit van PJO?

Hoofdstuk 6

Vanuit welke theoretische perspectieven kan PJO met meerdere doelstellingen worden benaderd?

Hoofdstuk 7

Hoe kan een kwaliteitsraamwerk voor participatief jongerenonderzoek worden vormgegeven?

Doel van dit proefschrift is te komen tot een theoretisch en empirisch gefundeerd kwaliteitsraamwerk voor PJO. Als concrete resultaten ontwikkelen we op basis van dit raamwerk instrumenten voor alle betrokkenen om kwaliteit te waarborgen en te beoordelen.

2. Kwaliteit

*"And what is good, Phædrus,
And what is not good...
Need we ask anyone to tell us these things?"* Pirsig (1974)

2.1 Beoordelen van kwaliteit

Opzet van dit proefschrift is om de beoordeling van de kwaliteit van PJO mogelijk te maken. Kwaliteit is een begrip dat niet makkelijk te definiëren is. Ook de vraag 'Op welke wijze kan kwaliteit worden gemeten?' is niet makkelijk te beantwoorden. In zijn beroemde boek *Zen and the art of motorcycle maintenance* betwijfelt Pirsig (1974) of kwaliteit zich wel laat vastleggen in strakke regels. Kwaliteit is volgens Pirsig niet te definiëren omdat je werkelijke kwaliteit alleen maar kunt *ervaren*, door als toeschouwer één te worden met het object. Pirsig stelt hiermee een instrumentele benadering van kwaliteit ter discussie. In een dergelijke benadering wordt kwaliteit beschouwd als iets technisch, terwijl er volgens Pirsig juist gevoel en ervaring komen kijken bij kwaliteit. Hij weigert daarom kwaliteit te definiëren en stelt tegelijkertijd dat iedereen desondanks wel weet wat kwaliteit is (cf. Pirsig 1974: 251).

Er zijn in de afgelopen decennia verschillende kwaliteitsmodellen ontwikkeld. Geprobeerd is om door middel hiervan toch inzicht te krijgen in de kwaliteit van producten of diensten. De modellen hebben niet alleen betrekking op tastbare producten⁷; ook in omgevingen waarin de nadruk ligt op menselijke interacties, dienstverlening, zorg⁸ en onderzoek⁹ worden er stappen gezet om kwaliteit te beoordelen en te verbeteren. Dit levert kwaliteitsmodellen op die specifiek op processen en uitkomsten van menselijke interacties zijn afgestemd.

In dit hoofdstuk wordt een benaderingswijze van kwaliteit uitgewerkt, gebaseerd op het werk van Harteloh en Casparie (1994). Zij ontwikkelden hun ideeën over kwaliteit binnen de context van de gezondheidszorg. Op het eerste gezicht ligt het misschien niet voor de hand, om een kwaliteitsbenadering als inspiratiebron te kiezen die buiten de context van 'onderzoek' is ontwikkeld en al in 1994 tot stand kwam. Deze benadering heeft echter een aantal belangrijke kenmerken die aanknopingspunten bieden om tot een kwaliteitsbenadering voor PJO te komen.

Ten eerste ontstond de benadering van Harteloh en Casparie op een moment dat het nog nodig was om te expliciteren wat onder kwaliteit werd verstaan en hoe kwaliteitsoordelen

⁷ e.g. Total Quality Management Model en INK (Instituut Nederlandse Kwaliteit) model.

⁸ e.g. HKZ (Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling Zorgsector) – model (Stichting HKZ, 2010).

⁹ e.g. Spencer, Ritchie, Lewis en Dillon, 2003; en Letts, Wilkins, Law, Stewart, Bosch en Westmorland, 2007; voor de zoektocht naar kwaliteit van kwalitatief onderzoek.

tot stand kwamen. Kwaliteitsdenken in de zorg was begin jaren negentig nog geen gemeengoed in Nederland. Uitleg van begrippen en de wijze waarop deze zich tot elkaar verhouden was daarom nog nodig. De auteurs zijn dan ook begonnen met het definiëren van het begrip kwaliteit. Ook werkten ze hun ideeën uit over de wijze waarop een kwaliteitsoordeel tot stand komt. De kwaliteitsbenadering die ze ontwikkelden, stond eigenlijk los van de zorg: het ging de auteurs erom uitleg te geven hoe kwaliteitsoordelen überhaupt vorm krijgen: of het nou gaat over zorg, over een schilderij of over iets anders. De ideeën die de auteurs ontwikkelden, kunnen dan ook toegepast worden op andere terreinen dan de zorg, juist omdat ze een theoretische benadering van kwaliteit expliciteerden.

Ten tweede formuleerden Harteloh en Casparie een kwaliteitsbenadering, waarvan de kernelementen nog altijd in het huidige kwaliteitsdenken terug te vinden zijn. Dat het begrip kwaliteit kan worden geoperationaliseerd door aspecten te identificeren waarover een kwaliteitsoordeel kan worden gegeven, is een basisidee in kwaliteitsdenken dat ook vandaag de dag nog veelvuldig wordt toegepast. We zien het terug in kwaliteitsmodellen die in Nederland worden gebruikt: het INK model heeft bijvoorbeeld tien 'aandachtsgebieden', (Instituut Nederlandse Kwaliteit - brochure INK model, 2008), het HKZ model benoemt 'rubrieken' (Stichting HKZ, 2010). De indeling van kwaliteitsaspecten in proces, uitkomsten en structuur die Harteloh en Casparie hanteren in navolging van Donabedian (1980), is ook nog altijd heel gebruikelijk. Deze ordening zorgt voor een herkenbare indeling van aspecten (e.g. de operationalisering van kwaliteit in het INK Model, 2008). De ideeën zijn dus nog altijd actueel, ondanks dat de benadering al geruime tijd geleden is ontwikkeld.

Ten derde heeft deze benadering zich buiten de context van onderzoek ontwikkeld. Dit betekent dat de benadering recht kan doen aan de uitgangspunten en vertrekpunten van PJO, zonder dat bestaande opvattingen over onderzoek dominant zijn in de kwaliteitsdiscussie en haar vertekenen. Dit is voor PJO van belang, omdat er niet alleen kennisdoelen worden nagestreefd. Doelen als 'educatie' en 'invloed' kunnen hierdoor in de ontwikkeling van de ideeën over kwaliteit van PJO worden meegenomen.

Ten vierde zien Harteloh en Casparie kwaliteit als 'subjectgebonden'. Dat wil zeggen dat zij ervan uitgaan dat verschillende betrokkenen tot verschillende kwaliteitsoordelen kunnen komen. Ook dit kenmerk van de kwaliteitsbenadering is voor PJO relevant, aangezien er meerdere actoren bij PJO betrokken zijn die hun eigen ideeën en belangen hebben die zij met PJO hopen te vervullen. Een benadering die ruimte biedt voor het perspectief van meerdere betrokkenen doet recht aan de werkwijze van PJO waarin jongeren, PJO-onderzoekers en beleidsmakers met elkaar samenwerken.

Volgens Harteloh en Casparie is er sprake van kwaliteit 'als er een optimale verhouding bestaat van het gerealiseerde ten opzichte van verwachtingen, met betrekking tot een bepaald aspect van een object.' (Harteloh en Casparie, 1994:25). In het vervolg van dit hoofdstuk is uitgewerkt wat deze definitie betekent voor de wijze waarop een oordeel over

kwaliteit tot stand komt. In de volgende paragrafen zal blijken dat in de benadering van Harteloh en Casparie:

- een kwaliteitsoordeel wordt gegeven over *aspecten van een object* (paragraaf 2.2);
- het oordeel tot stand komt door *een afweging van het gerealiseerde ten opzichte van verwachtingen* (paragraaf 2.3);
- *normen* kunnen worden vastgesteld om met elkaar te bepalen wanneer de verhouding tussen verwachting en gerealiseerd 'optimaal' is (paragraaf 2.4);
- *indicatoren* kunnen worden ontwikkeld om vast te stellen of aan normen is voldaan (paragraaf 2.5).

Aan het slot van dit hoofdstuk is beschreven hoe deze kwaliteitsbenadering is gebruikt om tot een kwaliteitsraamwerk voor PJO te komen (paragraaf 2.6).

2.2 Kwaliteitsaspecten

In de benadering van Harteloh en Casparie is een 'object' het product, de dienst of het onderwerp waarvan de kwaliteit wordt bepaald. Dit kan een concreet product zijn, zoals een schilderij. Het kan ook een veelomvattend begrip zijn, zoals de zorg. Om tot een oordeel te komen over de kwaliteit van een object, is het van belang te bepalen welke aspecten van het object van belang zijn voor het beoordelen van de kwaliteit van een object. Deze aspecten zijn kenmerken die elk object heeft en die ten opzichte van elkaar worden geordend op grond van hun vermeende samenhang met kwaliteit. De auteurs geven voorbeelden van aspecten van de zorg die op kwaliteit kunnen worden beoordeeld, zoals 'houding van de beroepsbeoefenaar', 'effect van de behandeling' en 'toegankelijkheid van de voorzieningen' (ibid).

Een bruikbare ordening in typen aspecten is de indeling in proces-, uitkomst- en structuuraspecten (Donabedian, 1980). Bij 'procesaspecten' gaat het om de vraag op welke wijze het object tot stand is gekomen, bij 'uitkomstaspecten' om de resultaten die het proces oplevert en bij 'structuuraspecten' gaat het om voorwaarden die van belang zijn. Toegepast op de voorbeelden van Harteloh en Casparie is 'houding van de beroepsbeoefenaar' een procesaspect, 'effect van de behandeling' een uitkomstaspect en 'toegankelijkheid van de voorzieningen' een structuuraspect. Door deze ordening aan te brengen in aspecten, wordt het makkelijker te begrijpen hoe de verschillende aspecten met een relatie tot kwaliteit zich tot elkaar verhouden.

In het vervolg van dit proefschrift, hanteren we het begrip *kwaliteitsaspecten* om de kenmerken van een object te duiden, die een vermeende samenhang hebben met kwaliteit. Kwaliteitsaspecten zorgen ervoor dat een breed concept als 'kwaliteit' hanteerbaar wordt

gemaakt. Door kwaliteitsaspecten te benoemen, wordt immers duidelijk over welke kenmerken van een object een kwaliteitsoordeel wordt gegeven.

2.3 De afweging: optimaal zijn van 'het gerealiseerde' ten opzichte van 'verwachtingen'

Kwaliteitsaspecten geven aan *welke kenmerken van het object* van belang zijn bij het beoordelen van kwaliteit. Ze dragen echter in zichzelf nog geen oordeel in zich. Harteloh en Casparie lichten dit toe met een voorbeeld: als de kwaliteit van een schilderij wordt beoordeeld, dan kun je kijken naar aspecten als 'gebruikte verf', 'gevoel bij het schilderen' en 'kleurgebruik'. Deze aspecten kun je beschrijven, maar daarmee is nog geen kwaliteitsoordeel gevormd. Hiervoor is iets anders nodig: oordelen over kwaliteit komen tot stand door een afweging van betrokkenen met betrekking tot het optimaal zijn van 'het gerealiseerde' ten opzichte van 'verwachtingen'.

De centrale plek die de 'afweging van betrokkenen' inneemt in de benadering van Harteloh en Casparie betekent dat kwaliteit door hen wordt beschouwd als een *subjectgebonden* begrip. Dat wil zeggen dat kwaliteit niet wordt gezien als iets dat als eigenschap van een object wordt beschouwd, maar als iets dat door betrokkenen aan een object wordt toegekend. Daardoor zal de concrete, praktische invulling per betrokkene kunnen verschillen. De consequentie hiervan is, dat de beoordeling van 'het optimaal zijn' per betrokkene kan verschillen (Harteloh en Casparie, 1994:25).

Voordeel van een subjectgebonden opvatting van kwaliteit is, dat bij processen en uitkomsten die gebaseerd zijn op menselijke interacties, de ideeën van verschillende betrokkenen kunnen worden meegenomen in het kwaliteitsoordeel. Om de oordelen van alle stakeholders te kunnen meenemen zal van tevoren duidelijk moeten worden benoemd wie de verschillende betrokkenen zijn. Harteloh en Casparie benoemen in de gezondheidszorg bijvoorbeeld patiënten en beroepsbeoefenaren. Zij kunnen verschillende verwachtingen en ideeën hebben ten aanzien van verschillende aspecten van de zorg.

2.4 Normen: gewenste toestand van een kwaliteitsaspect

In de definitie van kwaliteit gaat het om het realiseren van een 'optimale verhouding van het gerealiseerde ten opzichte van verwachtingen'. Als alle betrokkenen echter een eigen afweging maken, dan wordt het niet makkelijk om tot een *overall* kwaliteitsoordeel te komen. Om dit wel te kunnen bereiken, zullen afspraken moeten worden gemaakt. De terminologie met betrekking tot kwaliteitsafspraken is doorgaans verwarrend: termen als richtlijnen,

criteria, standaarden en normen zijn in gebruik. Hoewel Harteloh en Casparie hier helderheid in proberen te scheppen (ibid, p.72), worden deze begrippen tegenwoordig nog vaak door elkaar gebruikt.

In dit proefschrift wordt gebruikgemaakt van het begrip 'norm'. Een norm is te definiëren als een *gewenste toestand* van een kwaliteitsaspect (ibid, p.72). Daarmee wordt aangesloten bij de wijze waarop Donabedian (1980) de term 'norm' definieert. Hij ziet een norm als een 'notie van het goede', waarbij in *kwalitatieve* bewoordingen wordt aangegeven wat als goed wordt beschouwd. Een norm wordt *niet* gedefinieerd als een getalsmatige streefwaarde¹⁰. Door middel van normen kan worden aangegeven wanneer iets als goed wordt beschouwd voor de verschillende kwaliteitsaspecten. Met betrekking tot het aspect 'houding van de beroepsbeoefenaar' zouden normen kunnen zijn: de beroepsbeoefenaar is beleefd, stelt zich professioneel op en bejegt de cliënt met respect. Normen hebben als kenmerk, dat je via indicatoren kan vaststellen of er aan tegemoet gekomen is.

2.5 Indicatoren: aanwijzingen over het gehalte aan kwaliteit

Een *indicator* is een meetbaar element¹¹ van een object, dat een aanwijzing geeft over het gehalte aan kwaliteit (Harteloh en Casparie, 1994: 51). Indicatoren kunnen in kaart worden gebracht met behulp van instrumenten. De uitkomsten van een meting kunnen worden vergeleken met de afgesproken normen, om zo uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit. Voor het kwaliteitsaspect 'houding van de beroepsbeoefenaar' zouden bijvoorbeeld de volgende indicatoren kunnen worden benoemd: 'patiënttevredenheid over de houding' en 'aantal klachten over de houding van de beroepsbeoefenaar'. Voor het kwaliteitsaspect 'effect van de behandeling' zijn indicatoren te benoemen als 'overleving', 'welbevinden van de patiënt' en 'gezondheidstoestand'. Voor het kwaliteitsaspect 'toegankelijkheid van de voorzieningen' kunnen indicatoren worden benoemd als 'aantal klachten over toegankelijkheid' en 'patiënttevredenheid over de toegankelijkheid'. Al deze indicatoren zijn meetbaar en veranderingen in de indicator betekenen een verandering in het gehalte aan kwaliteit.

¹⁰ In dat geval zou het logischer zijn om eerst indicatoren te benoemen en daarna te bepalen aan welke getalswaarde deze indicator moet voldoen om als goed te worden beschouwd.

¹¹ Harteloh en Casparie definiëren indicator als een meetbaar *aspect* dat een aanwijzing geeft over het gehalte aan kwaliteit. Aangezien het woord *aspect* ook onderdeel uitmaakt van het begrip kwaliteitsaspect, is ervoor gekozen om in plaats van *aspect* het woord *element* te gebruiken.

2.6 Een kwaliteitsraamwerk voor PJO ontwikkelen

De kwaliteitsbenadering zoals hierboven uitgewerkt, is samengevat in tabel 2.1.

Tabel 2.1 *Kwaliteitsbenadering op basis van Harteloh en Casparie (1994)*

Kwaliteit	Kwaliteitsaspecten	Norm	Indicator
Er is sprake van kwaliteit, indien er een optimale verhouding bestaat van 'het gerealiseerde' ten opzichte van 'verwachtingen', met betrekking tot een bepaald aspect van een object.	Kenmerken die elk object heeft en die ten opzichte van elkaar worden geordend op grond van hun vermeende samenhang met kwaliteit.	Een gewenste toestand ten opzichte van een kwaliteitsaspect.	Een meetbaar element dat een aanwijzing geeft over het gehalte aan kwaliteit.

De beschreven kwaliteitsbenadering biedt de mogelijkheid een *kwaliteitsraamwerk* in te richten. Dit is een begrip dat we in dit proefschrift introduceren om het resultaat te omschrijven van de toepassing van de kwaliteitsbenadering op een specifiek object. Een kwaliteitsraamwerk bestaat uit een theoretisch en empirisch gefundeerd geheel van kwaliteitsaspecten, normen en indicatoren. Op basis van het kwaliteitsraamwerk kunnen kwaliteitsinstrumenten worden ingericht waarmee een object kan worden geëvalueerd.

We zullen de beschreven benadering hierna gebruiken voor het ontwikkelen van een kwaliteitsraamwerk voor PJO. Dit is mogelijk, omdat de kwaliteitsbenadering zoals weergegeven in tabel 2.1 een theoretisch model is, dat nog niet op een object is toegepast. In principe kan dit model voor elk object worden aangewend, nu dus voor PJO. Aan de benadering ligt een subjectgebonden begrip van kwaliteit ten grondslag. Dat betekent dat er bij de ontwikkeling van het kwaliteitsraamwerk ruimte is voor het perspectief van verschillende betrokkenen. Dat is voor PJO een goed uitgangspunt, omdat er ook meerdere doelen zijn die door verschillende betrokkenen worden nagestreefd. Er kan nu met een open vizier en met oog voor de uitgangspunten en doelen van PJO gezocht worden naar relevante kwaliteitsaspecten, normen en bijbehorende indicatoren die recht doen aan de wijze waarop betrokkenen PJO beleven.

Voordat we overgaan tot de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk voor PJO is het van belang te benoemen dat meerdere auteurs ter discussie hebben gesteld dat kwaliteit door middel van meetinstrumenten kan worden gemeten. In sectoren die zich kenmerken door dienstverlening door middel van sociale processen is het flexibel en met aandacht kunnen inspelen op situaties en betrokkenen van belang. Auteurs vragen zich af, of door middel van richtlijnen, instrumenten en registratiesystemen de kwaliteit wel kan worden vastgelegd en verbeterd (Philipsen, 1988; Boeijs en Casparie, 1994; Van Houten en Prins, 1995; Harteloh, 2000; Sennett, 2008).

De kanttekeningen van deze auteurs maken ons ervan bewust dat de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk geen garantie biedt voor het verbeteren van kwaliteit. De verwachting is echter, dat een PJO-kwaliteitsraamwerk betrokkenen concrete handvatten levert om aan kwaliteitsverbetering te werken. Het maakt hen bewust van alle overwegingen die een rol spelen bij de uitvoering van de methode. Om de toepassing van het kwaliteitsraamwerk te bevorderen, zullen de kwaliteitsinstrumenten zo worden vormgegeven, dat zij ondersteunend zijn voor het realiseren van kwaliteit in de praktijk. In de discussie van dit proefschrift reflecteren we opnieuw op het vraagstuk hoe het ontwikkelde kwaliteitsraamwerk daadwerkelijk aan kwaliteitsverbetering kan bijdragen.

Om kwaliteitsaspecten, normen, indicatoren en kwaliteitsinstrumenten vast te stellen moet volgens Harteloh en Casparie een aantal stappen worden gezet.

- 1) *Kwaliteitsaspecten benoemen op basis van theorie en praktijk*
 - 2) *Beschrijven kwaliteitsaspecten vanuit het perspectief van verschillende betrokkenen*
 - 3) *Normen formuleren*
 - 4) *Indicatoren benoemen voor elke norm*
 - 5) *Ontwikkelen van instrumenten om indicatoren in kaart te brengen*
- (Harteloh en Casparie, 1994).

In dit proefschrift is de benadering van Harteloh en Casparie toegepast voor het ontwikkelen van een kwaliteitsraamwerk voor PJO. Dat is gebeurd met behulp van de volgende stappen.

1. *Kwaliteitsaspecten van PJO benoemen op basis van theorie en praktijk*

Kwaliteitsaspecten betreffen kenmerken van PJO die kunnen worden beschreven en relevant worden geacht voor de kwaliteit van PJO. Om kwaliteitsaspecten te kunnen benoemen is literatuuronderzoek uitgevoerd.

2. *Beschrijven kwaliteitsaspecten vanuit het perspectief van verschillende betrokkenen*

De volgende stap is het verkrijgen van inzicht in de verschillende kwaliteitsaspecten. Hiervoor is empirisch onderzoek gedaan naar PJO's die in de afgelopen jaren zijn verricht. Dit biedt inzicht in de contextuele factoren die op de kwaliteit van invloed zijn en de mogelijkheid om verschillende situaties waarin er afwegingen worden gemaakt met betrekking tot kwaliteit inzichtelijk te maken. Kwaliteit is daarbij opgevat als subjectgebonden, zodat er in ons empirisch onderzoek rekening wordt gehouden met het perspectief van verschillende betrokkenen van PJO:

- beleidsmakers (in dit onderzoek gebruikt als verzamelterm voor opdrachtgevers, uitvoerders en professionals 'in het veld');
- PJO-onderzoekers (volwassen onderzoekers / initiatiefnemers / begeleiders van jongeren bij het onderzoek);
- jonge onderzoekers (jongeren die als onderzoekers deelnemen aan het onderzoek);
- respondenten (jongeren die als respondent deelnemen aan het onderzoek);
- andere jongeren (groep waarvan jonge onderzoekers en respondenten deel uitmaken).

De verwachting is dat verschillende betrokkenen verschillende meningen zullen hebben over de kwaliteitsaspecten en er verschillend belang aan hechten. Zo zullen onderzoekers en beleidsmakers naar verwachting meer waarde hechten aan de (systematiek in de) onderzoeksstappen dan jongeren. Zij worden immers door collega-onderzoekers of andere professionals ter verantwoording geroepen over de wijze waarop de kennis tot stand komt. Jongeren zullen de uitwerking op beleid misschien het belangrijkste vinden, omdat zij gemotiveerd zijn om iets voor zichzelf en anderen te verbeteren. PJO-onderzoekers zullen meer aandacht vragen voor de structuuraspecten, omdat deze de omstandigheden bepalen waarbinnen het PJO wordt uitgevoerd.

3. *Normen formuleren*

Een norm geeft aan wanneer er sprake is van *goed* PJO. De uitkomsten uit het empirisch onderzoek moeten uitwijzen wat er in de bestaande PJO-praktijk wenselijk wordt geacht. Ook wordt duidelijk hoe die wenselijke situatie wordt nagestreefd. Aan de hand van deze uitkomsten kan worden vastgesteld aan welke normen PJO moet voldoen.

4. *Indicatoren benoemen voor elke norm*

Om te komen tot een oordeel over de kwaliteit van PJO is het nodig om per norm indicatoren te benoemen waarmee het gehalte aan kwaliteit in kaart kan worden gebracht. Met behulp van de indicatoren kan worden nagegaan of aan de normen wordt voldaan. Het empirisch onderzoek biedt de basis voor het formuleren van indicatoren, aangezien door dit onderzoek duidelijk wordt op basis waarvan betrokkenen hun kwaliteitsoordeel vormen.

5. *Ontwikkelen instrumenten om indicatoren in kaart te brengen*

Wanneer de indicatoren zijn benoemd, kan de ontwikkeling van kwaliteitsinstrumenten aanvangen. Gezien het belang van de verschillende perspectieven zullen kwaliteitsinstrumenten worden ontwikkeld waarmee verschillende betrokkenen hun oordeel kunnen geven over de kwaliteit van PJO.

3 Kwaliteitsaspecten

In dit hoofdstuk werken we de aspecten van PJO uit, die belangrijk zijn bij het beoordelen van de kwaliteit van PJO, resulterend in een concept kwaliteitsraamwerk. In 2005 / 2006 is geëxploreerd welke onderwerpen belangrijk zijn om in een kwaliteitsraamwerk op te nemen. We hebben hiertoe verschillende bronnen geraadpleegd. We beschrijven de bronnen in paragraaf 3.1.1 en lichten in 3.1.2 toe op welke wijze de bronnen zijn geanalyseerd. De kwaliteitsaspecten die we selecteerden zijn verder uitgewerkt in paragraaf 3.2 tot en met 3.5.

3.1 Verkenning van publicaties over PJO

3.1.1 Bronnen

We hebben publicaties over PJO onderzocht, waarmee inzicht is verkregen in de onderwerpen die auteurs aansneden en belangrijk vonden om verantwoording over af te leggen. Door het gebruik van bestaande bronnen, konden kwaliteitsaspecten worden aangewezen die in de bestaande praktijk van PJO relevant werden geacht. Een overzicht van alle gebruikte bronnen is te vinden in de bijlage van dit proefschrift (Bijlage 1). Hierin zijn opgenomen:

Nederlandstalige rapporten over een PJO: Er zijn 69 PJO rapporten uit de periode 1992 - 2006 geïnventariseerd. Deze lijst bestond voornamelijk uit zogenaamde grijze literatuur (publicaties die niet beschikbaar zijn via de normale kanalen van boekverkoop) en werd samengesteld met behulp van de bibliotheek van Stichting Alexander, bekende uitvoerders van PJO en internet. Een rapport werd in de selectie opgenomen, als uit het rapport bleek dat jongeren een rol als onderzoekers hadden vervuld. Uit deze PJO-rapporten kon worden afgeleid, welke onderwerpen in de uitvoering van PJO relevant werden geacht.

Nederlandstalige publicaties over PJO: Een aantal wetenschappers reflecteerde in de periode 2001 - 2005 op PJO in Nederland. Een bundeling van reflecties is opgenomen in het boek *Participatief Jeugdonderzoek* (De Winter en Kroneman, 2003). We inventariseerden de onderwerpen die in deze reflecties aan de orde werden gesteld. Dit bood inzicht in de onderwerpen die auteurs van belang vonden voor de kwaliteit van PJO.

Internationale publicaties: Met behulp van de volgende zoektermen is gezocht naar internationale publicaties over PJO:

- Participatory research AND Children OR youth
- Participatory action research AND Children OR Youth
- Peerresearch AND Children
- Youth-led (action) research
- Involving children//young people//adolescents as co-researchers//peer-researchers

We inventariseerden in deze publicaties de onderwerpen die op internationaal niveau van belang werden geacht voor de kwaliteit van PJO.

3.1.2 Analyse

Bij het lezen van de publicaties noteerden we onderwerpen die door de auteurs aan de orde werden gesteld. De indeling in proces-, uitkomst- en structuuraspecten (Donabedian, 1980) gebruikten we daarbij als kapstok. Procesaspecten gaan over de gevolgde werkwijze, over hoe te werk is gegaan en de manier waarop PJO is vormgegeven. Ze onderscheiden zich daarmee van uitkomstaspecten, waarbij de nadruk ligt op de *uitwerking* van de gevolgde werkwijze op verschillende betrokkenen en zaken. Uitkomstaspecten gaan over de opbrengsten en effecten van PJO. De structuuraspecten zijn op te vatten als voorwaarden die moeten worden vervuld om kwaliteit te kunnen leveren.

De analyse van de onderwerpen leverde verschillende categorieën op. Op basis van deze categorieën werden kwaliteitsaspecten benoemd. De kwaliteitsaspecten kregen een naam die de lading van de onderwerpen dekte. Er werden namen gekozen die in principe binnen elk PJO herkenbaar zouden zijn. Uiteindelijk leverde de analyse negen kwaliteitsaspecten op: drie procesaspecten, vier uitkomstaspecten en twee structuuraspecten.

Procesaspecten: In een eerste analyse deelden we de onderwerpen die bij 'proces' waren gevonden in twee hoofdcategorieën in. De eerste categorie was 'onderzoeksstappen'. In deze categorie werden onderwerpen ingedeeld die met de voorbereidingen van het onderzoek, de selectie van onderzoekers en respondenten, de dataverzameling en de analyse te maken hadden. Een tweede categorie werd 'participatie' genoemd en ging over de wijze waarop jongeren participeerden.

Een tweede analyse van de procesaspecten was gericht op het verkrijgen van een preciezere indeling. In deze ronde werd besloten om naast 'kwaliteitsaspecten' ook 'deelaspecten' te benoemen. Bij het kwaliteitsaspect 'onderzoeksstappen' zijn de verschillende stappen van het onderzoeksproces als deelaspecten benoemd. De onderwerpen die oorspronkelijk bij 'participatie' waren ondergebracht, kregen een preciezere indeling. Er werd een onderscheid gemaakt tussen de kwaliteitsaspecten 'samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker' en 'mate van betrokkenheid'. Bij het kwaliteitsaspect

‘samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker’ werden twee deelaspecten benoemd: ‘informed consent’ en ‘authentieke participatie’.

Uitkomstaspecten: in de documenten is gericht gezocht naar teksten waarin tot uitdrukking kwam wat met het PJO werd nagestreefd of wat er van de methode werd verwacht. Dit leverde 320 tekstfragmenten op. Deze fragmenten zijn vervolgens geanalyseerd, door ze met behulp van Excel in te delen in categorieën. Sommige teksten hadden betrekking op gewenste uitkomsten voor jongeren zelf, andere gingen over de verwachtingen van de kennisuitkomsten. Er waren teksten die betrekking hadden op veranderingen in beleid en teksten die betrekking hadden op veranderingen in verhoudingen. Uiteindelijk ontstonden er vier kwaliteitsaspecten: ‘Kennis’, ‘Verbeteringen in verhoudingen’, ‘Verbeteringen in leefsituatie’ en ‘Vergroten (individuele) mogelijkheden’.

Structuuraspecten: de onderwerpen die waren ondergebracht bij structuuraspecten waren eenvoudig te categoriseren. Er waren veel overeenkomsten in de randvoorwaarden die in de bronnen aan de orde kwamen. De eerste analyse leverde een indeling op in twee kwaliteitsaspecten: ‘Tijd en middelen’ en ‘Capaciteiten van de PJO-onderzoeker’. Bij de tweede analyse werd bij ‘Capaciteiten van de PJO-onderzoeker’ een aantal deelaspecten onderscheiden: ‘jongerenbegeleiding’, ‘onderzoeksvaardigheden’ en ‘implementatievaardigheden’. Dit omdat bleek dat verschillende bronnen verschillende vaardigheden van PJO-onderzoekers accentueerden.

3.2 Procesaspecten

In de vorige paragraaf zijn drie procesaspecten benoemd, die hierna worden uitgediept:

- onderzoeksstappen
- samenwerking tussen onderzoeker en jongeren
- mate van betrokkenheid

3.2.1 Onderzoeksstappen

Uit de inhoud van de Nederlandstalige rapporten konden de onderzoeksstappen van de uitgevoerde PJO's worden afgeleid. Ter illustratie volgen hieronder twee voorbeelden van de inhoud van PJO-rapportages.

Voorbeeld 1: Inhoud van rapportage 'Op zoek naar verbondenheid, zwerfjongeren aan het woord over de verbetering van de hulpverlening' Noom en De Winter, 2001.

In het voorwoord staat hoe het onderzoek tot stand kwam en wie erbij betrokken waren. In de inleiding staat waarom voor peerresearch is gekozen. Bij de werkwijze zijn zes kopjes opgenomen: Werving (van de jonge onderzoekers), Interviewtraining, Samenstelling vragenlijst, Afname vragenlijst, Respondenten en Brainstormbijeenkomsten. De werving, de training, de interviews en de discussierondes worden aan het eind van de rapportage geëvalueerd. In de rapportage zijn naast de resultaten van het onderzoek, aanbevelingen opgenomen voor een vervolg op de dialoog tussen zwerfjongeren en beleidsmakers.

Voorbeeld 2: Inhoud van rapportage 'Ik voel me toch wel Europeaan', Stichting Alexander/ES&E, 2003.

De rapportage geeft de uitkomsten van verschillende onderzoeken weer, waaronder een PJO naar de mening van jongeren over het 'Programma Jeugd', gericht op het bevorderen van een actieve bijdrage en deelname van jongeren aan het vormgeven van Europa. In het methodologisch gedeelte staat de vraagstelling, en worden de doelen van het JongerenOnderzoeksTeam genoemd. De samenstelling van het team is weergegeven. Er is een Kick-off bijeenkomst beschreven waarin het team de onderzoeksopzet vormgaf. Tijdens die bijeenkomst werd de opgestelde vragenlijst kritisch doorgenomen en volgden de teamleden een interviewtraining. De dataverzamelmethode (interviews en panelgesprekken) zijn beschreven. Er is een overzicht van de jongeren die hieraan hebben deelgenomen. Over de betrokkenheid bij de analyse staat geschreven dat 'de teamleden behulpzaam zijn bij het uitwerken en interpreteren van de uitkomsten, op deze wijze is de externe validiteit van de gegevens getoetst' (ibid:15)

In de methodologische verantwoordingen in de rapporten over PJO's staan vaak de volgende stappen van het onderzoek beschreven:

- keuze voor PJO
- rekruteren van jonge onderzoekers
- vormgeven van het onderzoek (keuzes methode en onderwerpen, maken vragenlijst)
- voorbereiding jonge onderzoekers
- selectie respondenten
- dataverzameling
- conclusies trekken en formuleren vervolgacties
- presentatie van aanbevelingen / verslaglegging
- implementatie: uitvoeren van acties

In de inleidingen van PJO rapporten is vaak opgenomen waarom voor PJO is gekozen en wie een rol hebben gespeeld bij de doel- en vraagstelling. In de secties over de onderzoeksmethoden staat vervolgens uitgelegd hoe de jonge onderzoekers zijn gerekruteerd. Het gaat daarbij om de wijze waarop de groep jonge onderzoekers is samengesteld, welke criteria een rol hebben gespeeld en wie een rol speelden bij de

samenstelling van de groep jonge onderzoekers. De voorbereiding van jongeren bestaat vervolgens uit het betrekken van jongeren bij de vormgeving van het onderzoek, bijvoorbeeld bij het bedenken van onderwerpen en het opstellen van vragenlijsten. Daarnaast worden jongeren getraind waardoor deelnemende jongeren versterkt worden in hun (onderzoeks)vaardigheden. In de voorbereiding wordt ook gezorgd voor afstemming tussen jongeren, waardoor meer systematiek in de dataverzameling wordt verkregen.

De volgende stap is de selectie van respondenten. Hoewel in de rapportages van PJO meestal geen claims voor representativiteit zijn opgenomen, is er vaak wel een verantwoording van de selectie van respondenten: hoe de selectie heeft plaatsgevonden, wie er een rol speelden en wat voor groep respondenten dit opleverde.

Tijdens de dataverzameling worden door jongeren gegevens verzameld. In de rapportages is beschreven hoe de dataverzameling verloopt en hoe de begeleiding is vormgegeven. Het trekken van conclusies en het formuleren van vervolgacties is een stap die binnen PJO ook samen met jongeren wordt gezet. De volgende stap van het onderzoeksproces is de presentatie en verslaglegging. Ook hierbij hebben jongeren in PJO een rol. Onderdeel van het proces is ook de implementatie: het uitvoeren van acties naar aanleiding van het onderzoek. In de rapportages wordt vaak genoemd dat deze nog zullen gaan plaatsvinden.

De PJO rapporten beschrijven de onderzoeksstappen en leggen daarmee verantwoording af over de gevolgde werkwijze. Een aantal Nederlandse methodologen laat zich in reflecties kritisch uit over PJO, zij concentreren zich vaak op één of een aantal van de stappen in het onderzoeksproces. Zo is Baerveldt kritisch over de selectie van respondenten (Baerveldt, 2003) en is 't Hart kritisch over de onderzoeksvaardigheden van jongeren ('t Hart, 2003). Vanuit een referentiekader waarin de nadruk ligt op validiteit en betrouwbaarheid van de onderzoeksgegevens stellen zij de kwaliteit van de onderzoeksaanpak ter discussie.

Ook internationaal roepen de onderzoeksstappen soms vragen en discussie op: onderzoekers vragen zich af hoe ze jongeren moeten selecteren, welke methodes voor dataverzameling ze moeten kiezen en hoe een goede training eruitziet (e.g. Kellet, 2005; Care, 2006).

3.2.2 Samenwerking tussen onderzoeker en jongeren

De samenwerking tussen onderzoeker en jongeren in het onderzoek is een kenmerk van elk PJO. Dit kwaliteitsaspect gaat over de wijze waarop die samenwerking in het onderzoek wordt vormgegeven en krijgt in veel rapportages en literatuur aandacht. In internationale literatuur zijn er verschillende artikelen en hoofdstukken in boeken gewijd aan de samenwerking van de onderzoeker met jongeren (of kinderen) (e.g. Christensen en James,

2000; Checkoway en Richards-Schuster, 2003; Clark, 2004; Robinson en Kellet, 2004; Masson, 2004; Alderson, 2004).

Een onderwerp dat met betrekking tot die samenwerking aan bod komt, is het principe van *informed consent*: het verkrijgen van de bereidheid tot medewerking van de beoogde deelnemers op grond van een begrijpelijke weergave van het onderzoek (e.g. National Children's Bureau, 2003). Verschillende auteurs benadrukken dat het belangrijk is dat jongeren vooraf geïnformeerd worden, dat zij vrijwillig deelnemen, dat voorzichtig moet worden omgegaan met beloningen en dat er aandacht moet zijn voor de zogenaamde 'gatekeepers': volwassenen die de toegang tot onderzoek verlenen, dan wel afschermen (Thomas en O'Kane, 1998; Masson, 2004; en Alderson, 2004).

Het tweede deelaspect dat hoort bij samenwerking met jongeren wordt in dit proefschrift *authentieke participatie* genoemd. Authentieke participatie gaat om de oprechtheid van bedoelingen bij het betrekken van jongeren en om het op zodanige wijze vormgeven van het onderzoek, dat die bedoelingen ook de ruimte geven aan de inbreng van jongeren. Het gaat om participatie met eerlijke bedoelingen. Tijdens een internationale bijeenkomst van PJO-onderzoekers in 2006 wordt de oprechtheid van bedoelingen veel besproken. Deelnemers vragen zich bijvoorbeeld af hoe om te gaan met machtsrelaties, wie er beslissingen nemen over de onderzoeksvragen en wie er eigenaar is van de gegevens. Ook vragen sommigen zich af, of kinderen niet te zwaar belast worden (Care, 2006).

'Eerlijk' is niet makkelijk te definiëren. In verschillende publicaties wordt oprechtheid omschreven door te benadrukken wat *niet* als 'echte' participatie kan worden beschouwd. Er is dan sprake van 'onechte' of 'schijn'-participatie: jonge onderzoekers spelen dan een actieve rol in het verzamelen van data, maar hun inbreng wordt niet serieus genomen. Dit doet zich bijvoorbeeld voor als jongeren – soms op het laatste moment – wordt gevraagd om deel te nemen omdat het mooi staat voor de buitenwereld, als zij worden ingezet om geld te besparen, als een PJO-onderzoeker hun mening sterk beïnvloedt, als zij niet mogen of durven zeggen wat ze vinden, of als een opdrachtgever of financier van het onderzoek aanstuurt op bepaalde uitkomsten (Hart, 1997).

3.2.3 *Mate van betrokkenheid*

De mate van betrokkenheid is het laatste procesaspect dat wordt benoemd. Onderzoek naar de mate van betrokkenheid van jongeren in onderzoek leidde tot een indeling in vier verschillende maten van betrokkenheid: jongeren als subject (informant), jongeren als consultant (adviseur), jongeren als partner (meebeslisser), jongeren als director (beslisser). Het gaat hierbij om de betrokkenheid van jongeren in een compleet PJO (Checkoway en Richards-Schuster, 2003).

De mate van betrokkenheid van jongeren kan echter ook nog per onderzoeksstap verschillen. Moules (2006) constateerde in haar onderzoek dat jongeren vaak niet betrokken waren bij keuzes die voorafgaand aan het PJO werden gemaakt en ook dat zij bij de analyse vaak geen rol speelden. Bij het verzamelen van gegevens en bij presentaties waren jongeren vaak wel betrokken (Moules, 2006).

Deze conclusies zijn terug te zien in de Nederlandstalige verslagen van PJO's, waaruit blijkt dat jongeren niet bij elk PJO in alle fasen even sterk betrokken worden. De betrokkenheid in verschillende fasen verschilt ook per PJO: zo wordt bijvoorbeeld in veel rapportages gemeld dat jongeren worden betrokken bij het opstellen van de vragenlijst, terwijl dat bij een aantal andere PJO's niet gebeurt (e.g. Rebel, 2003, 2004, 2005).

Het is niet altijd duidelijk waarom jongeren in de ene fase wel en in de andere fase niet worden betrokken. Eveneens is nog onduidelijk wat de betrokkenheid van jongeren precies betekent voor de overige kwaliteitsaspecten en het bereiken van de verschillende doelen van PJO. Dit zal in het empirische onderzoek (hoofdstuk 4 en 5) verder worden onderzocht.

3.3 Uitkomstaspecten

Voor de uitkomstaspecten zijn tekstfragmenten uit de verschillende bronnen geanalyseerd. De tekstfragmenten zijn ingedeeld in vier kwaliteitsaspecten, namelijk:

- kennis
- verbeteringen in de leefsituatie
- verbeteringen in relaties
- vergroten mogelijkheden van jongeren

3.3.1 Kennis

De volgende tekstfragmenten zijn bijvoorbeeld ondergebracht bij het kwaliteitsaspect 'Kennis'.

Tabel 3.1 Voorbeelden tekstfragmenten ingedeeld bij kwaliteitsaspect 'kennis'

Tekstfragment	Uit
Betrouwbare gegevens waarop beleidsbeslissingen kunnen worden gebaseerd die snel en goedkoop zijn en toegespitst op de plaatselijke situatie.	Nieuwenhuys, 1997
Credible information for action-taking and making decisions. Knowledge for their own social action and community change.	Checkoway en Richards-Schuster, 2003
Ervaringen en opvattingen van jongeren in kaart brengen.	Wiebing, 2003
Goed beeld van de ideeën, behoeften en wensen van de jeugd.	Westerlaak, 2003
Handvatten om te weten wat onder jongeren leeft.	Hazekamp, 2003
In kaart brengen lokale problematiek.	Noom en De Winter, 2001
Increased knowledge of young people's issues.	Wilkins, Bryans en Hetzel, 1993
Privileged access of peer workers to hidden injecting drug users and sensitive information improved the quality of the data.	Coupland e.a., 2004
Informatie om effectieve strategieën te ontwikkelen.	McIntyre, 2000
Zwakke plekken in voorzieningen aan het licht brengen.	De Winter en Kroneman, 2003

In hoofdstuk 1 is beschreven hoe binnen de positionering 'PJO als onderzoeksmethode' is beargumenteerd dat de methode *andere kennis* zou opleveren dan klassiek onderzoek. De kennis zou anders worden doordat jongeren een rol spelen in de operationalisering van het onderzoek. Daardoor zouden zij hun eigen accenten kunnen leggen. Daarnaast spelen ze een rol in de dataverzameling. Dat zou andere kennis opleveren omdat jongeren met elkaar op een andere manier over onderwerpen zouden praten dan zij met volwassenen doen. Daardoor zouden jongeren kennis kunnen verzamelen die volwassenen moeilijker bij jongeren zouden kunnen verzamelen. Hoe de kennis precies anders wordt, dat maken PJO rapportages niet altijd even duidelijk. Het vervolg van dit proefschrift zal het mogelijk maken om de kennis uit het PJO beter te duiden.

3.3.2 Verbeteringen in de leefsituatie

In veel PJO's is de ambitie opgenomen om de leefsituatie van jongeren te verbeteren. De onderzoeksresultaten zouden moeten worden aangewend om die verbeteringen te realiseren. In tabel 3.2 staan voorbeelden van tekstfragmenten die onder dit kwaliteitsaspect zijn geschaard.

Tabel 3.2 Voorbeelden tekstfragmenten ingedeeld bij kwaliteitsaspect 'verbeteringen in leefsituatie'

Tekstfragment	Uit
Beïnvloeden van de sociale omgeving.	Hazekamp, 2003
Effectieve verandering bewerkstelligen in beleid, uitvoerend werk en politiek.	
Beleid beter aansluiten bij behoeften en wensen van jongeren.	De Winter en Kroneman, 2003
Verandering en verbetering van bestaande praktijk.	
Create community change.	Checkoway en Richards-Schuster, 2003
Influence a particular decision.	
Invloed uitoefenen op beslissingen die over het leven van kinderen worden genomen.	Nieuwenhuys, 1997
Involve youth in the development of solutions to the problems facing young people.	Alder en Sandor, 1990
Kans geven om kwaliteit van hun omgeving te beïnvloeden.	Wiebing, 2003
Kracht van jongeren inzetten voor een veranderingsproces.	

Sommige uitvoerders van PJO beargumenteren dat het betrekken van jongeren leidt tot beleidsverbeteringen, omdat het onderzoek leidt tot aanbevelingen die beter aansluiten bij jongeren en doordat er onder jongeren draagvlak voor veranderingen ontstaat (Alder en Sandor, 1990; Van Westerlaak, 2003; Checkoway en Richards-Schuster, 2003; Wiebing, 2003; Hazekamp, 2003; De Winter en Kroneman, 2003). Interessant zal zijn om in het empirisch onderzoek (zie hoofdstuk 4 en 5) te zien welke beleidsverbeteringen gerealiseerd worden en of deze ook daadwerkelijk beter aansluiten bij jongeren.

3.3.3 *Verbeteringen in relaties*

Een volgend kwaliteitsaspect is 'verbeteringen in relaties'. Hier werden bijvoorbeeld de volgende tekstfragmenten ingedeeld:

Tabel 3.3 Voorbeelden tekstfragmenten ingedeeld bij kwaliteitsaspect 'verbeteringen in relaties'

Tekstfragment	Uit
Bijdragen tot het opbouwen van relaties.	McIntyre, 2000
Machtsdeling op het niveau van besluitvorming.	Nieuwenhuys, 1997
Echte dialoog tussen jongeren en professionals.	De Winter en Kroneman, 2003
Exhibit skills to public, challenge stereotypes.	Alder en Sandor, 1990
Students need to be taken seriously as researchers and potential agents of change.	Kelley, 1993
Provide opportunities for young people and professionals to work together	Wilkins, Bryans en Hetzel, 1993
Improved relationships with young persons.	
Structurele kansen op intensieve communicatie, overleg en onderhandeling tussen jongeren en vertegenwoordigers van instellingen.	Hazekamp, 2003
Opruiming van onterechte beeldvorming tussen generaties.	
Gelijkwaardig partnerschap tussen de generaties.	

In verschillende PJO's is aangegeven dat een verandering in verhoudingen tussen jongeren en volwassenen wordt nagestreefd. Het idee dat onderzoek daaraan kan bijdragen vindt zijn oorsprong in het participatief actieonderzoek. Bij het participatief actieonderzoek met een emancipatiedoelstelling dat zich bijvoorbeeld richtte op etnische groepen (Freire, 1972; Fals-Borda, 2001) of vrouwen (Mies, 1979; Harding, 1987; Maguire, 2001), reageerden de onderzoekers op een bestaande onrechtvaardige ongelijkheid tussen mensen die dezelfde rechten zouden moeten hebben. Kennisontwikkeling door de doelgroep zelf zou emancipatie van die doelgroep versterken. In het empirisch onderzoek bestuderen we welke verbeteringen in relaties zich hebben voorgedaan binnen de context van PJO.

3.3.4 *Vergroting (individuele) mogelijkheden jongeren*

Het laatste uitkomstaspect is het vergroten van mogelijkheden van jongeren. In tabel 3.4 staan voorbeelden van tekstfragmenten die bij dit kwaliteitsaspect zijn ingedeeld.

Tabel 3.4 Voorbeelden tekstfragmenten ingedeeld bij kwaliteitsaspect 'vergroten van mogelijkheden van jongeren'

Tekstfragment	Uit
Develop skills of young people. Enable young people to exercise their political rights. Prepare young people for active participation in a democratic society. Raise their consciousness and their spirit and move them to action. Traditionally under-represented groups can mobilize knowledge resources. Empowerment: proces waarbij individuele, relatief machteloze personen met elkaar in dialoog treden met als doel om via collectieve actie hun omgeving te veranderen. Het gevoel meegeven dat ze serieus worden genomen, dat er geluisterd wordt en dat ze als belangrijk en verantwoordelijk lid worden beschouwd om bij te dragen aan betere en gezondere ontwikkeling.	Checkoway en Richards-Schuster, 2003
PAR with youth is a viable method to address personal issues. Increased skills (teamwork, teaching, interviewing, reporting). New skills: communication, report writing, formulating research. Invullen recht van jongeren om actief bij besluitvorming over hun eigen leefsituatie te worden betrokken.	Noom en De Winter, 2001
Volwaardige deelname aan de samenleving bereiken.	Burstein, Bryan en Chao, 2005 Wilkins, Bryans en Hetzels, 1993 De Winter en Kroneman, 2003 Hart, 1992

In de onderzoeksrapportages wordt regelmatig genoemd dat de gekozen werkwijze zou moeten leiden tot verschillende vaardigheden en tot *empowerment*. Met name wanneer het PJO een educatieve doelstelling heeft, zal men dit aspect belangrijk vinden. De verwachting is dat de deelname aan het onderzoek niet voor alle jongeren hetzelfde oplevert. In het empirisch onderzoek zullen de verschillende groepen worden belicht: de jonge onderzoekers, de respondenten en de populatie jongeren als geheel.

3.4 Structuuraspecten

Naast proces- en uitkomstaspecten kunnen de volgende structuuraspecten worden onderscheiden:

- tijd en middelen
- capaciteiten PJO-onderzoeker

3.4.1 Tijd en middelen

Het eerste structuuraspect dat uit de onderzochte bronnen naar voren komt, is 'tijd en middelen'. Met onvoldoende tijd, geld en faciliteiten is het niet haalbaar een goed onderzoek uit te voeren, en voor PJO is volgens sommige auteurs zelfs extra tijd nodig om kinderen goed te kunnen begeleiden (Laws en Man, 2004). In veel rapportages wordt er dan ook iets opgemerkt over de beschikbare tijd en middelen en wordt aangegeven dat voldoende tijd van belang is voor goed PJO. Jones (2004) benoemt dat financieringsmogelijkheden de rol van kinderen kan beperken en dat een beperkte tijd gevolgen heeft voor de ruimte die kinderen

kunnen innemen in het onderzoek (Jones, 2004:118). 't Hart (2003) ging expliciet in op de kosten van PJO, door te benoemen dat de aanpak om jongeren als onderzoekers te betrekken geen besparing van onderzoekskosten betekent. De inzet van een groep jongeren als interviewers kan niet als een goedkope manier van dataverzameling worden gezien. De onderzoeksmethode vraagt immers tijd en middelen voor werving, begeleiding van jongeren en voor het onderzoek zelf ('t Hart, 2003).

3.4.2 Capaciteiten PJO-onderzoeker

Essentieel voor de invulling van alle bovenstaande kwaliteitsaspecten is de PJO-onderzoeker. Deze drukt een grote stempel op de invulling van de onderzoeksstappen, de inbreng van jongeren en de uitkomsten. In de rapportages van PJO's staan de stappen en activiteiten die een PJO-onderzoeker uitvoert beschreven. Over de specifieke vaardigheden die een PJO-onderzoeker nodig heeft, laten auteurs zich verschillend uit: ze benadrukken verschillende kenmerken van de PJO-onderzoeker. Zo benadrukt 't Hart (2003) het belang van de betrokkenheid van een professionele onderzoeker om de kwaliteit van het onderzoek te garanderen. Nieuwenhuys (1997) vindt het juist belangrijk om ingesteld te zijn op (de belangen van) kinderen en hen te helpen hun behoeftes en verlangens te verwoorden en te verwezenlijken. Sommige auteurs vinden zowel onderzoeksvaardigheden als vaardigheden in het begeleiden van kinderen belangrijk:

'Adult researchers need to have the appropriate skills and training to assist in this process. It is not enough to have good research skills. It is also necessary to be a patient trainer, listener, learner and friend. These skills are important and should not be underestimated.'
(Laws en Mann, 2004:19)

De verschillen in aandachtsgebieden leidden tot een tweede analyseronde. Er kwamen drie deelaspecten tot stand. Ten eerste de onderzoeksvaardigheden van de PJO-onderzoeker. De wetenschapper die het onderzoek begeleidt, draagt zorg voor de kwaliteit van de keuzes in het onderzoeksproces, neemt maatregelen om tot systematische dataverzameling te komen en bewaakt de kwaliteit van de analyse en conclusies. Het tweede deelaspect noemden we 'jongerenbegeleiding'. Bij dit deelaspect gaat het om vaardigheden in het begeleiden van individuele en groepen jongeren bij het doen van onderzoek. Ten derde kwam het deelaspect 'implementatiebegeleiding' tot stand. Van een PJO-onderzoeker wordt verwacht dat hij / zij een rol kan spelen in de implementatie van onderzoekresultaten.

3.5 Concept kwaliteitsraamwerk voor PJO

Dit hoofdstuk bracht de volgende kwaliteitsaspecten voor PJO in kaart: onderzoeksstappen; samenwerking onderzoeker - jongeren; mate van betrokkenheid; kennis; verbeteringen in leefsituatie; verbeteringen in relaties; vergroten van mogelijkheden van jongeren; tijd en middelen; capaciteiten van de PJO-onderzoeker. De kwaliteitsaspecten zijn ingedeeld in proces-, uitkomst- en structuuraspecten. Daarnaast zijn voor verschillende kwaliteitsaspecten deelaspecten benoemd.

In reflecties op PJO valt op dat auteurs zich meestal slechts op één aspect richten, bijvoorbeeld alleen op de kwaliteit van de kennis of alleen op de impact op jongeren. Door de inventarisatie in dit hoofdstuk is een completer beeld ontstaan van alle aspecten van de kwaliteit van PJO. Samengevat leveren de beschreven uitkomsten een eerste aanzet tot een Kwaliteitsraamwerk PJO (zie tabel 3.5).

Tabel 3.5 Concept Kwaliteitsraamwerk PJO op basis van publicaties 2005-2006

Type aspect	Kwaliteitsaspecten	Deelaspecten
Proces	Onderzoeksstappen	Keuze voor PJO Rekruteren van jonge onderzoekers Vormgeven van het onderzoek (keuzes methode en onderwerpen, maken vragenlijst) Vorbereiding jonge onderzoekers Selectie respondenten Dataverzameling Conclusies trekken en formuleren vervolgacties Presentatie van aanbevelingen / verslaglegging Implementatie: uitvoeren van acties
	Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker	Informed consent Authentieke participatie
	Mate van betrokkenheid	
Uitkomsten	Kennis	
	Verbeteringen in verhoudingen	
	Verbeteringen in leefsituatie	
	Vergroten (individuele) mogelijkheden	
Structuur	Tijd en middelen	
	Capaciteiten PJO-onderzoeker	Jongerenbegeleiding Onderzoeksvaardigheden Implementatievaardigheden

Het raamwerk is nog niet compleet: normen, indicatoren en kwaliteitsinstrumenten zijn nog niet ontwikkeld. Tevens is er nog geen sprake van een empirische fundering aangezien de voorlopige kwaliteitsaspecten voortkomen uit literatuur. *Empirisch* onderzoek naar de kwaliteit van PJO is nog weinig gedaan. Voor de verdere ontwikkeling van het kwaliteitsraamwerk is het dan ook van belang om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop kwaliteit in de praktijk van PJO wordt vormgegeven.

Het concept kwaliteitsraamwerk met de kwaliteitsaspecten zal worden toegepast op bestaande PJO's. Die toepassing levert informatie op over de afzonderlijke aspecten, maar ook over de combinatie van kwaliteitsaspecten. We zullen in het empirisch onderzoek bestuderen welke afwegingen worden gemaakt en welke aspecten prioriteit krijgen. Ook is interessant of PJO's die verschillend van elkaar werden gepositioneerd, verschillen op de kwaliteitsaspecten. Hoe gaan PJO-onderzoekers om met de kwaliteitsaspecten wanneer zij met hun onderzoek meerdere doelstellingen tegelijk nastreven?

4. Casestudy PJO 1996-2006

In Nederland zijn vanaf 1996 tot 2006 naar schatting ongeveer honderd PJO's uitgevoerd. In dit hoofdstuk wordt een casestudy gerapporteerd naar de wijze waarop in PJO's kwaliteit werd gedefinieerd en bewaakt. De onderzoeksmethode wordt uiteengezet in paragraaf 4.1. Hierin wordt beschreven hoe de cases zijn gekozen en hoe de gegevens zijn verzameld en geanalyseerd. Paragraaf 4.2 tot en met 4.8 geven de resultaten van de casestudy weer. Na elke case zijn in een tabel per kwaliteitsaspect de belangrijkste bevindingen samengebracht. Het hoofdstuk sluit af met een reflectie op de uitkomsten.

4.1 Onderzoeksmethode

4.1.1 Opzet onderzoek

De opzet van deze casestudy was om in detail de kwaliteitsaspecten te bestuderen, waarbij contextuele factoren en interacties tussen personen en omstandigheden bij de analyse konden worden betrokken. In het eerste hoofdstuk werd al geconstateerd dat PJO in verschillende hoedanigheden voorkwam en door verschillende partijen werd uitgevoerd. Daarom is voor een meervoudige casestudy (Yin, 1994) gekozen: zo kon de diversiteit aan PJO's goed worden belicht en overeenkomsten en verschillen tussen cases worden onderzocht. Daarmee werd ook duidelijk welke factoren op de kwaliteitsaspecten van invloed zijn.

In aansluiting op het subjectgebonden begrip van kwaliteit dat in hoofdstuk twee en drie is toegelicht, is de verwachting dat verschillende betrokkenen verschillende kwaliteitsaspecten anders waarderen. Dit heeft geleid tot de keuze voor een meer-actoren perspectief, dat betekent dat de mening van verschillende betrokkenen is onderzocht. In de casestudy ging het om het verkrijgen van een integraal beeld van het verloop van de cases en de wijze waarop er aan kwaliteit is gewerkt. Er zijn daarom aan betrokkenen open vragen gesteld om tot een gedetailleerde beschrijving van de case te kunnen komen.

4.1.2 Selectie van cases

Aan de hand van de zoektermen 'jongeren interviewen jongeren', 'peerresearch', 'jongeren onderzoeken jongeren', 'onderzoek door jongeren' en 'participatief jongerenonderzoek' is een inventarisatie gemaakt van PJO in Nederland in de periode 1996-2006. Hiervoor is gebruikgemaakt van de bibliotheek, internet, literatuurverwijzingen in gevonden

onderzoeken, mondelinge aanwijzingen en publicatielijsten van onderzoeksbureaus. Uit het overzicht zijn zeven cases geselecteerd, op grond van de definitie zoals geformuleerd in hoofdstuk 1. Er is een doelgerichte steekproef getrokken, op basis van de verwachte bijdrage aan het beantwoorden van de vraagstelling. Belangrijk uitgangspunt was dat er een spreiding van cases was met betrekking tot de volgende variabelen: perioden, PJO-onderzoeker, oriëntatie, doelgroep, toegang tot betrokkenen. Deze variabelen zijn hieronder toegelicht.

– *Perioden*

Bij de samenstelling van de steekproef is bewust gezocht naar cases die plaatsvonden in verschillende perioden van PJO (zie hoofdstuk 1). De case 'Discriminatie' vond plaats in het begin van PJO in Nederland. 'Samen Sterk', het 'JIJ-onderzoek', 'De Rading' en 'Future Awards' vonden plaats vanaf 1999, in de periode dat de onderzoeksmethode zich verspreidde. Zowel het JIJ-onderzoek als De Rading en Future Awards werden in latere jaren herhaald. 'Jeugdraad Gouda' en 'Seksueel gedrag', die respectievelijk in 2005 en 2006 zijn uitgevoerd, komen uit de periode dat de kwaliteitsdiscussie over PJO al was aangevangen.

– *PJO-onderzoekers*

Onderzoekers drukken hun stempel op de manier waarop een onderzoek wordt uitgevoerd en kunnen zo de kwaliteit van het onderzoek beïnvloeden. Er zijn meerdere onderzoeksinstellingen die PJO begeleiden. De verwachting was dat er overeenkomsten zouden zijn tussen ideeën en opvattingen van PJO-onderzoekers die aan eenzelfde instelling verbonden zijn. Bij de samenstelling van de steekproef is ernaar gestreefd variatie aan te brengen in de begeleiders van het onderzoek. Zes verschillende organisaties hebben de cases uitgevoerd. Dat één organisatie twee keer in de steekproef vertegenwoordigd is, heeft te maken met de toegang tot respondenten en de activiteiten van de betreffende organisatie in de beginfase van het PJO.

– *Oriëntatie*

PJO's kunnen zich richten op lokaal niveau en op nationaal niveau. Bij de samenstelling van de steekproef is ernaar gestreefd beide niveaus te vertegenwoordigen. Het JIJ-onderzoek, Future Awards, Samen Sterk en Discriminatie spelen zich af op nationaal niveau. De laatste twee bestaan uit een combinatie van lokale onderzoeken, op basis waarvan uitspraken zijn gegeneraliseerd. De Rading, Seksueel gedrag en de Jeugdraad Gouda richten zich nadrukkelijk op lokaal niveau.

– *Doelgroep*

Bij de samenstelling van de steekproef is ernaar gestreefd zowel onderzoeken naar jongeren in het algemeen als onderzoeken naar specifieke doelgroepen op te nemen. Onder deze laatste vallen Samen Sterk (allochtone jongeren), De Rading (jongeren in de jeugdzorg) en Seksueel gedrag (tienermeiden met risicogedrag).

– *Toegang tot betrokkenen*

Oorspronkelijk waren acht cases geselecteerd. Omdat bleek dat van de achtste case uiteindelijk slechts twee betrokkenen terug te vinden waren, is deze case niet meer meegenomen in de analyse en beschrijving van de resultaten. Ook bij de selectie van de oudste case heeft de mate waarin jonge onderzoekers nog te achterhalen waren een rol gespeeld.

Bovenstaande overwegingen hebben de steekproef opgeleverd die staat in tabel 4.1.

Tabel 4.1 *Overzicht geselecteerde cases*

Case	Periode	PJO-onderzoeker	Oriëntatie	Doelgroep	Toegang
Discriminatie	1996	Stichting Alexander	Landelijk (combinatie van lokale onderzoeken)	Jongeren algemeen	Ja
De Rading	1999-2003	Stichting Alexander	Lokaal	Jongeren jeugdzorg	Ja
Samen Sterk	2000	JP2000+	Landelijk (combinatie van lokale onderzoeken)	Allochtone jongeren	Ja
JIJ-onderzoek	2001-2006	Nationale jeugdraad	Landelijk	Jongeren algemeen	Ja
Jeugdraad Gouda	2005	PJ Partners	Lokaal	Jongeren algemeen	Ja
Future Awards	2006 ¹²	Codename Future	Landelijk	Jongeren algemeen	Ja
Seksueel gedrag	2006	GGD Amsterdam/Bonger Instituut	Lokaal	Tienermeiden	Alleen onderzoekers en beleidsmakers

Er is een aantal unieke factoren te onderscheiden bij elk van de cases die ook een rol speelden bij de selectie van de cases. De case Discriminatie komt uit de eerste jaren van het bestaan van PJO in Nederland. Met name bij de selectie van een case die zich lang geleden afspeelde, was het van belang dat al het onderzoeksmateriaal bewaard gebleven was en er toegang kon worden verkregen tot betrokkenen. Oud-medewerkers van Stichting Alexander

¹² In dit onderzoek zijn de Future Awards van de voorgaande jaren niet meegenomen.

omschreven het onderzoek daarnaast als een exemplarisch voorbeeld van het onderzoek van Stichting Alexander in de beginperiode.

Bij De Rading speelde mee dat het onderzoek meerdere keren is uitgevoerd, waardoor veranderingen in de loop der tijd konden worden onderzocht. De doelgroep 'jongeren in de jeugdzorg' kwam door de selectie van deze case terug in de casestudy. Dit was van belang omdat er in de periode 1996-2006 meerdere PJO's in de jeugdzorg zijn gedaan.

Bij de selectie van Samen Sterk werd gericht gezocht naar een onderzoek van (de stichting) JP2000+. Oud-medewerkers van de stichting omschrijven het onderzoek als exemplarisch voor haar werkwijze. Het onderzoek kreeg destijds veel aandacht. Daar kwam bij dat het onderzoek zich richtte op een specifieke doelgroep: Marokkaanse jongeren.

Het JIJ-onderzoek werd meerdere keren herhaald, waardoor veranderingen die in de loop der tijd optraden, konden worden onderzocht. Het onderzoek kent een groot aantal betrokken respondenten (>800) en is daarmee het grootste PJO in Nederland en was daarom interessant om in de selectie op te nemen.

Bij Jeugdraad Gouda werd het onderzoek uitgevoerd door een PJO-onderzoeker die geen rechtstreekse contacten had met de PJO-onderzoekers van de oudere geselecteerde onderzoeken. Het onderzoek speelde zich af op het gebied van lokaal jeugdbeleid. Het onderzoek was onderdeel van de voorbereidende activiteiten van de Jeugdraad Gouda.

Bij Future Awards was van belang dat de kennisdoelstelling op individueel niveau lag. Er was geen expliciete doelstelling om de kennis voor anderen beschikbaar te maken. Bijzonder was verder dat de onderzoeksactiviteiten waren verweven in onderwijsactiviteiten.

Seksueel gedrag werd in de selectie opgenomen, omdat het onderzoek veel media-aandacht kreeg en zich met name richtte op kennis, en veel minder op jongerenparticipatie. Toegang tot jongeren was het belangrijkste argument om jongeren bij het onderzoek te betrekken. Interessant was ook dat de onderzoeksmethode afweek van de overige cases: jongeren deden onderzoek door te observeren in plaats van vragenlijsten af te nemen.

4.1.3 Operationalisering

De kwaliteitsaspecten zijn geoperationaliseerd aan de hand van een aantal vragen (zie tabel 4.2). Deze kunnen concreet beantwoord worden per case. Belangrijke keuze in het empirisch onderzoek is om in alle cases (ongeacht de doelstelling) alle kwaliteitsaspecten te onderzoeken. Alleen zo is het mogelijk om op basis van een *crosscase* analyse na te gaan welke overeenkomsten en verschillen er zijn tussen de verschillende PJO's. Als alle vragen per case zijn beantwoord, kunnen we ook relaties tussen proces- uitkomst- en structuuraspecten beschrijven. Dit kan ons leren wat succes- en faalfactoren zijn voor het realiseren van bepaalde uitkomsten.

Tabel 4.2 Operationalisering kwaliteitsaspecten

<i>Kwaliteitsaspect</i>	<i>Deelaspect</i>	<i>Casestudy</i>
Procesaspecten	Onderzoeksstappen	Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling
		Wie nam het initiatief voor PJO? Waarom is voor PJO gekozen? Welke doelen werden nagestreefd? Werden de doelen bereikt? In hoeverre hebben jongeren invloed uitgeoefend op de doel- en vraagstelling?
		Rekruteren van jonge onderzoekers
		Hoe ging de rekrutering in zijn werk? Wie waren erbij betrokken? Op welke manier zijn jonge onderzoekers geworven? Waar werd op gelet? Is verantwoord waarom voor deze jongeren is gekozen? Hadden alle jongeren de kans om in de selectie terecht te komen?
		Vormgeven van het onderzoek
		Hoe is het onderzoek vormgegeven? Wie had welke rol? Welke invloed hadden jongeren op de operationalisering van de vraagstelling? Welke invloed hadden jongeren op de keuze van de dataverzamelmethode? Wat vonden betrokkenen van de methoden die werden gekozen?
		Vorbereiding jonge onderzoekers
		Hoe zijn jonge onderzoekers op het onderzoek voorbereid? Hoe lang duurde de voorbereiding? Werd er een training gegeven, zo ja, waarop was deze gericht? Wat hebben jongeren overgehouden aan de voorbereiding? Heeft de voorbereiding hen geholpen bij de dataverzameling?
		Selectie van de respondenten
		Hoe verliep de werving van respondenten? Wie speelde daarbij een rol? Welke groepen zijn bereikt? (en welke niet?) Hoeveel respondenten zijn geworven? Werd er gestreefd naar variatie in de respondentengroep? Zo ja, op welke manier?
		Dataverzameling
		Hoe ging de dataverzameling? Wat ging goed, wat ging niet goed? Wat waren moeilijke, en wat waren makkelijke situaties? Hoe zijn jongeren begeleid? Lukte het jongeren om data te verzamelen?
		Conclusies trekken en formuleren vervolgacties
		Hoe gaat de analyse in zijn werk? Wie doet daarin wat? Welke invloed hebben jongeren op de analyse?
		Presentatie / verslaglegging
		Hoe zijn verslagen en presentaties tot stand gekomen? Wat voor verslagen en presentaties zijn er? Wat staat erin? Welke rol spelen jongeren hierbij?
		Implementatie: uitvoeren van acties
	Samenwerking onderzoeker - jongeren	Welke vervolgstappen zijn er genomen? Hoe zijn deze uitgevoerd? Welke rol speelden jongeren hierbij?
		Informed consent
		Waarom namen jongeren deel aan het onderzoek? Welke informatie kregen jongeren vooraf? Namen jongeren vrijwillig deel? Welke rol speelden volwassenen bij beslissingen omtrent deelname? Welke rol speelden beloningen?
		Authentieke participatie
	Mate van betrokkenheid	Hoe hebben jongeren hun deelname ervaren? In welke mate voelden jongeren zich serieus genomen in het onderzoek?
		In welke onderzoeksfasen werden jongeren betrokken? Op welke wijze? Waarom werden jongeren in verschillende fasen wel / niet betrokken? Welke invloed had die betrokkenheid op de verschillende kwaliteitsaspecten? Heeft de betrokkenheid van jongeren ertoe geleid dat de doelen zijn bereikt?

	<i>Kwaliteitsaspect</i>	<i>Deelaspect</i>	<i>Casestudy</i>
Uitkomstaspecten	Kennis		Welke kennis levert het onderzoek op? Wat voor kennis levert het onderzoek op? Wat vinden betrokkenen van de kennis? Is er een verschil met kennis die al beschikbaar was?
	Verbeteringen in leefsituatie		Hoe zijn de resultaten uit het onderzoek gebruikt door beleidsmakers? Welke verbeteringen zijn er gerealiseerd naar aanleiding van het onderzoek? Wie waren daarbij betrokken? Welke overwegingen lagen ten grondslag aan het wel of niet gebruiken van de resultaten?
	Omgang tussen jongeren en volwassenen		Welke invloed heeft het onderzoek gehad op de omgang tussen jongeren en volwassenen? Is er sprake van meer begrip tussen jongeren en volwassenen? Zijn ideeën ten opzichte van elkaar (positief) veranderd? Hebben jongeren en volwassenen na afloop de wens om de relatie voort te zetten? Welke andere effecten op de omgang tussen jongeren en volwassenen zijn er?
	Vergroting individuele mogelijkheden jongeren		Welke invloed heeft het onderzoek gehad op jongeren? Wat heeft het deelnemen aan het onderzoek betekend voor de kennis / vaardigheden / houding / het gedrag van jongeren? Zijn jongeren anders gaan denken over bepaalde onderwerpen of zich anders gaan gedragen door deelname? Welke uitwerking heeft deelname voor de verschillende groepen jongeren (jonge onderzoekers, respondenten en andere jongeren)?
Structuuraspecten	Tijd en middelen		Hoeveel tijd / middelen waren er beschikbaar? Hoe werd de beschikbare tijd / middelen ervaren? Wat is er nodig om tot voldoende tijd / middelen te komen?
	Capaciteiten PJO-onderzoekers	Jongeren-begeleiding	Hoe verliep de begeleiding van de jongeren? Wat vonden jongeren en beleidsmakers van de begeleiding?
		Onderzoeks-vaardigheden	Wat deden PJO-onderzoekers op het gebied van onderzoek? Wat vonden jongeren en beleidsmakers hier van?
		Implementatie-vaardigheden	Wat deden ze op het gebied van de implementatie van de resultaten? Wat vonden jongeren en beleidsmakers hier van?

4.1.4 Dataverzameling

Voor elke casebeschrijving zijn gegevens verzameld uit verschillende bronnen¹³:

1. schriftelijk materiaal zoals trainingsmateriaal, onderzoeksrapporten, beleidsdocumenten en evaluaties;
2. interviews met personen die betrokken waren bij het onderzoek als PJO-onderzoeker, beleidsmaker of jonge onderzoeker;
3. observaties van onderzoeksactiviteiten van lopende onderzoeken (bij het JIJ-onderzoek en de Future Awards);
4. korte gesprekken met jongeren tijdens de observaties.

¹³ Twee studenten waren bij de uitvoering van de casestudy betrokken. Zij schreven allebei een casusbeschrijving (zie Weijers, 2006; Van den Hoed, 2006).

1. Documenten

Van elke case was een onderzoeksrapportage beschikbaar. Deze onderzoeksrapportages zijn met name gebruikt om de verhalen uit de interviews te controleren en aan te vullen. Future Awards vormde een uitzondering, hiervan was geen overkoepelend onderzoeksrapport. Sommige jongeren hadden zelf een onderzoeksverslag geschreven, dit materiaal is bestudeerd. Bij verschillende cases is toegang verkregen tot trainingsmateriaal of inzicht verkregen in de trainingswerkwijze. Daar waar er beleidsdocumenten of evaluaties waren, zijn deze bestudeerd.

Bij het bestuderen van de documenten is gericht gezocht naar een aantal aspecten: de initiatiefnemer van het onderzoek, de motivatie van de initiatiefnemer, de werkwijze van de selectie van jonge onderzoekers en respondenten, de werkwijze van de training, de werkwijze van de dataverzameling, de maatregelen om systematisch te werk te gaan, de werkwijze voor verslaglegging, de verantwoording van de onderzoeksmethode, het oordeel van onderzoekers over de kennis, de betrokkenheid van jongeren in de verschillende fasen en de beschikbare tijd voor het onderzoek.

2. Interviews

Voor alle cases (met uitzondering van het JIJ-onderzoek en de Future Awards) is er gestreefd naar het interviewen van alle jonge onderzoekers, PJO-onderzoekers en beleidsmakers die bij het onderzoek betrokken waren. Dit is gedeeltelijk gelukt. Bij alle cases waren er personen die door het verloop van de tijd of om privacyredenen niet meer te achterhalen waren. Personen die wel bereikt werden, toonden een grote bereidheid om mee te werken. Slechts één jonge onderzoeker die is benaderd wilde niet meewerken aan het onderzoek. Bij zowel het JIJ-onderzoek als de Future Awards is een groot aantal (>100) jongeren betrokken. Bij deze cases is doorgegaan met het verzamelen van informatie tot verzadiging van gegevens optrad.

Aan de hand van de lijst met kwaliteitsaspecten en deelaspecten is volgens de principes van Emans (1990) een interviewschema opgesteld voor jonge onderzoekers, beleidsmakers en onderzoekers. In totaal zijn in 2006 83 betrokkenen geïnterviewd. Het ging om zestien beleidsmakers, achttien onderzoekers en 49 jonge onderzoekers. Veertien van deze jongeren zijn op hun eigen verzoek in twee groepsinterviews bevraagd. Dit is gedaan aan de hand van hetzelfde interviewschema als in de individuele interviews. In tabel 4.3 staat hoe de interviews over de verschillende cases zijn verdeeld.

Tabel 4.3 Aantal interviews

Case	Beleidsmakers	Onderzoekers	Jongeren (Individueel)	Jongeren (Groep)	Totaal
Discriminatie	2	1	8	0	11
De Rading	1	4	6	0	11
Samen Sterk	4	1	8	0	13
JIJ-onderzoek	2	4	10	0	16
Jeugdraad Gouda	1	1	0	4	6
Future Awards	4	6	3	10	23
Seksueel gedrag*	2	1	0	0	3
Totaal	16	18	35	14	83

*Binnen de case 'Seksueel gedrag' is in verband met privacyredenen geen toegang verkregen tot jongeren die hebben deelgenomen.

3. Observaties

Voor de observaties bij de Future Awards is deelgenomen aan twee activiteiten. De eerste was een dag op een middelbare school, waarbij leerlingen aan de slag gingen met een eigen onderzoek en het maken van een plan voor de Future Awards. De tweede was de uitreiking van de Future Awards zelf. Voor de observaties tijdens het JIJ-onderzoek is eveneens deelgenomen aan twee activiteiten. De eerste was een provinciale voorronde van het Nationale Jeugddebat. Na afloop van de voorronde is de interviewtraining en de uitleg van het JIJ-onderzoek bijgewoond. De tweede observatie vond plaats tijdens een gedeelte van het trainingsweekend voor de jongeren die aan het jeugddebat deelnamen. De jongeren hadden het onderzoek inmiddels uitgevoerd. Tijdens de observaties zijn doorlopend notities gemaakt.

4. Korte gesprekken

Tijdens de observaties bij de Future Awards en het JIJ-onderzoek zijn 61 korte vraaggesprekken gevoerd met jongeren, zowel in kleine groepen als individueel. Er zijn 30 gesprekken gehouden met jongeren tijdens observaties bij de Future Awards en 31 gesprekken tijdens observaties bij het JIJ-onderzoek.

Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten, is een aantal maatregelen genomen (Boeije, 't Hart en Hox, 2009). Bij de dataverzameling is gebruikgemaakt van datatriangulatie: hierdoor kon de case vanuit meerdere bronnen worden belicht en konden de uitkomsten uit verschillende bronnen met elkaar worden vergeleken. Er is gezorgd voor een goede registratie van de gegevens. De interviews zijn op band opgenomen en letterlijk uitgewerkt. De documenten zijn benoemd bij de casebeschrijvingen en van de observaties zijn verslagen gemaakt die in de analyse zijn meegenomen. Na de analyse zijn de principes van *peer-debriefing* en *member-checking* toegepast om de resultaten te controleren: de resultaten uit het onderzoek zijn aan verschillende collega-

onderzoekers en per case aan een aantal geïnterviewden voorgelegd, en zo konden de uitkomsten worden gecontroleerd. Dit leidde tot een aantal kleine bijstellingen in de casebeschrijvingen.

4.1.5 Analyse

Van de documenten zijn korte verslagen gemaakt. De observatienotities zijn in de computer uitgewerkt. De letterlijk uitgetypte interviews en korte gesprekken werden geanalyseerd met een kwalitatief analyseprogramma (Maxqda2007). Voor de codering zijn de kwaliteits- en deelaspecten als richtsnoer gebruikt. Vervolgens ontstonden subcodes binnen de hoofdcodes op basis van inductieve analyse. Na de eerste zes interviews werd het codesysteem vastgesteld. Vervolgens zijn de overige interviews gecodeerd aan de hand van het vastgestelde codesysteem. Daarna volgde zowel een verticale als een horizontale analyse: per case (opgenomen in dit hoofdstuk) en per kwaliteitsaspect (beschreven in hoofdstuk 5).

4.2 Case uit de beginjaren: Discriminatie

Een van de eerste PJO's in Nederland was het onderzoek 'Je bekijkt het nu van verschillende kanten'. Dit onderzoek is in 1996 door Stichting Alexander begeleid in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. De toenmalige opdrachtgever koos er destijds voor om jongeren actief bij dit onderzoek te betrekken om meer inzicht te krijgen in het perspectief van de jongeren zelf. Dit paste in de landelijke tendens om de mening van jongeren te vragen en hen invloed te geven in het kader van jeugdparticipatiebeleid.

Jongeren waren niet betrokken bij het formuleren van de doelstelling en de vraagstelling. Het onderzoek ging om een vraag van het Nationaal Comité die vooraf door het Comité was vastgesteld. De PJO-onderzoekers startten met de werving van jonge onderzoekers in Dwingeloo en Amsterdam, op allerlei plaatsen waar jongeren zich bezighielden met het thema discriminatie en racisme. Voor geïnteresseerde jongeren werd een informatiebijeenkomst georganiseerd. Voorafgaand aan deze bijeenkomst wisten de jongeren maar weinig van het doel en de opzet van het onderzoek; dit werd tijdens de bijeenkomst uitgelegd door de onderzoekers. De voorbereiding van de jongeren bestond vervolgens uit drie bijeenkomsten. In deze bijeenkomsten is uitleg gegeven over het onderzoek, kwam de vragenlijst tot stand en zijn gesprekstechnieken aangeleerd. Daarnaast hebben de jonge onderzoekers in kleine groepjes geoefend door middel van rollenspelen en hebben ze een proefinterview afgenomen met iemand buiten de groep. Alle geïnterviewde

jonge onderzoekers zeggen dat ze zich door de uitgebreide interviewtraining goed voorbereid voelden om de interviews af te nemen.

Na de voorbereiding gingen de jonge onderzoekers aan de slag met de interviews. In totaal zijn er 63 interviews gehouden. Alle jonge onderzoekers hebben twee respondenten geïnterviewd die ze aangeleverd kregen door de PJO-onderzoekers en daarnaast nog één tot drie bekenden. Deze respondenten waren vrienden, vriendinnen, klasgenoten, kennissen, burens of verre familieleden van de jonge onderzoekers. Geïnterviewde jonge onderzoekers vertellen over de interviews dat zij de vragenlijst soms als moeilijk hadden ervaren ondanks dat zij zelf bij het opstellen betrokken waren. Niet alle interviews verliepen even makkelijk. Vooral met de interviews met de toegewezen respondenten hadden jonge onderzoekers moeite: deze gesprekken voelden minder vertrouwd aan dan de interviews met bekenden. Van de interviews maakten de jonge onderzoekers bandopnames waarvan er vijf niet bruikbaar bleken vanwege de slechte geluidskwaliteit van de bandopname. Daarnaast maakten de jongeren tijdens de interviews aantekeningen op de vragenlijst. Nadat ze een interview hadden gedaan, stuurden ze het bandje en de aantekeningen naar de PJO-onderzoekers. Zij hebben alle bandjes letterlijk uitgetypt. Dit nam zoveel tijd in beslag dat de onderzoekers dit deels in hun vrije tijd deden.

Jongeren waren niet betrokken bij de analyse van de interviews en het uitwerken ervan. Geen van de jongeren weet wat er na het inleveren van de bandjes met de interviews is gedaan. De jongeren geven aan waarschijnlijk ook geen behoefte te hebben gehad aan meer betrokkenheid bij de analyse. Een meisje zegt dat dit gedeelte erg saai is voor jongeren. Daarnaast vinden een onderzoekster en de opdrachtgever dat jongeren niet in staat zijn om een gedegen analyse te maken.

Onderzoekers schreven de rapportage en hebben deze nog met jongeren besproken. Toen de rapportage was afgerond, vond er een gesprek plaats tussen de jongeren, de onderzoekers en het Nationaal Comité. Een maand na dit gesprek vond de uitreiking en presentatie van het rapport plaats in de McDonald's in Den Haag. Het rapport werd overhandigd aan de toenmalige staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en iemand van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Deze bijeenkomst was volgens de onderzoekers in de McDonald's georganiseerd om de ontmoeting tussen jongeren en volwassenen te stimuleren. De politici zetten hierdoor een stap in de jongerenwereld. De jongeren beoordelen dit initiatief positief. De opdrachtgever en de onderzoekers hadden destijds gemengde gevoelens bij de presentatie, omdat het *'een erg rommelig gebeuren'* was.

Hoewel sommige jongeren het gevoel hebben dat zij meer om symbolische redenen aanwezig waren, vonden ze de presentatie allemaal wel heel leuk.

“Ja, we hadden niet zoveel inbreng, geloof ik. Sowieso was de hele setting anders, dus daarom was je al wat voorzichtiger. Want de hele Amsterdamse groep was er ook bij. En natuurlijk alle officiële mensen. Volgens mij had ik toen het gevoel er een beetje voor spek en bonen bij te zitten. Het is leuk dat we erbij mochten zitten, maar inbreng was niet echt nodig. Het was meer een formaliteit waar jongeren bij hoorden en meededen.” (Jongere)

Uit de interviews blijkt dat de jongeren over het hele project erg enthousiast en tevreden waren. Ze voelden zich serieus genomen door de volwassenen en er werd waarde gehecht aan hun mening. Ze leerden tijdens dit project interviewtechnieken en meer over het onderwerp. Een deel deed na afloop nog mee aan andere projecten.

De jongeren hebben geen zicht op de concrete veranderingen of verbeteringen van het jeugdvoorlichtingsbeleid die naar aanleiding van dit onderzoek zijn doorgevoerd. Tijdens het interview beseffen ze eigenlijk pas dat ze er nooit meer wat van gezien of gehoord hebben. De beleidsmaker geeft aan dat ze met de aanbevelingen en conclusies niet zoveel konden, omdat ze die kennis al in huis hadden. Het project heeft echter wel een sterke impuls gegeven aan de participatie van jongeren binnen het Nationaal Comité.

De onderzoekers waren gedurende het hele project verantwoordelijk voor de begeleiding en ondersteuning van de jongeren. Over het algemeen vonden de jongeren de onderzoekers erg aardig, geïnteresseerd en open. Ze hebben niks aan te merken op de begeleiding die ze kregen. De onderzoekers vielen volgens hen erg goed in de groep. Ze gaven wel structuur aan het project maar hadden geen dominante positie binnen de groep.

Tabel 4.4 Kwaliteitsaspecten case Discriminatie

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	Organisaties die sympathiek stonden tegenover jongerenparticipatie namen het initiatief voor dit PJO. Ze wilden jongeren invloed geven en kennis verzamelen. Het betrekken van jongeren paste in een landelijke tendens van het betrekken van jongeren. Vaardigheden ontwikkelen is niet expliciet als doel genoemd. Jongeren zelf waren niet bij de keuze betrokken.
Rekruteren van jonge onderzoekers	PJO-onderzoekers deden de werving in twee steden, onder jongeren die zich al met het onderwerp bezig hielden. Betrokken jongeren waren de wat 'actievare' jongeren.
Vormgeven van het onderzoek	De opzet van het onderzoek was door de PJO-onderzoekers bedacht. Jongeren werden betrokken bij het opstellen van de vragenlijst, maar konden niet kiezen uit onderzoeksmethoden. De vragenlijst werd achteraf soms als moeilijk ervaren.
Vorbereiding jonge onderzoekers	De interviewtraining bestond uit meerdere bijeenkomsten en het houden van een proefinterview. Jongeren voelden zich goed voorbereid op het interviewen.
Selectie van de respondenten	De selectie van respondenten werd gedaan door zowel onderzoekers als jongeren. Zowel bekenden als onbekenden werden door jongeren geïnterviewd. Het interviewen van onbekenden vonden jonge onderzoekers moeilijker.
Dataverzameling	De interviews zijn opgenomen en uitgeschreven. Verschillende interviewsituaties, zoals het interviewen van jonge jongeren vonden de jonge onderzoekers moeilijk. De jongeren werden op afstand begeleid, ze leverden hun bandopnames in bij de PJO-onderzoekers.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	Jongeren waren niet betrokken bij de analyse. Argument van de onderzoekers hiervoor was om de betrouwbaarheid te vergroten. Er zijn kwalitatieve analysetechnieken gebruikt bij de analyse.
Presentatie / verslaglegging	Er kwam een uitgebreid verslag waarin ook de theoretische onderbouwing en een verantwoording van keuzes is opgenomen. Het verslag is voorgelegd aan jongeren voor feedback. Er vond een presentatie plaats in de McDonald's.
Implementatie: uitvoeren van acties	Het Nationaal Comité heeft niet veel met de inhoudelijke uitkomsten gedaan maar is wel verder gegaan met jongerenparticipatie.
Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	Jongeren deden vrijwillig mee maar plaatsten wel kanttekeningen bij de informatie vooraf.
Authentieke participatie	Jongeren voelden zich serieus genomen door deelname aan het onderzoek. Zij weten niet wat er met de resultaten is gedaan. Sommige jongeren hadden het gevoel hadden dat de presentatie voor de show was.
Mate van betrokkenheid	Jongeren zijn betrokken bij operationalisering, het maken van de vragenlijst en de afname van interviews. Ze zijn niet betrokken bij het formuleren van doel- en vraagstelling, de analyse en het vervolg. De betrokkenheid van jongeren leidde niet tot kennis die werd gebruikt. Er was geen invloed van jongeren, wel kwam er een vervolg van jongerenparticipatie.
Uitkomstenaspecten	
Kennis	Jonge onderzoekers zeggen hun inzicht in het onderwerp te hebben verdiept. De beleidsmaker geeft aan geen nieuwe kennis te hebben verkregen.
Verbeteringen in leefsituatie	Er volgden geen beleidsverbeteringen of acties naar aanleiding van het onderzoek. Veel eerder zocht de opdrachtgever de meerwaarde in de impuls die het project gaf aan jongerenparticipatie binnen de eigen organisatie. Dat de informatie niet is gebruikt, komt volgens de opdrachtgever omdat het onderzoek niet echt nieuwe kennis opleverde.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	Jongeren voelden zich belangrijk en serieus genomen omdat belangrijke volwassenen naar hen luisterden. Volwassenen hadden wel de wens de relatie voort te zetten door een vervolg te geven aan jongerenparticipatie. Hun eigen houding ten opzichte van jongeren veranderde niet.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Jonge onderzoekers zeggen hun kennis te hebben verdiept. Zij hebben geleerd hun mening te uiten en hebben onderzoeksvaardigheden opgedaan. Sommigen van hen participeerden na afloop in andere projecten. Een dubbel gevoel hebben jongeren over hun betrokkenheid: zij voelen zich enerzijds gehoord en serieus genomen, anderzijds beseffen ze dat er niets met hun aanbevelingen en conclusies is gebeurd.

Structuuraspecten	
Tijd en middelen	In de beginperiode van PJO werd een organisatie (Nationaal Comité 4 en 5 mei) gevonden die middelen beschikbaar stelde. Onderzoekers ervoeren te weinig tijd voor de uitwerking van interviews.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	PJO-onderzoekers namen de begeleiding van jongeren op zich en vervulden onderzoekstaken, bijvoorbeeld in de opzet van het onderzoek en de analyse. Betrokkenen beoordelen de begeleiding als positief: ze boden structuur maar waren niet dominant.

'Discriminatie' is de oudste case van deze casestudy. De opzet is bedacht door volwassenen. Zij sloten daarmee aan bij de groeiende maatschappelijke aandacht voor jongerenparticipatie en streefden een combinatie van invloed en kennis na. De gevolgde opzet was destijds bijzonder: jongeren werden nog vrijwel nergens als onderzoeker betrokken. De opzet vindt navolging in verschillende latere cases, zoals hierna zal blijken. Het onderwerp 'racisme onder jongeren' was destijds een actueel onderwerp. De nieuwe onderzoeksbenadering bood gelegenheid om het onderwerp op een andere manier te belichten. Het enthousiasme van de betrokkenen over het onderzoek komt echter niet zozeer voort uit de kennis die het onderzoek heeft opgeleverd, maar vooral uit de bijzondere onderzoeksbenadering. De betrokkenheid van jongeren in het onderzoeksproces wordt ook achteraf nog sterk gewaardeerd.

Het kwaliteitsraamwerk blijkt een goed instrument om de verschillende aspecten van deze case te beschrijven. Het biedt ook inzichten in waar de meeste aandacht naar uitgaat. De nadruk ligt in deze case vooral op de procesaspecten. Er is veel energie gestoken in de manier waarop jongeren worden betrokken en in de vormgeving van de verschillende onderzoeksstappen. De uitkomstaspecten krijgen minder aandacht in deze case. Hoewel in de doelstellingen naar voren komt kennis te willen verzamelen en jongeren invloed te willen geven, heeft de betrokkenheid van jongeren niet tot de vervulling van die doelen geleid. Opvallend hierin is dat de toenmalige opdrachtgever achteraf aangeeft ook niet echt in de onderzoekscapaciteiten van jongeren te geloven. Dit roept de vraag op of de uitgesproken intentie destijds wel overeenkwam met de gedachten en motivatie van betrokkenen om voor PJO te kiezen. De betrokkenheid van jongeren in het onderzoek heeft wel andere neveneffecten: jongeren hebben er veel van geleerd. Ze gaan later nog participeren in andere projecten. De organisatie gaat jongerenparticipatie verder vormgeven.

4.3 PJO in jeugdzorg: Jongeren Inspectie Teams De Rading

De Rading is een Utrechtse jeugdzorginstelling die hulp biedt aan kinderen en jongeren van 0 tot 23 jaar. Van 1999 tot 2003 zijn er drie Jongeren Inspectie Teams (JIT's) actief geweest binnen De Rading. Jongeren hebben onder hun leeftijdgenoten onderzocht wat zij vonden van verschillende aspecten van de jeugdzorginstelling. De directeur vertelt dat er is gekozen

voor onderzoek door jongeren om van hen te horen wat zij van De Rading vinden. De Rading bedacht de methode samen met de onderzoeksorganisatie in de pionierstijd van cliëntenparticipatie om jongeren zo bij de organisatie te kunnen betrekken.

Uit de onderzoeksrapportages blijkt dat de drie JIT's verschillende samenstellingen kenden. Medewerkers van De Rading vroegen de jongeren of ze als onderzoeker wilden meedoen aan het onderzoek, waarop zij zelf hebben aangegeven of ze dat wilden. Hoewel de geïnterviewde jongeren zeggen dat geld niet de hoofdreden is geweest om mee te doen, roept de betaling van de jongeren bij geïnterviewde medewerkers van De Rading vraagtekens op.

Uit de rapportages over de inspecties blijkt dat de drie inspecties een vergelijkbaar tijdspad kenden. Jongeren die geworven waren, maakten eerst kennis met elkaar en met het onderwerp. Vervolgens bereidden ze het onderzoek voor, door de vragenlijst op te stellen en een interviewtraining te volgen. In het kennismakingsgesprek vroeg de PJO-onderzoeker aan de jongeren naar de eigen ervaringen met het onderwerp. Dit gebeurde aan de hand van een door de onderzoekers vooraf opgestelde gespreksleidraad.

De geïnterviewde jongeren zijn zich ervan bewust dat de opzet en de doelstelling van het onderzoek al vastlagen voor ze begonnen. Ze konden wel invloed uitoefenen op de vragenlijst. Door de invloed op de vragenlijst vonden ze de vragen beter aansluiten op jongeren. Alle geïnterviewde jongeren voelden zich door de gevolgde training voldoende voorbereid op het onderzoek, ook al duurde de voorbereiding de laatste keer korter dan de eerste keer.

Gemiddeld deed elke jongere twee tot drie interviews zelfstandig. Geen van de jonge onderzoekers zegt te hebben gesjoemeld met de interviews (door bijvoorbeeld zelf een vragenlijst in te vullen). De panelgesprekken werden door jongeren geleid, hier was ook een volwassen onderzoeker bij aanwezig. Geïnterviewde jongeren vonden de interviews en panels goed gaan. Zij ervoeren genoeg tijd voor de interviews, hoewel het hele traject in de beleving van sommige jongeren wel erg arbeidsintensief was. De jonge onderzoekers voelden zich voldoende begeleid en veilig, maar sommige respondenten in de panelgesprekken durfden volgens geïnterviewde jonge onderzoekers hun mening niet te zeggen.

Zowel jongeren, medewerkers van De Rading als de onderzoekers hebben het idee dat de interviews beter verliepen doordat jongeren de interviews deden. Zij zijn van mening dat jongeren tegenover elkaar meer loslaten of minder sociaal wenselijk antwoorden. Dit omdat het contact tussen jongeren anders is, jongeren zich meer op hun gemak voelen bij leeftijdgenoten, minder argwaan hebben ten opzichte van de interviewer en zichzelf in de interviewer herkennen en zich daardoor sneller begrepen voelen.

Bij geen van de onderzoeken hebben jongeren zelf een rol gespeeld bij de analyse en de verslaglegging. Onderzoekers schreven het verslag waarin zij ook de beschrijving van

de onderzoeksmethode opnamen. De resultaten zijn met de jonge onderzoekers besproken. Na elk onderzoek vonden een of meerdere presentaties plaats. Jongeren waren betrokken bij de voorbereiding en de uitvoering van de presentaties. Geen van de geïnterviewde jongeren weet wat er na afloop met de resultaten is gebeurd. Sommige geïnterviewde jongeren vinden dat de PJO-onderzoekers daar meer aan hadden kunnen doen.

Verschillende geïnterviewde jongeren vertellen dat ze met het onderzoek dingen te weten zijn gekomen die ze nog niet wisten. Dit betrof met name de ideeën van groepen jongeren die ze, voordat ze aan het onderzoek meededen, nog niet kenden. Daarnaast was er ook veel herkenning. Een aantal jongeren noemt expliciet dat de kennis niet erg nieuw of schrikbarend was, maar meer een bevestiging van wat ze al dachten. Alle jongeren vinden dat ze iets geleerd hebben van hun deelname. Naast leerervaringen benoemen jongeren ook concrete momenten waar ze met plezier aan terugdenken: het gezellige eten, de spannende presentatie, de rat die bij een jongen die werd geïnterviewd door zijn kleren ging, het maken van de video. Een aantal jongeren geeft aan anders te zijn gaan denken over de maatschappij, bepaalde thema's of de instelling.

De directeur van De Rading verwacht niet dat medewerkers heel anders over jongeren zijn gaan denken door de inspecties, daar zij over het algemeen al een positief beeld hebben van de capaciteiten van de jongeren. Een afdelingsmanager waarschuwt voor een wij-zij sfeer die kan ontstaan. Opvallend is dat de geïnterviewde medewerkers van De Rading een groot verschil hebben ervaren tussen het eerste en het laatste onderzoek als het gaat om het effect op beleid. Medewerkers van De Rading en de onderzoeker verklaren dit verschil door de aandacht die er gedurende het traject is besteed aan draagvlak in de organisatie, door de verstrekking van informatie aan de teamleiders en medewerkers en hun betrokkenheid. Dat jongeren desondanks toch niet weten wat er met de resultaten is gebeurd, verklaart een afdelingsmanager van De Rading als volgt:

“Wij zitten hier jaren en zien dus wel een en ander veranderen. De jongeren zitten hier niet zo lang. Dus of jongeren dat meekrijgen, is een beetje de vraag. Die zullen soms best het idee hebben dat er niets mee gebeurt. En nieuwe jongeren zien het wel maar weten niet dat het door het JIT komt. De jongeren hebben dan waarschijnlijk niet het idee dat er iets mee gebeurt, dat zien ze niet.”
(Afdelingsmanager De Rading)

De geïnterviewde jongeren zijn over het algemeen erg positief over de capaciteiten van de PJO-onderzoekers. Ze lieten zien vertrouwen te hebben in de jongeren, waren enthousiast, gaven sturing en tegelijk vrijheid en ruimte, en waren jong genoeg om zich in de jongeren in te leven. De kritische opmerkingen over de begeleiding door de onderzoekers richten zich niet zo zeer op de kwaliteit van het onderzoek of de begeleiding van de jongeren, maar meer

op het realiseren van draagvlak in de organisatie en het nemen van verantwoordelijkheid met betrekking tot implementatie van de resultaten in de eerste onderzoeken.

Tabel 4.5 *Kwaliteitsaspecten case De Rading*

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	Een jeugdzorginstelling en de PJO-onderzoeker kozen voor PJO omdat dat paste in het beleid voor cliëntenparticipatie. De nadruk lag op de doelen kennis en invloed. Vaardigheden zijn als belangrijk effect genoemd. Jongeren hadden zelf geen invloed op de doelstelling / vraagstelling.
Rekruteren van jonge onderzoekers	Er was aandacht voor achtergrondvariabelen, de selectie gebeurde door medewerkers van de Rading. De actievare jongere had een wat grotere kans om benaderd te worden.
Vormgeven van het onderzoek	Jongeren waren betrokken bij het opstellen van de vragenlijst en vonden de lijst hierdoor beter bij jongeren aansluiten. De onderzoeksmethoden (interviews en paneldiscussies door jongeren) waren vooraf al bedacht door de PJO-onderzoeker.
Vorbereiding jonge onderzoekers	Jongeren zijn getraind in dataverzameling. De lengte van de training was de tweede en derde keer korter dan de eerste keer. Jongeren voelden zich goed op de interviews voorbereid.
Selectie van de respondenten	De respondenten zijn door jonge onderzoekers en PJO-onderzoekers geselecteerd.
Dataverzameling	Er zijn meerdere methodes voor dataverzameling gebruikt. De eerste keer zijn bandopnames gemaakt, bij de tweede keer niet meer. Jonge onderzoekers hadden het gevoel dat respondenten hun verhaal beter bij hen kwijt konden omdat zij zelf jongere waren. Tegelijkertijd waren er respondenten die in de panels hun mening niet durfden te geven.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	De verwerking en analyse van de data zijn gedaan door professionele onderzoekers. Jongeren waren hier niet bij betrokken.
Presentatie / verslaglegging	De rapportage schenkt aandacht aan methodologische keuzes. Het verslag is met jonge onderzoekers besproken. Jongeren presenteerden zelf de resultaten aan management en medewerkers van de instelling.
Implementatie: uitvoeren van acties	De eerste twee keer gebeurde er weinig met de uitkomsten. De derde keer is hier specifiek op gelet. De veranderingen die zijn doorgevoerd naar aanleiding van het derde onderzoek bleven voor jongeren onzichtbaar.
Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	De jonge onderzoekers namen vrijwillig deel. Een medewerker van de Rading stelt vraagtekens bij geld als motivatiefactor.
Authentieke participatie	Jongeren voelden zich tijdens het onderzoek wel serieus genomen maar hebben het gevoel dat er niets mee is gebeurd. Sommige jongeren hadden het idee dat het de PJO-onderzoeker niet uitmaakte hoe het na het onderzoek verder ging.
Mate van betrokkenheid	De jonge onderzoekers waren betrokken bij het opstellen van de vragenlijst, het verzamelen van data en de presentatie.

Uitkomstenaspecten	
Kennis	Jongeren hebben kennis opgedaan over andere groepen. De Rading heeft kennis opgedaan over hoe jongeren de Rading waarderen. De kennis is met name op 'lokaal niveau' (in de instelling) gebruikt.
Verbeteringen in leefsituatie	Op het eerste en tweede onderzoek volgden geen verbeteringen door gebrek aan draagvlak. Na het derde onderzoek volgden concrete beleidsverbeteringen, deze verbeteringen bleven voor de deelnemende jongeren echter onzichtbaar.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	Jongeren zeggen positiever over De Rading te zijn gaan denken omdat de Rading het beleid durfde te laten beoordelen. Een medewerker benoemt dat een wij-zijgevoel tussen jongeren en volwassenen ontstond als een ongewenst effect. Medewerkers vonden zichzelf al positief tegenover jongeren staan, dat is door het onderzoek niet veranderd.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Jongeren hebben kennis opgedaan en vaardigheden geleerd. Ze hebben leuke herinneringen aan hun deelname.
Structuuraspecten	
Tijd en middelen	De jeugdzorginstelling betaalde het onderzoek. Bij het laatste onderzoek was minder onderzoekstijd beschikbaar dan in de eerste twee onderzoeken.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	Over de begeleiding van het onderzoek en de jongeren zijn betrokkenen positief. Beleidsmakers waren kritisch over de begeleiding van het proces van implementatie en draagvlak verkrijgen in de eerste twee onderzoeken.

In deze case zijn alle drie de doelen nagestreefd die in hoofdstuk 1 aan bod kwamen. Wat opzet betreft vertoont deze case overeenkomsten met de vorige, die door dezelfde organisatie werd begeleid. Een opdrachtgever bedenkt samen met PJO-onderzoekers een PJO, jongeren volgen een training en nemen vervolgens zelf interviews af. De case speelt zich af in een wat latere periode dan de vorige. Ook in de jeugdzorg is dan de participatietrend opgekomen. PJO kan hieraan invulling geven. Het argument dat jongeren in de jeugdzorg bij elkaar 'herkenning vinden' als zij zelf onderzoek doen, noemen zowel jongeren als onderzoekers als beleidsmakers. In deze case is dus sterk gerefereerd aan het effect dat jongeren (peers) op elkaar hebben met betrekking tot het besproken onderwerp.

Wat kwaliteit betreft is er aanvankelijk, net als in de vorige case, vooral aandacht voor het proces dat de PJO-onderzoeker en de jongeren samen doormaken. Opvallend element in deze case is de herhaling: er vinden meerdere onderzoeken plaats. Dan is ook een leereffect zichtbaar. Bij de latere inspecties kwam er meer aandacht voor de implementatie. Er is sprake van een bijstelling naar aanleiding van de eerste uitvoeringen. Toen bleek dat er nog maar weinig met de uitkomsten werd gedaan, is er meer aandacht besteed aan het betrekken van medewerkers en het implementatiegedeelte.

4.4 Marokkaanse jongeren en PJO: Samen sterk

In 2000 voerden de Stichting bevordering jongerenparticipatie JP 2000+, het Samenwerkingsverband Marokkanen en Tunesiërs (SMT) en Dexter communicatie en personeelsmanagement het project Samen Sterk uit. Maatschappelijk was er al geruime tijd bezorgdheid over de inburgering en integratie van Marokkaanse jongeren. Het ministerie van

VWS financierde daarom een onderzoek waarbij de Marokkaanse gemeenschap zelf intensief betrokken was. Marokkaanse jongeren onderzochten de mening van Marokkaanse jongeren in Nederland over hun opvoedsituatie. Betrekken van jongeren en ouders, empowerment van jongeren en het bevorderen van samenwerking tussen partijen waren doelen van het traject.

Jongeren waren zelf niet betrokken bij het bepalen van de vraagstelling en de opzet van het onderzoek. Sommige geïnterviewde jongeren hadden er meer over te zeggen willen hebben. De meeste jongeren waren voorafgaand aan het project niet op de hoogte van de doelstelling of kunnen zich dat in ieder geval niet herinneren. Veel jongeren zijn via via bij het project terechtgekomen. De werving verliep niet overal even soepel. Vooral meisjes waren moeilijk te vinden.

De vragenlijst voor het project is opgesteld door JP 2000+. Hierbij wordt gebruikgemaakt van literatuur over Marokkaanse jongeren. In een trainingsweekend zijn jongeren voorbereid en getraind op het doen van onderzoek. Tijdens het trainingsweekend is de vragenlijst door jongeren getest en besproken wat betreft beleving en perceptie van de vragen. De trainingen hadden ook tot doel een hechte groep te creëren en het empowerment van jongeren te vergroten (Van Bommel, 2001a).

De 26 getrainde jongeren verzamelden informatie door middel van interviews. 250 Marokkaanse jongeren uit de vier deelnemende steden werden geïnterviewd. Het zoeken van respondenten was volgens geïnterviewde jongeren makkelijker doordat ze zelf ook jong en van Marokkaanse afkomst waren. Dit heeft het onderzoek volgens hen laagdrempelig gemaakt. Ook tijdens de interviews heeft de 'gelijke' positie van respondenten en interviewers een rol gespeeld.

“Doordat ik zelf jong ben denk ik wel dat het makkelijker is jongeren te interviewen. Het is je eigen niveau. Je kan dan makkelijker praten en dieper omdat je toch snel weet wat ze bedoelen.” (Jongere)

Niet alle jongeren vonden het interviewen even leuk om te doen. De een voelde zich meer capabel dan de ander bij het uitvoeren van de interviews. Uit de interviews met jonge onderzoekers en PJO-onderzoekers blijkt dat de dataverzameling niet geheel vlekkeloos verliep. Sommige interviews zijn afgeraffeld, sommige vragenlijsten zijn door jonge onderzoekers zelf ingevuld en zij vonden het moeilijk om over sommige onderwerpen met leeftijdgenoten te spreken.

Nadat alle interviews waren uitgevoerd, zijn ze verzameld en geanalyseerd door JP 2000+. Bij de analyse in SPSS zijn geen jongeren betrokken. Het verslag is teruggekoppeld naar een selecte groep jongeren. De volgende fase van Samen Sterk bestond uit het voeren van discussies met ouders. In elke stad is geprobeerd acht ouders, zowel vaders als

moeders, te betrekken. Verspreid over de gemeenten zijn in totaal vier bijeenkomsten georganiseerd waaraan twee keer moeders en twee keer vaders meededen.

Uit het eindverslag blijkt dat de aanwezige discussieleiders de opdracht hadden de discussie zo te leiden, dat iedereen het woord zou krijgen en dat door beide partijen argumenten konden worden genoemd. Toch blijken niet alle jongeren zich op hun gemak te hebben gevoeld. Omdat de discussie er in veel panels heftig aan toe ging, is niet in elke discussie aandacht besteed aan oplossingen maar bleef het vooral bij het bespreken van problemen. Eén meisje geeft achteraf aan dat jammer te hebben gevonden. Desondanks geven sommige jongeren aan dat de relatie met ouders door de bijeenkomst verbeterde.

In de beleving van geïnterviewde jongeren stopte het project daarna vrij abrupt. Dit zorgde voor veel teleurstelling: sommige jonge onderzoekers nemen het de PJO-onderzoekers kwalijk dat ze nooit meer iets hebben laten horen. Desondanks heeft het project een grote betekenis gehad voor veel deelnemers. Een beleidsmaker is ervan overtuigd dat het project heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van jongeren. In de jaren na Samen Sterk hebben alle geïnterviewde jongeren op de een of andere manier nogmaals geparticipeerd in organisaties en projecten.

Uit het eindverslag blijkt dat er nieuwe kennis verzameld is tijdens het project. Het perspectief van jongeren en volwassenen is in het verslag afgezet tegen de informatie uit bestaande literatuur. Geïnterviewde jongeren hebben op beleidsmatig niveau geen veranderingen kunnen ontdekken en zien hun leefomgeving door het project niet veranderd. Een PJO-onderzoeker herinnert zich dat er voor afronding en vervolg geen financiële middelen beschikbaar waren.

Bij het traject waren meerdere begeleiders betrokken. De persoonlijke en motiverende opstelling, de betrokkenheid en de voorbeeldfunctie noemen jongeren als sterke punten van de trainers. Alle geïnterviewde jongeren hebben de betrokkenheid van de trainers als overwegend positief ervaren. Sommige jongeren waren achteraf teleurgesteld toen bleek dat de trainers waren betaald voor hun deelname.

Tabel 4.6 Kwaliteitsaspecten case Samen Sterk

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	Overheid en organisaties kozen voor PJO om jongeren invloed te geven en de vaardigheden van jongeren te vergroten. Kennis verkrijgen is ook als doelstelling genoemd. Bezorgdheid over de integratie van Marokkaanse jongeren lag aan de opdracht voor het onderzoek ten grondslag.
Rekruteren van jonge onderzoekers	Er waren meerdere steden betrokken. Verschillende leeftijden en achtergronden waren in de groep jonge onderzoekers vertegenwoordigd. De betrokken jongeren waren veelal al actief binnen de Marokkaanse gemeenschap. Het vinden van meisjes was niet makkelijk.
Vormgeven van het onderzoek	PJO-onderzoekers stelden de vragenlijst op en bedachten de onderzoeksmethode. Met jonge onderzoekers is een conceptvragenlijst besproken, die is aangepast op basis van de feedback.
Vorbereiding jonge onderzoekers	Er was een uitgebreide training (trainingsweekend), jongeren voelden zich goed voorbereid.
Selectie van de respondenten	De jonge onderzoekers selecteerden zelf hun respondenten. Jonge onderzoekers hadden het idee dat zij hen makkelijker konden bereiken door de gedeelde culturele achtergrond. Er waren circa 250 respondenten betrokken.
Dataverzameling	Problemen die voorkwamen bij de dataverzameling waren: het afraffelen van interviews, het zelf invullen van vragenlijsten en moeite hebben met het bespreken van onderwerpen die tussen leeftijdgenoten gevoelig liggen.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	Bij de analyse is gebruikgemaakt van wetenschappelijke methodes en hulpmiddelen. Jongeren zijn hierbij niet betrokken.
Presentatie / verslaglegging	Er was aandacht voor de theoretische onderbouwing van de operationalisering in het verslag. Het verslag is voorgelegd aan een deel van de jonge onderzoekers.
Implementatie: uitvoeren van acties	De verzamelde informatie is niet meer gebruikt voor verdere acties.
Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	Jonge onderzoekers beoordeelden hun deelname wel als vrijwillig maar plaatsten een kanttekening bij de informatie vooraf: het was niet helemaal duidelijk waar ze aan deelnamen.
Authentieke participatie	Jongeren voelden zich enerzijds door de onderzoekers serieus genomen, anderzijds hadden ze (mede doordat er daarna niets meer mee gebeurde) het gevoel dat het voor de show was, voor het belang van de onderzoeksorganisatie. Ze hadden het gevoel dat het onderzoekers niet uitmaakte wat er met de resultaten gebeurde.
Mate van betrokkenheid	Jonge onderzoekers waren betrokken bij het maken van de vragenlijst en de afname van interviews. Verschillende jongeren hadden meer invloed willen uitoefenen op het onderzoek. Bij het formuleren van de doel- en vraagstelling, de analyse en het vervolg waren zij niet betrokken. De betrokkenheid van jongeren leidde tot het versterken van henzelf. Er is nieuwe kennis verzameld maar de invloed van jongeren bleef beperkt.
Uitkomstenaspecten	
Kennis	Jonge onderzoekers gebruikten de kennis voor hun eigen inzichten. Met behulp van een literatuurvergelijking werd aangetoond dat nieuwe kennis was verzameld.
Verbeteringen in leefsituatie	Er was geen effect op beleid, door discontinuïteit van betrokkenen en een gebrek aan financiële middelen.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	De jonge onderzoekers zijn teleurgesteld in onderzoekers en beleidsmakers, omdat er weinig met de resultaten is gedaan.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Jongeren hebben een andere blik gekregen op zichzelf en anderen, zij hebben vaardigheden en ideeën over de eigen toekomst ontwikkeld en hebben na afloop vaker ergens in geparticipeerd.
Structuuraspecten	
Tijd	Er waren genoeg tijd en middelen voor de uitvoering tijdens het traject. Er waren geen tijd en middelen voor vervolg.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	Jonge onderzoekers zijn positief over de begeleiding, deze 'wist te raken', gaf jongeren ruimte, toonde betrokkenheid, had een voorbeeldfunctie. Kritiek is er op de begeleiders in hun rol met betrekking tot het realiseren van vervolg.

In deze case is een combinatie van doelen nagestreefd: het gaat om empowerment van jongeren, kennis verzamelen vanuit jongerenperspectief en het geven van invloed. Deze case is door een andere organisatie uitgevoerd dan de vorige cases. Er zijn dan ook verschillen in aanpak: er is een trainingsweekend en een grotere groep jongeren is betrokken. Er is gekozen voor kwantitatieve vragenlijsten. Ook hier is de verwachting geweest dat jongeren met een vergelijkbare achtergrond herkenning zullen vinden bij elkaar. In dat opzicht vertoont deze case overeenkomsten met de argumenten van Hutschemaekers en Zarouali (1991) om allochtone meiden bij onderzoek te betrekken en met de vorige case.

Met betrekking tot kwaliteit is er wederom veel aandacht voor de procesaspecten. Met betrekking tot de uitkomsten is er wel aandacht geweest voor de kennisproductie, maar veel minder voor het realiseren van verbeteringen. Hiervoor zijn geen middelen beschikbaar. Zichtbaar is dan ook dat jongeren teleurgesteld zijn over wat er met de resultaten is gedaan, ondanks dat de doelen deels zijn bereikt (er werd kennis verzameld en jongeren leerden van hun deelname). Er zijn verwachtingen bij de jongeren geschapen over het gebruik ervan en die zijn niet uitgekomen.

4.5 Grote aantallen: JIJ-onderzoek

In 2006 is voor de zesde keer het JIJ-onderzoek uitgevoerd door de deelnemers aan het Nationale Jeugddebat. JIJ staat voor Jongeren Interviewen Jongeren. De methode is gekozen onder invloed van ideeën over participatie vanuit JP2000+/ Universiteit van Utrecht. Het Nationale Jeugddebat heeft als doel jongeren bij de landelijke politiek te betrekken. Doel van het JIJ-onderzoek is jongeren hierop voor te bereiden. Door middel van het JIJ-onderzoek verzamelden jongeren de meningen van andere jongeren over de onderwerpen die tijdens het Nationale Jeugddebat centraal staan. Het onderzoek leverde jaarlijks ongeveer duizend ingevulde vragenlijsten van jongeren uit heel Nederland op.

Bijzonder aan de werkwijze van het Nationale Jeugddebat is dat de groep procesbegeleiders bestaat uit jongeren die in vorige jaren meededen aan het Nationale Jeugddebat: jongeren begeleiden jongeren. Deze procesbegeleiders zijn daarvoor eerst zelf uitgebreid getraind. De deelnemers aan het Nationale Jeugddebat zijn geselecteerd in provinciale voorrondes. Deze selectie is gedaan door de procesbegeleiders.

Jongeren oefenden invloed uit op de keuze van de onderwerpen die bij het Nationale Jeugddebat (en dus in het JIJ-onderzoek) aan de orde kwamen. Zij waren niet betrokken bij het opstellen van de vragenlijst. Een van de PJO-onderzoekers stelde de vragen op, daarbij gebruikmakend van informatie uit de provinciale debatten, literatuur en van het internet. De geïnterviewde jongeren vonden de vragen overwegend goed. Een jongere vond sommige vragen een beetje vaag.

De voorbereiding voor het Nationale Jeugddebat bestond uit verschillende activiteiten. Na het provinciale jeugddebat kwamen alle jongeren tijdens een weekend samen in een hotel om getraind te worden in het debatteren. Na het weekend, een maand voor de terugkomdag, deden zij de interviews voor het JIJ-onderzoek. Specifiek voor het onderzoek werd tijdens het weekend door een van de PJO-onderzoekers informatie gegeven over de procedure. Na afloop van het provinciale jeugddebat informeerden procesbegeleiders de jongeren over het onderzoek. Ze speelden ook een toneelstukje om te laten zien hoe het interviewen (niet) moet. In totaal besloeg de voorbereiding ongeveer een half uur. Daarnaast kregen de jongeren de vragenlijsten thuisgestuurd met daarbij gedetailleerd beschreven wat ze moeten doen en bij wie ze met vragen terecht kunnen.

Het afnemen van interviews voor het JIJ-onderzoek was een voorwaarde voor deelname aan het Nationale Jeugddebat. Als een jongere de interviews niet deed, kon hij of zij ook niet mee naar de Tweede Kamer. Elke jongere kreeg de opdracht acht interviews af te nemen. Volgens de onderzoeker lukte het redelijk goed om een goede afspiegeling van de Nederlandse jongeren te krijgen. Wel geeft ze aan dat ze weet dat jongeren soms zelf een of meerdere vragenlijsten invulden. Dit wordt door twee geïnterviewde jongeren bevestigd.

“Ik heb volgens mij, we moesten toen tien interviews doen en ik heb er twee gewoon bedacht. Maar voor de rest heb ik ze wel gedaan. Maar ik kwam in tijdnood, ik was er te laat mee begonnen.” (Jongere)

Jongeren en PJO-onderzoekers ervoeren tijdens de interviewfase dat het interviewen van jonge jongeren moeilijker was. Daarnaast was het voor jonge onderzoekers niet makkelijk om de respondenten niet te beïnvloeden, bijvoorbeeld door het geven van toelichtingen bij de vragenlijst of het stellen van sturende vragen.

De jongeren vulden zelf de antwoorden van de respondenten in op vragenlijsten, die ze vervolgens opstuurden naar de Nationale Jeugdraad. Daar zijn de vragenlijsten door de onderzoekers en de procesbegeleiders ingevoerd in SPSS. De onderzoekers maakten vervolgens een verslag van de resultaten, waarin percentages zijn opgenomen en enkele citaten van jongeren. De jongeren kregen dit verslag thuisgestuurd.

Het jeugddebat zelf vormde voor de jongeren het hoogtepunt van het traject. Daar lieten ze zien waar ze al die tijd naartoe hadden gewerkt. Een onderzoeker vindt dat jongeren door het uitvoeren van de interviews worden geoefend in het praten over het onderwerp. Een beleidsmaker vindt het nuttig dat door het onderzoek meer jongeren worden betrokken. Voor volwassenen is de informatie uit het onderzoek soms verrassend, soms grappig, maar verder vooral informatief voor de jongeren. Beleidsmakers en politici vinden het Nationale Jeugddebat een goede manier om jongeren met maatschappelijke thema's in aanraking te brengen. De meeste jongeren zeggen wel iets aan het JIJ-onderzoek en de

uitkomsten ervan gehad te hebben: ze hebben de mening van anderen gehoord, ervan geleerd of zij hebben later nog iets met de interviewvaardigheden gedaan. Ze zijn er echter niet optimistisch over of er iets met de resultaten gebeurde.

Er waren na eerdere jeugddebatten weinig concrete vervolgstappen. Om hierin verandering te brengen is een verbetercoach ingesteld om concrete voorstellen te realiseren. Een beleidsmaker wijt het gebrek aan concrete vervolgstappen aan de haalbaarheid van de voorstellen en de discontinuïteit van betrokken jongeren. Politici signaleren dat jongeren het takenpakket van de overheid vaak niet kennen, dat politici vaak 'moeilijk denken' en dat het lastig is om de punten die naar voren worden gebracht om te zetten in actiepunten. Een PJO-onderzoeker wijt het aan de manier waarop beleidsmakers met de aanbevelingen omgaan.

Door bezuinigingen is in de loop van de jaren voor het Nationale Jeugddebat minder geld beschikbaar gekomen dan voorheen. Dit heeft ook gevolgen voor de tijd die beschikbaar is voor het onderzoek. De onderzoeker ervaart soms weinig tijd voor het opstellen van de vragenlijst. De procesbegeleiders worden door zowel jongeren als beleidsmakers gewaardeerd om hun begeleiding van de jongeren. De PJO-onderzoeker signaleert wel dat methodieken in de loop van de tijd minder streng worden toegepast door de procesbegeleiders. De beleidsmaker vraagt aandacht van de begeleiding van het Nationale Jeugddebat voor de realiseerbaarheid van de voorstellen.

Tabel 4.7 *Kwaliteitsaspecten case JIJ-onderzoek*

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	Voor PJO is gekozen zodat jongeren vaardigheden op zouden doen voor het jeugddebat. Met de kennis die zij opdoen konden zij tijdens het jeugddebat invloed uitoefenen. Ideeën over jongerenparticipatie waren van invloed op de keuze voor de onderzoeksmethode.
Rekruteren van jonge onderzoekers	Er is een grote groep jonge onderzoekers die door jongeren uit voorgaande trajecten zijn geselecteerd. Er is sprake van spreiding over provincies, culturele achtergrond en sekse.
Vormgeven van het onderzoek	Jongeren konden hun voorkeur voor thema's aangeven. De onderzoeksmethode lag al vast. De PJO-onderzoeker maakte de vragenlijst met behulp van literatuuronderzoek.
Vorbereiding jonge onderzoekers	De voorbereiding van de jonge onderzoekers bestond uit een schriftelijke instructie en een collectieve toelichting die ongeveer een half uur duurt.
Selectie van de respondenten	Respondenten zijn geselecteerd door jonge onderzoekers. Er is een groot aantal (>800) respondenten.
Dataverzameling	De interviews vonden plaats met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst. Er was geen begeleiding bij. Problemen die zich manifesteerden zijn: interviewen van jonge jongeren, toelichtingen bij de vragenlijst, het zelf invullen van vragenlijsten, beïnvloeden van jongeren door jonge onderzoekers.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	Er is gebruikgemaakt van een kwantitatief analyseprogramma bij de verwerking van de gegevens. Jongeren die vorige jaren deelnamen voerden de gegevens in. Bij de analyse zijn verder geen jongeren betrokken.
Presentatie / verslaglegging	Er is een korte rapportage over de resultaten geschreven die jongeren konden gebruiken bij het formuleren van hun plannen. De resultaten zijn niet meer met jongeren besproken.
Implementatie: uitvoeren van acties	Er zijn geen acties uitgevoerd naar aanleiding van het onderzoek.

Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	Er was een semivrijwillige deelname, omdat het interviewen 'moest' om mee te mogen doen aan het jeugddebat. Veel jongeren vonden het leuk om het onderzoek te doen. Voor de jongeren was vooraf vaak niet bekend dat het JIJ-onderzoek deel uitmaakte van het jeugddebat.
Authentieke participatie	Veel jongeren hadden het gevoel dat het voor de show is. Politici en beleidsmakers zagen deelname vooral als leerzaam voor jongeren.
Mate van betrokkenheid	Jongeren waren betrokken bij de keuze van thema's en de dataverzameling en zij formuleerden aanbevelingen. Zij waren niet betrokken bij het opstellen van de vragenlijst. De betrokkenheid van jongeren leidde tot leerervaringen bij jongeren.
Uitkomstenaspecten	
Kennis	Jongeren gebruikten de uitkomsten om de aanbevelingen te onderbouwen. Een beleidsmaker beoordeelde de kennis als 'grappig' maar zou er geen beleid op durven te baseren.
Verbeteringen in leefsituatie	Er is weinig met de uitkomsten gedaan. Volwassenen (beleidsmakers en PJO-onderzoekers) worstelden met hoe zij aanbevelingen van jongeren kunnen gebruiken en zochten de verantwoordelijkheid voor het vertalen van aanbevelingen naar beleid bij elkaar. Een verbetercoach is ingesteld om het gebruik van de resultaten te vergroten.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	Jongeren maakten kennis met de politiek. Beleidsmakers waren vooral enthousiast over het effect van deelname op jongeren, hun eigen denkbeelden veranderden niet.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Jongeren verbreedden hun eigen perspectief, deden vaardigheden op, zijn gesterkt in hun deelname aan het Nationale Jeugddebat. Sommige jongeren bleven na afloop deelnemen.
Structuuraspecten	
Tijd en middelen	Er was minder tijd beschikbaar voor het onderzoek dan in eerdere jaren.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	De begeleiding van jongeren verliep goed. Aandacht is gevraagd voor de realiseerbaarheid van voorstellen.

In deze case staat educatie als doelstelling voorop. Daarnaast draait het om het geven van invloed aan jongeren en het verzamelen van kennis om argumenten te kunnen onderbouwen. Het JIJ-onderzoek past goed bij de politieke context waarin jongerenparticipatie belangrijk wordt gevonden. In tegenstelling tot de vorige onderwerpen betreft het JIJ-onderzoek geen controversieel onderwerp. Jongeren bevragen elkaar over thema's met betrekking tot algemeen jeugdbeleid. Dit maakt de relatie tussen de jonge onderzoekers en de ondervraagde jongeren wel anders. De basis voor herkenning zit vooral in 'het leeftijdgenoot zijn', minder in een gedeelde achtergrond.

De begeleiding is verzorgd door de Nationale Jeugdraad, die hiervoor ook contacten had met JP2000+, de organisatie die de vorige case begeleidde. Net als de vorige case kent dit PJO een grote kwantitatieve component. De grote groep zorgt voor uitdagingen in de aansturing voor de PJO-onderzoekers. In de dataverzameling benoemen jonge onderzoekers verschillende problemen voor de validiteit, waaronder vragenlijsten die door henzelf zijn ingevuld.

Opvallend is dat zowel volwassenen als jongeren de uitvoering van het onderzoek vooral waarderen om de effecten die het heeft op jongeren zelf: ze leren ervan en verbreden hun perspectief voordat ze deelnemen aan het jeugddebat. Met de kennis zelf wordt weinig gedaan en ook de resultaten van het jeugddebat zelf leiden moeizaam tot daadwerkelijke invloed. Door het instellen van een verbetercoach wordt geprobeerd hier verbetering in aan te brengen. Het realiseren van verbeteringen was ook een aandachtspunt bij de case De

Rading, ook daar werd in het laatste traject meer aandacht aan implementatie gegeven. Desondanks valt in deze case op dat beleidsmakers deze vorm van jongerenparticipatie vooral willen vanwege het effect dat het heeft op jongeren en veel minder vanwege het effect dat het zou kunnen hebben op henzelf.

4.6 Gemeentelijk jeugdbeleid: Jeugdraad Gouda

In 2005 heeft de gemeente Gouda aan PJ Partners gevraagd de jeugdraad te trainen om de jongeren voor te bereiden op hun rol als jeugdraadslid. Het idee om jongeren onderzoek te laten doen was het idee van PJ Partners, de gemeente kon zich daar goed in vinden. Er is gekozen voor een onderzoek door jongeren, niet alleen om informatie te verzamelen met betrekking tot de vragen van de gemeente, maar ook om de jongeren van de jeugdraad op hun vertegenwoordigende functie voor te bereiden, zo blijkt uit de reader (Bogaards, 2005).

Jongeren zijn niet in de opzet van het begeleidingstraject betrokken. Zij zijn geworven via intermediairs. Er is gestreefd naar een gevarieerde groep jongeren. Gedurende de trainingsperiode waren vijftien jongeren betrokken bij de jeugdraad. Aanvankelijk waren sommige jongeren minder gemotiveerd voor het onderzoek, omdat het op een opdracht voor school leek. De geïnterviewde jongeren benadrukken dat het vrijwillig was en dat 'als je het niet leuk zou vinden, je er gewoon uit kon stappen'.

Het traject startte met een kennismaking, waarbij de jongeren elkaar interviewen en voorstellen, zo staat in de reader (Bogaards, 2005). De jongeren vertellen dat de voorbereidingen voor het onderzoek vooral bestonden uit activiteiten om gezamenlijk de vragenlijst op te stellen. Ze denken dat de vragen wel een beetje anders zijn geworden dan wanneer zij niet bij de formulering betrokken waren geweest; zij geven hiervan een aantal voorbeelden.

De jongeren zijn vooraf niet getraind in het afnemen van enquêtes. Afgesproken werd dat iedereen ze aan eigen vrienden zou uitdelen. Door de diverse samenstelling van de jeugdraad zou zo een diverse groep respondenten worden bereikt. In totaal werden 73 enquêtes ingevuld. De jongeren vonden het niet moeilijk om jongeren te vinden die de enquête wilden invullen. Wel merkten ze dat oudere jongeren de lijst soms serieuzer invulden en dat jongeren die zelf een belang of wens hadden gemotiveerder waren om de lijst in te vullen. Sommige jongeren vonden de vragenlijst wat lang.

De ambtenaar jeugdbeleid signaleert dat er verschillen waren tussen de manieren waarop jongeren de enquêtes afnamen. Jongeren zouden het een goed idee vinden als een volgende keer vooraf aandacht zou worden besteed aan de manier waarop je omgaat met vragen die je krijgt van jongeren.

De jongeren vertellen dat ze de ingevulde formulieren inleverden bij de PJO-onderzoeker. Het kostte volgens de PJO-onderzoeker enige inspanning om alle formulieren te verzamelen.

De ingevulde enquêtes verwerkte de PJO-onderzoeker in de computer. De antwoorden op de vragen zijn onder elkaar afgedrukt, zonder samenvatting of conclusies. Volgens de PJO-onderzoeker is op die manier dicht bij de antwoorden gebleven. Jongeren waren niet betrokken bij de verslaglegging, wel kregen zij de uitkomsten toegestuurd. De uitkomsten zijn niet heel uitgebreid besproken, maar werden volgens de jongeren als een soort 'naslagwerk' gebruikt.

In december 2005 presenteerden de jongeren hun plannen aan gemeenteraadsleden, de wethouder, ambtenaren, partijleden, leraren en de pers. De jongeren hebben de informatie uit het onderzoek op verschillende manieren gebruikt. Ten eerste om hun bestaan te legitimeren: bij de presentatie konden ze ermee aantonen dat ze niet alleen voor zichzelf spraken maar voor een grotere groep jongeren. Ten tweede als bron van informatie, om terug te kijken naar wat jongeren over een bepaald onderwerp hebben gezegd. Ten derde hebben de jongeren het onderzoek gebruikt om hun eigen mening over een onderwerp te bepalen.

“Als je een antwoord leest dan denk je van 'o dat vind ik eigenlijk ook wel, of juist helemaal niet'.” (Jongere)

“Je kan zelf iets van iets vinden, maar een ander vindt dan misschien iets heel anders en als je daar dan over nadent, dan denk je van eigenlijk is het wel zo, dan ga je inderdaad veranderen.” (Jongere)

De ambtenaar jeugdbeleid benoemt dat het onderzoek heeft bijgedragen tot de legitimering van de jeugdraad in Gouda. Het heeft een lijst met onderwerpen opgeleverd waar de jeugdraad mee aan de slag kan. Bij jongeren ziet zij dat hun zelfvertrouwen is gegroeid. Het onderzoek en de presentatie hebben volgens de ambtenaar een grotere bekendheid van de jeugdraad opgeleverd en een gemotiveerde en enthousiaste groep jongeren. Het traject vormde volgens haar een goede basis voor het vervolg.

Ook de jongeren zijn van mening dat de voorbereiding en de presentatie een goede basis hebben gelegd voor de activiteiten van de jeugdraad. Zij voelden zich door volwassenen serieus genomen en merkten dit bijvoorbeeld door het aantal verzoeken van de gemeente om bij een vergadering te mogen zijn of een advies te krijgen van de jeugdraad. Dat de gemeenteraad, de wethouders, ambtenaren, jongerenwerk en scholen positief tegenover het concept jeugdraad stonden, droeg volgens de ambtenaar jeugdbeleid bij aan het succes van de jeugdraad.

De jongeren en de ambtenaar jeugdbeleid zijn erg positief over de begeleiding van PJ Partners. De jongeren hebben wel sturing ervaren, maar vonden dat ze dit ook nodig hadden. Ze ervoeren tegelijkertijd veel ruimte voor hun eigen inbreng. De beschikbare middelen kwamen voort uit politieke keuzes op het gebied van jongerenparticipatie. De PJO-onderzoeker geeft aan altijd een spanningsveld te ervaren tussen tijd en kwaliteit. Ze stelt dat het nodig is om keuzes te maken om te zorgen dat kwaliteit wordt geleverd en er tegelijk voor te waken dat jongeren afhaken, omdat het te lang duurt of omdat het te intensief wordt.

Tabel 4.8 *Kwaliteitsaspecten case Jeugdraad Gouda*

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	De PJO-onderzoeker en de gemeente kozen voor PJO om jongeren voor te bereiden op een vertegenwoordigende functie. De verzamelde kennis kon worden gebruikt om invloed uit te oefenen.
Rekruteren van jonge onderzoekers	Jonge onderzoekers zijn via intermediairs geworven. De iets actievere jongeren hadden hierdoor wel meer kans om te worden benaderd. Er is gestreefd naar variatie in de achtergrondvariabelen.
Vormgeven van het onderzoek	Jonge onderzoekers waren betrokken bij het opstellen van de vragenlijst en noemen voorbeelden van vragen die erin staan door hun inbreng.
Vorbereiding jonge onderzoekers	Er was sprake van een korte voorbereiding waarin afspraken zijn gemaakt over het afnemen van de enquête.
Selectie van de respondenten	Respondenten zijn geselecteerd door de jonge onderzoekers. Door diversiteit in de groep jonge onderzoekers is getracht te komen tot diversiteit in de groep respondenten. Een beleidsmaker constateert dat het vooral vrienden van de jonge onderzoekers waren en stelt vraagtekens bij het aantal jongeren dat is bereikt. Voor jonge onderzoekers was het makkelijk om respondenten te vinden.
Dataverzameling	Er was sprake van standaardisering van de vragenlijst. Problemen in de dataverzameling die zich voordeden waren: verschillen in de wijze van afname, jongeren hadden moeite met lastige situaties, kans op beïnvloeding van de respondent.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	Volstaan is met een weergave van de antwoorden van de jongeren. Er is geen analyse of samenvatting.
Presentatie / verslaglegging	Behalve de weergave van de antwoorden is er geen verslaglegging. Jongeren gebruikten de informatie in hun presentatie voor de gemeente.
Implementatie: uitvoeren van acties	Het onderzoek fungeert als naslagwerk en heeft een lijst met onderwerpen opgeleverd waarmee de jeugdraad aan de slag kan.
Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	Jongeren namen semivrijwillig deel, ze wisten vooraf niet dat het doen van onderzoek deel uitmaakte van het jeugdraadslidmaatschap.
Authentieke participatie	Jongeren voelden zich serieus genomen, zij kregen na het onderzoek meer verzoeken om advies.
Mate van betrokkenheid	Er was betrokkenheid van jonge onderzoekers bij de operationalisering van de vragenlijst, bij de dataverzameling, de bespreking van de resultaten en de presentatie. Bij de keuze voor de onderzoeksmethode en de verwerking van de gegevens waren jongeren niet betrokken. De betrokkenheid van jongeren leidde tot versterking van de jongeren en leverde kennis op voor vervolg.

Uitkomstaspecten	
Kennis	De invloed van jongeren op de operationalisering leidt tot een aantal originele items. De kennis wordt gebruikt als naslagwerk door de jongerenraad. Soms waren er voor de beleidsmedewerker verrassende inzichten, de resultaten waren echter niet echt vernieuwend.
Verbeteringen in leefsituatie	De jeugdraad is geïnstalleerd en er zijn ideeën voor vervolg. De Jeugdraad Gouda kreeg bestaansrecht en had onderwerpen waar de raad mee aan de slag kon.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	Er bestond al een positieve grondhouding van volwassenen ten opzichte van het jeugdraadconcept. Die houding droeg bij aan het succes ervan. Jonge onderzoekers zijn positiever gaan denken over de gemeente. De participatie wordt voortgezet.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Jonge onderzoekers hebben kennis over jongeren in Gouda opgedaan, steun voor hun plannen in de jeugdraad gevonden, hun zelfvertrouwen is gegroeid en zij zijn gemotiveerd voor vervolg. Ze gebruiken de kennis ook om hun eigen mening mee te vormen.
Structuuraspecten	
Tijd en middelen	Dat er middelen beschikbaar kwamen kwam door de politieke steun voor jongerenparticipatie.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	De begeleiding werd positief gewaardeerd om het bieden van structuur en het geven van ruimte.

In deze case worden verschillende doelstellingen gecombineerd: kennis verzamelen, jongeren invloed geven, jongeren voorbereiden op jeugdraadslid zijn. Deze case, die zich later afspeelt dan de vorige cases, is ingebed in het jongerenparticipatiebeleid van de gemeente Gouda. Er is in de loop van de tijd al meer ervaring opgedaan met jongerenparticipatie, waardoor ook een aantal randvoorwaarden soms beter wordt ingevuld. Wat onderwerpen betreft gaat het onderzoek over jeugdbeleid in het algemeen, wat vooral neerkomt op vrijetijdsbesteding en voorzieningen voor jongeren. Wat kwaliteit betreft ligt de nadruk vooral op de uitkomstaspecten: het gaat erom dat de jeugdraad zichzelf kan legitimeren, er thema's worden benoemd voor het vervolg. Voor het procesaspect 'onderzoeksaanpak' is er wat minder aandacht. Het onderzoek kent een kwantitatieve component, maar bij het aantal respondenten en de samenstelling ervan worden kanttekeningen geplaatst. De jongeren hebben echter wel geleerd van het onderzoek en gebruiken de kennis ook nog voor vervolg.

Dat de uitvoering van het onderzoek wat minder aandacht krijgt, stond in deze case het gebruik van de uitkomsten niet in de weg. Betrokken beleidsmakers staan op voorhand positief tegenover de inbreng van jongeren. PJO-onderzoeker en beleidsmakers hebben ervoor gezorgd dat er middelen zijn om na afloop verder te gaan met de uitkomsten. Wat dat betreft vormt deze case een contrast met vorige cases, waarin er ook een invloedsdoelstelling is, maar waarin soms min of meer wordt 'vergeten' om hiervoor ook voorziening te treffen.

4.7 PJO in het onderwijs: Future Awards

Codename Future is een organisatie die zich richt op het versterken van jongeren door middel van participatieprojecten in het onderwijs. Het onderwijsklimaat waarin vernieuwende en vraaggerichte methoden gepropageerd worden, draagt er volgens de medewerkers van Codename Future aan bij dat veel scholen de weg naar Codename Future weten te vinden. Op 10 mei 2006 zijn voor de vierde keer de Future Awards uitgereikt. Dit zijn prijzen voor plannen die jongeren hebben bedacht.

Voor dit onderzoek is bekeken op welke wijze jongeren onderzoek hebben gebruikt bij het maken van de plannen. Kenmerkend voor de opvatting van Codename Future is dat het accent van het onderzoek ligt op de kennisverzameling die ten goede komt aan de individuele kennis van jongeren zelf. Bijzonder aan hun werkwijze is dat alle jongeren van een bepaalde leergang ermee te maken krijgen. De beslissing tot deelname wordt genomen door de school. Veel jongeren vinden het leuk, dat het een keer wat anders is dan 'gewoon les'.

Een computerprogramma fungeert als leidraad voor jongeren en docenten bij het opstellen van een verbeterplan. Jongeren kunnen hiermee in groepjes een onderwerp en een onderzoeksvraag bepalen. Na het kiezen van een onderwerp volgt een fase van kennisverzameling door middel van onderzoek. De begeleider van Codename Future vertelt dat alle onderzoeksactiviteiten een speels karakter kennen. Er wordt gebruikgemaakt van onderzoeksregels, maar deze worden niet al te streng nageleefd. Uit de interviews blijkt dat jongeren hun keuzes baseren op de kennis die zij al hebben over onderzoek doen, bijvoorbeeld door bij de werving van respondenten te letten op variatie.

De data uit de verschillende onderzoeksmethoden worden niet op een gestructureerde manier verwerkt. Sommige jongeren maken wel gebruik van een computerprogramma. Jongeren beschreven zelf de resultaten in een werkstuk, op een poster, in een powerpointpresentatie of in een video. In de klas presenteerden alle groepjes hun plannen. Het beste plan is gekozen om door te gaan naar de Future Awards. De winnaars kregen 500 euro. Bovendien kregen zij een coach toegewezen die gaat helpen om de plannen te verwezenlijken. Een leidinggevende van Codename Future licht toe dat het idee van een coach is ontstaan om jongeren te helpen het plan ook echt te realiseren.

“De ervaring leert dat het niet altijd makkelijk is om jongeren na de uitreiking betrokken te houden. Je hebt de aanloop, de voorbereidingen, de dag en een maand erna, daarna verslapt de aandacht weer.” (Leidinggevende Codename Future)

Het onderzoek door jongeren in het kader van de Future Awards leidt volgens een geïnterviewde docent vooral tot individuele kennis, waarmee jongeren hun eigen

verbeterplan kunnen formuleren. Hoewel jongeren het moeilijk vinden om precies te benoemen hoe ze het onderzoek gebruiken, zien docenten en onderzoekers dat jongeren door de kennis gesterkt worden in het formuleren van hun ideeën over het onderwerp. Dit effect wordt signaleerd door zowel de medewerkers van Codename Future als de docenten. Zij signaleren als effecten verder toenemende eigen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid. Daarnaast noemen ze dat jongeren problemen leren herkennen in hun eigen leefomgeving. Een bijzonder effect dat leraren signaleren is een grotere motivatie. Zij zien bijvoorbeeld dat leerlingen in de pauze willen doorwerken aan hun presentatie. Jongeren vinden zelf meestal niet dat ze anders zijn gaan denken over onderwerpen.

Het effect van de aanpak van Codename Future op het individuele niveau van docenten wordt door de onderzoekers van Codename Future verschillend beschreven. Docenten worden door Codename Future vooraf geïnformeerd of gecoacht in het omgaan met de digitale leeromgeving. Deze coaching leidt niet altijd tot de gewenste houdingverandering bij docenten. Medewerkers van Codename Future vertellen dat zij bij docenten vaak de angst zien om dingen los te laten en dat zij soms weinig vertrouwen hebben in de capaciteiten van leerlingen. Zij zien dat docenten vaak verbaasd zijn over wat hun leerlingen kunnen. De relatiemanagers van Codename Future spelen een belangrijke rol in de begeleiding van de processen op de scholen. De docenten die aanwezig waren op de uitreiking van de Future Awards waren allen erg enthousiast over de dag en de werkwijze van Codename Future.

Na de uitreiking is nog niet duidelijk wat er precies terechtgekomen is van de plannen. Een winnaar van de publieksprijs weet niet zeker hoe het nu verder gaat.

“Dat weten we nog niet, want we hebben wel een coach toegewezen gekregen zeg maar en die zou er dan voor zorgen dat we dan de mogelijkheid krijgen om het uit te voeren en sponsoren te zoeken en zo, maar we weten nog niet of we het echt willen uitvoeren. Of we het echt, het kost heel veel tijd en zo, we weten nog niet of we dat gaan doen.” (Jongere)

Een andere winnaar is optimistischer. Er is een coach toegewezen en een spellenfabrikant is serieus geïnteresseerd in het spel dat leerlingen hebben bedacht voor jongeren en ouders. Ze gaan ermee verder.

Tabel 4.9 Kwaliteitsaspecten case Future Awards

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	Scholen kozen voor deelname aan de Future Awards om jongeren vaardigheden te laten ontwikkelen in schoolverband. Codename Future betrok jongeren bij onderzoek zodat zij via de individuele kennis die ze opdoen bij de Future Awards invloed kunnen uitoefenen. De aanpak paste bij het onderwijsklimaat waarin de inbreng van leerlingen belangrijk werd gevonden.
Rekruteren van jonge onderzoekers	Alle jongeren van een bepaalde school of een bepaald leerjaar namen deel.
Vormgeven van het onderzoek	Jongeren gaven hun eigen onderzoek vorm en hadden veel invloed op de manier waarop dat gebeurt. Zij maakten keuzes op basis van de kennis over onderzoek waarover zij al beschikten. Onderzoeksregels werden niet streng toegepast, het onderzoek kende een speels karakter.
Vorbereiding jonge onderzoekers	Er was weinig training vooraf.
Selectie van de respondenten	Respondenten zijn door jonge onderzoekers geselecteerd. Overstijgende kennis was geen expliciet doel, leerlingen maakten gebruik van eigen kennis over onderzoek om een goede afspiegeling te krijgen.
Dataverzameling	Er was een grote variëteit in de methodes van dataverzameling. Jongeren konden hier hun eigen keuzes in maken.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	Sommige jongeren gebruikten een computerprogramma voor analyse.
Presentatie / verslaglegging	Jongeren legden zelf verslag, daarin is er geen tot weinig aandacht voor verantwoorden van de onderzoeksmethode, het theoretisch onderbouwen van de operationalisering, de validering van de analyse en de verslaglegging van de onderzoeksresultaten.
Implementatie: uitvoeren van acties	Bij de plannen die jongeren zelf bedachten baseerden jongeren zich mede op het onderzoek dat zij uitvoerden.
Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	Jongeren waren gemotiveerd door 'een keer iets anders'. De deelname van jongeren was niet vrijwillig, de school bepaalde of zij deelnamen.
Authentieke participatie	Jongeren hadden geen expliciete verwachtingen van Future Awards. Zij waren positief, omdat het eens wat anders is dan gewoon school.
Mate van betrokkenheid	Jongeren waren bij alle fasen van het onderzoek betrokken. Hun betrokkenheid leverde leerervaringen en individuele kennis op.
Uitkomstaspecten	
Kennis	Overstijgende kennis was geen expliciet doel. Op individueel niveau deden leerlingen wel kennis op. Zij gebruikten de verzamelde kennis bij het maken van een plan.
Verbeteringen in leefsituatie	Ervaringen uit het verleden (dat plannen niet tot uitvoering kwamen) hebben ertoe geleid dat een verbetercoach is ingesteld. Een coach ging met jongeren aan de slag om plannen te realiseren.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	Er waren verschillende politici betrokken bij de uitreiking van de Future Awards. Leraren verbaasden zich over de motivatie en vaardigheden van leerlingen. PJO-onderzoekers signaleerden soms angst bij docenten en weinig vertrouwen in hun leerlingen. Dit veranderde door de resultaten die leraren zagen.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Jongeren deden kennis op over de eigen omgeving. Zij leerden hun ideeën te formuleren, zelfstandig te werken en zijn gemotiveerd.
Structuuraspecten	
Tijd en middelen	De politieke steun voor jongerenparticipatie maakte dat de aanpak kon worden gefinancierd.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	De begeleiding van jongeren werd positief gewaardeerd. De begeleiders hadden soms andere opvattingen over onderwijs / leerlingen dan docenten.

Opvallend ten opzichte van voorgaande cases is dat in deze case de nadruk ligt op het opdoen van individuele kennis door jongeren. Educatie en invloed zijn belangrijk, het komen tot collectieve kennis is geen doelstelling. Het onderzoek dat de jongeren doen maakt deel uit van hun leerproces. Anders dan bij de voorgaande cases is er dan ook weinig aandacht voor de methodologische aspecten van het onderzoek. Veel meer gaat het bij Future Awards

om de vraag wat het onderzoek bijdraagt aan de individuele ontwikkeling van de deelnemende jongeren. De kwaliteitsaspecten uit het kwaliteitsraamwerk komen niet allemaal even duidelijk aan bod in deze case. De verschillende onderzoeksstappen ontbreken en er is ook geen kennisdoelstelling. De kwaliteitsaspecten die met onderzoek te maken hebben zijn in deze case minder duidelijk aanwezig.

Opvallend element in deze case is dat jongeren veel meer betrokken zijn in de verschillende onderzoeksfases dan in de andere cases. Jongeren doen hier het hele onderzoek zelf. Die kennis is echter niet op een plek verzameld, waardoor een analyse van de kennisopbrengst niet goed mogelijk is. Ook bijzonder in deze case is het vraagstuk met betrekking tot informed consent: in de educatieve context (school) doen alle jongeren mee. Ze zijn geïnformeerd, maar van echte vrijwilligheid is geen sprake. De implementatie van de ideeën van jongeren is een terugkerend vraagstuk in de cases. Ook hier is gezocht naar een manier om de ideeën van jongeren gerealiseerd te krijgen. Net als bij het JIJ-onderzoek is er een verbetercoach aangesteld om de gemaakte plannen in daden om te zetten.

4.8 Toegang tot de doelgroep: PJO naar Seksueel gedrag

In het najaar van 2005 begeleidden de GGD Amsterdam en het Bonger Instituut een onderzoek waarbij jongeren als onderzoekers werden betrokken. Het onderwerp van het onderzoek was het seksueel gedrag van tieners in Amsterdam Zuidoost. De gemeente maakte zich zorgen over dit gedrag en gaf daarom de opdracht voor een onderzoek. Het toegang krijgen tot de doelgroep was het belangrijkste argument om te kiezen voor jongeren als onderzoekers. Zeventien jongeren zijn getraind om veldwerk te kunnen verrichten. De gemeente bepaalde vooraf (in juli 2005) dat de resultaten in december 2005 bekend moesten zijn.

Jongeren zelf waren niet betrokken bij het formuleren van de vraagstelling of de keuze voor de onderzoeksmethode. Professionals in Amsterdam Zuidoost hebben voor het onderzoeksteam kandidaten aangedragen die in een gesprek gescreend zijn op vooraf opgestelde eisen. Aan de werving is veel aandacht besteed. Desondanks waren sommige culturele achtergronden niet in de groep jonge onderzoekers vertegenwoordigd. Achteraf hadden zowel de projectleider als het lid van de begeleidingsgroep meer tijd willen hebben voor de werving. De jonge onderzoekers kregen voor hun werkzaamheden een vergoeding.

Voorafgaand aan het veldwerk werden de jongeren vier dagdelen getraind, onder andere door middel van rollenspelen. Gedurende het veldwerk werd een bijeenkomst besteed aan het aanscherpen van de vaardigheden. Vijf weken achter elkaar voerden de jongeren dagelijks observaties uit. De locaties en geobserveerde jongeren werden hiervan niet op de hoogte gebracht. Jongeren hadden veel invloed op de locaties waar werd geobserveerd omdat zij wisten waar jongeren zich bevonden. Het observeren was niet altijd

eenvoudig doordat de observaties in de herfst plaatsvonden. Door het slechte weer waren er minder jongeren op de locaties te vinden. Om de veiligheid van jonge onderzoekers te waarborgen werd op de locaties niet bekend gemaakt dat het onderzoek werd verricht.

Om de betrouwbaarheid van de observaties te vergroten is gewerkt met een 'rotatiesysteem', waarbij op verschillende momenten door verschillende onderzoekers werd geobserveerd. Om de observaties van de jongeren vast te leggen zijn zij gedurende de vijf weken wekelijks geïnterviewd door twee ervaren onderzoekers van het Bonger Instituut. In de gesprekken besteedden de onderzoekers veel aandacht aan het verschil tussen observatie en interpretatie, omdat de jonge onderzoekers dit moeilijk van elkaar wisten te onderscheiden. De interviews werden letterlijk uitgetypt.

Een lid van de begeleidingscommissie schreef een samenvattende rapportage die aan een redactiegroep werd voorgelegd. In de redactiegroep waren een onderzoeker en de projectleider vertegenwoordigd. De jongeren waren niet meer bij de analyse en verslaglegging betrokken. Dat de resultaten vernieuwend waren, bewijst de media-aandacht van landelijke en lokale televisie, radio en kranten, en de vergelijking met bestaande literatuur. De terminologie uit het onderzoek ('seks voor een *breezer*') werd landelijk verspreid. Een journalist was erg kritisch over de onderzoeksmethode. Hij stelde vraagtekens bij de kwaliteit van observaties door een selectieve groep jongeren en maakte zich boos over de negatieve beeldvorming over meisjes met een bepaalde culturele achtergrond.

Hoewel het onderzoek er volgens de geïnterviewden niet op gericht was om jongeren iets te leren, zijn zij van mening dat de jonge onderzoekers zeker iets aan het onderzoek hebben overgehouden. Het gaat dan vooral om kennis en vaardigheden die zij hebben verkregen, zoals onderzoek doen, kennis over het onderwerp, bewustwording van eigen normen. Het vertrouwen van jongeren in de politiek werd door deelname niet vergroot. De projectleider signaleert als positief effect van het rapport dat het onderwerp door het onderzoek beter bespreekbaar is geworden. Daardoor wordt het volgens hem in de toekomst makkelijker om tieners over dit onderwerp te benaderen.

Het lid van de begeleidingsgroep schetst twee sporen voor het vervolg: er komt een vervolgonderzoek, waarbij weer van peers gebruik wordt gemaakt. Daarnaast heeft de raadscommissie op basis van de onderzoeksresultaten besloten dat er een expertmeeting moet worden georganiseerd om met professionals uit het veld (politie, advocaten, de officier van justitie, de zedenpolitie, hulpverleners) te praten over de betekenis van de uitkomsten voor hulpverlening en beleid.

De geïnterviewden onderstrepen het belang van een goede begeleiding van de jongeren en het onderzoek. Een onderzoeker schetst de benodigde capaciteiten voor dit onderzoek als volgt:

“Je moet wel kennis hebben van de leeftijd, van hun taal. Het is niet nodig om jongere te worden, ze weten heus wel dat jij de onderzoeker bent. Er is wel een gezagsverhouding maar die mag niet in de weg staan. Je moet niet hun vriend willen zijn, dan nemen ze je niet serieus. Andersom moet je voor hen ook respect hebben als bronnen van kennis, hen serieus nemen. Je hoeft niet alles te geloven maar je moet wel oprecht geïnteresseerd zijn.” (Onderzoeker)

Tabel 4.10 *Kwaliteitsaspecten case Seksueel gedrag*

Procesaspect: Onderzoeksstappen	
Keuze voor PJO / formuleren doel- en vraagstelling	De zorgen van de gemeente over seksueel gedrag van tienermeiden lag ten grondslag aan de opdracht voor het onderzoek. GGD Amsterdam koos voor PJO vanuit een kennisdoelstelling. Door middel van het betrekken van jongeren wilden ze toegang verkrijgen tot de doelgroep. Er waren geen invloed- of vaardigheidsdoelstellingen.
Rekruteren van jonge onderzoekers	Professionals droegen jonge onderzoekers aan. Er waren veel selectiecriteria, er was veel aandacht voor de werving en selectie van jonge onderzoekers. Niet alle culturele achtergronden waren vertegenwoordigd.
Vormgeven van het onderzoek	Jongeren hadden invloed op de keuze van de onderzoekslocaties, omdat zij wisten waar het onderwerp van onderzoek (seksueel gedrag onder tienermeiden) zich manifesteerde. Door de betrokkenheid van jongeren zijn locaties gevonden waar gegevens konden worden verzameld.
Vorbereiding jonge onderzoekers	Jongeren werden uitgebreid getraind en begeleid.
Selectie van de respondenten	Toegang verkrijgen tot jongeren was een motivatie voor het betrekken van jongeren in het onderzoek. Jonge onderzoekers dachten mee over onderzoekslocaties. Ze voerden daar hun observaties uit. De herfstperiode maakte het observeren niet makkelijk, omdat er minder jongeren te vinden waren.
Dataverzameling	Om de betrouwbaarheid te vergroten werden meerdere observaties verricht op een locatie. De jonge onderzoekers werden geïnterviewd door volwassen onderzoekers, die deze interviews uitschreven. Jonge onderzoekers vonden het moeilijk om observatie en interpretatie te scheiden.
Conclusies trekken en formuleren vervolgacties	Voor de analyse werden kwalitatieve analysetechnieken gebruikt. Jongeren waren niet betrokken bij de interpretatie van de gegevens.
Presentatie / verslaglegging	De verslaglegging werd gedaan door professionele onderzoekers. Deze legden het verslag nog voor aan een (volwassen) redactiegroep.
Implementatie: uitvoeren van acties	Het stadsdeel ging met de resultaten uit het onderzoek aan de slag. Jongeren waren hierbij niet meer betrokken.
Procesaspecten: Samenwerking onderzoeker - jongeren en mate van betrokkenheid	
Informed consent	Jonge onderzoekers deden vrijwillig mee, ze zagen de deelname als een bijbaan. Er was veel aandacht voor de veiligheid van de jonge onderzoekers. Er was (volgens de onderzoekers omwille van de veiligheid) geen informed consent met betrekking tot de geobserveerde jongeren / onderzoekslocaties: deze werden niet op de hoogte gebracht van het onderzoek.
Authentieke participatie	Participatie van jongeren was geen doel, jongeren hadden daarom geen verwachtingen. De deelnemende jongeren hadden weinig vertrouwen in de politiek en dat is volgens een onderzoeker door dit onderzoek niet gewijzigd.
Mate van betrokkenheid	Er was betrokkenheid bij de operationalisering en de dataverzameling. Dit was een bewuste keuze om toegang tot jongeren te verkrijgen. Er was geen betrokkenheid van jongeren bij de overige fasen; mede omdat invloed en vaardigheden geen doelen waren van het onderzoek. De betrokkenheid van jongeren heeft bijgedragen aan het kunnen verkrijgen van de kennis.
Uitkomstenaspecten	
Kennis	Jongeren wezen interessante onderzoekslocaties aan. In het verslag werd een vergelijking met literatuur gemaakt, er werd nieuwe kennis aangetoond. Er was media-aandacht voor de resultaten en nieuwe termen voor sociale fenomenen zijn ontstaan. Resultaten werden door critici ter discussie gesteld door kritiek op de onderzoeksmethode, de kennis zou leiden tot negatieve beeldvorming.
Verbeteringen in leefsituatie	Er kwam een vervolgafspraken, er waren plannen voor vervolgonderzoek, beleidsmakers zijn zich bewust geworden van de problematiek.
Omgang tussen jongeren en volwassenen	Beleidsmakers kregen inzicht in het onderwerp, het onderwerp werd beter bespreekbaar. Verder veranderde de verhouding tussen jongeren en volwassenen niet, dat was ook geen doel van het onderzoek.
Vergroting individuele mogelijkheden jongeren	Effect op jongeren was geen doel, maar jongeren hebben volgens een PJO-onderzoeker wel geleerd van deelname.
Structuuraspecten	
Tijd	De beschikbare tijd voor werving en uitvoering werd als krap ervaren.
Capaciteiten PJO-onderzoeker	De PJO-onderzoekers gaven veel aandacht aan het begeleiden van jongeren in het onderzoek. Accenten lagen op het trainen in onderzoeksvaardigheden en de veiligheid van de jonge onderzoekers.

Deze case vormt een contrast met de vorige cases, en nog het meest met Future Awards. De nadruk ligt op het verkrijgen van generaliseerbare kennis. Educatie en invloed van jongeren zijn daaraan ondergeschikt. Er is veel aandacht voor methodologische aspecten in het onderzoek. De verwachte toegang tot onderzoekslocaties wordt verkregen door middel van het inzetten van jongeren als onderzoekers. Bij de uitvoering zijn onderzoekers van de universiteit betrokken. Om redenen van validiteit en betrouwbaarheid zijn de jonge onderzoekers intensief getraind en niet overal bij betrokken. Het onderzoek richtte zich op seksueel gedrag van tienermeiden, een onderwerp waar een taboe op rustte en waar de gemeente maar moeilijk informatie over kon verkrijgen.

Met betrekking tot opbrengsten van de participatie zijn bij de jongeren geen verwachtingen geschapen. Zij zien hun deelname dan ook als een bijbaantje en hebben verder geen verwachtingen over de invloed die zij zullen hebben op beleid. Dit betekent niet dat er geen invloed is. De onderzoeksresultaten worden aangewend om het beleid van Amsterdam te beïnvloeden. Het invullen van het kwaliteitsraamwerk is in deze case wat lastiger omdat het perspectief van jonge onderzoekers niet kan worden meegenomen. Zij hadden wellicht nog weer een andere invalshoek van deze case kunnen belichten. Tevens zijn er geen invloed- / educatiedoelstellingen waardoor sommige kwaliteitsaspecten minder van toepassing zijn.

4.9 Positionering en dilemma's

Deze casestudy geeft inzicht in hoe in de periode 1996-2006 in Nederlandse PJO's aandacht is besteed aan kwaliteit. Het concept kwaliteitsraamwerk is op de cases toegepast. Tussen de cases bestaan op het eerste gezicht veel overeenkomsten: in elke case worden jongeren betrokken als onderzoekers en de onderzoeksstappen kennen eenzelfde patroon. Tegelijkertijd blijkt dat alle PJO-onderzoekers worstelen met de keuzes tussen de eisen die aan onderzoek worden gesteld, de capaciteiten van jongeren, de wensen op het gebied van participatie en het gebruik van de resultaten. Als gevolg van leerervaringen uit voorgaande PJO's heeft door de jaren heen een verschuiving plaatsgevonden. In de eerste cases ligt de nadruk vooral op het proces, latere cases leggen meer de nadruk op de uitkomsten. De tienjarige periode laat een zoektocht zien naar een goede aanpak, die aansluit bij de doelen die worden nagestreefd.

Het concept kwaliteitsraamwerk dat is ontwikkeld in hoofdstuk 3 maakt het mogelijk om de cases op dezelfde aspecten te beschrijven, ontwikkelingen in tijd te zien en terugkomende thema's te benoemen. Door de eerste toepassing van het kwaliteitsraamwerk kunnen ook tussentijds conclusies getrokken worden over de invloed van de positionering van het PJO op de aandacht die er in de cases is voor de verschillende kwaliteitsaspecten. In hoofdstuk 1 zijn de volgende manieren van positioneren onderscheiden:

1. als onderzoeksmethode gericht op kennis;
2. als methode om jongeren invloed te geven;
3. als educatieve methode.

1) PJO als onderzoeksmethode

Duidelijk onder te brengen bij de positionering 'PJO als onderzoeksmethode' is de case Seksueel gedrag. In deze case maken PJO-onderzoekers heel duidelijk dat invloed en educatie van jongeren geen doelstellingen waren. Er is voor de onderzoeksmethode gekozen vanwege de verwachte meerwaarde voor de kennis: jongeren zouden een betere toegang hebben tot de onderzoekslocaties. Hierin is een argument te herkennen dat hoort bij deze positionering (zie hoofdstuk 1), namelijk dat door jongeren te betrekken bij de onderneming, het onderzoek beter wordt. Voor de aandacht voor kwaliteitsaspecten betekent dit, dat de nadruk in deze case vooral ligt op de kennis en op de onderzoeksactiviteiten. Voor de invloed van jongeren was geen aandacht, omdat dat ook geen doelstelling was. Het educatieve aspect kreeg vooral aandacht in de context van het aanleren van de benodigde onderzoeksvaardigheden.

2) PJO als methode om jongeren invloed te geven

In alle cases, met uitzondering van 'Seksueel gedrag', is het geven van invloed aan jongeren een argument om voor PJO te kiezen. De politieke context heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. Jongerenparticipatie wordt vanaf de jaren negentig een trend in overheids- en instellingsbeleid. Er is geld beschikbaar om jongerenparticipatie vorm te geven, bijvoorbeeld met PJO. In de cases is hiervan geprofiteerd. Er wordt in veel cases de nadruk gelegd op het geven van invloed. Het opdoen van kennis is wel een doelstelling, maar opdrachtgevers kiezen toch vooral voor de onderzoeksmethode om aan te sluiten bij het jongerenparticipatiebeleid. Voor het kwaliteitsvraagstuk betekent dit dat ook andere aspecten dan het onderzoek en de kennis belangrijk werden gevonden.

3) PJO als educatieve methode

De case die vooral bij de positionering als educatieve methode hoort, is Future Awards. Het onderzoek vindt in schoolverband plaats. De kennis uit de onderzoeken door jongeren is niet op één plek verzameld. Begeleiders en docenten leggen vooral de nadruk op het educatieve effect. Dit maakt dat deze case goed past in deze manier van positioneren. Wel is het zo dat er door de PJO-onderzoekers nog een nevendoelstelling wordt genoemd, namelijk het uitoefenen van invloed. De jongeren die deelnemen aan de Future Awards zouden hun eigen

onderzoeksgegevens kunnen gebruiken om invloed uit te oefenen. Met betrekking tot de kwaliteitsaspecten is er in deze case eigenlijk geen aandacht gegeven aan de kwaliteit van de onderzoeksactiviteiten. Het gaat vooral om het educatieve effect op jongeren zelf: doordat jongeren onderzoek doen, leren zij en doen zij zelf individuele kennis op. Met betrekking tot invloed is te zien dat er maatregelen zijn genomen om tot gebruik van de resultaten te komen. Net als bij Seksueel gedrag komt bij Future Awards de aandacht voor de kwaliteitsaspecten logisch voort uit de positionering.

Er zijn verschillende cases, waarin de positionering minder eenduidig is omdat doelstellingen worden gecombineerd:

PJO met combinatie van doelen kennis en invloed

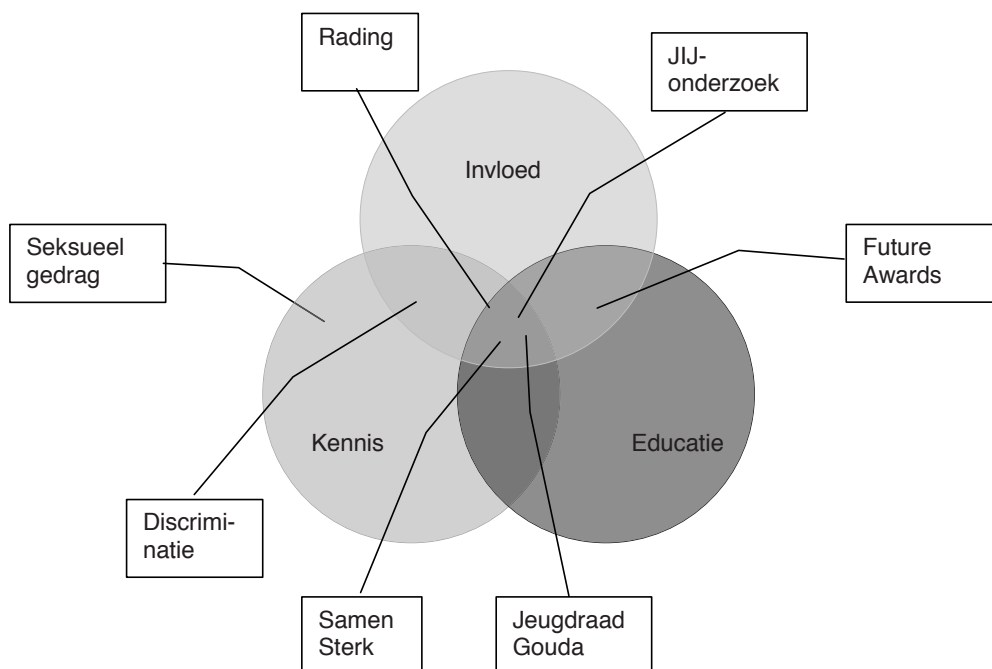
De case Discriminatie is gepositioneerd als onderzoeksmethode en als methode om invloed aan jongeren te geven. Een combinatie van doelen is nagestreefd. De onderzoekers besteden in de case veel aandacht aan de onderzoeksactiviteiten. Tegelijkertijd geven zowel de onderzoekers als de beleidsmakers aan dat het gaat om een jongerenparticipatieactiviteit, waarmee gezocht wordt naar een manier om jongeren invloed te laten uitoefenen. Door de betrokkenen wordt niet benoemd dat het ook zou gaan om de educatie van jongeren zelf. De aandacht voor de kwaliteitsaspecten gaat vooral uit naar de uitvoering van het onderzoek. Onderzoekers steken er zelfs hun vrije tijd in om bijvoorbeeld bandjes letterlijk te kunnen uitwerken. Opvallend is dat er weinig aandacht is voor de implementatie: tijdens het onderzoek is het gebruik van de resultaten onderbelicht gebleven. De uitkomsten worden dan ook niet gebruikt. Hier komen positionering en aandacht voor kwaliteitsaspecten niet met elkaar overeen, er wordt geen invloed in de vorm van beleidsverbeteringen gerealiseerd.

PJO met combinatie van drie doelen

Bij de overige vier cases zijn er drie doelen. De educatieve doelstelling is bij de een wat sterker dan bij de ander. Bij De Rading is er terloops een opmerking over gemaakt, bij het JIJ-onderzoek en de Jeugdraad Gouda is educatie een duidelijk doel om de jongeren voor te bereiden op hun vertegenwoordigende functie. Ook bij Samen Sterk is de empowerment van jongeren belangrijk. In alle vier de cases is eveneens aangegeven dat invloed uitoefenen een doel is van het onderzoek. Verder is er een PJO-onderzoeker betrokken om te zorgen dat het onderzoek goed wordt uitgevoerd, er wordt ook gestreefd naar kennis.

Visueel kunnen de doelen per case worden weergegeven in figuur 4.1:

Figuur 4.1 Doelen participatief jongerenonderzoek

In de cases die meerdere doelen nastreven, is op verschillende manieren aandacht gegeven aan de kwaliteitsaspecten. De aandacht wordt over de kwaliteitsaspecten verdeeld. Interessant, aangezien uit de casebeschrijvingen op te maken is dat de cases die meerdere doelen tegelijk nastreven, worstelen met het *tegelijktijd* waarmaken van de claims van PJO op het gebied van kennis, invloed en educatie. In verschillende situaties levert het betrekken van jongeren bijvoorbeeld niet de gehoopte toegang of invloed op. Beleidsmakers laten zich meerdere keren kritisch uit over de onderzoeksresultaten en jongeren voelen zich achteraf niet serieus genomen omdat er niets met de resultaten is gedaan.

Als we terugkeren naar de definitie van PJO, dan maakt de analyse per case met betrekking tot de positionering van de PJO's de complexiteit van de definitie van PJO inzichtelijker. Over het onderdeel van de definitie, *werkwijze waarbij jongeren als onderzoekers worden betrokken bij onderzoeksactiviteiten*, kan geconcludeerd worden dat er grote overeenkomsten zijn tussen de cases met betrekking tot het verloop van het onderzoekstraject. Bij elke case is een groep jongeren gerekruteerd die vervolgens – na training of voorbereiding – het onderzoek mee uitvoert. Dit onderdeel van de definitie is dus constant, over alle cases hetzelfde. Dit geldt niet voor het onderdeel *verschillende doelen*.

Bovenstaande figuur maakt duidelijk dat het in de definitie niet alleen gaat om *of* doel a, *of* doel b, *of* doel c, maar ook om combinaties van verschillende doelen.

Hoe de definitie aangescherpt kan worden is in dit stadium nog niet duidelijk. Onze conclusie op basis van de analyse per case is dat wanneer de positionering minder duidelijk is en er meerdere doelen worden nagestreefd, de aandacht over de kwaliteitsaspecten verdeeld is. Er treden in deze cases problemen op. Zonder verdere analyse per kwaliteitsaspect kan niet precies geduid worden hoe deze problemen ontstaan en hoe ze worden opgelost. Een verdere analyse van de kwaliteitsaspecten is nodig om meer inzicht te krijgen in wat er zich in deze cases afspeelt en hoe afwegingen worden gemaakt. Het volgende hoofdstuk richt zich op deze analyse.

5. Resultaten casestudy per kwaliteitsaspect

Over de casestudy kan zowel per case (verticale analyse) als per kwaliteitsaspect (horizontale analyse) worden gerapporteerd. Dit hoofdstuk geeft de uitkomsten weer van de horizontale analyse van de casestudy. Per kwaliteitsaspect is gekeken naar overeenkomsten tussen de cases en naar de wijze waarop de cases van elkaar verschillen. Achtereenvolgens komen aan bod:

- de procesaspecten: onderzoeksanpak, samenwerking onderzoeker - jongeren, mate van betrokkenheid;
- de uitkomstaspecten: kennisuitkomsten, verbeteringen in leefsituatie, omgang tussen jongeren en volwassenen; vergroting individuele mogelijkheden van jongeren;
- de structuuraspecten: tijd en middelen; capaciteiten PJO-onderzoeker.

5.1 Procesaspecten

5.1.1 Onderzoeksstappen

Bij de onderzoeksanpak zijn de volgende stappen onderscheiden:

- keuze voor PJO;
- rekruteren van jonge onderzoekers;
- vormgeven van het onderzoek (keuzes, methode en onderwerpen, maken vragenlijst);
- voorbereiding jonge onderzoekers;
- selectie respondenten;
- dataverzameling;
- conclusies trekken en formuleren vervolgacties;
- presentatie van aanbevelingen / verslaglegging;
- implementatie: uitvoeren van acties.

Per stap is onderzocht welke keuzes er zijn gemaakt in het onderzoek en waarom. Ook is onderzocht welke uitwerking die keuzes hadden op de ervaringen van de verschillende betrokkenen.

Keuze voor PJO

Uit de analyse blijkt, dat de keuze voor PJO door verschillende betrokkenen op verschillende manieren wordt onderbouwd. Belangrijke constatering is, dat er tegenstrijdige doelen door verschillende betrokkenen worden gecommuniceerd. Ook zijn er inconsistenties in woorden en acties te signaleren. Onderstaande voorbeelden illustreren dit:

- Bij Samen Sterk was het wel de bedoeling van onderzoekers om verbeteringen te realiseren, maar was er vanuit beleid geen geld beschikbaar.
- Bij het JIJ-onderzoek is aan deelnemende jongeren gecommuniceerd dat het draait om het beïnvloeden van de politiek en dat het onderzoek dient om met kennis de voorstellen te onderbouwen. Terwijl beleidsmakers in de case aangeven dat het vooral bedoeld is om jongeren vaardigheden bij te brengen en dat de kennis uit het onderzoek niet serieus wordt genomen, omdat de kennis door jongeren is verzameld.
- Bij Discriminatie wordt in de verslaglegging aangegeven dat het doel is kennis te verzamelen over het perspectief van jongeren. Een beleidsmaker zegt echter in een interview eigenlijk geen vertrouwen te hebben in de kwaliteiten van jonge onderzoekers en dat het vooral draaide om het vormgeven van jongerenparticipatie.

Opvallend is dat zich bij de oudste cases de meeste problemen voordoen. Een verklaring is dat er in deze cases nog zeer verschillende intenties waren binnen hetzelfde onderzoek. Beleidsmakers en onderzoekers gingen er impliciet vanuit dat ze hetzelfde nastreefden, maar kwamen er soms gaandeweg achter dat dit niet vanzelfsprekend zo was. Er was sprake van een gezamenlijke loyaliteit aan het betrekken van jongeren, echter de uitkomsten en succesmaten waren nog niet bepaald. In latere cases was al meer duidelijk over wat er van PJO kon worden verwacht, de keuze voor PJO werd dan ook bewuster gemaakt. Ook zijn er in latere cases maatregelen genomen om de doelen te realiseren, zoals het instellen van verbetercoaches.

Rekruteren van jonge onderzoekers

Bij vrijwel alle cases is bij het samenstellen van de groep jonge onderzoekers rekening gehouden met hun achtergrondkenmerken. Hoewel dit niet altijd makkelijk werd gevonden, is in vrijwel alle cases aandacht besteed aan een gevarieerde samenstelling.

“We hebben veel tijd gestoken in de werving. Het was soms best moeilijk om een groepje actieve jongeren bij elkaar te krijgen dus dan kon je daarbij niet altijd rekening houden met de selectiecriteria. Uiteindelijk waren verschillende seksen en leeftijden vertegenwoordigd. De meeste jongeren hielden zich al bezig met het thema discriminatie.” (PJO-onderzoeker discriminatie).

In de case met een expliciete kennisdoelstelling zijn de meeste eisen gesteld aan de jonge onderzoekers. In die case (Seksueel gedrag) werd bij de werving ook gekeken naar hun onderzoeksvaardigheden. In de cases die vertrokken vanuit educatie- en invloeddoelen werd een goede afspiegeling wel belangrijk gevonden, maar werden minder strenge eisen gesteld

aan de onderzoekscapaciteiten die jonge onderzoekers al hadden voor ze begonnen. Veel eerder was in deze cases van belang, dat alle jongeren die dat wilden mee konden doen.

Vormgeven van het onderzoek

Er zijn verschillende manieren te onderscheiden waarop jongeren invloed uitoefenen op het onderzoek.

1. Jonge onderzoekers gaven het complete onderzoek zelf vorm (Future Awards).
2. Jonge onderzoekers werkten samen met een onderzoeker aan een onderzoeksinstrument (Discriminatie, De Rading, Jeugdraad Gouda).
3. Jonge onderzoekers reageerden op een al opgestelde vragenlijst (Samen Sterk).
4. Jonge onderzoekers deden suggesties voor onderzoeksthema's / onderzoekslocaties (JIJ-onderzoek / Seksueel gedrag).

Een verklaring voor de verschillen is te vinden in de verschillende motivaties van PJO-onderzoekers. Het geven van *meer invloed* op de vormgeving van het onderzoek gaat gepaard met de wens van PJO-onderzoekers om jongeren zeggenschap te geven over de onderwerpen en thema's waarnaar onderzoek wordt gedaan om zo meer kennis te verkrijgen over de leefwereld van jongeren. Deze wens sluit aan bij de aanname in hoofdstuk 1, dat de betrokkenheid van jongeren tot meer of andere kennis zou kunnen leiden, omdat zij eigen accenten kunnen leggen in het onderzoek. *Een beperkte invloed* van jongeren op de operationalisering (Samen Sterk, JIJ-onderzoek, Seksueel gedrag) gaat gepaard met een bezorgdheid van PJO-onderzoekers over de capaciteiten van jongeren om de onderzoeksvraag te kunnen operationaliseren.

Vorbereiding jonge onderzoekers

In alle cases zijn jongeren voorbereid op het onderzoek door middel van een training of (bij Future Awards) door voorbereiding in de klas. Het is mogelijk verschillende soorten trainingen te onderscheiden: een korte training met als doel dat de jonge onderzoekers zich goed voorbereid voelen en een lange training die zich meer richt op het bijbrengen van onderzoeksvaardigheden. De eerste soort bestaat uit één contactmoment van één à drie uur, waarin vooral afspraken worden gemaakt over hoe het onderzoek wordt uitgevoerd. 'Weten wat je moet doen' lijkt het belangrijkste doel van de training. Deze aanpak is te zien bij twee kwantitatief georiënteerde cases en de case waar jongeren in schoolverband onderzoek deden (JIJ-onderzoek, Jeugdraad Gouda en Future Awards). De tweede soort bestaat uit meerdere bijeenkomsten of dagen, waarin een interview- of observatietraining werd gegeven en werd geoefend met interviewen / observeren (De Rading, Discriminatie, Seksueel gedrag, Samen Sterk, respectievelijk 9, 9, 12 en 24 uur). Doel van deze interviewtrainingen is dat jongeren zich goed voorbereid voelen op het interview en een basis aan

onderzoeksvaardigheden opdoen. Bij de case die zich alleen op kennis (Seksueel gedrag) richtte, was het doel vooral om jongeren goed te leren observeren.

Selectie respondenten

In de cases geven twee verschillende principes richting aan de selectie van respondenten. Enerzijds worden keuzes gemaakt op basis van klassieke onderzoeksuitgangspunten waarbij afspiegeling en representativiteit belangrijk zijn. Bij kwalitatieve onderzoeken kijken PJO-onderzoekers of verschillende achtergrondvariabelen zijn vertegenwoordigd. Bij de kwantitatief georiënteerde onderzoeken (JIJ-onderzoek, Samen Sterk, Jeugdraad Gouda) is gestreefd naar een grotere respons die generalisering mogelijk maakt. Dat dit belangrijk wordt gevonden, blijkt uit de reactie van een beleidsmaker op een wat kleinere respons:

“Het aantal geënquêteerde jongeren is op het aantal jongeren in Gouda erg klein.”
(Beleidsmaker case Jeugdraad Gouda)

Anderzijds worden er keuzes gemaakt op basis van de relaties tussen jongeren, waarbij het juist de bedoeling is dat zij jongeren met gelijke kenmerken benaderen. In een aantal cases is bewust naar een vorm van selectiviteit gestreefd. De werving werd door jongeren gedaan, juist *omdat* zij een bepaalde groep bereiken (Samen Sterk, JIJ-onderzoek, Future Awards en Jeugdraad Gouda). Respondenten zijn dan veelal bekenden en/of vrienden van de jonge onderzoekers. In verschillende cases is benoemd dat het voor jongeren makkelijker was om respondenten te vinden, omdat ze gelijke kenmerken deelden. Bijvoorbeeld omdat ze zelf ook jong en van Marokkaanse afkomst waren (Samen Sterk); omdat ze niet opvielen op de locaties (Seksueel gedrag); of omdat ze elke dag jongeren tegenkwamen (Jeugdraad Gouda, JIJ-onderzoek).

Als kanttekening hierbij geldt dat er ook situaties zijn waarin jongeren niet vanzelfsprekend makkelijker toegang verkrijgen en dus hun 'peer-zijn' niet echt konden benutten. Jonge onderzoekers vonden het lastig respondenten te vinden, omdat jongeren wel iets anders aan hun hoofd hebben (De Rading), omdat ze het niet leuk vonden om jongeren te vragen (JIJ-onderzoek), of omdat jongeren al heel vaak enquêtes krijgen (Future Awards). Uit bovenstaande uitkomsten valt af te leiden dat een gedeeld kenmerk (naast leeftijdgenoot zijn) bijdraagt aan de mogelijkheid om voordelen te ervaren. Jonge onderzoekers moeten daarbij zelf ook het gevoel hebben dat ze een kenmerk delen waarmee ze hun voordeel kunnen doen.

Dataverzameling

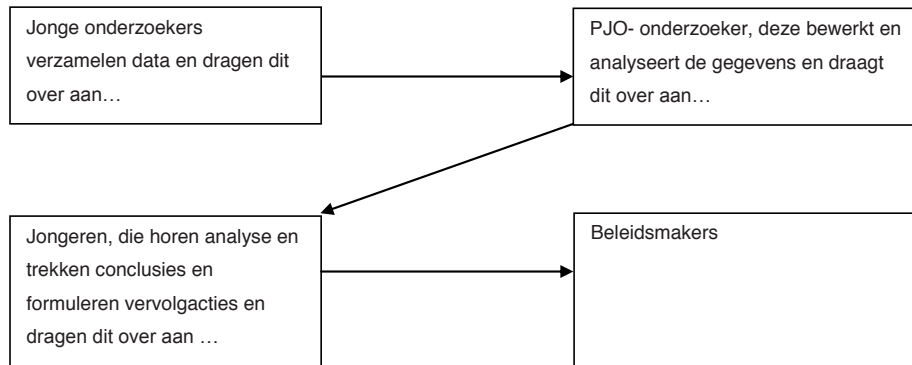
In de cases komen vier methoden van dataverzameling voor: gestructureerde interviews (Samen Sterk en JIJ-onderzoek); open interviews (Discriminatie en De Rading); observaties

(Seksueel gedrag); en enquêtes (Jeugdraad Gouda). Jongeren bij Future Awards kiezen voor verschillende methoden. Om de betrouwbaarheid van de dataverzameling te vergroten worden verschillende maatregelen genomen: standaardisatie van de vragenlijst (Samen Sterk, JIJ-onderzoek en Jeugdraad Gouda), bandopnames (Discriminatie, Seksueel gedrag en het eerste onderzoek van De Rading) en replicatie van het onderzoek (bij Seksueel gedrag wordt meerdere keren op één locatie geobserveerd). De begeleiding die jongeren krijgen varieert sterk. Meestal is gekozen voor telefonische begeleiding op afstand. In een case is volstaan met een schriftelijke instructie (JIJ-onderzoek) en in één case is geen begeleiding tijdens de dataverzameling (Jeugdraad Gouda).

Aan jonge onderzoekers en de PJO-onderzoekers is gevraagd welke problemen zij hebben ervaren bij het verzamelen van de data. Voorbeelden van wat jongeren zeggen over de dataverzameling zijn dat 'professionele interviewers beter kunnen interviewen', 'het interviewen van jonge jongeren / minder geïnteresseerde jongeren moeilijk is' en dat 'het praten over emoties niet gemakkelijk is'. PJO-onderzoekers ervaren bijvoorbeeld de volgende problemen: 'Jongeren geven hun eigen mening / beïnvloeden jongeren', 'Jongeren vinden doorvragen moeilijk', 'Jongeren vullen zelf vragenlijsten in', 'Er zijn (grote) verschillen in de wijze van afname'. Hieruit blijkt dat de voorspelde problemen in hoofdstuk 1, beschreven door bijvoorbeeld 't Hart (2003), in de casestudy worden bevestigd. Er zijn echter ook voordelen ervaren van de dataverzameling door jongeren. Jongeren geven aan dat zij denken dat zij jongeren beter begrijpen. Bij Seksueel gedrag geven de onderzoekers dit aan.

Conclusies trekken en formuleren vervolgacties

Wat opvalt, is dat in alle cases met een kennisdoelstelling de PJO-onderzoekers de verwerking en analyse ter hand hebben genomen. Jongeren zijn bij de analyse nauwelijks betrokken. Argumenten hiervoor van PJO-onderzoekers zijn dat analyseren saai is voor jongeren of dat zij hiervoor capaciteiten missen. Het verwerken van de grote hoeveelheden kwalitatieve of kwantitatieve data wordt aan de PJO-onderzoekers overgelaten. Bij het formuleren van conclusies en vervolgacties zijn jongeren in de meeste cases wel betrokken. Alleen bij Seksueel gedrag namen PJO-onderzoekers de analyse en conclusies op zich. Het doorspreken van de resultaten met jongeren leidt tot de formulering van conclusies en aanbevelingen en in vier van de cases tot een presentatie van de onderzoeksresultaten aan volwassenen. Er is in deze cases sprake van het 'heen en weer gaan' van de kennis:

Bij PJO met een kennisdoelstelling is het komen tot kennis vanuit het perspectief van jongeren doel van het onderzoek. In de analysefase is de zorg om het kunnen verwerken van de gegevens de belangrijkste reden om jongeren niet te betrekken. De gehanteerde werkwijze in de cases wijst erop dat het analyseproces vooral door de PJO-onderzoeker wordt doorgemaakt. Het samen met jongeren bespreken van de analyses en daarover conclusies trekken, zou er vervolgens toe moeten leiden dat het perspectief van jongeren weer centraal komt te staan. Door het heen en weer gaan van de kennis is het echter voor te stellen dat de PJO-onderzoekers komen tot interpretaties waar jongeren weinig inzicht in hebben.

Presentatie van aanbevelingen / verslaglegging

In alle cases nam de PJO-onderzoeker de verslaglegging voor zijn of haar rekening, met uitzondering van de Future Awards. Dit betekent dat in alle cases met een kennisdoelstelling de verantwoordelijkheid voor de verslaglegging bij de PJO-onderzoeker lag. Net als in de analysefase, trekken de onderzoekers de verslaglegging naar zich toe. In sommige cases is het verslag nog voorgelegd. Onduidelijk is of jongeren nog veel veranderingen in het verslag hebben aangebracht. In de presentaties kwamen jongeren echter wel weer aan het woord, uitgezonderd met Seksueel gedrag. Geconcludeerd wordt dat de verslaglegging bij PJO vooral het werk is van de PJO-onderzoeker en dat nog niet altijd een compleet onderzoeksverslag wordt opgeleverd. Bij de presentaties staan jongeren wel veel meer centraal.

Implementatie: uitvoeren van acties

In de cases is nagegaan welke vervolgstappen zijn genomen en welke rol jongeren hierbij spelen. Voor twee cases geldt dat een jongeren- of cliëntenraad kan toezien op de implementatie van acties (De Rading, Jeugdraad Gouda). Voor twee cases geldt dat geprobeerd is om jongeren langer betrokken te houden door een verbetercoach in te stellen

(JIJ-onderzoek en Future Awards). In drie cases zijn geen vervolgacties waarbij jongeren worden betrokken (Seksueel gedrag, Samen sterk en Discriminatie), hoewel bij Discriminatie wel een vervolg wordt gegeven aan jongerenparticipatie. Geconcludeerd kan worden dat de continuering van betrokkenheid van jongeren in de cases met een invloedsdoelstelling op verschillende manieren wordt vormgegeven. Voorwaarde is dan wel, dat daar voorzieningen voor zijn: een jongeren- / cliëntenraad, of een ondersteuner die jongeren daarbij blijft begeleiden. Bij het ontbreken van dergelijke voorzieningen is er ook geen verdere betrokkenheid van jongeren bij de implementatie.

Onderzoeksstappen, tussentijdse reflectie

Voordat de overige kwaliteitsaspecten worden beschreven, een eerste reflectie met betrekking tot de onderzoeksstappen. Er doet zich namelijk iets opvallends voor, vooral in de cases die zowel kennis als andere doelen nastreven. Het lijkt erop dat bij deze cases wordt gehinkt op twee gedachten die soms maar moeilijk te verenigen zijn. Een paar voorbeelden:

- De onderzoekstraining voor jongeren wordt gegeven om het zelfvertrouwen van jongeren te versterken *en* om de onderzoekskwaliteiten van de jonge onderzoekers te vergroten. Er is vervolgens kritiek op de methodologische vaardigheden van de jonge onderzoekers om data te verzamelen;
- De selectie van respondenten houdt rekening met representativiteit. Tegelijkertijd wordt ernaar gestreefd om de selectieve selectie door de jonge onderzoekers van hun peers te benutten.
- Jongeren worden betrokken in de dataverzameling maar niet in de analyse, dit laatste omdat dat de kwaliteit van het onderzoek niet ten goede komt.

In cases met meerdere doelstellingen, hinken PJO-onderzoekers op twee gedachten bij de keuzes in de onderzoeksstappen. Betrekken van jongeren, omdat het goed is voor het onderzoek; of jongeren juist niet betrekken, om de kwaliteit van de kennis te vergroten? In de cases is een werkwijze ontstaan waarbij het uitsluiten van jongeren bij de operationalisering en/of het analyseren en conclusies trekken als manier wordt gehanteerd om zorg te dragen voor een goede kwaliteit van de analyse. Hierin schuilt een contradictie: PJO-onderzoekers die aanvankelijk de inbreng van jongeren appreciëren schatten de analysecapaciteiten van jongeren laag in; dan wel hebben nog geen manieren gevonden om *met* jongeren tot analyse te komen.

Dit roept de vraag op welke uitgangspunten nou precies de boventoon voeren bij de uitvoering van PJO en of dit wel dezelfde vertrekpunten zijn als waar ooit mee werd gestart. Jongeren werden aanvankelijk betrokken omdat dit goed zou zijn voor het onderzoek. Het lijkt erop alsof in de uitvoering daar weer een beetje van teruggekomen wordt. De

beschrijving van de overige kwaliteitsaspecten levert naar verwachting meer inzicht in wat er precies aan de hand is.

5.1.2 Samenwerking onderzoeker - jongeren

Informed consent

Informed consent is het verkrijgen van bereidheid tot medewerking aan het onderzoek van de beoogde deelnemers op grond van een begrijpelijke weergave van het onderzoek. (National Children's Bureau, 2003). Voor dit deelaspect is onderzocht welke motivatie jongeren hadden voor deelname en wat hun oordeel was over de informatie die zij vooraf kregen. Aan jonge onderzoekers werd gevraagd of zij vrijwillig deelnamen aan het onderzoek.

Er zijn drie manieren waarop PJO-onderzoekers omgaan met 'informed consent'. De eerste is het streven naar vrijwillige, goed geïnformeerde deelname. Jongeren worden dan uitgenodigd voor een eerste bijeenkomst waarin alles wordt uitgelegd (bij De Rading, Discriminatie, Samen Sterk en Seksueel gedrag). Jongeren weten dan aanvankelijk (voor de eerste bijeenkomst) niet goed waar ze aan deelnemen, maar na de bijeenkomst wel. Zij zien hun deelname als geheel vrijwillig en zijn gemotiveerd voor het onderzoek, omdat ze geïnteresseerd zijn in het onderwerp of omdat ze iets willen doen voor een ander. Gezelligheid en de bruikbaarheid voor school zijn andere belangrijke motivatiefactoren. Extrinsieke motivatiefactoren als een uitje of geld spelen een rol op de achtergrond.

De tweede manier is om jongeren min of meer te verplichten tot deelname omwille van het leereffect. Bij Future Awards wordt de keuze voor deelname door de school gemaakt. Vergelijkbaar zijn het JIJ-onderzoek en de Jeugdraad Gouda, waarbij het doen van het onderzoek een voorwaarde is voor deelname aan het Nationaal Jeugddebate / de jeugdraad. Het onderzoek is als het ware 'verpakt' in andere activiteiten. Bij deze drie onderzoeken zijn er, naast de grote groep gemotiveerde jongeren, jongeren die het onderdeel onderzoek niet leuk vinden. Zij vinden deelname veel tijd kosten, op huiswerk lijken, of niet leuk omdat andere jongeren er negatief op reageren.

De derde manier is jongeren niet informeren omwille van veiligheidsredenen. Bij Seksueel gedrag is het zo dat de geobserveerde jongeren niet wordt verteld dat ze deelnemen aan een onderzoek. Dit om jonge onderzoekers en jongeren niet in gevaar te brengen. Verschil met de tweede manier is dat deelnemers van het onderzoek hierbij in het geheel niet op de hoogte zijn van deelname aan het onderzoek. Bij deze manier kunnen de meeste vragen worden gesteld. De veiligheid van de onderzoekers komt niet in het geding, de te onderzoeken jongeren geven echter geen toestemming hiervoor, of om hun situaties te beschrijven. Hierbij hebben onderzoekers de moeilijke afweging gemaakt tussen het

algemene belang van inzicht in de situatie en het individuele belang van de betrokken jongeren die worden geobserveerd.

In de cases zijn verschillende situaties te herkennen die in hoofdstuk 3 zijn benoemd als bedreigend voor het 'informed consent' (Thomas en O'Kane, 1998; Masson, 2004; en Alderson, 2004). Een daarvan is dat de beloning niet zo hoog mag zijn, dat het de vrijwillige deelname in de weg staat, een situatie die in een aantal cases is terug te zien. Bijvoorbeeld bij De Rading, waar een beleidsmaker kanttekeningen plaatst bij de geldelijke beloning die jongeren voor deelname ontvangen. Ook bij de tweede manier van omgaan met 'informed consent' wordt een grote (immateriële) beloning in het vooruitzicht gesteld om jongeren tot deelname te motiveren. Een andere herkenbare situatie betreft de toegang tot de onderzoeksgroep via volwassenen. Bijvoorbeeld bij onderzoek binnen schoolverband kan zich de situatie voordoen dat de school instemt met het onderzoek en de leerlingen zelf niet. De uitkomsten betekenen dat nog lang niet in alle cases het principe van informed consent consequent is toegepast.

Authentieke participatie

In hoofdstuk 3 is gesteld dat het bij authentieke participatie gaat om het hebben van oprechte bedoelingen bij het betrekken van jongeren en het op zodanige wijze vormgeven van het onderzoek dat die bedoelingen ook de ruimte geven aan de inbreng van jongeren. Van schijnparticipatie is sprake als jongeren alleen worden uitgenodigd omdat het mooi staat of om geld te besparen. Ook kunnen vraagtekens worden gesteld bij de authenticiteit van de participatie als jongeren door onderzoekers en opdrachtgevers sterk worden gestuurd richting bepaalde uitkomsten; als ze niet willen of durven zeggen wat ze vinden of als ze de verwachting hebben dat er iets met hun inbreng zal gebeuren terwijl dat niet gebeurt. Voor dit deelaspect is aan jongeren gevraagd wat zij vinden van hun deelname.

Geïnterviewde jongeren geven drie typen reacties met betrekking tot hun deelname. Het eerste type is 'ik had geen verwachtingen, dus het was leuk' (Future Awards). Jongeren op school hebben vooraf weinig verwachtingen en worden daarom gemotiveerd door een keer 'iets anders'. Het tweede type reactie is te omschrijven als 'goed, want je kon je mening geven, maar teleurgesteld omdat er niets mee is gedaan' (JIJ-onderzoek, Samen Sterk, Discriminatie en de Rading). Enerzijds voelen jongeren zich serieus genomen en waarderen zij dat iedereen zijn of haar mening kan geven tijdens het onderzoek. Anderzijds is er teleurstelling in de participatie omdat zij het gevoel hebben dat er niets met de resultaten gebeurt. Het derde type is: 'Goed, want je kon je mening geven en daar wordt ook iets mee gedaan'. (Jeugdraad Gouda).

De meeste geïnterviewde jongeren zijn positief over dit deelaspect, vinden het leuk om mee te doen, hebben het gevoel dat er wordt geluisterd, en geven hun mening. Jongeren zijn blij als ze zien dat er iets met hun inbreng gebeurt. Negatieve uitlatingen zijn er echter

ook. Ondanks dat in de meeste cases door onderzoekers en beleidsmakers naar goede participatie wordt gestreefd, komen er problemen voor. Omdat er niets met de resultaten gebeurt terwijl jongeren wel die verwachting hebben, of omdat het niet (sociaal) veilig is in de fase van dataverzameling of de presentatie. Jonge onderzoekers hebben bijvoorbeeld het gevoel dat respondenten zich niet durven uiten in panels of interviews, of geven aan zelf niets te durven zeggen bij een presentatie. Bij een aantal cases hebben jongeren het gevoel gestuurd te worden in de keuze voor de methode of zij hebben het gevoel er voor spek en bonen bij te zitten bij de presentatie.

PJO-onderzoekers en beleidsmakers hebben een rol in de authenticiteit van de participatie door de intenties die zij hebben met het betrekken van jongeren en door de verwachtingen die zij bij jongeren scheppen ten aanzien van de resultaten. Het verwachtingsmanagement bij jongeren blijkt een cruciale factor bij de beleving met betrekking tot dit deelaspect. Bij de case waarbij jongeren geen verwachtingen hebben, wordt er ook geen nadrukkelijke mening over de kwaliteit van de participatie geformuleerd. Bij die cases waarbij jongeren verwachten dat er iets gaat gebeuren met de resultaten is duidelijk dat zij het waarderen dat ze gedurende het onderzoek serieus worden genomen maar teleurgesteld zijn omdat zij geen resultaten hebben waargenomen.

Geconcludeerd wordt dat jonge onderzoekers hun betrokkenheid gedeeltelijk als waardevol en echt hebben ervaren, in de zin dat ze zich serieus genomen voelen. In verschillende cases met een invloedsdoelstelling zijn jongeren er zich ook van bewust dat hun betrokkenheid niet leidt tot (zichtbare) invloed. De uitnodiging tot participatie is echter door de jongeren wel opgevat als een belofte om iets met hun inbreng te doen. Zij ervaren hun participatie vervolgens als een vorm van schijnparticipatie. Dat wil niet zeggen dat onderzoekers en beleidsmakers geen goede intenties hebben. Het kan zijn dat zij de opbrengst van de participatie zoeken in het leerproces van de jongeren of de kennisuitwisseling. Het scheppen van heldere verwachtingen bij jongeren helpt om de beleving van dit deelaspect positief te beïnvloeden.

5.1.3 Mate van betrokkenheid

Voor het deelaspect 'mate van betrokkenheid' is door middel van de documentanalyse en de interviews nagegaan bij welke fasen van het onderzoek jongeren betrokken zijn. Behalve bij de afzonderlijke fasen, kan zo ook de betrokkenheid bij alle fasen tegelijk worden bekeken en patronen worden gevonden. In tabel 5.1 staat voor elke case aangegeven in welke fase jongeren betrokken zijn.

Tabel 5.1 Betrokkenheid jongeren bij verschillende onderzoeksfasen

Fase van het onderzoek waarbij jongeren betrokken zijn	Dis	Rad	Sam	JIJ	JRG	FA	Seks
Formuleren doelstelling / vraagstelling						*	
Keuze methode						*	
Operationalisering / keuzes onderwerpen	*	*	*	*	*	*	
Maken vragenlijst	*	*	*		*	*	
Werven respondenten	*	*	*	*	*	*	*
Dataverzameling	*	*	*	*	*	*	*
Dataverwerking						*	
Analyse / trekken conclusies	*	*	*			*	
Verslaglegging						*	
Formuleren aanbevelingen vervolg	*	*	*	*	*	*	
Presentatie / verspreiden data	*	*	*	*	*	*	
Formuleren van acties				*	*	*	
Uitvoeren van acties						*	

Een overeenkomst tussen alle cases is dat jongeren niet worden betrokken bij het formuleren van de doel- en vraagstelling. In geen van de cases nemen jongeren zelf het initiatief voor het onderzoek. In alle cases is er een overheid of instelling die het initiatief vormgeeft in samenspraak met een (volwassen) onderzoeker. De PJO-onderzoeker is dan degene die PJO als oplossing voor de vraag van de instelling suggereert.

In de mate van betrokkenheid in de andere fasen kunnen vervolgens drie verschillende typen betrokkenheid worden onderscheiden. Het eerste is de betrokkenheid van jongeren in de dataverzamelingsfase (JIJ-onderzoek en Seksueel gedrag). Jongeren worden hierbij niet betrokken bij verschillende fasen om de kwaliteit van de onderzoeksstappen te kunnen garanderen en om de grote hoeveelheid onderzoekers en data te kunnen coördineren. De mate van betrokkenheid wordt verkleind om tot een betere kwaliteit van de kennis te komen. De keuze voor betrokkenheid bij de dataverzamelingsfase wordt ingegeven door de wens jongeren vaardigheden bij te brengen (JIJ-onderzoek) of om toegang tot jongeren te verkrijgen (Seksueel gedrag).

Het tweede type is de betrokkenheid van jongeren bij de operationalisering, werving, dataverzameling en presentatie van de gegevens (Samen Sterk, De Rading, Jeugdraad Gouda en Discriminatie). Bij deze variant worden jongeren niet betrokken bij het formuleren van doelstelling / vraagstelling, de dataverwerking en de verslaglegging. PJO-onderzoekers nemen deze taken op zich. De mate van betrokkenheid bij dit type is hierin groter om jongeren te kunnen betrekken bij de operationalisering en het trekken van conclusies, zodat zij invloed kunnen uitoefenen op de inhoud van het onderzoek. Desondanks zijn er ook activiteiten die PJO-onderzoekers naar zich toe trekken.

Als derde variant is er de betrokkenheid van jongeren in alle fasen van het onderzoek (Future Awards). Jongeren maken vanaf stap 1 hun keuzes voor onderwerp en onderzoeksmethode. De betrokkenheid van jongeren leidt vooral tot vaardigheden en individuele kennis bij jongeren. Er is in deze case niet naar generaliseerbare kennis gestreefd.

De motieven om jongeren niet bij onderzoeksfasen te betrekken, brengen een aantal interne conflicten binnen PJO aan het licht. Vooral wanneer meerdere doelen tegelijk worden nagestreefd moeten er soms tegenstrijdige keuzes worden gemaakt met betrekking tot deze betrokkenheid. Om vaardigheden te leren, zou je jongeren bij alle fasen willen betrekken, ook bij bijvoorbeeld de dataverzameling, maar om tot valide en betrouwbare kennis te komen wordt dat als problematisch ervaren. Om jongeren invloed te laten uitoefenen op beleid, worden zij betrokken bij het bepalen van de doel- en vraagstelling en het formuleren van aanbevelingen. Vanuit het oogpunt van de beleidsmaker zouden aanbevelingen veel meer moeten aansluiten bij beleid en daarom niet per definitie door jongeren worden opgesteld. Om het perspectief van jongeren optimaal terug te laten komen bij de analyse en verslaglegging, zouden jongeren daarbij betrokken moeten zijn. Uit praktische overwegingen en vanwege de capaciteiten van jongeren worden zij daar doorgaans echter niet bij betrokken.

Daarbij komt dat een aantal verwachtingen waarop de betrokkenheid van jongeren in de verschillende fasen is gebaseerd, in de praktijk anders blijkt uit te vallen. De betrokkenheid van jongeren bij de selectie van respondenten zou tot een betere toegang tot jongeren leiden. Zoals hiervoor al beschreven, wordt dit niet altijd gerealiseerd, soms vinden jongeren het juist moeilijk om respondenten te vinden. Een andere verwachting was dat de betrokkenheid van jongeren zou leiden tot beleidsverbeteringen. Zoals hierna nog zal blijken, blijkt aandacht voor implementatie en draagvlak onder gebruikers belangrijker voor het gebruik van de resultaten dan de betrokkenheid van jongeren bij de dataverzameling.

Geconcludeerd wordt dat er keuzes zijn gemaakt met betrekking tot de participatie van jongeren in de verschillende fasen. De verwachting dat dit niet in elke fase een even grote betrokkenheid oplevert, wordt daarmee bevestigd. Op grond van de resultaten uit dit onderzoek moet daaraan toegevoegd worden, dat er ook nog sterk wordt geworsteld met de vraag bij welke fasen jongeren het beste kunnen worden betrokken, aangezien de betrokkenheid van jongeren in de verschillende fasen anders uitpakt dan op grond van uitgangspunten van PJO werd verwacht.

5.2 Uitkomstaspecten

5.2.1 Kennis

Kennis is als een van de doelstellingen voor PJO geïdentificeerd. De verwachting was dat onderzoek door jongeren tot nieuwe, andere kennis zou leiden. Voor het kwaliteitsaspect 'kennis' is gekeken naar het oordeel van jongeren, onderzoekers en beleidsmakers over de kennis. Vervolgens is nagegaan of er een vergelijking is gemaakt met bestaande kennis om 'nieuwe kennis' aan te tonen.

Jonge onderzoekers geven een aantal concrete voorbeelden van hoe zij de kennis hebben beïnvloed. Voorbeelden zijn concrete onderzoekslocaties (bij Seksueel gedrag) en concrete vragen die jongeren hebben bedacht.

“Die mogelijkheden hebben wij wel zelf opgesteld en als wij dat niet hadden gedaan dan had er bijvoorbeeld misschien wel helemaal geen uitgaansmogelijkheden bijgestaan.” (Jonge onderzoeker, Jeugdraad Gouda)

“Nou bijvoorbeeld, ik denk niet dat volwassenen het verschil tussen prepaid en abonnement belangrijk vinden, maar dat is het wel, voor jongeren maakt het wel veel uit, dan bel je minder, dus daar hebben we een vraag over gesteld.” (Jonge onderzoeker, Future Awards)

Er zijn echter ook cases waarin het in de verslaglegging blijft bij een algemeen 'jongeren hebben invloed uitgeoefend', zonder dat hiervan concrete voorbeelden zijn. De aanname dat de betrokkenheid van jongeren leidt tot onderzoeksmethoden die beter op jongeren zijn afgestemd, kan nog maar beperkt worden onderbouwd met concrete voorbeelden uit de praktijk.

Jongeren en beleidsmakers hebben verschillende ideeën over de kennis die het onderzoek heeft opgeleverd. Bij alle cases zijn er jongeren die zeggen iets aan de kennis te hebben gehad, ze hebben ervan geleerd, op individueel niveau kennis opgedaan. Jongeren hebben het dan over verdieping van inzicht, verruiming van de blik, horen hoe andere jongeren erover denken, of het gebruiken van de kennis als informatiebron voor de eigen ideeënvorming. Beleidsmakers kijken er voornamelijk naar of de kennis iets oplevert voor het beleid. Bij drie cases (Discriminatie, JIJ-onderzoek en Jeugdraad Gouda) is het oordeel van de beleidsmakers dat het onderzoek niet echt nieuwe kennis heeft opgeleverd. Bij het JIJ-onderzoek zegt een beleidsmaker over de kennis uit het onderzoek: *'Het is grappig en illustratief, maar ik zou er geen beleid op durven baseren.'* Bij de Rading werd de kennis door beleidsmakers wel als nieuw beschouwd.

Als PJO als onderzoeksmethode wordt gepositioneerd, wordt het betrekken van jongeren gezien als een manier om tot nieuwe kennis te komen. De vraag is of het mogelijk is om op basis van de resultaten te concluderen dat er sprake is van nieuwe kennis. Bij de operationalisering en bij een aantal cases zijn wel wat aanwijzingen dat er nieuwe kennis uit de onderzoeken is gekomen. Het is echter niet eenvoudig om dit met concrete voorbeelden te illustreren, aangezien slechts in een tweetal cases de kennis wordt vergeleken met bestaande literatuur (Seksueel gedrag en Samen sterk). Verschillende beleidsmakers beschouwen de kennis dan ook niet als nieuw of vernieuwend. De claim dat PJO tot andere

kennis leidt, wordt door de casestudy nog niet sterk bevestigd, omdat er nauwelijks concrete voorbeelden kunnen worden gevonden die dit aantonen.

5.2.2 Verbeteringen in leefsituatie

Invloed is als één van de doelstellingen van PJO geïdentificeerd. De betrokkenheid van jongeren zou leiden tot meer invloed; er zou meer draagvlak zijn voor veranderingen, en aanbevelingen zouden beter aansluiten bij de wensen van jongeren. Om te onderzoeken of er effecten zijn geweest op beleid, is hiernaar gevraagd in de interviews. Tevens is bekeken in documenten of er beleidsverbeteringen zichtbaar waren.

Er zijn verschillende effecten te benoemen. Ten eerste het vervolg geven aan jongerenparticipatie, iets dat bij een groot deel van de cases het geval is. Ten tweede zijn er cases waarin sprake is van 'geen effect'. Gesignaleerd is dat er bij drie cases (Discriminatie, Samen Sterk, JIJ-onderzoek) geen beleidsverbeteringen zijn. Bij deze cases is er tevens een teleurstellingeffect bij jongeren. Een derde effect is 'beleidsverbeteringen': er zijn concrete verbeteringen genoemd. De cases waarbij wel verbeteringen zijn, hebben met elkaar gemeen dat een opdrachtgever die de resultaten graag wilde weten het onderzoek financiert.

Opvallend is dat bij een case (De Rading), ondanks verbeteringen, toch een teleurstellingeffect bij jongeren wordt signaleerd. Dit is te wijten aan de onzichtbaarheid van de verbeteringen voor jongeren. Aan jongeren is gevraagd of zij weten wat er is gebeurd met de resultaten. In verschillende cases hebben jongeren aangegeven geen beleidsverbeteringen te hebben waargenomen. Bij een aantal cases zeggen ze dat er nog aan wordt gewerkt en bij één case wordt verwezen naar de coach die gaat helpen om resultaten te implementeren. Geconcludeerd kan worden dat jongeren de verbeteringen soms niet waarnemen, waardoor zij ondanks verbeteringen toch teleurgesteld kunnen zijn.

Bij beleidsmakers en onderzoekers is om toelichting gevraagd waarom wel of geen gebruik is gemaakt van de kennis. In veel cases is de wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek genoemd als reden om de resultaten niet te gebruiken. Het gaat om kritiek op de kwaliteiten van jongeren als onderzoeker (JIJ-onderzoek, Discriminatie) en om twijfels over het aantal jongeren dat bij het onderzoek is betrokken (De Rading, Seksueel gedrag, Jeugdraad Gouda). De discontinuïteit van de betrokkenheid van jongeren wordt ook aangewezen als factor die het gebruik van het onderzoek bemoeilijkt. Volwassenen zien hierbij graag dat jongeren bij de uitvoering van de plannen betrokken blijven en vinden het lastig om beleid te realiseren als niet dezelfde groep betrokken blijft. In twee cases wordt ook de discontinuïteit van betrokken volwassenen genoemd: als betrokken professionals bijvoorbeeld van baan veranderen worden plannen niet meer uitgevoerd. Het niet goed aansluiten van aanbevelingen van jongeren op beleidskaders, gebrek aan financiële middelen en draagvlak zijn andere redenen om de resultaten niet te gebruiken.

Opvallend is het volgende fragment uit de casestudy, waarin een onderzoeker signaleert dat beleidsmakers soms niet weten hoe ze met de uitkomsten moeten omgaan. Het fragment maakt duidelijk dat verschillende betrokkenen verschillende verwachtingen kunnen hebben met betrekking tot de uitkomsten en met betrekking tot de vraag wie verantwoordelijk is voor het vertalen van de uitkomsten naar beleid. De onderzoeker pleit er hier voor dat beleidsmakers de aanbevelingen van jongeren leren interpreteren; in dezelfde case pleit een beleidsmaker ervoor dat onderzoekers jongeren meer sturen in het formuleren van haalbare ideeën.

Uit: Casusbeschrijving JIJ-onderzoek

(...) is het effect van het Nationaal Jeugddebat op beleid volgens een beleidsambtenaar vrij klein:

"Die is vrees ik vrij nihil. Echt heel concrete toezeggingen worden vaak niet gedaan. Dat komt ook omdat jongeren vaak niet met hele realistische voorstellen komen. De minister kan dan niet zomaar iets toezeggen. Ik vind ook wel, jongeren hebben soms te hoge verwachtingen. Dan vraag ik me af, ik weet niet of ze [de begeleiders, KJ] daar heel erg op sturen, dat heb ik zelf wel een beetje gemist. Er mag dus wat mij betreft wel wat meer aandacht komen voor wat je kan en mag verwachten. Ze [jongeren KJ] moeten er ook mee om leren gaan dat het misschien niet kan. Bijvoorbeeld met het plan voor het cultuurhuis. Als justitie kun je nooit zoiets bekostigen. En toen ze [de minister KJ] met een echt heel aardig tegenvoorstel kwam, toen bleven ze bij hun eigen idee. Het huis moest er komen. Maar zo werkt de politiek niet. Je mist dan een beetje de realiteitszin." (Beleidsambtenaar ministerie VWS)

Ook politici signaleren dat jongeren het takenpakket van de overheid vaak niet kennen, dat politici vaak 'moeilijk denken' en dat het lastig is om de punten die naar voren worden gebracht om te zetten in actiepunten.

"Jongeren denken heel basaal, meer van 'zeur niet, doe er wat mee'. Wij politici denken meer in mitsen en maren." (Politicus)

Een onderzoeker zegt hierover:

"Soms kijken ze ook wel heel moeilijk, zien ze vooral de problemen en de moeilijkheden. Dan denk ik wel eens: je moet niet zo letterlijk kijken naar het voorstel maar luisteren naar het signaal dat er achter ligt. Jongeren denken niet echt na over of het wel kan of niet. Het gaat er ook om wat ze tussen de regels door zeggen. Maar dat is soms wel eens moeilijk over te brengen." (Onderzoeker)

Het door beleidsmakers en onderzoekers bij elkaar neerleggen van de verantwoordelijkheid om iets met de aanbevelingen van jongeren te doen draagt niet bij aan het daadwerkelijk realiseren van beleidsverbeteringen. Een dergelijke situatie betekent dat het proces van implementatie strandt voordat het goed en wel is begonnen. Dit omdat er bij de afronding van het onderzoek geen overeenstemming is over de richting die het beleid op moet naar aanleiding van de resultaten.

Naast faalfactoren zijn er ook factoren die het gebruik van onderzoek juist vergroten. Ook deze zijn in de interviews met onderzoekers en beleidsmakers besproken. In vrijwel alle cases (met uitzondering van Seksueel gedrag) is aangegeven dat het onderzoek aansluit bij

het overheid- of instellingsbeleid op het gebied van jongerenparticipatie. Draagvlak binnen de organisatie wordt door onderzoekers en beleidsmakers belangrijk gevonden. Daarnaast helpt het als aanbevelingen aansluiten bij verwachtingen van beleidsmakers. Het helpt ook als aanbevelingen aan beleid te koppelen zijn. Het informeren van betrokkenen en het coachen van jongeren bij het omzetten van plannen in acties zijn andere succesfactoren die worden genoemd.

Wat opvalt, is dat draagvlak onder jongeren niet als succesfactor wordt genoemd. Dit terwijl het in hoofdstuk 1 als een van de redenen is genoemd om jongeren bij het onderzoek te betrekken. De betrokkenheid van jongeren bij het onderzoek betekent geen garantie voor het gebruik van resultaten, andere factoren zijn daarbij belangrijk.

Conclusie is dat er bij een gedeelte van de cases beleidsverbeteringen zijn gerealiseerd. Een geïnteresseerde opdrachtgever die het onderzoek financiert draagt bij aan het gebruik van de resultaten. Beleidsmakers noemen aansluiting bij jongerenparticipatiebeleid als succesfactor, draagvlak onder jongeren noemen zij echter niet. Gebrek aan vertrouwen in de wetenschappelijke kwaliteit draagt niet bij aan het gebruik van de resultaten. Er treedt een teleurstellingeffect op als jongeren verbeteringen verwachten, terwijl deze zich niet voordoen; maar ook als er wel beleidsverbeteringen zijn maar deze niet zichtbaar zijn voor jongeren. Er is in sommige cases al gezocht naar oplossingen om teleurstellingeffect te voorkomen (door een verbetercoach aan te stellen). Tussen onderzoekers en beleidsmakers kan verschil van mening bestaan over wie verantwoordelijk is voor het 'vertalen' van aanbevelingen van jongeren naar beleid.

5.2.3 Omgang tussen jongeren en volwassenen

Met betrekking tot de invloedsdoelstelling is in hoofdstuk 1 een onderscheid gemaakt tussen invloed op beleid en invloed op verhoudingen. Om te onderzoeken of de omgang tussen jongeren en volwassenen is verbeterd, is aan beleidsmakers gevraagd wat het effect van het onderzoek op henzelf was. Ook aan jongeren is gevraagd welk effect zij op beleidsmakers hebben waargenomen of ervaren. Vervolgens is nagegaan of er sprake was van meer vertrouwen, meer begrip of van de wens om de relatie voort te zetten.

In de meeste cases zijn beleidsmakers vooral enthousiast over het effect dat het onderzoek op jongeren heeft. Opvallend is dat zij weinig effecten bij zichzelf rapporteren. Wel zijn er vaak belangrijke volwassenen (bijvoorbeeld politici, directeuren, bekende Nederlanders) bij de presentatie aanwezig. In een case wordt genoemd dat het onderwerp beter bespreekbaar wordt tussen jongeren en volwassenen. Bij een case (de Rading) wordt de aandacht gevestigd op een ongewenst effect: er ontstaat een wij-zijgevoel tussen jongeren en volwassenen. In plaats van meer begrip en vertrouwen wordt hier een vergroting van de polariseringesignaleerd.

Bij jongeren zijn de volgende resultaten gevonden die positief zijn: jongeren zijn positiever over beleidsmakers gaan denken en belangrijke volwassenen waren nieuwsgierig naar de informatie. Minder positief zijn de volgende resultaten: jongeren zijn teleurgesteld in beleidsmakers omdat er niets met de resultaten wordt gedaan en jongeren zijn teleurgesteld in de onderzoekers omdat het hen niet uit zou maken wat er met de resultaten gebeurt. Bij een aantal cases merken jongeren op dat de ideeën van beleidsmakers nauwelijks zijn veranderd.

Is er nu sprake van meer vertrouwen, meer begrip of van de wens om de relatie voort te zetten? Het onderzoek geeft in vrijwel alle cases aanleiding voor een vervolg op jongerenparticipatie. Bij volwassenen is er dus wel de wens om de relatie voort te zetten. In meerdere cases wordt een verbetering gesignaleerd door jongeren in de verhouding tussen jongeren en volwassenen: jongeren zijn dan positiever over volwassenen gaan denken en merken dat volwassenen hen serieus nemen. Tegelijkertijd is er teleurstelling in volwassenen omdat er niets met de resultaten wordt gedaan. Jongeren houden hier beleidsmakers en onderzoekers voor verantwoordelijk. Opvallend is dat beleidsmakers het teleurstellingeffect slechts in één case noemen. De aanwezigheid van belangrijke volwassenen bij een presentatie noemen zowel beleidsmakers als jongeren een belangrijk effect. Door de onderzoeken hebben er dus in ieder geval ontmoetingen tussen jongeren en volwassenen plaatsgevonden.

Geconcludeerd wordt dat verhoudingen tussen jongeren en volwassenen verbeteren, als jongeren zich serieus genomen voelen. Als succesvol effect van het onderzoek wordt een vervolg op jongerenparticipatie genoemd, zodat in ieder geval de conclusie wordt getrokken dat de ontmoeting die plaatsvindt tussen jongeren en volwassenen leidt tot volgende ontmoetingen. Desondanks gebeurt er ook iets anders in de verhouding, namelijk de teleurstelling bij jongeren en polarisering. Deze twee effecten vormen geen verbetering van de relaties tussen jongeren en volwassenen.

5.2.4 Vergroting individuele mogelijkheden jongeren

Educatie van jongeren is vooraf als één van de doelstellingen van PJO geïdentificeerd. Om te onderzoeken of jongeren door deelname zijn versterkt, is zowel aan jongeren als beleidsmakers en PJO-onderzoekers gevraagd wat jongeren aan de deelname hebben gehad. Bij de analyses is een onderscheid gemaakt tussen kennis, vaardigheden en houding / gedrag.

Impact op jonge onderzoekers

Aan jonge onderzoekers is eerst gevraagd of ze iets hebben gehad aan de kennis die ze in het onderzoek hebben opgedaan. In alle cases zijn er jongeren die de antwoorden van andere jongeren herkennen. Zij zeggen bijvoorbeeld dat de kennis niet erg nieuw of schrikbarend is, maar meer een bevestiging van wat ze al denken. Naast herkenning is er ook verbazing. Jongeren horen dingen die ze niet verwachten of mensen die ze denken te kennen zeggen iets heel anders dan dat zij verwachten.

Belangrijk effect op jongeren is dat zij door het doen van onderzoek de meningen van andere jongeren leren kennen. Zij gebruiken die kennis vervolgens om met volwassenen in discussie te gaan, hun aanbevelingen te onderbouwen of als extra informatie. Jongeren gebruiken de kennis daarnaast vooral om er hun eigen mening mee te bepalen. Geïnterviewde jongeren vinden het leuk om te weten wat anderen vinden. Ze vergelijken de mening van anderen met die van henzelf. Vervolgens vormen ze zich een oordeel over de eigen mening. Analyse van de verschillende overwegingen van jongeren over de kennis die ze opdoen levert de categorisering die is weergegeven in tabel 5.2:

Tabel 5.2 *Bepalen van mening door middel van het onderzoek*

Categorie	Wat zeggen jongeren
Anderen denken hetzelfde, dus mijn mening is oké.	- Het is fijn dat er meer zijn die er zo over denken. - Je komt erachter dat je niet als enige puber zo denkt.
Anderen denken iets anders, dus misschien is mijn mening niet oké.	- Je beseft dat je zelf ook wel eens geen gelijk hebt. - Als iemand iets anders vindt dan denk je daarover na en dan denk je: dat is misschien wel zo. - Doordat je de mening van anderen hoort, word je gedwongen om over je mening na te denken.
Anderen denken iets anders, maar zij hebben ongelijk	- Ik weet nog wel dat er mensen waren die meteen een antwoord op de vraag gaven waar ik het helemaal niet mee eens was en waar ik dan toch maar probeerde van 'heb je dan wel gedacht aan dit en dit en dit?' - Bijvoorbeeld met doorvragen, dan vraag je steeds 'waarom, waarom denk je dat dan?' en 'ja maar, denk je niet dat..', de hele tijd de waaromvraag en dan komen ze er zelf misschien wel op van 'dan heb ik misschien geen gelijk', dat laat je ze dan zien. - Soms had je mensen die zeiden dan dat ze dat vonden, dat snapte ik gewoon niet.
Anderen denken iets anders, verschillende mensen denken verschillende dingen.	- Je komt erachter dat iedereen een andere mening heeft. - Ik heb geleerd om dingen van meerdere kanten te bekijken. - Ik ben bewuster geworden dat jongeren verschillend over dingen kunnen denken.

Jonge onderzoekers vergelijken de mening van anderen met de eigen mening. Daarmee wordt een oordeel gevormd over de waarde van de eigen mening of wordt ontdekt dat verschillende mensen verschillende meningen hebben. Zo wordt PJO een instrument dat bijdraagt aan de ontwikkeling van de vaardigheid van jongeren om zich in de mening van anderen te verplaatsen. Een klein aantal jongeren heeft aangegeven ook na het onderzoek nog naar de mening van anderen te vragen.

Met betrekking tot vaardigheden vertellen jongeren communicatieve vaardigheden te hebben opgedaan als discussiëren, luisteren, mening uiten, debatteren, presenteren, vergaderen en uitleggen. Jongeren zeggen onderzoeksvaardigheden te hebben geleerd. Sociale vaardigheden en organisatievaardigheden worden in twee cases genoemd. Wat betreft gedrag en houding vertellen jongeren dat zij een prettige herinnering hebben aan hun deelname. In meerdere cases zijn jongeren na het project vaker gaan participeren, hoewel zij dit niet altijd toeschrijven aan deelname aan het onderzoek. In een aantal cases geven jongeren aan door deelname selectiever te zijn geworden in activiteiten, anders tegenover andere mensen te zijn gaan staan of anders over zichzelf te zijn gaan denken.

Aan beleidsmakers en onderzoekers is ook gevraagd welke effecten zij signaleren bij jongeren. Volwassenen vinden het effect op jongeren een belangrijk criterium voor succes van het onderzoek. In veel cases zien volwassenen dat jongeren enthousiast raakten voor een vervolg. Een grotere bekendheid van het onderzoek of van het project bij de doelgroep benoemen volwassenen als belangrijk effect. Andere effecten die zijn genoemd: zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid gegroeid; onderzoek leren doen; en gesterkt in formuleren van ideeën over het onderwerp. Het creëren van onvergetelijke ervaringen (historische momenten) is een laatste effect dat is genoemd.

Effect op andere jongeren

'Andere jongeren' dan de jonge onderzoekers zijn in de casestudy niet bevroegd. Uit de documentanalyse en interviews is afgeleid of het onderzoek ook effect heeft gehad op andere jongeren dan de interviewers. De uitkomsten staan in tabel 5.3.

Tabel 5.3 *Effect op andere jongeren*

Case	Effect op andere jongeren afgeleid uit...
Discriminatie	Een beleidsmaker zegt: later zijn we jongeren nog veel vaker gaan betrekken in onze organisatie.
Rading	Een beleidsmaker zegt: door het onderzoek hebben we een aantal verbeteringen doorgevoerd in de organisatie.
Samen Sterk	Een jongere zegt: door het onderzoek zijn mijn ouders en ik anders tegenover elkaar komen te staan. En zij hebben het weer doorgegeven aan andere ouders, dus die meiden hebben daar ook wat aan.
JIJ-onderzoek	Een onderzoeker zegt: het gaat niet alleen om het directe bereik, het gaat ook om het indirecte bereik, dat jongeren hun mening aan Kamerleden laten horen. Niet alleen voor zichzelf maar voor alle jongeren.
Jeugdraad Gouda	Een jongere zegt: dan besef je opeens dat je voor meer jongeren verantwoordelijk bent.
Future Awards	Een onderzoeker zegt: leraren gaan door deelname vaak anders naar leerlingen kijken. Ze zijn verbaasd over wat hun eigen leerlingen kunnen.
Seksueel gedrag	Een onderzoeker zegt: veel jongeren willen meedoen omdat ze het voor anderen beter willen maken.

Verschillende betrokkenen bij PJO geven aan dat de positie van jongeren in het algemeen is versterkt, doordat het onderzoek verder gaat dan de jonge onderzoekers. Bijvoorbeeld

doordat meer jongeren bij de organisatie worden betrokken, doordat verbeteringen voor alle jongeren zijn doorgevoerd, doordat de jonge onderzoekers de mening van andere jongeren laten horen of doordat ouders met andere ouders praten over de uitkomsten.

De conclusie is dat jongeren die als onderzoekers deelnemen door het onderzoek sterker worden. Jonge onderzoekers doen kennis op van de mening van andere jongeren, worden gesterkt in het formuleren van hun eigen ideeën, doen verschillende vaardigheden op, raken enthousiast voor vervolg en gaan anders over zaken / mensen / zichzelf denken. Respondenten en andere jongeren kunnen profiteren van het onderzoek als er een vervolg aan jongerenparticipatie wordt gegeven, als zij via de jonge onderzoekers hun mening hebben kunnen laten horen of als beleid ook voor hen positief verbetert.

5.3 Structuuraspecten

5.3.1 Tijd en middelen

Vooraf is de verwachting uitgesproken dat de beschikbare tijd en middelen van invloed zouden zijn op de kwaliteit. In de documentanalyse is nagegaan hoeveel tijd het onderzoek inclusief voorbereiding en uitvoering in beslag heeft genomen. In de interviews met onderzoekers is gevraagd hoe de beschikbare tijd en middelen voor het onderzoek is ervaren. De duur van de onderzoeken varieert van twee tot acht maanden, waarin de PJO-onderzoeker één tot twee dagdelen per week aan het onderzoek besteedt. Voor onderzoeken die worden herhaald in een later stadium (JIJ-onderzoek en De Rading) stellen opdrachtgevers in de loop van de tijd minder financiering beschikbaar. In vier cases is er te weinig tijd ervaren voor een onderdeel. Opvallend is dat dit vier verschillende onderdelen zijn, namelijk de werving, het opstellen van de vragenlijst, de uitwerking van de gegevens en het vervolg.

“Er is flink bezuinigd, er is nog een derde van de subsidie over. De ministeries financieren nu om de beurt het Nationale Jeugddebate. Alles moet nu wel veel strakker. Er is weinig tijd om uitgebreid aandacht te besteden aan bijvoorbeeld het opstellen van de vragenlijst of de training van jongeren.” (Onderzoeker case JIJ-onderzoek)

“Het stadsdeel had bepaald dat het in december klaar moest zijn, daardoor hadden we minder tijd voor de werving en het onderzoek dan we zouden willen.” (Onderzoeker case Seksueel gedrag)

Duidelijk is dat ervaren wordt dat door beperkingen in tijd en middelen op verschillende punten aan kwaliteit wordt ingeboet. Wat hierbij opvalt, is dat PJO-onderzoekers de beschikbare middelen als een gegeven beschouwen. Zij maken keuzes om binnen de beschikbare tijd en middelen tot een zo goed mogelijke kwaliteit te komen. De beschikbare tijd en middelen en kwaliteit worden ervaren als een spanningsveld waarmee ze altijd te maken hebben.

De financierende opdrachtgever speelt bij alle cases een rol in het bepalen van de beschikbare middelen en tijd. Een politiek- of instellingsklimaat waarin jongerenparticipatie belangrijk is, hielp om financiering voor het onderzoek te realiseren. Zichtbaar is dan ook dat veranderingen in dit klimaat kunnen zorgen voor minder middelen. Opvallend hierbij is dat, ondanks dat de kwaliteit wel van de beschikbare tijd en middelen afhankelijk blijkt te zijn, de kwaliteit van het onderzoek geen bepalende factor lijkt te zijn in het bepalen van de hoeveelheid middelen die ter beschikking komen. Mogelijk is dit omdat zowel onderzoekers als beleidsmakers nog worstelen met de vraag hoeveel er precies nodig is om tot een goede kwaliteit van PJO te komen.

5.3.2 Capaciteiten PJO-onderzoekers

Vooraf werd verwacht dat PJO-onderzoekers taken zouden uitvoeren op het gebied van onderzoek, implementatie en jongerenbegeleiding. In alle interviews is onderzocht welke taken de PJO-onderzoekers op zich hebben genomen. De uitkomsten staan in tabel 5.4.

Tabel 5.4 Taken uitgevoerd door PJO-onderzoeker

Case	Taken op het gebied van...		
	Onderzoek	Implementatie	Jongerenbegeleiding
Discriminatie	Onderzoekers zetten het onderzoek op, trainen jongeren, coördineren interviews en opnames, verwerken de data en voeren de analyse uit.	Geen echte activiteiten voor ondernomen.	Groep creëren, groepsproces begeleiden, jongeren enthousiasmeren, stimuleren om mening te geven, sturing geven, ruimte geven, loslaten, vertrouwen.
Rading	Vergelijkbaar met 'Discriminatie'	Tijdens de eerste twee onderzoeken krijgt dit niet zoveel aandacht. In het laatste traject zijn hier acties voor ondernomen zoals het informeren van medewerkers en het voorbespreken van uitkomsten.	Vergelijkbaar met 'Discriminatie'.
Samen Sterk	Opzet en training, coördineren van het afnemen van de vragenlijsten, dataverwerking en analyse.	Er is geen budget voor implementatie.	Vergelijkbaar met 'Discriminatie', aangevuld met: voorbeeldfunctie vervullen.
JIJ-onderzoek	Opzet en (korte) training, coördineren van afnemen van de vragenlijsten, dataverwerking en analyse.	Opdrachtgever en onderzoeker hebben in de opzet een 'verbetercoach' meegenomen.	Vergelijkbaar met 'Samen Sterk'.
Jeugdraad Gouda	Vergelijkbaar met 'JIJ-onderzoek'.	Opdrachtgever en onderzoeker hebben regelmatig overleg om implementatie voor te bereiden.	Vergelijkbaar met 'Discriminatie'.
Future Awards	Korte aanwijzingen, veel vrijheid aan jongeren voor vormgeving onderzoek.	Opdrachtgever en onderzoeker hebben in de opzet een 'verbetercoach' meegenomen.	Vergelijkbaar met 'Discriminatie', maar minder nadruk op sturing.
Seksueel gedrag	Opzet, training, afstemming observaties, interviews over observaties, uittypen interviews, analyse.	Opdrachtgever en onderzoeker hebben regelmatig overleg om implementatie voor te bereiden.	Opleiden, discipline, aansturen, bescherming bieden, veiligheid.

Wat betreft de taken op het gebied van onderzoek zijn in alle cases met een kennisdoelstelling onderzoekstaken verricht. Er zijn accentverschillen in de taken tijdens de dataverzameling, maar over het algemeen houdt de PJO-onderzoeker het onderzoeksproces in de gaten, verzorgt de training van de jongeren, coördineert de dataverzameling en voert de analyse uit.

Bij de invloedsdoelstelling hoort (zeker in de latere cases) dat PJO-onderzoeker en beleidsmakers hier vooraf over nadenken. Tijdens het onderzoek is er regelmatig overleg en in sommige cases zijn voorzieningen getroffen om implementatie te realiseren. In een aantal oude cases is dit min of meer vergeten, maar in latere cases met een invloedsdoelstelling is er door de PJO-onderzoekers over nagedacht.

De begeleiding van jongeren vertoont grote overeenkomsten, ondanks dat de PJO-onderzoekers op zeer verschillende tijdstippen en locaties de jongeren hebben begeleid in

hun onderzoek. Taken die de PJO-onderzoekers vervulden zijn: groep creëren en groepsproces begeleiden; enthousiasmeren van jongeren, stimuleren om mening te geven; sturing geven; ruimte geven, loslaten, vertrouwen van jongeren. In een aantal cases is een aantal aanvullende taken genoemd: bescherming (vooral het onderzoek naar Seksueel gedrag) en voorbeeldfunctie (bij het JIJ-onderzoek en Samen Sterk). Ondanks overeenkomsten, verschillen de cases wat betreft sturing. Naarmate de kennisdoelstelling belangrijker is, wordt sturing ook een belangrijkere taak in de begeleiding gevonden.

Aan jongeren en beleidsmakers is vervolgens gevraagd hoe zij de PJO-onderzoekers hebben ervaren. Voor alle cases geldt dat de begeleiding van jongeren positief gewaardeerd wordt. Jongeren noemen PJO-onderzoekers persoonlijk, betrokken, motiverend, aardig, stimulerend en geïnteresseerd. Beleidsmakers waarderen vooral de goede balans tussen sturing en ruimte geven. Bij een aantal cases vragen beleidsmakers om meer aandacht voor draagvlak en implementatie. Bij één case wordt aanvullende aandacht gevraagd voor de kwaliteit van het onderzoek. Jongeren vestigen in één case de aandacht op verschillen tussen onderzoekers, vragen in één case om meer duidelijkheid en in één case om meer betrokkenheid van de onderzoekers bij het vervolg.

Concluderend kan worden gesteld dat PJO-onderzoekers in de cases afwegingen hebben gemaakt om de verschillende kwaliteitscriteria in te vullen – ook al waren deze nog niet zo expliciet geformuleerd. Daarbij zijn zij zich door de jaren heen bewust geworden van de taken die zij hebben op de verschillende gebieden. Daarbij lijken de onderzoekstaken en jongerenbegeleidingstaken het meest vanzelfsprekend. Het element 'sturing geven' wordt in cases met een kennisdoelstelling belangrijker gevonden dan in de case zonder kennisdoelstelling. Wat implementatie betreft: daar is in latere jaren meer aandacht voor gekomen.

5.4 Paradigmaspagaat in het streven naar kwaliteit

In dit en het vorige hoofdstuk zijn zeven cases uit de periode 1996-2006 aan de hand van negen kwaliteitsaspecten onderzocht. Hoofdstuk 4 richtte zich op de analyse per case. In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de analyse per kwaliteitsaspect weergegeven. De belangrijkste bevindingen zijn samengevat in tabel 5.5:

Tabel 5.5 *Kwaliteitsaspecten in de casestudy 1996-2006*

Type aspect	Kwaliteitsaspecten	Uitkomsten casestudy
Proces	Onderzoeksstappen	In cases met meerdere doelstellingen, hinken PJO-onderzoekers op twee gedachten bij de keuzes in de onderzoeksstappen. Betrekken van jongeren, omdat het goed is voor het onderzoek; of jongeren juist niet betrekken, om de kwaliteit van de kennis te vergroten?
	Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker	Informed consent wordt nog niet altijd nageleefd. Naar authentieke participatie wordt gestreefd, desondanks doet zich een teleurstellingeffect voor onder jongeren omdat resultaten niet zijn gebruikt.
	Mate van betrokkenheid	De betrokkenheid van jongeren werkt anders uit dan verwacht. PJO-onderzoekers worstelen met betrokkenheid van jongeren in verschillende fasen.
Uitkomsten	Kennis	Beleidsmakers zijn kritisch. Er zijn weinig concrete voorbeelden van hoe kennis anders of beter is dan bestaande kennis.
	Verbeteringen in leefsituatie	Succesfactoren voor het gebruik van de uitkomsten zijn: aansluiten bij (jongerenparticipatie) beleid en draagvlak bij professionals. Faalfactoren zijn: het (gebrek aan) vertrouwen in de kwaliteit van de kennis en discontinuïteit van betrokkenen.
	Verbeteringen in verhoudingen	PJO leidt zowel tot nieuwe ontmoetingen en het gevoel serieus genomen te worden, als tot polarisering en teleurstelling.
	Vergroten (individuele) mogelijkheden	Jonge onderzoekers doen kennis en vaardigheden op door hun deelname.
Structuur	Tijd en middelen	Afwegingen worden gemaakt binnen beschikbare tijd en middelen, voor sommige PJO's kwam in de loop der tijd minder beschikbaar.
	Capaciteiten PJO-onderzoeker	PJO-onderzoekers richten zich aanvankelijk meer op onderzoek- en jongerenbegeleidingstaken, later ook meer op implementatietaken.

De analyse per kwaliteitsaspect in dit hoofdstuk geeft meer inzicht in hoe de kwaliteitsproblemen ontstaan. Er doet zich binnen PJO de paradoxale situatie voor dat het gelijktijdig nastreven van meerdere doelen het bereiken van die doelen hindert: het nastreven van de ene doelstelling gaat ten koste van het bereiken van een andere doelstelling. Zo botst het streven naar invloed van jongeren met de vraagtekens die beleidsmakers zetten bij de kwaliteit van de aanbevelingen door jongeren. Het streven naar educatie van jongeren botst met ideeën over de wijze waarop kennis tot stand zou moeten komen. Daarnaast blijkt dat verschillende betrokkenen met verschillende verwachtingen aan het PJO deelnemen. Zij hebben verschillende doelen voor ogen.

De doelen van PJO kennen een tegenstrijdigheid, dit is te betitelen als de paradigmaspagaat van het PJO. De spagaat heeft PJO-onderzoekers in de cases ertoe gebracht een werkwijze te ontwikkelen waarmee zij verschillende doelen toch proberen te verenigen. Dit manoeuvreren tussen verschillende doelen leidt tot een opmerkelijk fenomeen

in de cases. De inbreng van jongeren in PJO wordt *gereduceerd* omdat het idee bestaat dat dit de kwaliteit van het onderzoek vergroot. Illustratief hiervoor is het heen en weer gaan van de kennis tijdens de analysefase. De betrokkenheid van jongeren wordt gereduceerd, onderzoekers voeren de analyse uit. De resultaten delen zij met jongeren, die dan wel betrokken zijn bij het trekken van conclusies, maar vervolgens hun kennis weer overdragen aan volwassenen. Jongeren worden niet betrokken in verschillende onderzoeksstappen, omdat ze een gebrek aan capaciteiten zouden hebben.

Oorspronkelijk vertrok PJO vanuit uitgangspunten dat het betrekken van jongeren goed zou zijn voor de kwaliteit van het onderzoek. Echter, verschillende beleidsmakers vinden - vanuit hun opvattingen over onderzoek – dat de betrokkenheid van jongeren niet goed is voor de kwaliteit van het onderzoek. PJO-onderzoekers binnen cases met een gecombineerde doelstelling worstelen zichtbaar met de mate van betrokkenheid en de inzet van de kwaliteiten van jongeren: meer betrokkenheid omdat dit goed zou zijn voor het onderzoek; of minder betrokkenheid, omdat dit goed zou zijn voor het onderzoek?

Door de bevindingen van deze casestudy is een fundamenteel probleem voor het beoordelen van de kwaliteit van PJO blootgelegd. PJO dat de doelen kennis, educatie en invloed combineert, lijkt aan kwaliteit te verliezen doordat de verschillende doelen tegenstrijdige eisen met zich meebrengen. Conclusie van deze casestudy is dat het in de cases nog niet goed gelukt is om kennis, invloed- en educatiedoelstellingen te verenigen in één aanpak. Kwaliteit van onderzoek en participatie van jongeren lijken binnen de cases niet goed samen te gaan.

De paradigmaspagaat is een probleem voor de vorming van een kwaliteitsraamwerk voor PJO. In hoofdstuk 2 is aangegeven dat er sprake is van kwaliteit, indien er een optimale verhouding bestaat van het gerealiseerde ten opzichte van verwachtingen, met betrekking tot een bepaald aspect van een object. Om tot een kwaliteitsoordeel te kunnen komen, kunnen verwachtingen worden uitgedrukt in normen. (Harteloh en Casparie, 1994). Tegenstrijdige doelen en verwachtingen leiden echter ook tot tegenstrijdige normen. Het mag duidelijk zijn dat het stellen van tegenstrijdige normen voor het beoordelen van kwaliteit problematisch is. Want aan welke normen moet je dan met PJO voldoen, en wanneer is PJO goed te noemen? Om tot een kwaliteitsraamwerk te kunnen komen, is het van belang een manier te vinden om uit de paradigmaspagaat te komen. Hiervoor wordt in het volgende hoofdstuk een belangrijke stap gezet.

6. Participatief Jongeren Onderzoek vanuit een handelingstheoretisch perspectief

6.1 Naar een theoretisch fundament voor PJO

De kwaliteitsdiscussie over PJO verloopt tot nu toe problematisch, omdat er geen eenduidigheid is over de wijze waarop een combinatie van doelen kan worden bereikt. Wanneer de doelen strijdig zijn met elkaar, wordt het stellen van eenduidige normen moeilijk. Het ontbreekt tot op heden aan een stevig theoretisch fundament waarmee de combinatie van doelen van PJO kan worden onderbouwd. Een dergelijke benadering is nodig om het kwaliteitsraamwerk te kunnen invullen: normen en indicatoren kunnen van de gekozen theorie worden afgeleid.

Om tot een theoretisch fundament voor PJO te komen, is in dit hoofdstuk een theoretisch perspectief gekozen, van waaruit PJO met meerdere doelstellingen kan worden benaderd (1). Dit perspectief is toegepast op een case (2), en vervolgens geëvalueerd met het oog op het opstellen van een kwaliteitsraamwerk voor PJO (3).

1) Keuze voor een theoretisch perspectief

De eerste stap die we in dit hoofdstuk uitwerken, is de keuze voor een theoretisch perspectief voor PJO. Deze selectie verloopt niet willekeurig, het gaat hier namelijk om een normatieve keuze. Wanneer immers voor een andere theoretische basis voor PJO wordt gekozen, zullen daar ook andere normen en indicatoren uit voortkomen. Er is dan ook gericht gezocht naar een theoretisch perspectief, waarin de verschillende doelen van PJO in één benadering kunnen worden ondergebracht. In paragraaf 6.2 beargumenteren we de keuze voor het handelingstheoretisch perspectief van de filosoof John Dewey. Zijn benadering van kennis, educatie, invloed en onderzoek vormt de basis voor de theoretische basis voor PJO.

2) Theoretische en praktische toepassing op PJO.

Het gekozen perspectief passen we toe op twee manieren. Ten eerste is het gekozen perspectief *theoretisch* toegepast op PJO. Dit betekent dat belangrijke begrippen van het handelingstheoretisch perspectief aan de doelen van het PJO zijn gekoppeld. Het gaat om de begrippen 'groei', 'democratische kennisontwikkeling' en 'voorlopige zekerheden'. In paragraaf 6.3 zijn het handelingstheoretisch perspectief, de begrippen en de toepassing op PJO beschreven.

Ten tweede is het handelingstheoretisch perspectief in de *praktijk* toegepast. Dat betekent dat er in een PJO case is onderzocht, op welke wijze de genoemde begrippen

concreet gestalte kregen in de praktijk. Doel van het onderzoek was het handelingstheoretisch perspectief en de begrippen te operationaliseren binnen een PJO. Dit onderzoek kon niet zomaar aan een PJO worden gekoppeld: er moesten tijdens een PJO momenten worden gecreëerd om gegevens te kunnen verzamelen. Er is dan ook gericht een PJO vormgegeven waarin dit kon, namelijk de case 'Jongeren en schulden'. De gehanteerde methode is uitgebreid beschreven in paragraaf 6.4, de uitkomsten zijn weergegeven in paragraaf 6.5.

3) Evaluatie

Een reflectie op de toepassing van het handelingstheoretisch perspectief zal duidelijk maken op welke wijze belangrijke handelingstheoretische begrippen concreet gestalte krijgen binnen PJO. Daarnaast leidt een evaluatie tot aanknopingspunten voor, en kanttekeningen bij het vormgeven van een kwaliteitsraamwerk voor PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief.

6.2 Keuze voor Deweys handelingstheoretisch perspectief

De keuze voor een theoretisch perspectief zien we als een normatieve keuze. Dat wil zeggen dat we ons realiseren, dat de keuze voor een theoretisch fundament voor PJO, gevolgen heeft voor de invulling van het kwaliteitsraamwerk. We hadden PJO bijvoorbeeld als een kwalitatieve onderzoeksmethode kunnen benaderen, en vervolgens vooral kunnen kijken naar validiteits- en betrouwbaarheidscriteria voor kwalitatief onderzoek (e.g. Denzin en Lincoln, 2005). Een participatief actie onderzoeksperspectief had ook gekozen kunnen worden (e.g. Reason en Bradbury, 2001), waardoor kwaliteitscriteria vanuit de volwassen variant van participatief onderzoek hadden kunnen ontstaan. Een benadering kiezen vanuit de ontwikkelingspsychologie was ook een mogelijkheid. Zo hadden we PJO bijvoorbeeld kunnen benaderen vanuit de ecologische systeemtheorie (Bronfenbrenner, 1979) en ons daarmee kunnen richten op de vraag hoe PJO zou kunnen worden ingezet om de samenhang tussen verschillende opvoedingsdomeinen in kaart te kunnen brengen.

Deze perspectieven zijn niet gekozen, en dat heeft een reden. Voor al deze invalshoeken geldt, dat er doelen van PJO in het kwaliteitsraamwerk onderbelicht zouden blijven. In een onderzoeksbenadering zou 'kennis' de boventoon voeren. Bij een participatief actie onderzoeksperspectief blijft 'educatie van jongeren' onderbelicht. Een ontwikkelperspectief stelt 'educatie' centraler maar zou het doel 'kennis' weer veel minder aandacht geven. Met een theoretische benadering die één van de PJO-doelen centraal stelt, verwachten we niet uit de paradigmaspagaat te kunnen komen: de discussie over doelen zal blijven bestaan en het formuleren van eenduidige kwaliteitscriteria blijft moeilijk. Als we

echter een benadering zouden vinden waarin de doelen samen komen, lossen we de paradigmaspagaat op en kunnen we een integrale kwaliteitsbenadering formuleren.

Voor het handelingstheoretisch perspectief van Dewey is gekozen, omdat in zijn benadering van onderzoek educatie-, invloed- en kennisdoelen niet tegenstrijdig zijn, maar elkaar juist aanvullen. Het handelingstheoretisch perspectief is te destilleren uit de talrijke teksten die Dewey in zijn leven (1859-1952) schreef¹⁴. Verschillende wetenschappers pleitten er eerder al voor om Deweys ideeën praktisch te vertalen naar toepassingen in de huidige samenleving. De bestudering van zijn werk leidde tot inzicht in de wijze waarop sociale wetenschappen en sociale praktijk dicht bij elkaar konden worden gebracht (Biesta, 1992). Daarnaast werd duidelijk wat de participatiepedagogiek van Dewey kan betekenen voor opvattingen over opvoeding en onderwijs (Berding, 1999). Ook kwam er een antwoord op de vraag of Deweys concept van participatieve democratie vruchtbaar kan zijn voor het benaderen van hedendaagse sociale en politieke vraagstukken (Logister, 2004).

Een eerste aanzet tot het benoemen van dit perspectief als basis voor PJO gaf De Winter (2000b). Tot op heden is dit fundament echter nog niet verder uitgewerkt als basis voor een kwaliteitsraamwerk voor PJO. Een vertaling van het handelingstheoretisch perspectief naar de hedendaagse praktijk is nodig om te ontdekken van welke betekenis dit perspectief kan zijn voor de invulling van een kwaliteitsraamwerk voor PJO.

6.3 Theoretische toepassing op PJO

Een benadering van PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief betekent dat een andere invulling aan het begrip 'onderzoek' wordt gegeven. Dewey benadert onderzoek namelijk niet vanuit een kennistheoretisch perspectief maar vanuit een handelingstheoretisch perspectief. Hij gebruikt de term 'onderzoek' wel, maar reconstrueert de betekenis van het begrip, en komt tot de volgende definitie:

"[Inquiry is] the controlled or directed transformation of an indeterminate situation into one that is so determinate in its constituent distinctions and relations as to convert the elements of the original situation in a unified whole." (Dewey, 1938, LW12:112).

Dewey ziet onderzoek als een handeling waarmee mensen een situatie oplossen die zij als problematisch ervaren. De beste manier om tot die oplossing te komen, is volgens Dewey de

¹⁴ Verwezen wordt naar het verzamelwerk uitgegeven door Southern Illinois University Press. De uitgave bestaat uit 37 delen die zijn ingedeeld in The Early Works of John Dewey (EW) (1882-1898); The Middle Works of John Dewey (MW) (1899-1924); en The Later Works of John Dewey (LW) (1925-1953).

wetenschappelijke methode, die hij meerdere keren in zijn werk beschrijft met een stappenmodel (Dewey, 1910, MW6; 1916, MW9; 1933, LW8:105-352; 1938, LW12)¹⁵.

1. Ervaren van probleem
2. Definiëren van probleem
3. Mogelijke oplossingen formuleren
4. Beredeneren/doordenken van de oplossing
5. Testen van de oplossing

Bij het definiëren van het probleem en het suggereren van oplossingen werken mensen samen om de problematische situatie te begrijpen. Dit doen zij door samen op zoek te gaan naar de betekenis van de situatie. Betekenis is in Deweys werk een belangrijk begrip. In zijn opvattingen zorgt het toekennen van betekenis aan een situatie voor 'groei': mensen zijn hierdoor in staat om een situatie te begrijpen en kunnen daardoor tot oplossingen komen (Dewey, 1916, MW9:146). Om tot gezamenlijke groei te kunnen komen, is het volgens Dewey nodig dat er sprake is van 'democratische kennisontwikkeling'. Dat wil zeggen dat zoveel mogelijk mensen in de gelegenheid worden gesteld om door middel van onderzoek oplossingen te suggereren (vrijheid van onderzoek) en kennis te nemen van onderzoeksresultaten (vrijheid van distributie van onderzoeksresultaten). Dat mensen hun ideeën over een situatie delen is belangrijk, omdat hierdoor nieuwe gezamenlijke kennis kan ontstaan (Dewey, 1927, LW2:339; cf. Logister 2004: 263).

Kennis betekent in een handelingstheoretisch perspectief dat oplossingsrichtingen voor een problematische situatie duidelijk worden. De kennis die ontstaat is voorlopig: Dewey gebruikt de term '*warranted assertion*' om aan te geven dat het onderzoek tot voorlopige zekerheden leidt, omdat de situatie is gestabiliseerd tot dat een nieuwe problematische situatie wordt ervaren (Dewey, 1938, LW12:12).

Onderzoek zien als een handeling waarmee problematische situaties tot een oplossing worden gebracht, betekent een verschuiving in het denken over onderzoek. Een dergelijke benadering van PJO betekent dat het niet zo vreemd meer is om doelen als invloed, educatie en kennisverwerving in één methode onder te brengen. Het handelingstheoretisch perspectief verbindt de begrippen 'groei', 'democratische kennisontwikkeling' en 'voorlopige zekerheden' in opvattingen over onderzoek. Deze begrippen zijn namelijk te koppelen aan de doelen van PJO: educatie, invloed en kennis.

¹⁵ zie Biesta, 1992, hoofdstuk 4 voor een uitgebreide beschrijving van de stappen en de wijze waarop het stappenmodel zich bij Dewey door de jaren heen ontwikkelde.

Educatie – groei

Het eerste doel van PJO is educatie: jongeren zouden vaardigheden moeten opdoen. Uit Deweys ideeën over het onderwijs blijkt dat hij het aanleren van het vermogen om te groeien beschouwde als het belangrijkste doel van educatie. Groei betekent voor Dewey een toename in intelligentie ofwel het vermogen om tot oplossingen van problematische situaties te komen. Intelligent wil zeggen dat iemand in staat is om mogelijkheden voor een situatie in te schatten en daarnaar te handelen (Dewey, 1929, LW4). Voorwaarde voor de ontwikkeling van intelligentie bij kinderen was volgens Dewey dat aangesloten werd bij de ervaring van het kind: hierdoor kon het kind betekenis geven aan nieuwe ervaringen en daardoor leren (e.g. Dewey, 1916, MW9). Een toepassing van het handelingstheoretisch perspectief op PJO zou betekenen dat het doel 'educatie' specifiek kan worden ingevuld: het onderzoek moet leiden tot groei van het vermogen om problemen op een intelligente wijze op te kunnen lossen.

Invloed – democratische kennisontwikkeling

Het tweede doel van PJO is invloed. Dewey verbindt invloed uitoefenen met kennisontwikkeling en groei. Hij zag vrije communicatie als een belangrijke voorwaarde voor optimale wetenschappelijke probleemoplossing. Dit streven naar democratische kennisontwikkeling betekende het vrije recht op het doen van onderzoek en het recht op het verkrijgen van informatie die door onderzoek is verkregen (Dewey, 1927, LW2). PJO zou in theorie een concrete invulling kunnen geven aan dit recht op vrije communicatie¹⁶: doordat verschillende betrokkenen, jongeren en volwassenen, invloed uitoefenen op de kennisontwikkeling kunnen zij samen tot oplossingen komen voor het probleem dat wordt ervaren. De invloed komt tot stand doordat betrokkenen hun ideeën over oplossingen met elkaar delen en groei ontstaat: het begrip voor een situatie wordt groter en het probleemoplossend vermogen neemt toe.

Kennis – voorlopige zekerheden

Het derde doel is kennis. De toepassing van een handelingstheoretisch perspectief op PJO betekent dat kennis niet langer meer als vaststaande uitkomst van een onderzoek wordt beschouwd, maar als voorlopig resultaat van een proces van het zoeken naar de betekenis van een situatie, om zo tot verbetering van een situatie te komen. Jongeren delen in het proces van kennisontwikkeling hun ervaringen en ideeën met anderen en komen zo gezamenlijk tot definiëring van het probleem en tot oplossingen die als voorlopige kennis worden beschouwd. Deze kennis is voorlopig, omdat er een voortdurende ontwikkeling is waardoor steeds opnieuw problematische situaties kunnen worden ervaren.

¹⁶ In de hedendaagse tijd valt direct de gelijkenis op tussen de voorwaarden die Dewey stelde en artikel 12 en 13 uit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. In het IVRK is het recht op invloed, vrije informatievergaring en verkrijging inmiddels verankerd voor kinderen.

Door deze handelingstheoretische begrippen te koppelen aan de doelen van PJO, wordt duidelijk hoe de ideeën van het handelingstheoretisch perspectief in theorie door PJO worden geconcretiseerd. Echter, het is nog niet duidelijk *hoe* de doelen in de praktijk van PJO tegelijkertijd bereikt worden en wat de begrippen van het handelingstheoretisch perspectief precies inhouden. Wat houdt 'democratisering van de kennisontwikkeling' in? Hoe komt 'vrije communicatie' tot stand en wat betekent het? Wat is 'groei', welke 'verbeteringen' komen precies tot stand en hoe dan? Hoe spelen kennis, invloed en educatie een rol in PJO? Kortom: wat gebeurt er als je vanuit een handelingstheoretisch perspectief kijkt naar PJO? Een praktische toepassing zal helpen om hier meer inzicht in te krijgen.

Er is nog een reden waarom de toepassing van het perspectief in de hedendaagse praktijk van PJO belangrijk is. Deweys ideeën over onderzoek, kinderen en maatschappij zijn door de jaren heen meerdere malen bekritiseerd (zie voor een verzameling van diverse kritische artikelen bijvoorbeeld Tiles (1992; Volume I, II, III & IV)). Die kritiek gaat bijvoorbeeld in op Deweys opvattingen over de rol van de leraar. Sommige auteurs vinden dat Dewey de capaciteiten van kinderen overschat (e.g. Hofstadter, 1962, Raywid, 1976). Andere kritiek heeft betrekking op zijn ideeën over onderzoek en kennis (e.g. Russel, 1940). Door het handelingstheoretisch perspectief toe te passen op PJO, kunnen we in de conclusie van dit hoofdstuk en in de discussie van dit proefschrift goed reflecteren op de kritische kanttekeningen bij het handelingstheoretisch perspectief. Daarnaast zorgt het bij de uitvoering voor extra aandacht voor de rol van de begeleider en de wijze waarop kennis en onderzoek in het handelingstheoretisch perspectief geoperationaliseerd worden.

6.4 Praktische toepassing op PJO

We pasten het handelingstheoretisch perspectief toe op de casus 'Jongeren en schulden'. In paragraaf 6.4.1 beschrijven we de onderzoeksmethode die we hanteerden.

Achtereenvolgens komen de onderzoeksvragen, de opzet, de handelingstheoretische begrippen, de verzameling van gegevens, de deelnemers aan het onderzoek, en de data analyse aan bod. Vervolgens zijn de resultaten van het onderzoek weergegeven in paragraaf 6.4.2 tot en met 6.4.4.

6.4.1 Onderzoeksmethode

Onderzoeksvragen

Bij de toepassing van het handelingstheoretisch perspectief op PJO, ging het er om duidelijk te krijgen, hoe belangrijke begrippen van het handelingstheoretisch perspectief concreet gestalte krijgen binnen een PJO. Dit onderzochten we aan de hand van de volgende vragen:

- Wat draagt de vormgeving van een PJO bij aan het faciliteren van democratische kennisontwikkeling?
- Welke groei komt door PJO tot stand?
- Welke voorlopige zekerheden komen door PJO tot stand?

Door hier meer inzicht in te krijgen, kan in de conclusie worden gereflecteerd op wat het handelingstheoretisch perspectief kan betekenen voor het vormgeven van het kwaliteitsraamwerk voor PJO.

Opzet

Voor de praktische toepassing is een PJO vormgegeven waarin de begrippen van het handelingstheoretisch perspectief konden worden onderzocht. Het PJO dat is ontworpen volgde de werkwijze van een 'klassiek PJO': in deze opzet bereidt de PJO-onderzoeker de jonge onderzoekers in een aantal bijeenkomsten voor, waarna de jonge onderzoekers het onderzoek uitvoeren onder hun leeftijdsgenoten. Er is een actueel onderwerp gekozen - jongeren en schulden - waardoor het mogelijk was om een organisatie te vinden (ROC Amstelveen) die het onderzoek wilde faciliteren.

Er werden zeven leerlingen geworven die samen met de PJO-onderzoeker tijdens een voorbereidingsbijeenkomst een vragenlijst opstelden. Na een interviewtraining waren er twee onderzoeksdagen, waarop de leerlingen andere leerlingen interviewden. De interviews gingen in op de definitie van schulden, de houding van jongeren ten opzichte van schulden en het omgaan met geld, de oorzaken en gevolgen van schulden, en over goede manieren om schuldenproblemen onder jongeren te voorkomen of te verhelpen.

Aan dit PJO zijn verschillende dataverzamelmomenten toegevoegd, die zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens opleverden. Tijdens het PJO is geobserveerd. Na afloop zijn de jonge onderzoekers en de PJO-onderzoeker geïnterviewd. Respondenten kregen na hun interview een vragenlijst voorgelegd. Tegelijkertijd met het PJO werden interviews met een vergelijkbare groep jongeren uitgevoerd door volwassen interviewers. Dit bood de mogelijkheid om het PJO op een aantal punten met interviews door volwassenen te vergelijken.

Handelingstheoretische begrippen in de case 'Jongeren en schulden'

In de case zijn drie begrippen van het handelingstheoretisch perspectief verkend om tot een preciezere operationalisering te kunnen komen binnen de context van PJO. Zo werd duidelijk hoe de begrippen concreet gestalte kunnen krijgen binnen een PJO en welke implicaties de toepassing van een handelingstheoretisch perspectief heeft voor kwaliteit.

Democratische kennisontwikkeling Democratische kennisontwikkeling heeft betrekking op het proces waarbij meerdere betrokkenen invloed uitoefenen op de kennis die wordt ontwikkeld. Dewey hanteert daarbij het ideaal van de 'vrije communicatie', een situatie waarin mensen vrij zijn om informatie te delen en te zoeken (Dewey, 1927, LW2).

Het is van belang een kanttekening te plaatsen bij dit ideaal. Communicatie is immers nooit helemaal vrij van invloed en macht. Binnen PJO oefenen jongeren ook invloed uit op elkaar, en worden er vooraf keuzes gemaakt voor onderwerpen of onderzoekslocaties die van invloed zijn op het onderzoek. Een compleet machtsvrije communicatie zal zich binnen PJO dan ook niet voordoen. Toch zijn er verwachtingen ten aanzien van invloed en communicatie binnen PJO. De veronderstelling is dat jongeren een andere invloed hebben op elkaar dan volwassenen op jongeren hebben. Dit zou de communicatie en de inhoud er van kunnen beïnvloeden. Dit maakt het interessant om te onderzoeken hoe vrije communicatie in PJO vorm krijgt, zeker als dit ook nog eens kan worden vergeleken met de wijze waarop de kennis tussen volwassenen en jongeren tot stand komt.

Hoewel communicatie nooit helemaal vrij zal zijn van invloed en macht, is het interessant om te onderzoeken op welke wijze in het PJO wordt geprobeerd om een situatie van vrije communicatie te verkrijgen en in kaart te brengen hoe dit door betrokkenen wordt ervaren. Om te onderzoeken hoe democratische kennisontwikkeling concreet gestalte krijgt in het PJO is gekeken naar:

- activiteiten die zijn ondernomen om communicatie over het onderwerp te stimuleren;
- invloed die betrokkenen op elkaar uitoefenen: wie oefenen invloed uit, wanneer vindt dat plaats? Welke invloed hebben betrokkenen op elkaar?;
- ervaringen van betrokkenen met het onderzoek / de interviews en de mate waarin zij het gevoel hadden dat ze hun mening konden geven.

Om dit te onderzoeken werd geobserveerd tijdens de interacties die tijdens en na afloop van het PJO plaatsvonden. Bij respondenten werd na afloop een vragenlijst afgenomen om na te gaan wat zij vonden van de interviewer en het interview.

Groei Groeien is het vergroten van het vermogen om tot oplossingen van problematische situaties te komen. Deze omschrijving is nog tamelijk abstract. Wie groeien?

Wat houdt groei in? Wanneer en hoe vindt de groei plaats? Zijn er verschillende soorten groei? Op welke wijze spelen bestaande en nieuwe ervaringen daarbij een rol? Hoe zorgt 'democratische kennisontwikkeling' voor 'groei'? In dit onderzoek ging het er om uit te vinden op welke wijze het begrip 'groei' geoperationaliseerd kan worden binnen het PJO. Er is naar een aantal punten gekeken:

- concrete acties die betrokkenen zelf toeschrijven als gevolg van het PJO;
- leerervaringen die betrokkenen zeggen te hebben opgedaan door het PJO;
- handelingen die toegeschreven kunnen worden aan het PJO.

Om hier meer zicht op te krijgen is aan betrokkenen gevraagd wat ze met de resultaten hebben gedaan en of ze iets hebben geleerd van hun deelname. Daarnaast zijn observaties gedaan om te zien of betrokkenen de informatie hebben gebruikt om handelingen te verrichten.

Voorlopige zekerheden 'Voorlopige zekerheden' is de term om aan te geven dat met het onderzoek kennis wordt verkregen die voorlopig duidelijkheid geeft over de situatie. Wanneer er sprake is van democratische kennisontwikkeling / vrije communicatie, zou de verwachting zijn dat de kennis die in een PJO tot stand komt, misschien wel anders is dan kennis die in onderzoek tussen jongeren en volwassenen tot stand komt. In dit onderzoek is daarom gekeken welke kennis precies tot stand komt door het PJO. Om dit te kunnen onderzoeken is de inhoud van de interviews door jongeren onderzocht. Deze inhoud werd vervolgens vergeleken met de informatie die volwassen interviewers in hun interviews verzamelden.

Verzameling van gegevens

Tijdens en na afloop van het PJO zijn op verschillende manieren gegevens verzameld over de uitvoering van het PJO en de uitwerking ervan op de betrokkenen. Observaties, interviews en vragenlijsten werden ingezet om een gedetailleerd beeld te kunnen verkrijgen van de wijze waarop verschillende begrippen van het handelingstheoretisch perspectief vorm kregen in de praktijk van PJO.

Observaties: Ten eerste is er geobserveerd tijdens de uitvoering van het PJO. De observaties vonden plaats tijdens de voorbereidingen van het PJO, de dataverzameling zelf en na afloop van het PJO. Observaties richtten zich op het gedrag van de PJO-onderzoeker, het gedrag van de jonge onderzoekers, de interacties tussen betrokkenen, methodieken en de gespreksonderwerpen.

Interviews met jonge onderzoekers en PJO-onderzoeker: De PJO-onderzoeker is geïnterviewd over de ervaringen met de voorbereidingen van het PJO. De zeven jonge

onderzoekers zijn vier weken na het onderzoek individueel geïnterviewd over het totale verloop van het PJO, hun leerervaringen, de kennisopbrengsten, de interviews met de respondenten en effecten van hun deelname op hun eigen ideeën over schulden.

Interviews met respondenten door jonge onderzoekers en volwassen interviewers:

Jonge onderzoekers en volwassen interviewers interviewden de respondenten. Deze interviews bestonden uit gesloten en open vragen over schulden.

Vragenlijst respondenten: Na afloop van het interview over schulden vulden de 44 respondenten een vragenlijst in. De vragenlijst bestond uit 20 items verdeeld over drie schalen. Twee schalen ('beoordeling van de interviewer' en 'de mate waarin de respondent het gevoel had zijn/haar mening kwijt te kunnen in het interview') hadden betrekking op de ervaringen met 'democratische kennisontwikkeling'. Een schaal (zinvolheid voor de respondent) was bedoeld om de ervaren 'groei' door respondenten te identificeren.

In Tabel 6.1 zijn de dataverzamelingsmethoden samengevat.

Tabel 6.1 Methoden van dataverzameling

Methode	'Democratische kennisontwikkeling'	'Groei'	'Voorlopige zekerheden'
1) Observaties	Observaties van gebeurtenissen en interacties tussen betrokkenen tijdens – voorbereidingen van PJO – de dataverzameling – na afloop van het onderzoek		
2) Interviews - PJO-onderzoeker - jonge onderzoekers na afloop van het PJO	Open vragen over verloop van het onderzoek	Open vragen over leerervaringen van het deelnemen aan het PJO	
3) Vragenlijst onder respondenten, na afloop van het interview over schulden	9 items over 'mening geven' 5 items over 'de interviewer'	6 items over 'ervaren zinvolheid'	
4) Interviews over schulden - door jonge onderzoekers - door volwassen onderzoekers			Open en gesloten vragen over schulden

De combinatie van methoden richtte zich op het verzamelen van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens. De case kon zo met behulp van gegevens uit verschillende bronnen worden belicht. De kwalitatieve gegevens leverden vooral informatie op over het verloop van het onderzoek en de beleving van de betrokkenen. De kwantitatieve gegevens gaven indicaties voor verschillen die voorkwamen tussen het PJO en de interviews door volwassenen. Door verschillende gegevensbronnen te gebruiken kon informatie uit de ene bron met informatie uit andere bronnen worden vergeleken. Dit versterkte de validiteit van het onderzoek.

In de uitvoering zijn nog meer maatregelen genomen om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Zo werden er twee studenten betrokken, die de observaties mee uitvoerden¹⁷. De observatienotities konden zo met elkaar worden vergeleken. Alle interviews zijn opgenomen en letterlijk uitgeschreven (met uitzondering van drie interviews door een jongere wiens opnames mislukten). De respondenten werden direct na afloop gevraagd om in een aparte ruimte een vragenlijst in te vullen. Om ervoor te zorgen dat de respondent de vragenlijst zo eerlijk mogelijk beantwoordde, was de interviewer (jonge onderzoeker / volwassen interviewer) hier niet bij aanwezig. De volwassen interviewers en de jonge onderzoekers werd tijdens het onderzoek niet verteld dat er tegelijkertijd ook door een andere groep werd geïnterviewd. Hiermee werd voorkomen dat interviewers zich door de andere groep zou laten beïnvloeden.

Deelnemers aan het onderzoek

Er kunnen verschillende categorieën deelnemers aan het onderzoek worden onderscheiden. De *PJO-onderzoeker* was een volwassen, wetenschappelijke onderzoeker die ervaring heeft met PJO. Er waren *zeven jonge onderzoekers* geselecteerd op het ROC Amstelveen vanuit verschillende studierichtingen. Er namen vier meisjes en drie jongens deel, in de leeftijd van 16 tot 19 jaar. De *respondenten van het PJO* waren 22 leerlingen van het ROC Amstelveen. De steekproef kan worden beschouwd als een afspiegeling van de studenten van het ROC. Er waren daarnaast *zeven volwassen interviewers* tussen de 24 en 50 jaar oud die 22 andere leerlingen interviewden, de *respondenten van het volwassenenonderzoek*.

Uit Tabel 6.2 blijkt dat de beide groepen respondenten redelijk gelijk zijn samengesteld. Alleen in de groep die door de volwassenen is geïnterviewd, zaten iets meer meisjes dan jongens.

Tabel 6.2 Verdeling van de respondenten over de jonge en volwassen interviewers

Respondenten	Door jonge interviewers	Door volwassen interviewers	Totaal
<i>Sekse</i>			
- Jongens	18	14	32
- Meisjes	4	8	12
Totaal	22	22	44
<i>Woonsituatie</i>			
- Uitwonend	5	3	8
- Thuiswonend	17	19	36
Totaal	22	22	44
<i>Werk</i>			
- Wel een (bij)baan	13	13	26
- Geen (bij)baan	9	9	18
Totaal	22	22	44
Gemiddelde leeftijd	19,6	18,9	19,3

¹⁷ zie Stapel, 2007; Van der Valk, 2008.

Data analyse

Voor de verschillende begrippen zijn verschillende manieren van analyseren gebruikt.

Democratische kennisontwikkeling. De gegevens voor de analyse met betrekking tot democratische kennisontwikkeling bestonden uit:

1. uitgewerkte observatienotities;
2. transcripten van de interviews met jonge onderzoekers en de PJO-onderzoeker;
3. het databestand met de uitkomsten van de vragenlijst onder respondenten.

De kwalitatieve gegevens (1 en 2) zijn gecodeerd met behulp van de software Maxqda2007. Tekstfragmenten werden gecodeerd met behulp van de volgende labels:

- het PJO-proces, volgorde en activiteiten. Hieronder werden alle fragmenten gecodeerd waarin duidelijk werd welke activiteiten binnen het PJO zijn ondernomen en de wijze waarop communicatie werd vormgegeven. Hier werden vooral fragmenten uit de observatienotities ondergebracht, maar ook een aantal toelichtingen van de PJO-onderzoeker;
- interactiemomenten. Hieronder werden interactiemomenten gecodeerd waarbij betrokkenen zelf ideeën of meningen naar voren brachten, al dan niet op uitnodiging van gesprekspartners. Op basis van de codering ontstonden verschillende categorieën van interacties: tussen ROC Amstelveen en PJO-onderzoeker; tussen PJO-onderzoeker en jonge onderzoekers; tussen jonge onderzoekers en respondenten;
- oordelen over de interactie. Ten eerste zijn de letterlijke uitspraken gecodeerd die jonge onderzoekers en PJO-onderzoeker deden over de interacties. Het gaat om positieve of negatieve oordelen over de communicatie tijdens het PJO. Ten tweede zijn hier fragmenten uit de observatienotities gecodeerd. Aan deze fragmenten is telkens een memo toegevoegd, waarin de interpretatie van het fragment is beschreven. Ten derde zijn de letterlijke uitspraken vergeleken met de interpretaties van de observaties, om te controleren of deze observaties overeenkwamen met de wijze waarop betrokkenen de interviews zelf hebben beleefd.

De kwantitatieve uitkomsten van de vragenlijsten die achteraf bij de respondenten zijn afgenomen (3) zijn geanalyseerd met behulp van SPSS. De vijf antwoordmogelijkheden zijn in SPSS omgezet naar numerieke waarden (1, 2, 3, 4 en 5). De twintig items waren over drie schalen verdeeld. De homogeniteit van de schalen werd door middel van Cronbachs alfa vastgesteld. Doordat de vragenlijsten zowel bij respondenten van jonge onderzoekers als bij respondenten van volwassen interviewers waren afgenomen, was het vervolgens mogelijk om te analyseren of de respondenten de interviews van de beide groepen interviewers verschillend hebben ervaren. Deze verschilvraag is onderzocht met behulp van de Mann

Whitney U test. Voor deze nonparametrische toets werd gekozen omdat het aantal respondenten beperkt is (totaal 44).

Na deze analyses is weergegeven welke communicatiemomenten er plaatsvonden binnen het PJO. Vervolgens is er een invloedstabel opgesteld, waarin alle momenten werden opgenomen waarop betrokkenen invloed op de kennisontwikkeling uitoefenden. Met behulp van de oordelen en de uitkomsten op de vragenlijsten zijn er ten slotte conclusies getrokken over de wijze waarop geprobeerd is 'vrije communicatie' binnen het PJO te organiseren en de wijze waarop dit is beleefd.

Groei. Ook voor het begrip 'groei' bestonden de gegevens voor de analyse uit:

1. uitgewerkte observatienotities;
2. transcripten van de interviews met jonge onderzoekers en de PJO-onderzoeker;
3. het databestand met de uitkomsten op de vragenlijst op respondenten.

Opnieuw vond een codering plaats met behulp van Maxqda2007, op de kwalitatieve informatie (1 en 2). De interviews leverden de volgende labels op:

- Betrokkene benoemt dat hij/zij iets heeft geleerd van PJO.
- Betrokkene benoemt dat hij/zij iets heeft gedaan naar aanleiding van het PJO.

De observaties leverden de volgende labels op:

- Betrokkene doet iets naar aanleiding van PJO.
- Betrokkene heeft iets geleerd van het PJO.

Bij de observatiefragmenten werd weer per fragment een memo geschreven om de interpretatie van de observatie toe te lichten. Vervolgens zijn deze memo's vergeleken met de coderingen uit de interviews om te controleren of de interpretaties klopten.

Na deze eerste codering vond een tweede coderingsronde plaats, om verschillende soorten groei te kunnen identificeren. Hierbij ontstonden de categorieën:

- collectieve verbetering van de situatie;
- methodologische groei;
- persoonlijke verbetering probleemoplossend vermogen;
- persoonlijke kennisgroei;
- persoonlijke verbetering van de situatie.

De vragenlijsten die achteraf bij de respondenten zijn afgenomen (3) bevatten zes items over 'ervaren zinvolheid'. Deze uitkomsten zijn op dezelfde manier geanalyseerd als de items die gingen over 'democratische kennisontwikkeling'. De uitkomsten van de respondenten die door respectievelijk jonge onderzoekers / volwassen interviewers waren geïnterviewd, zijn

met elkaar vergeleken. Hierdoor werd duidelijk of de ervaren groei kon worden toegeschreven aan het PJO.

Voorlopige zekerheden. De gegevens die zijn geanalyseerd met betrekking tot 'voorlopige zekerheden' bestonden uit de transcripten van de interviews die jonge onderzoekers en volwassen interviewers met respondenten hielden. De analysemethode van de open vragen uit de interviews werd geïnspireerd door het onderzoek van Moerman (2010). Hij vergeleek de inhoud van interviews verkregen door verschillende kwalitatieve interviewmethoden met elkaar. Als eerste stap zijn alle gegevens gecodeerd in hoofdthema's en subthema's. Er waren op basis van de vragen zes hoofdthema's gedefinieerd:

- definitie
- houding ten opzichte van schulden
- eigen omgang met geld
- oorzaken van schulden
- gevolgen van schulden
- hulp en voorkomen van schulden

Daarna zijn de antwoorden per vraag geanalyseerd. De inhoud van de antwoorden gaf aanleiding tot het formuleren van subcodes bij de hoofdthema's. De tweede stap was het splitsen van de data per subcode in fragmenten uit interviews door jonge onderzoekers en fragmenten uit interviews door volwassenen. Vervolgens zijn de beide groepen met elkaar vergeleken.

De gesloten vragen in het interview met de respondenten kenden twee antwoordmogelijkheden, 'ja' en 'nee'. De antwoorden zijn ingevoerd in SPSS. Daarna zijn de antwoorden die de respondenten hebben gegeven bij de jonge onderzoekers en bij de volwassenen met elkaar vergeleken. Om significante verschillen te vinden, zijn voor deze vragen Fisher Exact Testen uitgevoerd.

6.4.2 Democratische kennisontwikkeling

Gedurende de observaties is vastgelegd, wie er allemaal deelnamen aan het onderzoek en op welke momenten er invloed op de kennis werd uitgeoefend. Aan de interacties tijdens het PJO naar schulden namen de volgende partijen deel:

- ROC Amstelveen
- gemeente Amstelveen
- begeleider
- jonge onderzoekers
- respondenten
- leerlingen van het ROC

Het onderzoek startte met het ervaren van een problematische situatie: het ROC Amstelveen signaleerde groeiende problemen van leerlingen met schulden, waardoor zij soms niet meer in staat waren lessen te volgen. De behoefte aan inzicht in de situatie en in mogelijke oplossingen gaf aanleiding om het PJO vorm te geven. De PJO-onderzoeker creëerde vervolgens bewust momenten en situaties, waarin betrokkenen met elkaar in contact komen. Niet iedereen werd tegelijkertijd rond de tafel gezet: de contactmomenten kenden een volgtijdelijkheid. Eerst is de interactie tussen jonge onderzoekers en PJO-onderzoeker georganiseerd, door middel van een voorbereidingsbijeenkomst en een interviewtraining. Vervolgens is de interactie tussen jonge onderzoekers en respondenten vormgegeven, en als laatste de verspreiding van de informatie naar betrokkenen.

'Vrije communicatie' vond in het PJO niet zomaar spontaan plaats. Veel eerder fungeerde het PJO als een manier om vrije communicatie te faciliteren door momenten te arrangeren waarin jongeren met volwassenen en elkaar tot uitwisseling van ideeën konden komen. Overigens betekent dat niet dat er buiten de georganiseerde momenten geen communicatie plaatsvond. Tijdens de onderzoeksdagen en na afloop van het PJO werden er verschillende momenten van interactie geobserveerd. Tabel 6.3 bevat de momenten en manieren waarop betrokkenen invloed hadden op de kennis.

Tabel 6.3: *Invloed op kennisontwikkeling in het PJO naar schulden*

Moment	Door	Invloed
Vorbereidings-gesprek	ROC Amstelveen	Benoemen dat schulden onder leerlingen een probleem zijn
Vorbereidings-bijeenkomst jonge onderzoekers	Jonge onderzoekers	Ze noemen onderwerpen waar het onderzoek over moet gaan, voegen thema's en vragen toe aan de vragenlijst. Ze vinden 'ouders' belangrijk voor schulden en 'lenen onder elkaar' een belangrijk thema dat moet worden toegevoegd aan de vragenlijst.
Vorbereidings-bijeenkomst jonge onderzoekers	Begeleider	Zegt verschillende keren of de ideeën die jonge onderzoekers ook met het onderwerp (financiële) schulden te maken heeft
Interviewtraining	Jonge onderzoekers	Noemen schulden een gevoelig onderwerp en bedenken inleidende onderwerpen die minder moeilijk zijn om over te praten
Interviewtraining	PJO-onderzoeker	Vertelt wat je kunt doen als iemand aangeeft niet over eigen schulden te willen praten.
Dataverzameling	Respondenten	Vertellen aan jonge onderzoekers hoe zij over schulden denken
Tijdens en na afloop van het onderzoek	Leerlingen	Praten met elkaar over schulden in de pauze en in de klas

Op basis van deze tabel kunnen we concluderen dat er door het vormgeven van het PJO in ieder geval communicatie over het onderwerp heeft plaatsgevonden. Concreet kreeg dit vorm door thema's te noemen, dingen te vertellen, met elkaar te praten, en iets te zeggen over het onderwerp tijdens verschillende momenten die daarvoor waren gecreëerd.

De vraag of dit dan ook echt tot 'vrije communicatie' heeft geleid, is echter nog niet beantwoord. Uit de observaties en interviews is op te maken dat er zich situaties voordoen waarbij betrokkenen zich ervan bewust waren dat zij de mogelijkheid hadden om te sturen of dat de ander zich niet bloot durfde te geven. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het volgende citaat, waarin de PJO-onderzoeker reflecteert op het PJO.

“Ik heb alleen wel het idee dat door dat observeren, dat ik me er meer bewust van was als ik ging sturen. Ik was er steeds bewust mee bezig, dat ik het uit hen wilde laten komen. Je hebt normaal ook een taak in het afbakenen. Je doet het samen met de jongeren, dat speelt op elkaar in.” (Interview met PJO-onderzoeker na afloop van de voorbereidingen, april 2007)

De uitkomsten met betrekking tot de interacties tussen jonge onderzoekers en respondenten zijn ook interessant in het licht van de vraag of 'vrije communicatie' tot stand is gekomen. In sommige interviews ontstond een sfeer waarin jongeren met elkaar ideeën deelden, die ze nog niet eerder met elkaar bespraken. Illustratief hiervoor is de volgende observatienotitie:

Een jonge onderzoeker vertelt dat het een bijzonder gesprek was. Ze zegt: “Ik had nooit verwacht dat ze er zo open over zouden praten. We zitten bij elkaar in de klas, normaal praten we nooit op deze manier met elkaar.” (Observatienotities na de interviews, april 2007)

Dit positieve gevoel over het gesprek trad echter lang niet in alle interviews op. De volgende observatienotities laten zien dat niet alle interviews door jonge onderzoekers even makkelijk verliepen.

Een jonge onderzoeker vertelt dat dit interview 'wat minder verliep': “Ze hield zich wat terug, wilde sommige vragen niet beantwoorden. Ze had eigenlijk niet zo'n zin in het interview”, aldus de jonge onderzoeker. (Observatienotities na de interviews, april 2007)

In dit interview geeft een respondent korte antwoorden op de vragen. Ze stelt wedervragen: “Dat was toch dezelfde vraag, net?” “Moet dat ook gezegd worden?”

“Zijn dat niet allemaal dezelfde vragen, ze komen allemaal op hetzelfde neer, of...?”
(Observatienotities interviews door jongeren, april 2007)

Interessant is het om bovenstaande uitkomsten uit de interviews en observaties te leggen naast de uitkomsten uit de vragenlijst voor respondenten. In tabel 6.4 zijn de uitkomsten van de Mann Whitney U test weergegeven. Hieruit blijkt, dat het voor de antwoorden op de vragen vrijwel niet uitmaakt of respondenten door jongeren of door volwassenen zijn geïnterviewd. De Mann Whitney U test levert slechts bij één item een significant verschil op, namelijk bij 'Ik heb onderwerpen gemist in de vragen.' Met deze stelling waren respondenten het bij jonge interviewers vaker eens dan bij volwassen interviewers.

Tabel 6.4 *Verschillen tussen antwoorden van respondenten bij jonge en volwassen interviewers op de schalen 'Waardering van de interviewer' en 'Mening kwijt kunnen'*

Items	U	p (U)
<i>Waardering van de interviewer ($\alpha = .78$)</i>	235,000	.87
Ik voelde me op m'n gemak tijdens het interview.	228,500	.67
De interviewer stelde mij op m'n gemak.	236,500	.88
De interviewer snapte waar het over ging.	186,500	.19
De interviewer begreep me.	215,000	.44
De interviewer wist goed uit mij te krijgen wat ik vond.	239,000	.94
<i>Mening kwijt kunnen ($\alpha = .63$)</i>	221,000	.62
Ik dacht wel eens, wat zou hij/zij van de antwoorden denken?	173,000	.14
Ik heb echt gezegd wat ik vond.	242,000	1,00
Ik heb altijd de waarheid verteld.	196,000	.19
Als ik door een jonger/ouder iemand was geïnterviewd had ik iets anders gezegd.	227,000	.91
Ik vond de vragen goed.	222,000	.59
Ik kon in mijn eigen taal zeggen wat ik vond	200,000	.25
Ik heb onderwerpen gemist in de vragen	135,500	.02
Ik heb in dit interview anders gepraat dan dat ik normaal zou doen	236,000	.87
Alle vragen waren makkelijk te beantwoorden	181,500	.12

Democratische kennisontwikkeling krijgt binnen PJO gestalte doordat bewust verschillende momenten worden gecreëerd om meningen en ideeën uit te wisselen. PJO is dan het proces waarin wordt getracht de vrije communicatie te faciliteren. Volgtijdelijke interactiemomenten zijn hiervoor gecreëerd. De PJO-onderzoeker neemt hierbij de rol in om jongeren te stimuleren met hun mening te komen en is zich bewust van de invloed die zij daarop uitoefent. Een belangrijke kanttekening is, dat de communicatie tussen jongeren onderling *kan* leiden tot uitwisseling die als plezierig wordt ervaren, maar dat dit niet *vanzelfsprekend* is.

6.4.3 Groei

In tabel 6.5 zijn observatienotities en interviewfragmenten samengebracht die momenten van groei illustreren. Beschreven is wie een bepaalde groei doormaakte, op welk moment in het PJO dit werd geobserveerd of verteld en onder welke soort groei het fragment werd gecodeerd.

Tabel 6.5 *Groei in het PJO Jongeren en schulden*

Wie	Groei	Soort groei
ROC/ Gemeente	Het ROC wilde dat de uitkomsten werden verspreid. De gemeente Amstelveen financierde na afloop van het onderzoek 300 boekjes met de resultaten, om bewustwording onder jongeren te vergroten en het probleem op de kaart te zetten. (<i>Observatienotities na afloop van het PJO</i>)	Collectieve verbetering situatie
Begeleider	De PJO-onderzoeker vergelijkt de conceptvragenlijst met de vragen van de jonge onderzoekers. Zij stellen meer vragen over de achtergrond van de leerlingen, ze vinden het belangrijk om tijd te hebben voor kennismaken. Ze voegen een vraag toe over de woonsituatie en willen meer vragen stellen over de rol van de ouders. (<i>Observatienotitie voorbereidingsbijeenkomst april 2007</i>)	Methodologische groei
	Jonge onderzoekers geven tips over de wijze waarop meer jongeren kunnen worden bevraagd: via websites en op plaatsen en momenten waar jongeren te vinden zijn. (<i>Interview met jonge onderzoekers na afloop van het PJO</i>)	
	Ik vond het wel leuk om te interviewen, te horen wat ze erover zeiden en of ze open erover waren. Het was een nieuwe ervaring, ik had het nog nooit gedaan. (<i>Interview met jonge onderzoeker na afloop van het PJO</i>)	Persoonlijke verbetering probleemoplossend vermogen
Jonge onderzoekers	Dat een jonge jongen ging lenen, omdat hij een huis ging kopen. Een zei 'als je niet aan geld komt, dan ga je maar stelen', dat vond ik ook grappig. Dat ze voor een auto geld gaan lenen en er mee op vakantie gaan en als ze terug zijn dan verkopen ze hem weer. En dat jongeren niet door hebben dat het heel makkelijk begint. (<i>Interview met jonge onderzoeker na afloop van het PJO</i>)	Persoonlijke kennis groei
	I: Wat vond je het meest opvallend aan de interviews? Jonge onderzoeker: Dat jongeren schulden maken om drugs te kopen. Maar dat was niet tijdens het interview, maar pas een week later, dat zei iemand in de klas. (<i>Interview met jonge onderzoeker na afloop van het PJO</i>)	
	Er zaten niet al te vreemde dingen in, ik verwachtte wel een beetje hetzelfde. (<i>Interview met jonge onderzoeker na afloop van het PJO</i>)	
Respondenten / leerlingen	Leerlingen praten met elkaar over het onderzoek. Er lopen twee leerlingen ons voorbij. Ze roepen tegen ons: 'schulden, schulden'. Ze zeggen tegen elkaar 'Doe jij daar aan mee?' 'Heb jij schulden dan?' In de tweede pauze hebben meer leerlingen al gehoord van het onderzoek en willen meer leerlingen meedoen. (<i>Observatienotities tijdens dataverzameling, mei 2007</i>).	Persoonlijke kennisgroei
	Na afloop van het PJO vragen sommige respondenten om hulp bij hun eigen schulden. (<i>Observatienotities na afloop interviews door jonge onderzoekers</i>)	Persoonlijke verbetering van situatie

Collectieve verbetering van de situatie. Voor het ROC Amstelveen en de gemeente vormde het onderzoek een stap in de richting van een grotere bewustwording onder leerlingen en docenten van het probleem dat leerlingen met schulden hadden. Zij wilden naar aanleiding van het onderzoek stappen zetten om de situatie voor *alle leerlingen* te

verbeteren. Zij namen daartoe binnen de context van de case een kleine stap: de verspreiding van de kennis van het onderzoek zagen zij als een vervolgstap in het verbeteren van de situatie. Deze categorie groei is 'collectieve verbetering' genoemd, omdat de verbeteracties gericht waren op alle leerlingen.

Methodologische groei. Tijdens het onderzoek deden er zich een aantal veranderingen voor in de onderzoeksinstrumenten. De PJO-onderzoeker werkte samen met jongeren bij het inrichten van de vragenlijsten. Ook dachten zij samen na over de wijze waarop jongeren bevraagd konden worden. Na afloop van het onderzoek gaven jongeren tips aan de PJO-onderzoeker, over hoe nog meer gegevens zouden kunnen worden verzameld. We hebben deze categorie van groei 'Methodologische groei' genoemd. Daarmee kregen de interacties tussen jonge onderzoekers en PJO-onderzoeker over de wijze waarop het onderzoek het beste vorm kon krijgen een plek.

Persoonlijke kennisgroei. Deze groei werd geobserveerd bij jonge onderzoekers en leerlingen. Het betrof uitspraken waarbij jongeren aangaven iets bijzonders te hebben gehoord over het onderwerp, of juist aangaven dat de kennis die ze hadden verzameld overeen kwam met wat ze al dachten. De bestaande ervaring met het onderwerp vormt het referentiekader van waaruit jongeren de nieuwe informatie beoordelen: leerlingen breidden tijdens het PJO hun kennis over schulden uit.

Persoonlijke verbetering van probleemoplossend vermogen. Op persoonlijk vlak signaleerden we bij jonge onderzoekers dat zij niet alleen van de inhoud, maar ook van hun rol als onderzoeker leerden. Het interviewen werd vooral als leerzaam ervaren. Deze toename in vaardigheden categoriseerden we onder 'Persoonlijke verbetering van probleemoplossend vermogen'. De titel van deze categorie sluit aan bij een handelingstheoretisch perspectief op onderzoek, waarin onderzoek zou moeten leiden tot groei van het vermogen om problemen op te lossen. Een toename van vaardigheden bij jonge onderzoekers past bij deze categorie.

Persoonlijke verbetering van situatie. Deze groei werd geobserveerd bij respondenten die schuldenproblemen hadden. Voor hen vormde het gesprek over het onderwerp de aanleiding om iets te doen aan de bestaande situatie.

Er zijn dus verschillende soorten groei te identificeren in deze PJO-case. Ook bij deze uitkomsten moet echter weer een kanttekening worden geplaatst. Om de ideeën over groei vanuit een respondentperspectief te onderzoeken, stelden we hen vragen over de mate waarin zij het onderzoek als zinvol ervoeren. De respondenten in de respondentvragenlijst laten zich weliswaar positief over de zinvolheid uit, maar dat ligt niet aan het PJO. De interviews door volwassenen worden nagenoeg gelijk beoordeeld. Uit de Mann Whitney U test blijkt dat op één item een verschil optreedt, namelijk bij 'Ik ben verbaasd over hoeveel ik

nog over dit onderwerp wist te vertellen' (zie tabel 6.6). Hiermee zijn respondenten het bij volwassenen vaker eens dan bij jonge onderzoekers.

Tabel 6.6 *Verschillen tussen antwoorden van respondenten bij jonge en volwassen interviewers op de schaal 'Zinvolheid voor de respondent'*

Items	U	p (U)
<i>Zinvolheid voor de respondent ($\alpha = .71$)</i>	177,500	.13
Met dit onderzoek kan het voor jongeren die schulden hebben beter worden.	183,000	.22
Volgens mij kom je met dit onderzoek wel te weten hoe jongeren over schulden denken.	184,000	.22
Ik weet door dit interview zelf meer over hoe jongeren denken over schulden.	208,500	.42
Ik heb het gevoel dat ik met dit interview duidelijk heb kunnen maken hoe jongeren over schulden denken.	222,500	.62
Ik ben verbaasd over hoeveel ik nog over dit onderwerp wist te vertellen.	126,000	.02
Jongeren die aan dit onderzoek meedoen hebben daar zelf iets aan.	176,500	.17

Voor respondenten in dit PJO is het niet zo dat zij interviews door jongeren als meer zinvol ervaren dan interviews door volwassenen. De resultaten op één stelling lijken eerder het omgekeerde aan te geven.

6.4.4 Voorlopige zekerheden

In dit gedeelte gaan we in op de vraag of de leeftijd van de interviewer invloed heeft op de *inhoud* van de verhalen die respondenten vertellen. Maakt het uit of zij door een jonge of een volwassen interviewer zijn geïnterviewd?

Uitkomsten gesloten vragen

De interviews door jonge onderzoekers zijn vergeleken met de interviews door volwassenen op de volgende wijze. Eerst is voor elke gesloten vraag een frequentieverdeling opgesteld, gesplitst naar 'geïnterviewd door jonge onderzoekers' en 'geïnterviewd door volwassenen'. Daarin stond het aantal keer dat jongeren 'ja' en 'nee' antwoordden op elke vraag. Vervolgens is nagegaan of het verschil in antwoorden significant was. Hiervoor is de Fisher Exact test gebruikt. Bijvoorbeeld: op de vraag 'Is geleend geld van kennissen/vrienden een schuld?' gaven dertien respondenten die door jonge onderzoekers waren geïnterviewd het antwoord 'ja', negen respondenten zeiden 'nee'. Bij volwassen interviewers waren er vijftien respondenten die 'ja' zeiden en zes die 'nee' zeiden. Het verschil in antwoorden bij jonge onderzoekers en volwassen interviewers is niet significant (p Fisher Exact = 0,53). Vijf keer is een aantal vragen samengenomen. De antwoorden van verschillende vragen zijn dan bij elkaar opgeteld om na te gaan of over één onderwerp respondenten bij respectievelijk jonge onderzoekers en volwassen interviewers anders antwoordden. De uitkomsten van de vergelijking zijn weergegeven in Tabel 6.7.

Tabel 6.7 Antwoorden gesloten vragen in interviews jonge onderzoekers en volwassenen

Gesloten vragen uit interview met respondenten over schulden		Antwoorden bij jonge onderzoekers		Antwoorden bij volwassenen		<i>p</i> (Fisher Exact)
		Ja	Nee	Ja	Nee	
<i>Definitie</i>						
1	Is geleend geld van kennissen/vrienden een schuld?	13	9	15	6	.53
2	Is rood staan een schuld?	17	4	20	2	.41
3	Is kopen op afbetaling een schuld?	11	10	15	7	.36
4	Is leningen afsluiten een schuld?	15	6	19	3	.28
5	Zijn openstaande rekeningen schulden?	18	4	20	2	.66
6	Is hypotheek een schuld?	11	10	17	5	.12
7	Zijn aankopen via creditcard schulden?	7	15	11	11	.36
8	Is geld van de Informatie Beheer Groep een schuld?	8	10	9	13	1,00
Totalen 'Is ... een schuld?' (1 tot en met 8)		100	68	126	49	.02
<i>Houding</i>						
9	Vind jij het normaal als jongeren schulden hebben?	11	8	5	16	.05
<i>Omgang met geld</i>						
10	Kom je goed uit met je geld?	16	3	17	5	.70
11	Heb jij zelf een – of meerdere – schulden lopen?	9	9	15	7	.36
12	Ben je bezig de schulden af te lossen?	4	5	5	4	1,00
13	Besef je het als je een schuld hebt?	8	1	9	0	1,00
14	Zou je het beseffen als je schulden zou hebben?	6	1	12	0	.37
<i>Hulp</i>						
15	Is er iemand die zich bemoeit met jouw uitgaven?	6	11	11	11	.52
16	Waren je ouders bij je schulden betrokken?	5	4	3	6	.64
17	Helpen je ouders je?	2	7	6	3	.15
18	Zouden je ouders je helpen als je een schuld had?	8	2	11	2	1,00
19	Zou je je ouders over je schuld vertellen?	7	0	7	5	.11
Totalen inmenging/ouders (15 tot en met 19)		28	24	38	27	.71
20	Heb je het wel eens met iemand over schulden?	3	5	7	1	.12
21	Zou je, als je schulden had, het hier met iemand over hebben?	1	5	10	2	.01
22	Word je geholpen met jouw schulden?	3	6	6	3	.35
23	Zou je geholpen willen worden als je schulden had?	7	2	9	5	.66
Totalen bespreken/ hulp bij schulden (20 tot en met 23)		14	18	32	11	.01
<i>Gevolgen</i>						
24	Ben je wel eens door schulden heel erg in de problemen gekomen?	1	8	0	7	1,00
25	Zo nee, ben je door schulden wel eens een beetje in de problemen gekomen?	1	4	5	4	.30
26	Kun je je voorstellen dat je door schulden in de problemen zou komen?	5	3	6	6	1,00
27	Ben je door schulden wel eens vrienden verloren?	1	7	2	7	1,00
28	Heb je wel eens thuis problemen gekregen door schulden?	2	6	2	7	1,00
29	Zou je thuis problemen krijgen als je schulden had?	2	6	6	6	.37
Totalen gevolgen (24 tot en met 29)		12	34	21	37	.30
<i>Omgeving</i>						
30	Ken je mensen in je omgeving die schulden hebben of hebben gehad?	11	5	20	1	.07
31	Heb je zelf wel eens mensen geholpen die een schuld hadden?	8	7	10	11	1,00
32	Heb je wel eens iemand geld geleend?	10	4	19	2	.19
Totalen omgeving (30 tot en met 32)		29	16	49	14	.14

Uit de tabel blijkt, dat er bij de meeste vragen geen significante verschillen zijn. Vragen die gingen over het omgaan met geld zijn vergelijkbaar beantwoord. Dit geldt ook voor vragen over de betrokkenheid van ouders, over gevolgen van schulden en over omgeving. Bij deze onderwerpen leek het in de antwoorden niet uit te maken wie de respondent tegenover zich had.

Bij de definitievragen treden bij de afzonderlijke vragen geen significante verschillen op. Als echter naar het totaal wordt gekeken, dan zeggen respondenten in interviews met volwassenen vaker dat zij iets als een schuld beschouwen ($p=0.02$). Ook vragen over het bespreken van schulden of het krijgen van hulp leveren significante verschillen op. Respondenten uiten zich bij jongeren zelfstandig: ze zouden het niet met anderen over hun schulden hebben ($p=0.01$). Als de vier items die hierover gaan samen worden geanalyseerd, blijken meer respondenten bij volwassenen te bevestigen dat ze met iemand over hun schulden (zouden willen) spreken of geholpen (zouden willen) worden ($p=0.01$). Bij de vraag of respondenten het normaal vinden dat jongeren schulden hebben, blijkt dat meer respondenten dit bij volwassenen ontkennen (niet-significant verschil: $p=0.05$).

Er zijn 37 Fisher Exact testen uitgevoerd. 34 keer verschilden de antwoorden bij jonge onderzoekers en volwassen onderzoekers niet significant van elkaar. Drie keer is het verschil wel significant¹⁸. De kwantitatieve analyse laat op een beperkt aantal thema's verschillen tussen de groepen zien.

Uitkomsten open vragen

Er zijn ook kwalitatieve analyses uitgevoerd die aanvullende informatie geven. Met name bij de thema's 'houding', 'oorzaken' en 'hulp' doen zich verschillen voor in de verhalen van de groepen respondenten bij volwassenen en jonge onderzoekers.

Bij 'houding' is opvallend dat de respondenten verschillende woorden gebruiken. Bij jonge onderzoekers gebruiken respondenten vaker termen als 'klote' en 'kut' om te omschrijven wat ze ervan zouden vinden als ze schulden zouden hebben. Ze zeggen bij jonge interviewers dat schulden niet prettig voor hen zouden zijn, terwijl ze bij volwassen interviewers vaker veroordelende bewoordingen als 'dom', 'stom' of 'niet slim' gebruiken. Het woordgebruik lijkt er op te wijzen dat respondenten hun eigen intelligentie of vaardigheden bij jonge onderzoekers niet ter discussie stellen, terwijl ze dat bij volwassen interviewers wel doen.

Bij 'oorzaken' is te zien dat respondenten bij jongeren een meer externe 'locus of control' ten toon spreiden. Bij volwassenen geven respondenten aan dat het aan jongeren zelf ligt. Respondenten zeggen bijvoorbeeld:

¹⁸ Hierbij is een significantieniveau gehanteerd van $\alpha = 0,05$. Wanneer het significantieniveau wordt gecorrigeerd voor kanskapitalisatie zijn er geen significante verschillen (Bonferroni correctie, $\alpha = 0,001$)

“Jongeren, ze denken niet helemaal zoals het hoort.” (Meisje geïnterviewd door volwassene, 21 jaar)

Respondenten geïnterviewd door jonge onderzoekers leggen bij hun toelichtingen over oorzaken vaker de schuld bij de maatschappij.

“Ze worden in een hoekje gedreven door de maatschappij. Door de mensen om hen heen, gewoon.” (Jongen, geïnterviewd door jonge onderzoeker, 20 jaar)

Bij 'hulp' is zichtbaar dat respondenten bij leeftijdgenoten een zelfstandige indruk willen wekken. Bij jonge onderzoekers vertellen zij veel vaker dat ze hun problemen zelf wel zullen oplossen, terwijl bij volwassen interviewers respondenten veel meer geholpen zeggen te willen worden. In de respondentgroep bij volwassenen vertellen respondenten ook vaker dat iemand hen ondersteunt bij hun financiën, zoals het volgende meisje:

“Niet op een manier van, hij bepaalt wat ik uitgeef, dat niet, maar ik overleg wel wat ik wil kopen, dan heb ik het er wel over als ik het over grote bedragen heb.” (Meisje, geïnterviewd door volwassene, 21 jaar)

De uitkomsten uit de kwantitatieve analyse en kwalitatieve analyse wijzen uit dat de antwoorden en toelichtingen van respondenten bij jonge onderzoekers en volwassen interviewers op een aantal punten van elkaar verschillen. Dit zijn de wijze waarop respondenten schulden definiëren, de houding die zij hebben ten opzichte van schulden, de oorzaken die ze aanwijzen en de waarde die ze hechten aan autonomie.

6.5 Conclusie

In het handelingstheoretisch perspectief is een democratisering van kennisontwikkeling functioneel voor het vinden van oplossingen voor problematische situaties. Educatie, invloed uitoefenen en kennis ontwikkelen maken deel uit van wat in dit perspectief onder 'onderzoek' wordt verstaan. Aan het begin van dit hoofdstuk werd duidelijk dat het perspectief in theorie een invalshoek biedt om uit de paradigmaspagaat te komen. Het handelingstheoretisch perspectief maakt het immers mogelijk om educatie, invloed en kennis in één methode – PJO – te verenigen. De praktische toepassing bood vervolgens inzicht in de wijze waarop het handelingstheoretisch perspectief gestalte krijgt in een concreet PJO. We kunnen nu dan ook evalueren wat de betekenis van het handelingstheoretisch perspectief kan zijn voor een kwaliteitsraamwerk voor PJO.

We weten nu meer over de manier waarop democratische kennisontwikkeling in een PJO is vormgegeven. De resultaten in dit hoofdstuk wijzen uit, dat er door de PJO-onderzoeker bewuste stappen zijn gezet om de vrije communicatie te faciliteren. Nadat een problematische situatie werd ervaren (schulden van leerlingen) fungeerde het PJO als manier om *democratische kennisontwikkeling* tot stand te brengen. De PJO-onderzoeker streefde vrije communicatie na, door bewust momenten te creëren waarop communicatie tussen verschillende deelnemers kon plaatsvinden. Mening en ideeën werden op die momenten geuit, en tevens op andere momenten tijdens en na het PJO. Belangrijke constatering is, dat dit proces niet vanzelf gaat: jongeren en andere betrokkenen zoeken elkaar niet zelf op. Het PJO is ingezet als een middel om de kennisontwikkeling op gang te laten komen, en de PJO-onderzoeker deed moeite om verschillende groepen daarin te betrekken.

Belangrijke kanttekening hierbij is, dat vrije communicatie tussen jongeren onderling geen vanzelfsprekendheid was. Uit de analyses van de interacties tussen jonge onderzoekers en de respondenten blijkt immers dat jongeren niet alleen positieve, maar ook negatieve invloed hebben op elkaar. Enerzijds rapporteren jongeren de ervaring dat zij op een bijzondere manier met elkaar in gesprek konden. Anderzijds blijkt uit de respondentenvragenlijsten dat jongeren op sommige punten positiever reageren op volwassenen dan op jongeren. Op grond van deze uitkomsten kunnen we ons dan ook afvragen of PJO echt tot vrije communicatie kan leiden. Veel eerder wijzen de resultaten er op, dat jongeren een andere invloed op *elkaar* uitoefenen dan volwassenen op jongeren doen.

Dit is terug te zien in de resultaten die we vonden bij het onderzoeken van het begrip 'voorlopige zekerheden'. Hieruit bleek dat PJO op sommige punten inhoudelijk andere informatie opleverde dan de informatie die door middel van interviews door volwassenen werd verkregen. Een waarschijnlijke verklaring hiervoor is, dat respondenten zijn beïnvloed door de interviewer. Het onderwerp (schulden onder jongeren) was immers geen neutraal onderwerp. Dat meningen en ideeën over het onderwerp bij de twee groepen verschillen, is dan ook niet vreemd.

Deze resultaten maken het noodzakelijk, een kanttekening te plaatsen bij het begrip 'democratische kennisontwikkeling' in de context van PJO. Want hoewel er concrete stappen kunnen worden gezet om een communicatieproces te faciliteren waarin een probleem op meerdere momenten en met meerdere personen wordt besproken, is het van belang om de invloed van jongeren op elkaar niet uit het oog te verliezen. Het is niet voor het eerst dat Deweys denkbeelden hierom zijn bekritiseerd. Illustratief hiervoor is bijvoorbeeld Hofstadter (1962), die Deweys pleidooi om leraren een meer begeleidende rol te geven (e.g. Dewey, 1938, LW13) bekritiseerde:

“Deweys mind was thus so sharply focused on the idea of adult authority as a threat to the child that it was hard for him to conceive of the child's peers as also constituting a threat. One can hardly believe that he really intended to liberate the child from the adult world only to throw him into the clutches of an even more omnivorous peer culture.” (Hofstadter, 1962: 519)

Deze kanttekening is belangrijk voor de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk. Het is van belang om daarbij oog te hebben voor de rol van de PJO-onderzoeker in het faciliteren van democratische kennisontwikkeling, en voor de positieve én negatieve invloed die peers op elkaar kunnen uitoefenen. Dit betekent ook, dat er niet per definitie een waardeoordeel kan worden verbonden aan de voorlopige zekerheden die met PJO worden verzameld. De informatie is niet per definitie *béter* (een argument dat in hoofdstuk 1 nog wel werd aangevoerd), maar kan wel *anders* zijn door de invloed die jongeren op elkaar uitoefenen. Die andere informatie kan wel heel waardevol zijn om te verzamelen, omdat het inzicht in de wijze waarop jongeren een onderwerp met elkaar bespreken en beleven wordt vergroot.

Met betrekking tot het begrip 'groei' komen we tot de volgende conclusies. Dit begrip kreeg in dit PJO concreet gestalte op verschillende manieren. Er konden verschillende soorten groei worden geïdentificeerd: collectieve verbetering van de situatie, methodologische groei, persoonlijke verbetering probleemoplossend vermogen, persoonlijke kennis groei, persoonlijke verbetering van de situatie. Juist deze verschillende categorieën maken het mogelijk om meer grip te krijgen op het abstracte begrip 'groei'. Tegelijkertijd is het van belang te erkennen dat Dewey een onderscheid tussen collectieve en persoonlijke groei zelf niet zou maken. Dit onderscheid is in Deweys ogen geforceerd, omdat een individu niet los kan staan van het collectief en individuele groei dus *altijd* leidt tot collectieve groei (Dewey 1927, LW2). Conclusie is dat door het operationaliseren van het begrip 'groei' in PJO duidelijk wordt dat er verschillende soorten 'groei' te identificeren zijn. Geredeneerd vanuit een handelingstheoretisch perspectief staan die niet los van elkaar, maar dragen alle bij aan collectieve groei.

Ook hier is het weer van belang om een kanttekening te plaatsen. Het is namelijk niet mogelijk om op basis van deze resultaten te concluderen, dat er in een onderzoek door volwassenen geen groei plaats zou kunnen vinden. Respondenten ervaren ook deze gesprekken als zinvol, ook op basis van dit onderzoek zou er collectieve verbetering plaats kunnen vinden. Dit neemt niet weg dat het voor de jonge onderzoekers natuurlijk wel zo is dat zij alleen groei konden realiseren doordat ze deelnamen aan het PJO en dat er kennis is ontstaan in het PJO die anders is dan in het onderzoek door volwassenen.

In dit hoofdstuk zijn de eerste stappen gezet om het handelingstheoretisch perspectief in de hedendaagse tijd toe te passen op PJO. Een beperking van het onderzoeksdesign is, dat er onderzoek is gedaan binnen één PJO, waarin het onderwerp

'jongeren en schulden' centraal stond. Bij een ander onderwerp zullen er zich inhoudelijk natuurlijk andere overeenkomsten en verschillen voordoen en zullen respondenten hun deelname wellicht anders waarderen. Toch heeft de gedetailleerde toepassing van de begrippen belangrijke inzichten opgeleverd. Er is immers in de case een werkwijze gehanteerd die in eerder PJO was gebruikt. De verwachting is dan ook dat de uitkomsten op het gebied van de kennisontwikkeling en groei bij andere PJO's wordt teruggevonden. Dat respondenten niet vanzelfsprekend positiever zijn over interviews door jongeren wordt ook in andere PJO's verwacht. Door de toepassing van de begrippen op dit PJO werd alvast duidelijk waar rekening mee moet worden gehouden wanneer een kwaliteitsraamwerk vanuit een handelingstheoretisch perspectief wordt vormgegeven. Dit gebeurt in het volgende hoofdstuk.

7. Vormgeving van het kwaliteitsraamwerk

7.1 Resultaten tot nu toe

Dit proefschrift, gericht op de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk voor PJO, heeft tot nu toe een aantal resultaten opgeleverd:

- *Positionering en definitie van PJO*

Er zijn drie manieren onderscheiden om PJO te positioneren en een definitie van PJO is geformuleerd (hoofdstuk 1).

- *Stappen om een kwaliteitsraamwerk te ontwikkelen*

Er zijn vijf stappen geïdentificeerd om tot een kwaliteitsraamwerk te komen (hoofdstuk 2), namelijk: 1) kwaliteitsaspecten benoemen; 2) kwaliteitsaspecten beschrijven; 3) normen formuleren; 4) indicatoren afleiden uit het onderzoek; 5) ontwikkeling kwaliteitsinstrumenten, (Harteloh en Casparie, 1994).

- *Ontwikkeling concept kwaliteitsraamwerk PJO*

Er is een concept kwaliteitsraamwerk ontwikkeld, waarin negen kwaliteitsaspecten zijn opgenomen (hoofdstuk 3).

- *Beschrijving van kwaliteitsaspecten, signalering van paradigmaspagaat*

De kwaliteitsaspecten zijn beschreven aan de hand van een casestudy. Deze beschrijving bracht de paradigmaspagaat van PJO aan het licht: de strijdigheid van doelen van het PJO zorgde voor problemen met de beoordeling van kwaliteit (hoofdstuk 4 en 5).

- *Toepassing van het handelingstheoretisch perspectief van Dewey op PJO*

Om uit de spagaat te kunnen komen, is het handelingstheoretisch perspectief geïdentificeerd om PJO met een combinatie van doelen te onderbouwen. Duidelijk werd hoe belangrijke begrippen uit het handelingstheoretisch perspectief (groei, voorlopige kennis, democratische kennisontwikkeling) concreet gestalte kregen in een PJO (hoofdstuk 6).

Het vervolg van dit hoofdstuk beschrijft hoe een kwaliteitsraamwerk voor PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief kan worden opgesteld. Een kwaliteitsraamwerk is eerder omschreven als 'een theoretisch en empirisch gefundeerd geheel van kwaliteitsaspecten, normen en indicatoren'. We kozen het handelingstheoretisch perspectief als het fundament voor het PJO kwaliteitsraamwerk. Hierna beschrijven we de gevolgen van deze keuze voor:

- de positionering en de definitie van PJO (paragraaf 7.2)
- de ordening van kwaliteitsaspecten (paragraaf 7.3)
- de normen en indicatoren van het kwaliteitsraamwerk (paragraaf 7.4)

Tot slot zullen drie kwaliteitsinstrumenten voor PJO worden gepresenteerd: de PJO-Aandachtspuntenlijst, de PJO-Verklaring aan jongeren en de PJO-Evaluatielijst voor jongeren (paragraaf 7.5).

7.2 Gevolgen voor positionering en definitie

7.2.1 Positionering van PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief

In hoofdstuk 1 zijn drie manieren onderscheiden om PJO te positioneren, namelijk PJO als onderzoeksmethode, PJO als methode om invloed te geven en PJO als educatieve methode (zie ook tabel 1.1 in hoofdstuk 1). Het handelingstheoretisch perspectief blijkt deze perspectieven met elkaar te verbinden. Een positionering van PJO vanuit dit perspectief betekent dan ook dat kennis, invloed en educatie niet meer los van elkaar kunnen worden gezien. De volgende argumenten passen bij PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief:

- In PJO komt kennis tot stand doordat betrokkenen hun kennis bij elkaar brengen. Doordat jongeren daar een actieve rol in spelen oefenen zij invloed uit op de kennis die tot stand komt.
- Democratische kennisontwikkeling betekent per definitie dat betrokkenen individueel en collectief leren: zij doen kennis op door het onderzoek, leren over het onderwerp, doen kennis op over hun leefomgeving, leren van de mening van anderen, en leren zich te verplaatsen in anderen. Er is dus sprake van educatie (of groei van kennis en probleemoplossend vermogen) door het onderzoek.
- De kennis heeft invloed op de verbeteringen die tot stand komen. De kennis die wordt verzameld biedt immers 'oplossingsrichtingen voor het handelen': een situatie die als problematisch wordt ervaren kan hiermee tot een oplossing worden gebracht.
- Groei komt door PJO op meerdere manieren tot stand: door de groei van kennis en probleemoplossend vermogen van betrokkenen, door persoonlijke en collectieve verbeteringen in de leefsituatie, en door methodologische groei.
- Methodologische groei ontstaat doordat samen wordt gewerkt aan het vormgeven van onderzoeksvragen en methoden.

7.2.2 Een nieuwe definitie voor PJO

De nieuwe theoretische basis heeft ook gevolgen voor de definitie. PJO werd eerder omschreven als 'een werkwijze waarbij jongeren als onderzoekers worden betrokken bij onderzoeksactiviteiten. Dit kan verschillende doelen hebben, namelijk a) het leveren van kennis over de leefsituatie van jongeren; b) het geven van invloed aan jongeren op hun leefsituatie; c) het bijdragen aan de ontwikkeling van jongeren'. Dewey (1938, LW12: 112) vat onderzoek op als het samen veranderen van een problematisch ervaren situatie in een verbeterde situatie. Die verbeterde situatie ontstaat door nieuwe kennis, oplossingen, verbeterde relaties en versterkte deelnemers. Proces en uitkomsten zijn met elkaar verbonden, omdat de onderzoeksmethode en het onderzoek doen zelf de situatie mede bepalen. De kennis heeft een voorlopig karakter: zij biedt aanknopingspunten voor het oplossen of verbeteren van een situatie, totdat een nieuwe problematische situatie wordt ervaren (Dewey, 1938, LW12: 12). Verwerking van deze ideeën in een nieuwe definitie voor PJO levert het volgende op:

Participatief Jongeren Onderzoek is een onderzoeksmethode gericht op democratische kennisontwikkeling en groei, waarbij jongeren in een onderzoeksrol samen met andere betrokkenen informatie uitwisselen, kennis verzamelen en oplossingen zoeken voor een situatie die als problematisch wordt ervaren, zodat zij deze situatie kunnen verbeteren.

7.3 Gevolgen voor kwaliteitsaspecten

Wat betekent het handelingstheoretisch perspectief nu voor de kwaliteitsaspecten van PJO? In hoofdstuk 2 formuleerden we de kwaliteitsaspecten zoals weergegeven in tabel 7.1:

Tabel 7.1 Concept kwaliteitsraamwerk zoals opgesteld in hoofdstuk 2

Type aspect	Kwaliteitsaspecten	Deelaspecten
Proces	Onderzoeksstappen	Keuze voor PJO Rekruteren van jonge onderzoekers Vormgeven van het onderzoek (keuzes methode en onderwerpen, maken vragenlijst) Vorbereiding jonge onderzoekers Selectie respondenten Dataverzameling Conclusies trekken en formuleren vervolgacties Presentatie van aanbevelingen / verslaglegging Implementatie: uitvoeren van acties
	Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker	Informed consent Authentieke participatie
	Mate van betrokkenheid	
Uitkomsten	Kennis	
	Verbeteringen in verhoudingen	
	Verbeteringen in leefsituatie	
	Vergroten (individuele) mogelijkheden	
Structuur	Tijd en middelen	
	Capaciteiten PJO-onderzoeker	Jongerenbegeleiding Onderzoeksvaardigheden Implementatievaardigheden

De volgende punten zijn in het kwaliteitsraamwerk gewijzigd op basis van de uitkomsten van het onderzoek tot nu toe en de keuze voor het handelingstheoretisch perspectief:

1) Andere titels voor typen kwaliteitsaspecten

Belangrijk onderdeel van het concept kwaliteitsraamwerk zoals tot nu toe gehanteerd (zie hoofdstuk 2) was de indeling in proces-, uitkomst- en structuuraspecten (Donabedian, 1980). Er doet zich echter een frictie voor tussen de kwaliteitsbenadering zoals die tot op heden is gehanteerd en de toepassing van het handelingstheoretisch perspectief op PJO. In de nieuwe definitie zijn proces en uitkomsten met elkaar verbonden. Het proces van onderzoek is in de opvattingen van Dewey de uitkomst: democratische kennisontwikkeling is het verbeteren van de situatie. Dit betekent voor PJO dat bij de kwaliteitsbeoordeling gezocht moet worden naar verbindingen tussen proces en uitkomsten. PJO is gericht op 'democratische kennisontwikkeling' en 'groei'. Beide begrippen krijgen dan ook een centrale plek in het nieuwe kwaliteitsraamwerk.

Ook voor structuuraspecten stellen we een andere titel voor. Uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken dat er een aantal zaken van belang is om *vooraf* in te voorzien. Het gaat daarbij om de oorspronkelijke structuuraspecten 'tijd en middelen' en 'capaciteiten PJO-onderzoeker', maar ook om aspecten die nog niet – of op een andere plek – in het kwaliteitsraamwerk waren opgenomen (zie hierna bij punt 2). Vanaf nu noemen we de kwaliteitsaspecten die vooraf moeten worden geregeld de 'Randvoorwaarden'.

2) Nieuwe aspecten bij 'Randvoorwaarden'

'Keuze voor PJO' is in het nieuwe kwaliteitsraamwerk niet langer een deelaspect van de 'onderzoeksstappen', maar een zelfstandig kwaliteitsaspect. Uit voorgaande hoofdstukken is immers gebleken hoe belangrijk de 'keuze voor PJO' (met daarbij de doelen die worden nagestreefd) is voor kwaliteit. Vanaf heden betekent dit, dat PJO wordt vormgegeven vanuit een handelingstheoretisch perspectief.

'Betrokkenheid van jongeren' is een nieuw kwaliteitsaspect dat is opgenomen als randvoorwaarde, in plaats van de oude kwaliteitsaspecten 'mate van betrokkenheid' en de 'rekrutering van jongeren' (deze laatste was oorspronkelijk een deelaspect van het kwaliteitsaspect 'onderzoeksstappen'). Vanuit een handelingstheoretisch perspectief geredeneerd, is het bij PJO van belang om te vertrekken vanuit de capaciteiten en deskundigheid van jongeren. Daarmee wordt in het PJO erkend dat jongeren vanuit hun eigen capaciteiten bijdragen aan de kennisontwikkeling en groei.

3) Indeling van aspecten bij 'Democratische kennisontwikkeling'

Bij 'democratische kennisontwikkeling' worden de kwaliteitsaspecten 'onderzoeksstappen' en 'samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker' ingedeeld. Ook het aspect 'kennis' wordt hier ondergebracht.

4) Nieuw deelaspect bij 'Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker'.

Onder 'samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker' waren eerder twee deelaspecten benoemd, namelijk 'informed consent' en 'authentieke participatie'. Hier wordt een deelaspect aan toegevoegd, namelijk 'invloed van jongeren op elkaar'. Dit omdat het in de voorgaande hoofdstukken een belangrijk punt van aandacht bleek waar rekening mee moet worden gehouden.

5) *Nieuwe onderzoeksstappen*

De nieuwe benadering vraagt om een kritische beschouwing van de onderzoeksstappen zoals deze tot nu toe zijn geformuleerd. Dit waren allereerst de keuze voor PJO en de rekrutering van jonge onderzoekers, twee deelaspecten die vanaf heden bij 'randvoorwaarden' zijn ondergebracht. Vervolgens waren er de stappen:

- vormgeven van het onderzoek
- voorbereiding jonge onderzoekers
- selectie van de respondenten
- dataverzameling
- conclusies trekken en formuleren vervolgacties
- presentatie / verslaglegging
- implementatie
- uitvoeren van acties

Bij de nieuwe insteek ligt het voor de hand om de onderzoeksstappen zoals Dewey die heeft geformuleerd als uitgangspunt te nemen (Dewey, 1910, MW6; 1916, MW9; 1933, LW8: 105-352; 1938, LW12). Voor PJO kunnen de volgende stappen worden onderscheiden:

- *Ervaren van een problematische situatie*: in deze stap ervaren beleidsmakers, jongeren of onderzoeker een probleem. Zij zoeken elkaar op om hier samen betekenis aan te geven.
- *Definiëren van het probleem*: Samen komen zij tot een probleemdefinitie, waarbij jongeren zelf aangeven wat zij als probleem ervaren.
- *Informatie verzamelen over het probleem*: In deze stap wordt door betrokkenen informatie verzameld over het probleem.
- *Het formuleren van een of meer oplossingen*: Samen met jongeren worden mogelijke oplossingen geïnventariseerd.
- *Redeneren, het mentaal testen van de oplossing*: In de volgende stap worden de oplossingen tegen elkaar afgewogen, en wordt de beste oplossing gekozen.
- *Testen van de oplossing*: De laatste stap is het testen van de oplossing.

6) *Nieuwe titels van aspecten ingedeeld bij 'Groeï'*

Bij 'groeï' zijn de oorspronkelijke kwaliteitsaspecten 'verbeteringen in leefsituatie', 'verbeteringen in verhoudingen' en 'vergroten (individuele) mogelijkheden' opgenomen. Het handelingstheoretisch perspectief vraagt wel om bijgestelde titels van deze kwaliteitsaspecten. De titels 'persoonlijke / collectieve verbeteringen in leefsituatie' en 'groeï

van kennis en probleemoplossend vermogen' sluiten beter aan bij het handelingstheoretisch perspectief. Onder 'persoonlijke / collectieve verbeteringen in leefsituatie' vallen dan zowel verbeteringen voor de hele maatschappij, als verbeteringen op persoonlijk vlak (die vanuit een handelingstheoretisch perspectief geredeneerd, ook ten goede komen aan de hele maatschappij), als verbeteringen in verhoudingen.

7) Nieuw kwaliteitsaspect bij 'Groeï'

Gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek in hoofdstuk 6 zal in de categorie 'Groeï' ook een nieuw aspect worden opgenomen, namelijk 'methodologische groei'. Dit duidt dan op de verbeteringen en veranderingen die op methodologisch vlak tot stand komen door de samenwerking tussen jonge en volwassen onderzoekers.

Wanneer we al deze wijzigingen doorvoeren, levert dat de volgende indeling op van kwaliteitsaspecten en deelaspecten voor het Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief (tabel 7.2):

Tabel 7.2 Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief: kwaliteitsaspecten

Type aspect	Kwaliteitsaspecten	Deelaspecten
Rand-voorwaarden	Keuze voor PJO	
	Tijd en middelen	
	Capaciteiten PJO-onderzoeker	
	Betrokkenheid van jongeren	
Democratische kennis-ontwikkeling	Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker	Invloed van jongeren op elkaar
		Informed consent
		Authentieke participatie
	Onderzoeksstappen	Ervaren van een problematische situatie
		Definiëren van het probleem
		Het formuleren van oplossingen
		Redeneren, het mentaal testen van de oplossing
		Testen van de oplossing
	Kennis	
Groei	Persoonlijke en collectieve verbeteringen in leefsituatie	Persoonlijke verbeteringen leefsituatie
		Collectieve verbeteringen leefsituatie
		Verbeteringen in verhoudingen
	Groei van kennis en probleemoplossend vermogen	
	Methodologische groei	

7.4 Gevolgen voor normen en indicatoren

De volgende stappen in de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk zijn het formuleren van normen en bijbehorende indicatoren.

- Een *norm* geeft in kwalitatieve bewoordingen aan wanneer er sprake is van *goed* PJO (Donabedian, 1980).
- Een *indicator* is in hoofdstuk 2 gedefinieerd als 'een meetbaar element dat een aanwijzing geeft over het gehalte aan kwaliteit, dat met kwaliteitsinstrumenten in kaart kan worden

gebracht'. Anders gezegd: met behulp van indicatoren kan inzicht worden verkregen in de mate waarin aan de normen is voldaan.

Bij het formuleren van normen en indicatoren hebben we de volgende uitgangspunten gehanteerd.

- De normen en indicatoren zijn gebaseerd op de onderzoeksuitkomsten uit dit proefschrift
- Ze zijn gebaseerd op PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief
- De normen beginnen met de formulering: "Goed PJO betekent dat..."
- De indicatoren zijn geformuleerd vanuit een subjectgebonden begrip van kwaliteit (zie hoofdstuk 2) en bieden dus ruimte voor het subjectieve oordeel van verschillende betrokkenen.

7.4.1 Normen en indicatoren 'Randvoorwaarden'

Norm 1: Er voor PJO is gekozen op basis van eenduidige en gecommuniceerde verwachtingen. Het is belangrijk dat betrokkenen met eenduidige, met elkaar gecommuniceerde doelen en verwachtingen aan het PJO beginnen. Verschillen in verwachtingen lagen in de casestudy immers ten grondslag aan problemen met de manier waarop de kwaliteit van PJO werd beleefd. Duidelijkheid over vertrekpunten is nodig om verwachtingen van de uitkomsten op elkaar af te stemmen. Een *expliciete* positionering van PJO is daarvoor van belang.

Indicatoren: Voor deze norm is het van belang dat beleidsmakers, PJO-onderzoekers en jonge onderzoekers vooraf met elkaar in gesprek gaan over hun doelen en verwachtingen. Achteraf kan worden nagegaan of doelen en verwachtingen in verslagen waren opgenomen en of betrokkenen het gevoel hadden dat er vooraf voldoende overeenstemming was tussen hun doelen en verwachtingen. Een collega-onderzoeker kan dit eveneens achteraf beoordelen.

Norm 2: Er voldoende tijd en middelen zijn gereserveerd. Uit de casestudy bleek dat PJO-onderzoekers op verschillende onderdelen de ervaring hadden te weinig tijd te hebben om tot een goede uitvoering te komen. Ook werd duidelijk dat in sommige cases in de loop der tijd minder tijd en middelen beschikbaar kwamen. Bij PJO moet er voldoende ruimte zijn om het probleem gezamenlijk in kaart te brengen, ideeën uit te wisselen en oplossingen af te wegen.

Indicatoren: De aanwezigheid van een begroting waarin voldoende ruimte is voor de verschillende onderdelen kan als indicator worden gebruikt. Een collega-onderzoeker kan de

begroting en de beschikbare tijd en middelen beoordelen. Aan betrokkenen (beleidsmakers, PJO-onderzoekers, jongeren) kan hun mening worden gevraagd over de beschikbare tijd en middelen.

Norm 3: De PJO-onderzoeker beschikt over de capaciteiten om jongeren, onderzoek en implementatie te begeleiden. De deelonderzoeken in dit proefschrift wezen uit dat de PJO-onderzoeker een grote hoeveelheid taken uitvoert en een spilfunctie vervult in het onderzoek. Van PJO-onderzoekers worden verschillende vaardigheden gevraagd. Dewey expliciteert de taken van een begeleider van kinderen bijvoorbeeld in *Experience and Education* (Dewey, 1938, LW13). Een PJO-onderzoeker moet in staat zijn om verbindingen te leggen tussen het huidige probleem, de eigen ervaringen van jongeren (tot nu toe) en de situatie in de toekomst. Hij/zij moet beschikken over een brede kennis van verschillende onderzoeksmethoden en de vaardigheid hebben om deze flexibel in te zetten in samenwerking met jongeren. Van belang is dat de PJO-onderzoeker kan inschatten wat een jongere nodig heeft aan begeleiding en sturing, en waarin hij kan worden vrijgelaten. De PJO-onderzoeker schept hierdoor de ruimte waardoor een jongere zich optimaal kan ontplooien in het onderzoek en daarmee maximaal bijdraagt aan het onderzoek. Een PJO-onderzoeker moet de implementatie van resultaten kunnen begeleiden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het onderhandelen over randvoorwaarden met beleidsmakers, het creëren van draagvlak onder professionals en het ondersteunen van veranderingsprocessen.

Indicatoren: Indicatoren voor benodigde vaardigheden zijn bijvoorbeeld opleiding en ervaring van de PJO-onderzoeker. Verschillende betrokkenen en collega-onderzoekers kunnen de PJO-onderzoeker beoordelen.

Norm 4: Jongeren zijn betrokken op basis van hun kwaliteiten en deskundigheid. Gestalte geven aan PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief betekent dat jongeren en hun kwaliteiten het vertrekpunt vormen voor keuzes in het onderzoeksproces. Dit betekent dat er vooraf geen eisen worden gesteld aan de cognitieve of sociale vaardigheden van de jongeren. PJO biedt jongeren de mogelijkheid hun kwaliteiten en deskundigheid te vergroten, met andere woorden: te groeien. Wel kan gericht op zoek worden gegaan naar diversiteit in achtergrondkenmerken wanneer de doelgroep van het onderzoek ook uit diverse jongeren bestaat. De PJO-onderzoeker moet dan moeite doen om gewenste achtergrondvariabelen in de groep jonge onderzoekers vertegenwoordigd te krijgen.

Indicatoren: Een collega-onderzoeker kan beoordelen in hoeverre het onderzoek vertrok vanuit de capaciteiten van deelnemende jongeren, en of er voldoende moeite is gedaan om jongeren met gewenste achtergrondvariabelen te betrekken. In de verslaglegging moet kunnen worden nagegaan hoe de samenstelling van jonge onderzoekers is verantwoord. Ook de PJO-onderzoeker kan naar een oordeel hierover worden gevraagd.

7.4.2 Normen en indicatoren 'Democratische Kennisontwikkeling'

Norm 5: Er bij de opzet van het onderzoek rekening is gehouden met de invloed die jongeren op elkaar uitoefenen met betrekking tot het onderwerp van onderzoek. Uit het empirisch onderzoek bleek dat het niet vanzelfsprekend is dat jongeren een positieve invloed hebben op elkaar. Het is dan ook van belang dat in de voorbereidingen en uitvoering rekening wordt gehouden met de manier waarop jongeren met elkaar over het onderwerp spreken en welke invloed zij op elkaar hebben. Dit kan per onderwerp en context verschillen.

Indicatoren: Met jonge onderzoekers kan worden gesproken over welke taboes er heersen en op welke manier jongeren elkaar beïnvloeden in hun mening over het onderwerp. Vervolgens kan worden bedacht op welke wijze er in de opzet van het onderzoek rekening mee kan worden gehouden. Tegelijkertijd is het belangrijk gebleken dat jonge onderzoekers kenmerken delen met de doelgroep van onderzoek, zodat zij zich ook echt in die groep kunnen inleven. Uit verslaglegging moet blijken, dat een PJO-onderzoeker rekening heeft gehouden met de wijze waarop jongeren met elkaar over het onderwerp van gedachten wisselen.

Norm 6: Informed consent streng is nageleefd. Uit het onderzoek bleek dat verschillende situaties op het gebied van informed consent discussie oproepen. Het gaat dan bijvoorbeeld om de betaling van jongeren, informed consent in een educatieve setting en informed consent in onveilige situaties. Aangezien PJO om minderjarigen gaat, zijn strengere regels op het gebied van informed consent gewenst. De veiligheid van zowel jonge onderzoekers als respondenten moet centraal staan bij beslissingen om jongeren bij het onderzoek te betrekken. De beloning van jongeren moet in verhouding zijn met de investering die jongeren doen, ook als op basis van een educatieve doelstelling in vrijwillig- of in schoolverband aan PJO wordt deelgenomen. Dat niet deelnemen ook tot de mogelijkheden behoort, zou bij jongeren duidelijk moeten zijn, ook wanneer PJO een onderdeel vormt van andere activiteiten.

Indicatoren: Om tot een beoordeling van deze norm te komen kunnen jonge onderzoekers en respondenten hun mening geven over de informatie vooraf en over de vrijwilligheid van deelname. In verslaglegging kan worden nagegaan hoe met informed consent is omgegaan, een collega-onderzoeker kan de keuzes en handelwijzen beoordelen. Beleidsmakers en PJO-onderzoekers kunnen worden gevraagd wat zij vonden van de beloning van de jongeren. In verslaglegging kunnen de maatregelen worden opgenomen.

Norm 7: Er sprake is van authentieke participatie. Participatie kan in de nieuwe definitie van PJO worden opgevat als het proces van individuele ontplooiing in een sociale omgeving, waarbij door deze ontplooiing een bijdrage wordt geleverd aan het goed functioneren van de

gemeenschap (Dewey, 1938, LW13; cf. Logister, 2004). Participatie van jongeren is authentiek, als onderzoekers en beleidsmakers oprechte intenties hebben om jongeren te betrekken, als het voor jongeren leuk is om mee te doen, en als ze hun mening kunnen en durven geven. Onderzoekers en beleidsmakers scheppen daartoe de voorwaarden waarbinnen jongeren zichzelf optimaal kunnen ontwikkelen. Verder is het belangrijk dat beleidsmakers en onderzoekers heldere verwachtingen hebben geschapen over wat er met de resultaten zal gebeuren en dat jongeren vervolgens ook kunnen waarnemen wat er met de resultaten gebeurt.

Indicatoren: Jonge onderzoekers en respondenten kunnen dit beoordelen, collega-onderzoekers kunnen eveneens een inschatting maken van de oprechtheid van de intenties van de PJO-onderzoekers en de beleidsmakers. Ook kunnen zij beoordelen in hoeverre beleidsmakers en PJO-onderzoekers heldere verwachtingen hebben geschapen met betrekking tot de uitkomsten.

Norm 8: De onderzoeksstappen deelnemende jongeren de mogelijkheid geven invloed uit te oefenen op de kennis, op een wijze die aansluit bij jongeren. Het doordenken van PJO vanuit het handelingstheoretisch perspectief leidde tot het benoemen van zes onderzoeksstappen (zie paragraaf 7.3). De onderzoeksstappen worden bij voorkeur zo vormgegeven, dat jongeren op hun manier mee kunnen denken en praten over het onderwerp. Jongeren denken mee over inhoud van het onderzoek en de onderzoeksinstrumenten, zodat deze maximaal aansluiten bij capaciteiten van jongeren. Dit betekent vooraf ook enige onzekerheid bij de PJO-onderzoeker en beleidsmakers. Ondanks dat kaders kunnen worden gesteld, kan vooraf immers niet volledig worden vastgelegd, waarover het onderzoek gaat en op welke manier dit wordt onderzocht. Het probleem definiëren en bedenken hoe informatie hierover wordt verzameld zijn namelijk onderdelen van PJO.

Dit betekent niet dat jongeren dan maar helemaal zelf moeten uitdenken waarover en hoe het onderzoek gaat, of dat zij niets mogen leren in het onderzoek. Een PJO-onderzoeker heeft de taak om verschillende mogelijkheden inzichtelijk te maken en kan jongeren trainen in het doen van onderzoek. Van belang daarbij is vooral dat er bij betrokkenen helderheid is over de eindtermen van de training. De eindtermen zijn niet voor elke groep jonge onderzoekers hetzelfde, die zijn immers ook afhankelijk van de capaciteiten die de jonge onderzoekers al meenemen. Een PJO-onderzoeker heeft als taak het beginniveau goed in te schatten, een training te ontwerpen die is afgestemd op de doelgroep en vervolgens zorg te dragen voor een goede training. Die training is goed als jonge onderzoekers zich goed voorbereid voelen, als zij met de onderzoeksinstrumenten aan de slag kunnen en als zij samen met respondenten tot zinvolle kennisuitwisseling komen.

Jongeren hebben als kwaliteit dat zij contacten hebben met andere jongeren of weten waar zij zich bevinden. Deze kwaliteit van jongeren aanwenden betekent dat via jonge

onderzoekers andere jongeren in de gelegenheid kunnen worden gesteld om invloed uit te oefenen op de kennis. Binnen PJO kan dus sprake zijn van bewust nagestreefde selectiviteit. Belangrijk is dat een PJO-onderzoeker de samenstelling van de respondentgroep in de gaten houdt, en bijstuurt wanneer het voor de vraagstelling gewenst is dat er een gevarieerdere groep wordt gesproken. Het aantal respondenten is niet vooraf vast te leggen. Belangrijk is dat de verzameling van gegevens wordt afgestemd op de capaciteiten van de jonge onderzoekers. Een PJO-onderzoeker zal hier een inschatting van moeten maken. In ieder geval zal in verslaglegging moeten worden opgenomen op welke manier aan respondenten is gekomen, en op welke manier jongeren daarin een rol hebben gespeeld.

Ook bij het verzamelen van gegevens is de aansluiting bij jongeren van belang. Jongeren kunnen op een voor hen aantrekkelijke wijze in gesprek over het onderwerp en zo invloed uitoefenen op de kennis en oplossingsrichtingen. Een PJO-onderzoeker draagt daarbij zorg voor begeleiding van de jongeren tijdens de dataverzameling en voor inzicht in de wijze waarop te werk is gegaan. Dit wordt opgenomen in verslaglegging.

In de cases van 1996-2006 waren nog maar weinig werkwijzen in de praktijk ontwikkeld, die de betrokkenheid van jongeren benutten in de analysefase. Het analyseren werd nog vaak aan de PJO-onderzoeker overgelaten. Men zal nieuwe werkwijzen moeten ontwikkelen om samen tot conclusies te komen. Evaluaties kunnen er vervolgens voor zorgen dat nieuwe werkwijzen bijgesteld worden en verspreid. PJO-onderzoekers zullen een belangrijke taak houden bij het organiseren van de gegevens. Kwaliteit van jongeren in deze fase is dat zij de gegevens vanuit het perspectief van jongeren kunnen uitleggen en duiden. Belangrijk bij de formulering van de conclusies en de vervolgacties is dat zij voortkomen uit de data, en dat jongeren zich in de conclusies en vervolgacties herkennen.

Indicatoren: Jongeren kunnen de verschillende onderzoeksstappen beoordelen en aangeven of zij hiermee hun ideeën over het onderwerp kwijt konden. De verslaglegging kan door een collega-onderzoeker worden beoordeeld op de verschillende onderzoeksstappen.

Norm 9: Kennisopbrengsten zichtbaar zijn gemaakt. Uit dit onderzoek is gebleken dat vaak onduidelijk blijft welke nieuwe kennis het PJO oplevert. Het verspreiden van de kennis is binnen PJO belangrijk, zodat het overwegen van oplossingen gebeurt vanuit een gezamenlijk begrip van de situatie. Een betere zichtbaarheid van de kennisopbrengsten kan daarnaast bijdragen aan het vertrouwen van beleidsmakers in PJO. Hier ligt een taak voor de PJO-onderzoeker die door middel van een vergelijking met bestaande kennis kan aangeven wat voor nieuwe inzichten zijn verkregen. Ook is het van belang dat daarbij wordt aangegeven op welke manier de inbreng van jongeren tot nieuwe inzichten heeft geleid. Hiervoor moet duidelijk uit verslaglegging blijken op welke wijze jongeren keuzes in de inhoud en vormgeving van het onderzoek hebben beïnvloed of bepaald.

Verslaglegging en presentatie hebben vaak verschillende doelen, zoals de verantwoording van keuzes in het onderzoek, het weergeven van kennis en/of het geven van aanwijzingen voor beleid. Een rapport en een powerpointpresentatie zijn klassieke manieren om vorm te geven aan verslaglegging en presentatie. Binnen PJO zullen betrokkenen met elkaar moeten bespreken of deze vormen zich wel lenen voor de verschillende doelen. Creatieve vormen als toneel, gedichten, film, internetpagina's, raps en andere vormen doen soms meer recht aan de wijze waarop jongeren met elkaar tot kennisontwikkeling zijn gekomen. Het is aan de PJO-onderzoekers en de beleidsmakers om samen te bekijken of deze vormen ook voldoende aanknopingspunten bieden voor beleidsvorming, of dat er misschien meerdere vormen nodig zijn. Een verantwoording van keuzes dient in (eventueel separate) verslaglegging te worden opgenomen.

Het is aan de PJO-onderzoeker om aan te geven of de uitkomsten van het onderzoek ook geldig kunnen zijn voor andere jongeren of andere contexten. Het gaat daarbij om het beredeneren of dezelfde uitkomsten zouden kunnen worden verwacht in situaties die op relevante variabelen overeenkomsten vertonen. Zo kan ook kennis die is verkregen in een lokale situatie, bijdragen aan begrip van situaties in andere contexten.

Indicatoren: Jongeren en beleidsmakers kunnen naar hun mening over de kennis worden gevraagd en er kan worden onderzocht hoe zij deze gebruiken. Daarnaast kunnen de oordelen van verschillende betrokkenen over de vraag of nieuwe inzichten zijn verkregen in kaart worden gebracht. In verslaglegging kan worden nagegaan of een vergelijking met bestaande kennis wordt gemaakt.

7.4.3 Normen en indicatoren 'Groeï'

Norm 10: Tijdens de uitvoering is geanticipeerd op de implementatiefase om zo verbeteringen te realiseren. In PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief is 'verbetering van de situatie' een vast onderdeel. Om dit te realiseren is het nodig om al tijdens de uitvoering van het PJO te anticiperen op de implementatie van de resultaten. Dit bleek een voorwaarde om verbeteringen tot stand te brengen. De acties en vervolgstappen zouden een logisch vervolg moeten zijn op het uitwisselen van informatie: de acties komen voort uit de conclusies van het onderzoek. Idealiter wordt er bij het testen van de oplossing ook samengewerkt met jongeren: het gaat immers ook om verbetering van hun situatie. In de casestudy bleven resultaten voor jongeren soms onzichtbaar, waardoor er een teleurstellingseffect optrad. Wanneer jongeren zelf de verbeteringen kunnen aanschouwen, krijgen zij naar verwachting meer vertrouwen in het effect van hun inbreng. De casestudy maakte ook duidelijk dat het hierbij van belang is om rekening te houden met de tijdsbeleving van jongeren: voor hen is een jaar tussen onderzoek en actie een onoverzienbare periode.

Indicatoren: In verslaglegging kan worden nagegaan of er middelen gereserveerd waren en of er verbeteringen zijn gerealiseerd. Beleidsmakers en PJO-onderzoekers kunnen de verbeteringen beoordelen en een oordeel geven over elkaars inzet. Een collega-onderzoeker kan worden gevraagd wat zijn/haar oordeel is over de betrokkenheid van jongeren bij de verbeteringen en de mate waarin rekening is gehouden met hun tijdsbeleving. Jongeren kan worden gevraagd wat zij vonden van de verbeteringen.

Norm 11: De samenwerking leidt tot verbeteringen in verhoudingen. Uit de casestudy bleek dat PJO enerzijds leidde tot een vervolg op jongerenparticipatie. Anderzijds bleek dat de ontmoeting van jongeren en volwassenen niet altijd leidde tot vervulling van verwachtingen. Jongeren raakten soms teleurgesteld in de relatie, de beeldvorming bij volwassenen veranderde vaak niet echt. De ontmoetingen die tijdens PJO tussen jongeren en volwassenen plaatsvinden, resulteren idealiter in een verbetering van verhoudingen. Democratische kennisontwikkeling middels PJO is gericht op het verbeteren van een situatie. Door authentieke participatie na te streven en met elkaar van gedachten te wisselen kan begrip voor elkaar worden vergroot.

Indicatoren: Als jongeren en volwassenen na afloop een vervolg willen geven aan hun samenwerking dan is dat een indicatie voor een positieve ervaring met elkaar. Nagegaan kan worden of beleidsmakers en jongeren de behoefte hebben om de relatie voort te zetten. Jongeren, beleidsmakers en PJO-onderzoekers kunnen hun oordeel geven over de mate waarin het begrip voor elkaar is vergroot.

Norm 12: Deelname van jonge onderzoekers een positief effect heeft op hun ontwikkeling en welbevinden. Dit onderzoek wijst op positieve effecten op jongeren door hun deelname als onderzoeker. Zij doen kennis op over het onderwerp, leren van het onderzoekstraject, leren zich te verplaatsen in anderen en worden enthousiast over een vervolg. Het blijft in de toekomst van belang dat deelname een positief effect heeft op jonge onderzoekers. De groei van jongeren is immers een belangrijke motivatie voor betrokkenen die vanuit een handelingstheoretisch perspectief voor PJO kiezen. Inzicht in het effect van deelname op jonge onderzoekers is hiervoor nodig.

Indicatoren: Als indicatoren kunnen worden gebruikt: de mate waarin jongeren zelf kennis opdoen, zij hun vermogen om tot oplossingen van problemen te komen hebben vergroot, zij hun eigen situatie hebben kunnen verbeteren en enthousiast over een vervolg zijn. Hiervoor is het nodig dat in verslaglegging wordt aangegeven wat jongeren aan hun deelname hebben gehad, en dat na elk onderzoek jongeren dit ook zelf kunnen aangeven.

Norm 13: Respondenten hun deelname aan het onderzoek positief beoordelen. In het onderzoek naar schulden bleek dat respondenten niet per definitie positief zijn over hun deelname. Zij geven echter via PJO ook hun mening over een onderwerp en leren er ook van. Deelname aan een PJO is ook voor respondenten vaak een eerste ervaring met participatie. Het is dan ook belangrijk dat ook zij het onderzoek als positief ervaren, doordat zij hun deelname zinvol vinden en/of iets aan de uitkomsten hebben.

Indicatoren: De ervaringen van respondenten kunnen na afloop in kaart worden gebracht.

Norm 14: Het PJO inzicht oplevert in de wijze waarop het onderwerp samen met jongeren kan worden onderzocht. Methodologische groei werd in de toepassing van het handelingstheoretisch perspectief op het onderzoek naar jongeren en schulden als een van de soorten 'groei' geïdentificeerd. PJO heeft de intentie om onderzoeksmethoden te ontwerpen die het voor jongeren mogelijk maken om zich uit te laten over een onderwerp. Elk PJO zou daarom niet alleen kennis over de inhoud moeten opleveren, maar ook inzicht moeten verschaffen in de wijze waarop een thema met jongeren samen onder de loep kan worden genomen. Dit geldt zowel voor het operationaliseren van een thema in onderwerpen die jongeren herkennen, als het ontwerpen van onderzoeksmethoden die het voor jongeren makkelijk maken om vanuit eigen kennis invloed uit te oefenen op de oplossingsrichtingen.

Indicatoren: Indicatoren hiervoor zijn reflectie in verslaglegging en het beschikbaar stellen van ontwikkelde methoden aan collega-onderzoekers.

In tabel 7.3 zijn de kwaliteitsaspecten en normen samengevat. Het complete kwaliteitsraamwerk voor PJO met normen en indicatoren is opgenomen in bijlage 2.

Tabel 7.3 Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief: normen

	Kwaliteitsaspect	Normen: Goed PJO betekent dat...
Randvoorwaarden	Keuze voor PJO	1. Er is gekozen voor PJO op basis van eenduidige en gecommuniceerde verwachtingen
	Tijd en middelen	2. Er voldoende tijd en middelen zijn gereserveerd voor het onderzoek
	Capaciteiten PJO-onderzoeker	3. De PJO-onderzoeker beschikt over de capaciteiten om jongeren, onderzoek en implementatie te begeleiden
	Betrokkenheid van jongeren	4. Jongeren zijn betrokken op basis van hun kwaliteiten en deskundigheid
Democratische kennisontwikkeling	Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker	5. Bij de opzet van het onderzoek rekening is gehouden met de invloed die jongeren op elkaar uitoefenen met betrekking tot het onderwerp van onderzoek
		6. Informed consent streng is nageleefd
		7. Er sprake is van authentieke participatie
	Onderzoeksstappen	8. De onderzoeksstappen deelnemende jongeren de mogelijkheid geven invloed uit te oefenen op de kennis, op een wijze die aansluit bij jongeren
Groei	Kennis	9. Kennisopbrengsten zichtbaar zijn gemaakt
	Persoonlijke en collectieve verbeteringen in leefsituatie	10. Tijdens de uitvoering is geanticipeerd op de implementatiefase om zo verbeteringen te realiseren
		11. De samenwerking leidt tot verbeteringen in verhoudingen
	Groei van kennis en probleemoplossend vermogen	12. Deelname van jonge onderzoekers een positief effect heeft op hun ontwikkeling en welbevinden
	Methodologische groei	13. Respondenten hun deelname aan het onderzoek positief beoordelen
		14. Het PJO inzicht oplevert in de wijze waarop het onderwerp samen met jongeren kan worden onderzocht

7.5 De kwaliteitsinstrumenten

Nu de normen en indicatoren bekend zijn, kan de laatste stap in de ontwikkeling van het kwaliteitsraamwerk worden gezet: de ontwikkeling van kwaliteitsinstrumenten. Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De instrumenten gaan over alle kwaliteitsaspecten en sluiten aan bij het handelingstheoretisch perspectief.
- Alle betrokkenen kunnen een bijdrage leveren aan het kwaliteitsoordeel; dit sluit aan bij de opvatting dat kwaliteit een subjectgebonden begrip is (zie hoofdstuk 2).
- De instrumenten dienen niet alleen voor een oordeel achteraf maar zijn ook bruikbaar tijdens het PJO, zodat ze al tijdens het PJO bijdragen aan kwaliteitsverbetering.

De volgende instrumenten zijn ontwikkeld.

- PJO-Aandachtspuntenlijst (zie bijlage 3)
- PJO-Verklaring aan jongeren (zie bijlage 4)
- PJO-Evaluatielijst voor jongeren (zie bijlage 5)

Door verschillende instrumenten te ontwikkelen is er ruimte voor de perspectieven van verschillende betrokkenen. Met de instrumenten kunnen zij met elkaar tot een oordeel over de kwaliteit van PJO komen. De instrumenten kunnen op meerdere momenten worden ingezet: achteraf, om daarmee inzicht te verkrijgen in hoeverre aan de normen is voldaan; maar ook vooraf, als overzicht van aandachtspunten bij de vormgeving en uitvoering van het onderzoek. Door de instrumenten ook tijdens het traject te gebruiken krijgt kwaliteit niet slechts op één moment aandacht, maar wordt actief aan de kwaliteit van PJO gewerkt.

Voor een bruikbaar instrument is het van belang dat duidelijk is waarvoor het is, wat het doet, op welk moment en door wie het kan worden gebruikt (Harteloh en Casparie, 1994). Hieronder is daarom beschreven hoe de instrumenten zijn ontwikkeld, wat de inhoud is en wanneer ze kunnen worden ingezet.

PJO-Aandachtspuntenlijst. Als eerste is een PJO-Aandachtspuntenlijst gemaakt voor de PJO-onderzoeker, beleidsmakers en collega-onderzoekers. Het instrument moet dienen als een bewustwordingslijst die betrokkenen voorafgaand en tijdens de uitvoering kunnen hanteren. Met de lijst beschikken PJO-onderzoekers en beleidsmakers over een instrument dat op meerdere momenten in het onderzoeksproces de kwaliteit van het onderzoekstraject onder de aandacht brengt. De aandachtspuntenlijst is tevens bruikbaar voor beleidsmakers en collega-onderzoekers om te beoordelen of aan de normen is voldaan. Om deze lijst te maken, zijn de indicatoren uit de voorgaande paragrafen onder elkaar gezet. Vervolgens zijn er vragen geformuleerd die betrokkenen over het PJO moeten beantwoorden.

Als onderdeel van de aandachtspuntenlijst (bijlage 3) is er een checklist gemaakt voor de verslaglegging van PJO. Indicatoren die aangeven wat in de rapportage dient te worden opgenomen zijn omgezet in items, die gezamenlijk een checklist vormen. De checklist kan zowel voor- als achteraf worden gebruikt. PJO-onderzoekers kunnen de checklist hanteren bij het rapporteren, collega-onderzoekers kunnen de checklist gebruiken om de verslaglegging mee te beoordelen.

PJO-Verklaring aan jongeren. Het tweede instrument is een verklaring aan jongeren. Voor een verklaring is gekozen om meerdere redenen. De intentie is om jongeren niet alleen na afloop, maar ook tijdens het onderzoeksproces een middel in handen te geven om kwaliteit te beoordelen. In een verklaring kunnen beloftes aan jongeren worden gedaan. Daarmee krijgen jongeren een concreet instrument in handen om PJO-onderzoekers en beleidsmakers aan te spreken als er zich situaties voordoen die ervan afwijken. Een verklaring stimuleert de dialoog over kwaliteit al vanaf de aanvang van het onderzoek. Tijdens de uitvoering kunnen zowel beleidsmakers, PJO-onderzoekers als jongeren erop letten dat kwaliteit wordt nagestreefd.

Belangrijk is dat de verklaring ook echt wordt uitgedeeld, gemaild, voorgelezen of uitgesproken. Zo wordt de communicatie over kwaliteit tussen jongeren en volwassenen in het onderzoek direct in plaats van indirect. PJO-onderzoekers en beleidsmakers treden zo met jongeren in contact over de kwaliteit van het onderzoek, in plaats van dat dit achteraf en buiten betrokkenen om gebeurt. Na afloop kan de verklaring worden besproken om te kijken of alles is waargemaakt wat erin staat.

De inhoud van de verklaring maakt duidelijk, dat het bij deze verklaring om meer gaat dan het mechanisch hanteren van het instrument. Achter dit instrument zit een houding van de PJO-onderzoeker en beleidsmakers, die oprechte interesse, ethische beslissingen en zorgvuldige omgang met jongeren en informatie nastreven. Het gebruik van de verklaring zal dan ook niet alleen moeten blijken uit de expliciete communicatie ervan, maar vooral ook uit de handelingen en intenties van de PJO-onderzoekers en de beleidsmakers.

PJO-Evaluatielijst voor jongeren. Jonge onderzoekers en respondenten kunnen achteraf hun mening geven over het onderzoek. Bij het opstellen van de evaluatielijst is de (in de case 'Jongeren en schulden' betrouwbaar gebleken) respondentvragenlijst als basis genomen. Het formulier is aan de hand van de indicatoren vervolgens aangevuld met een aantal stellingen. Het beoordelingsformulier kan na het PJO worden afgenomen.

Met het vormgeven van drie kwaliteitsinstrumenten is het Kwaliteitsraamwerk voor PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief voltooid. In het laatste hoofdstuk van dit proefschrift kijken we terug en reflecteren we op de opbrengsten.

8. Discussie

8.1 Kritische vragen over het handelingstheoretisch perspectief

PJO is inmiddels ruim twintig jaar toegepast in Nederland. Educatie, kennis en invloed uitoefenen waren doelen waarmee de keuze voor de methode tot op heden is gelegitimeerd. Het onderzoek naar kwaliteitsaspecten zoals beschreven in dit proefschrift, heeft een fundamenteel probleem van PJO blootgelegd: de impliciete positionering van de methode leidde tot tegenstrijdige verwachtingen bij beleidsmakers, jongeren en PJO-onderzoekers over wat PJO moest opleveren en hoe het moest worden uitgevoerd. De verschillende betrokkenen worstelden met verschillende kwaliteitscriteria, die soms lijnrecht tegenover elkaar leken te staan. Het streven naar verschillende doelen tegelijk maakte het niet makkelijk om met de onderzoeksmethode aan alle verwachtingen te voldoen.

Het heeft PJO de afgelopen decennia ontbroken aan een helder theoretisch kader op grond waarvan begrippen als 'jongeren', 'onderzoek', en 'participatie' in één concept konden worden ondergebracht. Dit proefschrift identificeerde het handelingstheoretisch perspectief (gebaseerd op het werk van Dewey) als een benadering waarmee dit wél mogelijk wordt. Het legt daarmee een fundament onder PJO als methode voor democratische kennisontwikkeling teneinde tot verbetering van een situatie te komen. Dit betekent dat in navolging van een aantal andere hedendaagse wetenschappers (Biesta, 1992; Berding, 1999; De Winter, 2000b; en Logister, 2004) het handelingstheoretisch perspectief is gebruikt om een fenomeen waarbinnen begrippen als onderzoek, jongerenparticipatie, kennis, invloed en educatie een plek krijgen van een samenhangend theoretisch kader te voorzien. Dit is een belangrijke stap voor PJO.

Als het handelingstheoretisch perspectief een centrale rol gaat spelen in het begrijpen en vormgeven van PJO, is het van belang om aan het einde van dit proefschrift op een aantal kritische vragen over het werk van Dewey in te gaan. Het bewustzijn hiervan zal bijdragen aan het toepassen van een handelingstheoretisch perspectief op PJO in een hedendaagse context. Het gaat dan om kritieken op 1) het mensbeeld dat aan het handelingstheoretisch perspectief ten grondslag ligt 2) het kindbeeld dat Dewey hanteert 3) zijn opvattingen over kennis en 4) zijn reconstructie van het begrip onderzoek.

1) *Mensbeeld.* Een eerste kritische reflectie betreft Deweys optimistische opvatting over mensen en de manier waarop zij deel uitmaken van een gemeenschap. Door uit te gaan van individuele ontplooiing die bijdraagt aan groei van de gemeenschap lijkt hij er impliciet vanuit te gaan dat mensen dit 'ontplooiën en bijdragen' ook kunnen en willen. Door het nastreven van individuele ontplooiing als vanzelf aan het gemeenschappelijk belang te koppelen, lijkt Dewey wat makkelijk heen te stappen over aspecten als macht, eigen belang,

en tegenstrijdige belangen van meerdere gemeenschappen (cf. Logister, 2004: 254). Daar staat tegenover dat een gemeenschap ook moeilijk kan functioneren als de leden van die gemeenschap niet op een of andere manier de wens hebben hier positief aan bij te dragen. PJO insteken vanuit het perspectief dat samen leren, kennis ontwikkelen en komen tot handelingsperspectieven leidt tot een betere samenleving, gaat uit van de gedachte dat mensen (kinderen, jongeren en volwassenen) zich individueel willen ontwikkelen en tegelijkertijd naar een goede samenleving willen streven. PJO past daardoor in een samenleving waarin wordt gezocht naar manieren om jongeren en burgers bij de maatschappij te betrekken. Die participatie wordt niet alleen maar gedefinieerd als 'meedenken', 'meedoen' en 'meebeslissen', maar gaat er vanuit dat individuele ontplooiing leidt tot bijdragen aan het gemeenschappelijk belang. Daarmee wordt de verantwoordelijkheid voor een betere samenleving niet alleen bij bestuur, beleidsmakers of volwassenen neergelegd, maar dragen alle leden van een samenleving naar beste kunnen bij aan deze samenleving.

2) *Kindbeeld*. In het verleden is er (met name in de Verenigde Staten) veel kritiek geweest op de optimistische opvattingen van Dewey over de vermogens van kinderen om zelf aan te geven wat ze willen leren en hoe ze zich willen ontwikkelen. Deze kritiek was gericht op verschillende nieuwe onderwijsvormen die ontstonden, waarbij naar Deweys ideeën werd verwezen om te motiveren dat de autoriteit van docenten moest worden gereduceerd. Dit leidde tot veel discussie over de vraag of democratie in de klas wel wenselijk was. Beargumenteerd werd dat kinderen ook autoriteit en controle nodig hadden (e.g. Raywid, 1976). In feite kwam deze discussie voort uit een misinterpretatie van Deweys ideeën. Dewey formuleerde immers voor docenten belangrijke taken (Dewey, 1938, LW13). Inmiddels heeft bijvoorbeeld Berding (1992, 2011) duidelijk gemaakt hoe de ideeën van Dewey een plek kunnen krijgen in het onderwijs. Voor PJO is in dit proefschrift duidelijk geworden dat een PJO-onderzoeker belangrijke taken heeft die moeten worden ingevuld om met jongeren tot kennisuitwisseling te komen.

3) *Opvattingen over kennis*. Een kenmerk van het handelingstheoretisch perspectief is dat het onderzoek leidt tot voorlopige kennis. Dit kan de kritische vraag oproepen of dit niet leidt tot een onderwaardering van de kennis die PJO oplevert. De kennis zou immers als lokaal en contextgebonden kunnen worden bestempeld, die weinig bijdraagt tot het begrijpen van een fenomeen op contextoverstijgend niveau. Dit staat haaks op de opvatting dat onderzoek altijd moet leiden tot algemeen geldige kennis. Die opvatting leidde in het verleden tot kritiek op Deweys begrip *warranted assertability* (e.g. Russel (1940) bekritiseerde dit begrip omdat er geen 'truth' and 'false' meer mogelijk zou zijn).

Met het handelingstheoretisch perspectief wordt echter veel meer aangesloten bij opvattingen die uitgaan van veranderende situaties en sociale werkelijkheden waarin zich verschuivingen voor kunnen doen. De erkenning dat kennis in verschillende contexten anders is, doet meer recht aan de werkelijkheid dan het uitgaan van wetmatigheden die overal en altijd gelden (cf. Biesta, 1992; Logister, 2004). Kennis die PJO oplevert kan juist gewaardeerd worden omdat deze lokaal en contextgebonden is, en daardoor bijdraagt aan het verbeteren van problematisch ervaren situaties. Het is niet zo dat kennis die lokaal wordt verzameld, geen bijdrage kan leveren aan het begrijpen van situaties in een andere context. Bij het formuleren van de indicatoren is daarom ook voorgesteld om te beredeneren of in vergelijkbare situaties de verzamelde kennis ook aanknopingspunten biedt om de situatie te begrijpen.

4) *Reconstructie begrip 'onderzoek'*. Vierde kritiekpunt betreft de reconstructie van het begrip 'onderzoek' binnen het handelingstheoretisch perspectief. De eerste toepassing van het handelingstheoretisch perspectief in dit proefschrift laat zien dat er een begrippenkader ontstaat waarmee PJO met meerdere doelstellingen als een integraal concept kan worden gepositioneerd. Er wordt een oplossing geboden voor de paradigmaspagaat. Niet door er een paradigma naast te zetten, maar door uit te stijgen boven kennistheoretische discussies over wat onderzoek is en wat goede kennis is. Onderzoek zien als een handeling maakt het mogelijk om verschillende doelen te integreren.

Dit roept de vraag op, of er een semantische oplossing is gevonden voor de paradigmaspagaat door 'slechts' een andere betekenis te geven aan het woord onderzoek. In het hedendaagse taalgebruik heeft 'semantische oplossing' vaak een negatieve bijklank. Semantiek wordt dan begrepen als het creatief omgaan met woorden zonder daarbij oog te hebben voor de betekenis die woorden hebben. Semantiek (= leer van de betekenis!) kan echter ook worden begrepen als het grondig overwegen van de betekenis van een begrip waardoor een nieuwe invulling van een begrip ook met een ander stelsel van relaties tussen concepten gepaard gaat. Als semantiek op die manier wordt begrepen, dan werpt dat een ander licht op bovenstaande vraag. Het woordje 'slechts' komt dan te vervallen: er is een oplossing gevonden voor de paradigmaspagaat door een andere betekenis te geven aan het woord onderzoek. Begrippen als democratische kennisontwikkeling en groei zijn in deze opvatting onlosmakelijk met het doen van onderzoek verbonden.

8.2 Kwaliteitsinstrumenten: mogelijkheden en beperkingen

Naast een theoretisch kader heeft dit proefschrift een drietal kwaliteitsinstrumenten opgeleverd. Sterk aan de instrumenten is, dat zij gebaseerd zijn op specifieke criteria voor het onderzoekstype dat wordt beoordeeld. Dit is in overeenstemming met de opvattingen van Dixon-Woods, Shaw, Agarwal en Smith (2004) die er voor pleiten om voor verschillende onderzoekstypen verschillende kwaliteitsinstrumenten te hanteren. De instrumenten zijn gebaseerd op een integraal kwaliteitsraamwerk voor PJO waarin een combinatie van onderzochte kwaliteitsaspecten is opgenomen. De instrumenten zijn zo vorm gegeven, dat ze het gesprek over de kwaliteit van PJO tussen betrokkenen op meerdere momenten faciliteren. De PJO-Aandachtspuntenlijst helpt PJO-onderzoekers en beleidsmakers om al vanaf de start over kwaliteit na te denken. De verklaring aan jongeren zorgt dat kwaliteit een onderdeel wordt van het PJO. Kwaliteit krijgt zo gaandeweg vorm, zonder dat alle situaties van te voren in detail zijn vastgelegd. Verschillende betrokkenen kunnen hun oordeel geven, een combinatie van de instrumenten is mogelijk.

Ondanks deze sterke punten is het goed kanttekeningen te plaatsen bij het gebruik van kwaliteitsinstrumenten. Verschillende auteurs die zich met kwaliteit van onderzoek bezighouden, waarschuwen dat checklists in zichzelf niet voor kwaliteit zorgen. Sterker nog, door een verkeerd begrip van de checklists kan het onderzoek op een manier worden vormgegeven, die helemaal niet strookt met de intentie van het betreffende item in de checklist. Ook kan door het hanteren van checklists te veel nadruk komen te liggen op de procedures en de aandacht voor de inhoud verloren gaan (Barbour, 2001, 2003; Eakin en Mykhalovskiy, 2003; Dixon-Woods, Shaw, Agarwal en Smith, 2004).

De PJO-kwaliteitsinstrumenten kunnen dan ook alleen maar worden gebruikt als dit gepaard gaat met een breed gefundeerd begrip van het type onderzoek dat wordt gedaan. Belangrijk bij het hanteren van de instrumenten is te beseffen, dat zij deel uitmaken van een kwaliteitsdenken waarvoor in dit proefschrift de basis is gelegd. De toepassing van de instrumenten moet gepaard gaan met een begrip van achterliggende ideeën van PJO. Dat betekent bijvoorbeeld dat het raadplegen van de aandachtspuntenlijst alleen geen garantie is voor kwaliteit. Het gebruik van een checklist voor rapportage kan behulpzaam zijn maar moet natuurlijk gepaard gaan met goede inhoud. Betrokkenen moeten de instrumenten kritisch weten te hanteren en gebruiken om gezamenlijk in verschillende voorkomende situaties steeds opnieuw naar kwaliteit te streven. Een combinatie van de instrumenten geniet daarbij de voorkeur boven het gebruik van één van de instrumenten. Zo wordt het streven naar kwaliteit een onderdeel van het hele PJO, in plaats van dat het zich erbuiten afspeelt.

8.3 Terugblik en reflectie

Het beoordelen van de kwaliteit van PJO bleek niet zo eenvoudig als dat het in eerste instantie leek. Op het eerste gezicht ging het immers 'gewoon' om onderzoek door jongeren. Hoe moeilijk kon het zijn om daarvan de kwaliteit te bepalen? Dit proefschrift heeft blootgelegd waarom dit kwaliteitsoordeel toch niet zo makkelijk te geven was. PJO fungeerde als een verzamelnaam van allerlei onderzoek. Het ontrafelen van de verschillende doelen van de methode maakte duidelijk dat 'goed participatief jongerenonderzoek' voor iedereen wat anders betekende, al naar gelang het doel dat centraal werd gesteld. Sterker nog: de doelen waren onderling strijdig, waardoor negatieve oordelen over PJO ontstonden.

Aanvankelijk leek de kwaliteitsbenadering zoals deze in dit proefschrift is gehanteerd een overzichtelijke route te bieden om tot een kwaliteitsraamwerk te komen. Eerst kwaliteitsaspecten benoemen en beschrijven, dan komen daar normen uit voort, vervolgens benoem je indicatoren en ontwikkel je instrumenten om die indicatoren te beoordelen. De beschrijving van kwaliteitsaspecten leverde echter inzicht op in een fundamenteel probleem van PJO. Educatieve doelen, invloedsdoelen en kennisdoelen laten zich niet zomaar met elkaar verenigen, en leken tegenstrijdige eisen aan de werkwijze te stellen. Dat maakte het lastig eenduidige kwaliteitsnormen te formuleren.

In dit proefschrift is een nieuw, verbindend perspectief gezocht, een theoretische benadering waarbij de doelen gecombineerd kunnen worden. Een ander spoor dat had kunnen worden bewandeld, was het uit elkaar trekken van PJO's met verschillende doelen: er zouden dan verschillende raamwerken kunnen ontstaan, voor PJO in een educatieve setting, voor PJO als beïnvloedingsinstrument en voor PJO als onderzoeksinstrument. Hier is bewust niet voor gekozen. De eigenheid van de methode zou hiermee immers verdwijnen: juist de combinatie van doelen maakt PJO als bijzondere aanpak interessant. Daarnaast zou de verwarring over kwaliteitsnormen hiermee niet verminderen, maar misschien alleen nog maar groter worden: afhankelijk van het soort PJO, zouden dan normen worden toegepast. Er is dan ook voor gekozen om één kwaliteitsraamwerk te ontwikkelen, specifiek voor PJO met een combinatie van doelstellingen. Door deze doelen bij elkaar te brengen, wordt leren, kennis opdoen en de maatschappij beïnvloeden op basis van kennis in een integraal concept samengebracht.

Het ontwikkelde kwaliteitsraamwerk is specifiek voor PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief. Onderzoek waarbij jongeren worden betrokken als onderzoekers zonder combinatie van doelen kan natuurlijk nog wel op kwaliteit beoordeeld worden, maar hiervoor zal een ander kwaliteitsraamwerk moeten worden ontwikkeld. Voorgesteld wordt om de term 'participatief jongerenonderzoek' vanaf heden wel te reserveren voor onderzoek dat zich richt op de combinatie van doelen. PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief krijgt hiermee een eigen positie in het jeugdonderzoek.

Het is een vernieuwende, sociaal educatieve manier van onderzoek doen, die in zichzelf waarde heeft en op kwaliteit kan worden beoordeeld. Het wijkt af van gewoon onderzoek: omdat jongeren invloed hebben, een onderzoeksrol vervullen en er educatieve doelen zijn. Het wijkt ook af van het bestaande actieonderzoek: omdat er ontwikkelingsdoelstellingen voor jongeren aan het onderzoek verbonden zijn.

Er is een theoretisch en empirisch gefundeerd kwaliteitsraamwerk ontstaan waarmee de kwaliteit van PJO beoordeeld kan worden. De toepassing van het handelingstheoretisch perspectief maakt het mogelijk om uit te leggen hoe de verschillende doelen van PJO met elkaar in een methode worden ondergebracht. Dat zijn belangrijke opbrengsten van dit onderzoek.

8.4 Verankering van opbrengsten

PJO gaat na een periode van discussie over kwaliteit een nieuwe fase in. De opbrengsten van dit proefschrift kunnen in de nieuwe fase op verschillende plaatsen worden verankerd. In de praktijk van PJO kunnen de kwaliteitsinstrumenten dienen als hulpmiddelen bij het nastreven van kwaliteit. Het denkkader kan in opleidingen van toekomstige onderzoekers worden gebruikt, om te verhelderen op welke wijze educatie, invloed en kennis met elkaar verbonden zijn. Voor beleidsmakers, onderzoekers en jongeren is de inhoud van dit proefschrift relevant, om bij de keuze, voorbereiding en uitvoering van PJO goede afwegingen te kunnen maken.

Naast de aanknopingspunten die dit proefschrift biedt voor de concrete praktijk van PJO is het ook van belang te kijken naar de betekenis van dit proefschrift vanuit een maatschappelijke visie op opvoeden. Het handelingstheoretisch perspectief impliceert immers bepaalde opvattingen over de wijze waarop jongeren deel uit maken van de maatschappij. Belangrijk is de opvatting dat jongeren een bijdrage kunnen en willen leveren aan groei: door zelf te groeien dragen zij bij aan collectieve groei. Dit uitgangspunt wordt niet alleen concreet door het uitoefenen van PJO, maar past ook in een landelijk en lokaal pedagogisch beleid van onderwijsinstellingen, jeugdzorg en jeugdbeleid. PJO past dan ook binnen een maatschappelijk opvoedingsbeleid waarbij jongeren op plekken waar zij opgroeien worden gezien als betrokken burgers die door deel te nemen aan de collectieve kennisontwikkeling bijdragen aan collectieve groei.

Op internationaal niveau kunnen de uitkomsten van dit proefschrift bijdragen aan de discussies over kwaliteit van PJO. Het Internationaal Platform Researching Children en het Internationaal Research Network Childwatch zijn voorbeelden van internationale netwerken van onderzoekers die de uitkomsten van dit proefschrift kunnen gebruiken in de discussies over kwaliteit van onderzoek met en door jongeren. Het onderzoeken van de internationale toepasbaarheid van het Kwaliteitsraamwerk PJO zou dan ook een interessante vervolgstap

van dit proefschrift zijn. De discussie over de kwaliteit van PJO, over de inhoud van het kwaliteitsraamwerk en de toepassing van de instrumenten zullen na dit proefschrift niet stoppen. Zowel nationaal als internationaal wordt gewerkt aan een goede kwaliteit van PJO. Het zal interessant zijn om dit met behulp van de ontwikkelde kwaliteitsinstrumenten te blijven volgen. De basis hiervoor is in dit proefschrift gelegd.

Bijlage 1: Bronnen kwaliteitsraamwerk

1) Nederlandstalige rapporten over een PJO

Bemmel, H. van. (2001a). *Samen sterk. Empowerment en participatie van Marokkaanse jongeren en ouders in Ede, Haarlem, Leiden en Utrecht*. Lelystad: JP2000+.

Bemmel, H. van. (2001). *Omdat je toch wat moet met je problemen. Eindverslag jongeren denken mee over de jeugdzorg*. Lelystad: JP2000+.

Bogaards, W. (2005). *Onderzoek jeugdraad Gouda*. Rotterdam: Pjpartners.

Bruggeman, D. en Ooms, P. (2001). *Verslag Youth Check & Report Oud West 2001*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Bruggeman, D. (2001). *Verover je eigen monument*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Bruggeman, D. en Ooms, P. (2001). *Verslag Youth Check & Report. Jongeren onderzoeken vraag en aanbod voorzieningen voor jongeren in Oud West in het kader van de Interactieve Jeugd Monitor*.

Bruggeman, D. en Jurrius, K. (2002). *Waar ben ik in terecht gekomen. Consulenteams jeugdreclassering Noord Brabant*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Carette, V. (2003). *Opvoedingsondersteuning en bijzondere jeugdzorg. Deel II: peerresearch*. Brussel: Centrum voor bevolkings- en gezinsstudie.

Delicat, J., en Havinga, L. (2005). *Ik ben op weg naar mijn toekomst*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Delicat, J. (2005). *De hele kerstboom*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Dijk, P. van, (2005). *Erbij(?)Peerraadpleging vrijetijdsbesteding allochtone jongeren Harderwijk*. Velp: Spectrum.

ES&E en Stichting Alexander. (2003). *Ik voel me toch wel Europeaan! Tussentijdse effectstudie naar het programma Jeugd van de Europese commissie*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Haage, B., Verfaillie, S., Vriens, G. en Wiebing, R. (2001). *Centen verdienen is saai*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Hartman, R. (2002). *Omdat je de plek ook echt ziet*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Hartman, R. (2003). *Het is wel goed dat ze er zijn. Evaluatie Nationale Jeugdraad 2003*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Hutschemaekers, F., en Zarouali, Z. (1991). *Als je het mij vraagt*. Tilburg: Centrum voor buitenlandse vrouwen.

In Petto. (1997). *Het jongerenforum over drugs*. Leuven: KU Leuven.

Jong, I. de en Schuyt, M. (2004). *Herinner je verleden, denk aan je toekomst, maar leef vandaag. Jongeren over hun hulpverleningsplan*. Utrecht: Collegio.

JP2000+. (1998). *Samen er tegenaan*. Lelystad: JP2000+.

JP2000+. (1999). *Beeldvorming gehandicapten*. Lelystad: JP2000+.

Jurrius, K. en Klimmer, A. (2001). *Dat je elkaar leert kennen. Jongereninspectieteam allochtone meiden Zwolle*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Jurrius, K. en Klimmer, A. (2002). *Want gezinsvoogden zijn ook niet perfect. Consulenteams gezinsvoogdij Drenthe*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Jurrius, K., Vriens, G. en Jumelet, H. (2003). *De menselijke maat. Jongeren over de organisatiekwaliteit van instellingen*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Jurrius, K., en Havinga, L. (2004). *Happy in Tiel. Jongeren over de geluks- en gezondheidsbeleving van jongeren in Tiel-West*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Jurrius, K., Straatsma, A. en Strating, G. (2004). *Over kattenkwaad en eieren die tijd nodig hebben. Jongeren en ouders over jeugdreclassering en Halt Friesland*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Jurrius, K., Havinga, L. en Kovalenko, M. (2005). *Uitbuiting in Nederland*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Jumelet, H., Jurrius, K. en Bruggeman, D. (2002). *Maar het gaat wel over mij! Kwaliteit van de jeugdzorgketen in cliëntperspectief*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Kastein, S. en Beumers, T. (2004). *U kunt ons een oor aannaaien of u kunt naar ons luisteren. Peerraadpleging jongeren jeugdzorg Zuidoost-Brabant*. Eindhoven: RPCP Zuid Oost Brabant.

Klimmer, A. en Wiebing, R. (1999). *Je ziet wel dat ze er zich steeds meer mee bezig houden*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Klimmer, A. en Wiebing, R. (2000). *Meiden op dreef*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Klimmer, A. en Jurrius, K. (2002). *Wij zijn geen letters op papier. Consulenteams jeugdhulpverlening Friesland*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Klimmer, A. en Hartman, R. (2002). *Het jongerenteam aan het woord*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Kroes, R. en Hazekamp, J. (1997). *Lokale jongerenraden in Nederland*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Kroes, R. (1998). *Het Youth Voice project in Den Haag*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Maastricht, A. en Ooms, P. (2001). *Jongeren Inspectie Team gehandicapte jongeren Utrecht*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Mudde, S. (1993). *Het is saai als het de hele tijd hetzelfde is. Een onderzoek naar de culturele oriëntatie van jongens en meisjes in de vrije tijd*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Mudde, S. (1996). *Je bekijkt het nu van verschillende kanten. Jongeren over jeugdvoorlichtingsactiviteiten inzake de bestrijding van discriminatie en racisme*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Naber, P. (1995). *Mij heeft nog nooit iemand gevraagd wat ik zou willen*. Lelystad: Stichting Ivio.

Naber, P. (1996). *Jongeren en de vakbeweging. Een paar apart*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Naber, P.M., Kayser, T.M., en Hammink, A. (1997). *Jong moeder. Nou én!? Een onderzoek onder jonge moeders in Hengelo*. Amsterdam, Stichting Alexander.

Naber, P., en Veldman, F. (1997). *CABO, de stilte voorbij. Onderzoek naar de leefwereld en de maatschappelijke positie van Kaapverdianse jongeren in Rotterdam en Zaanstad*. Rotterdam: Buro Interport Hapert.

Naber, P. en Veldman, F. (1998). *Een plek voor meiden. Onderzoek naar wensen van meisjes in de deelgemeente Noord (Rotterdam)*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Naber, P. en Wiebing, R. (1999). *De kans, dat is wat je nodig hebt*. Den Haag: ministerie van SZW.

Noom, M. en de Winter, M. (2001). *Op zoek naar verbondenheid. Zwerfjongeren aan het woord over verbetering van de hulpverlening*. Utrecht: Nederlands platform zwerfjongeren/Universiteit Utrecht.

Pehlivan, T. (2003). *Iedereen doet mee! Wijkraadpleging Utrecht Zuid-West*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Pehlivan, T. en Strating, G. (2004). *Echt interessant. Effecten van het filosofieonderwijs beoordeeld door leerlingen en oud-leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Pieper, I. (2003). *De gemeente moet gewoon meedoen met de jeugd*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Pieper, I. (2004). *Het gaat wel om je toekomst*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Pieper, I. en Strating, G. (2004) *Het centrum moet er gewoon komen. Advies van het Jongeren onderzoeks- en adviesteam*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Rebel, S. (2003, 2004, 2005). *Jongeren Interviewen Jongeren*. Utrecht: Nationale Jeugdraad.

Ringersma, R. (2006). *Jeugdparticipatie in de regio Noord Groningen*. Groningen: CMO.

Strating, G. (2003). *Gewoon een kind in een pleeggezin. Jongeren Consulenten Team pleegzorg Overijssel*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Strating, G. (2004). *As it oer de jongerein giet, moatte jo it ek mei de jongerein besprekke. Jongereninspectieteam Dantumadeel*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Sjongers, J. en Smits, W. (2002). Jongeren als onderzoekers. van onderzoeksobject tot medewerkers In: *Krax. Vakblad van het jeugdwerk*. (zomer 2002)

Sinke, E. (1995). *Ik zie dus sterretjes, letterlijk en figuurlijk*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Sinke, E., Kayser, T. en Wiebing, R. (1997). *Als ik echt, echt niets te doen heb kom ik hier in de buurt*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Stampfl, K. en Koekkoek, E. (2000). *Goed dat wij ook wat te zeggen hebben! jongeren over de kwaliteit van de zorg binnen De Rading*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Stampfl, K. en Verhagen, A. (2000). *Jullie kunnen nog in onze schoenen kijken!* Amsterdam: Stichting Alexander.

Vriens, G. en Haage, B. (2002). *Ik ben geen probleem op pootjes. Een participatief onderzoek naar de kwaliteitsbeleving en inspraakmogelijkheden van jongeren in de pleegzorg*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Vriens, G. en Hazekamp, J. (2003). *Het gaat om de jongeren, toch? Jongerenparticipatie bij de Raad voor de Kinderbescherming*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Verfaillie, S. en Bruggeman, D. (1999). *Geen les maar NS!* Amsterdam: Stichting Alexander.

Verfaillie, S. en Kroes, R. (2001). *Zitten in een bushokje*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Walle, I. van der, (2002). Opvoedingsondersteuning in de bijzondere jeugdzorg. In: *Krax. Vakblad van het jeugdwerk*. (zomer 2002)

Wiebing, R. (2003). Flying teams, jongeren in gesprek met vrijwilligersorganisaties. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Winter, M. de en Kroneman, M. (1998). *Jeugdig gezinsbeleid. Visies van jongeren op het gezin, de opvoeding en het gezinsbeleid, en wat de overheid daarmee zou kunnen doen*. Rijswijk: Ministerie van VWS.

Winter, M. de en Kroneman, M. (2000). Een keer luisteren is niet genoeg. Peer-research met voortijdig schoolverlaters. Utrecht: PCOJ/SJN.

Winter, M. de en Kroneman, M. (2003). Voortijdig schoolverlaters over begeleiding en hulpverlening in onderwijs en jeugdzorg. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Westerlaak, M. van, (2003). Beleidsmakers gezocht (m/v 0 t/m 23). Jongerenraadplegingen en verbetergroepen in Amersfoort. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Winter, M. de en Noom, M. (2003). Iemand die je gewoon als mens behandelt. Thuisloze jongeren over het verbeteren van de hulpverlening. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Young Works. (2003, 2004). JAA jongeren interviewen jongeren. Amsterdam: Young Works.

Young Works (2004). *Trendwise: jongeren spotten trends*. Amsterdam: Young works.

2) Nederlandstalige publicaties over PJO

Baerveldt, C. (2003). Peerresearch als wetenschappelijk pluspunt. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Berg, G. van den. (2003). Over de grenzen. Participatief jeugdonderzoek in Europa en Australië. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Goderie, M. en van Gelder, K. (2003). *Grenzen aan participatief jeugdonderzoek*. In De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Graaf, I. en de Jong, I. (2001). *Peerresearch onder de loep: een onderzoek naar intervieweffecten*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Hart, H. 't, (2003) *Resultaten van peerresearch als bruikbare weergave van de werkelijkheid*. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Hazekamp, J.L. (2003). Onderzoek in handen van jongeren. Een bijdrage tot een dialoog tussen jongeren en volwassenen. In De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Westerlaak, M. (2001). *Jongerenparticipatie, een kwestie van beleid*. Lelystad: JP2000+.

Winter, M. de, (2000). *Beter maatschappelijk opvoeden. Hoofdlijnen van een eigentijdse participatiepedagogiek*. Assen: Van Gorcum.

Winter, M. de en Kroneman, M. (2003). Participatief jeugdonderzoek: uitdagingen voor wetenschap en beleid. In: Winter, M. de, en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

3) Internationale publicaties over PJO

Alder, C. en Sandor, D. (1990). Youth researching Youth. In: Youth Studies. November (1990).

Alderson, P. (2000). *Children as researchers: the effects of participation rights on research methodology*. In: Christensen, P. en James, A. (2000). *Research with children: perspectives and practices*. Londen/New York: Falmer Press.

Alderson, P. (2004). Ethics. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Beers, H. van, (1996). A plea for a child-centered approach in research with street children. In: *Childhood, a global journal of child research*. Vol. 3(2), Mei 1996: 195-201.

Bemak, F. (1996). Street researchers: A new paradigm redefining future research with street children. In: *Childhood: A global journal of child research*. Vol. 3(2), Mei 1996: 147-156.

Burstein, K. Bryan, T. en Chao, P. (2005). Promoting self-determination skills among youth with special health needs using participatory action research. In: *Journal of developmental and physical disabilities*. Vol. 17, n.2, june 2005.

CARE Centre of Applied Research (2006). *Kick off Conference Researching Children, conference report*. Norwich: University of East Anglia.

Checkoway, B. en Richards-Schuster, K. (2003). Youth participation in Community Evaluation Research. In *American Journal of Evaluation* Vol 24, No 1, 2003, 21-33.

Checkoway, B. en Richards-Schuster, K. (2004). Youth participation in Evaluation and Research as a way of lifting new voices. In: *Children, youth and environments*. Vol. 14(2):84-98.

Christensen, P. en James, A. (2000). *Research with children. Perspectives and practices*. Londen: Falmer press.

Clark, J. (2004) Participatory research with children and young people: philosophy, possibilities and perils, *Action Research Expeditions*, 4(Nov), 1-18.

Cole, P. (1981). *Participation projects*. Melbourne: Victorian Institute of Secondary Education.

Coupland, H. e.a. (2004). *Clients or colleagues? Reflections on the process of participatory action research with young injecting drug users*. In: *International journal of drug policy* 16 (2005) 191-198.

Dallape, F. (1996). Urban children: a challenge and an opportunity. In: *Childhood: a global journal of child research*. Vol. 3(2), Mei 1996: 283-294.

Egg, P., Schratz-Hadwich, B., Trübwasser, G., en Walker, R. (2004). *Seeing beyond violence. Children as researchers*. Innsbruck: Hermann Gmeiner Akademie.

Farell, A. (2005). *Ethical research with children*. Maidenhead: Open University Press.

Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Hart, R. (1992). *Children's Participation. From Tokenism to Citizenship*. Florence: Unicef Innocenti Essays nr.4.

Hart, R. (1997). *Children's Participation. The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. New York: Unicef.

Hazekamp, J.L. (1999). Young People Active in Youth Research: an Innovative Approach. In: *Social Work in Europe* Vol. 6 n° 3.

Jones, A. (2004). Involving young people as researchers. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Kefyalew, F. (1996). The reality of child participation in research. Experience from a capacity building programme. In: *Childhood*. Vol. 3. 1996: 203-213.

Kellet, M., Robinson, C. en Burr, R. (2004) Images of childhood. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Kellet, M. (2005). *How to develop children as researchers. A step by step guide to teaching the research process*. Londen: Paul Chapman.

Kelley, D. (1993). Secondary power source: high school students as participatory researchers. In: *American Sociologist*. Spring 1993.

Laws, S. en Mann, G. (2004). *So you want to involve children in research? A toolkit supporting children's meaningful and ethical participation in research*. Stockholm: Safe the Children.

Lewis, V. (2004). Doing research with children and young people: an introduction. Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Masson, J. (2004). The legal context. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

McIntyre, A. (2000). Constructing meaning about violence, school and community. Participatory Action Research with urban youth. In: *The Urban View*. Vol. 32, no 2: 123-153.

Moules, T. (2006). *Whose quality is it? Children and young people's participation in monitoring the quality of care in hospital: a participatory research study*, Unpublished Thesis. Cambridge: Anglia Ruskin University.

Nieuwenhuys, O. (1997) 'Spaces for Children of the Urban Poor. Experiences with Participatory Action Research (PAR)'. In: *Environment and Urbanization*. Apr. 1997, 9(1) 233-249.

Penuel, W.R. en Freeman, T. (1997). Participatory action research in youth programming. A theory in use. In: *Child and youth care forum*. Vol 26(3) 1997 June: 175-185.

Robinson, C. en Kellet, M. (2004) Power. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Roose, R. en Bie, M. de (2004) *From participative research to participative practice. A study in youth care*. Gent: Gent University.

Sabo, K, Hart, R. Iltus, S, (1996) *Children's Participation in the Evaluation of Projects and Programmes*. Children's Environmental Research Group, City University Graduate School, New York.

Thomas, N. en O'Kane, C. (1998). The Ethics of participatory research with children. In: *Children and Society*, Vol. 12 (1998) pp. 336-348.

Wilkins, V., Bryans, K., en Hetzel, S. (1993). Youth participation in Youth-focused research. In *Youth studies Australia*, september 01 1993.

Bijlage 2: Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief

Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief

Kwaliteitsaspecten, normen en indicatoren - 'Randvoorwaarden'

Kwaliteitsaspecten	Normen	Indicatoren
Randvoorwaarden	Keuze voor PJO 1. Er is gekozen voor PJO op basis van eenduidige en gecommuniceerde verwachtingen	• Beleidsmakers, PJO-onderzoekers en jonge onderzoekers hebben met elkaar over hun verwachtingen gesproken en deze op elkaar afgestemd. • De geformuleerde doelen en verwachtingen gaan uit van een verbinding tussen educatie, invloed en kennis: betrokkenen onderschrijven dat door democratische kennisontwikkeling groei ontstaat. • Doelen en verwachtingen van betrokkenen zijn opgenomen in het onderzoeksverslag.
	Tijd en middelen 2. Er zijn voldoende tijd en middelen gereserveerd voor het onderzoek	• Er is een begroting waarin voldoende ruimte is voor verschillende onderdelen. • Betrokkenen ervaren voldoende tijd en middelen om het onderzoek goed uit te voeren.
	Capaciteiten PJO-onderzoeker 3. De PJO-onderzoeker beschikt over de capaciteiten om jongeren, onderzoek en implementatie te begeleiden	• De PJO-onderzoeker beschikt over opleiding en ervaring om PJO te begeleiden. • De PJO-onderzoeker is in staat om het probleem aan te laten sluiten bij de ervaringen van jongeren. • De PJO-onderzoeker weet zijn/haar onderzoeksvaardigheden en kennis van onderzoeksmethoden te gebruiken om samen met jongeren tot keuzes in onderzoeksmethoden te komen die aansluiten bij hun capaciteiten en mogelijkheden. • De PJO-onderzoeker maakt een goede inschatting van de benodigde sturing en biedt voldoende vrijheid voor de ontplooiing van jongeren. • De PJO-onderzoeker is in staat om de implementatie van de resultaten te begeleiden.
	Betrokkenheid van jongeren 4. Jongeren zijn betrokken op basis van hun kwaliteiten en deskundigheid	• De samenstelling van de groep jonge onderzoekers is in verslaglegging verantwoord. • Deelnemende jongeren vormen het vertrekpunt, er worden vooraf geen uitzonderlijke cognitieve of sociale vaardigheden geëist, het onderzoek is voor alle jongeren toegankelijk. • Er is voldoende moeite gedaan om relevante achtergrondvariabelen vertegenwoordigd te krijgen in de groep jonge onderzoekers.

Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief

Kwaliteitsaspecten, normen en indicatoren - 'Democratische kennisontwikkeling'

Kwaliteitsaspecten	Normen	Indicatoren
Samenwerking jongeren en PJO-onderzoeker	5. Bij de opzet van het onderzoek is rekening gehouden met de invloed die jongeren op elkaar uitoefenen met betrekking tot het onderwerp van onderzoek	- Vooraf wordt in kaart gebracht hoe jongeren elkaar beïnvloeden. - Er is bij de werving gezorgd dat de jonge onderzoekers kenmerken delen met de groep die zij willen onderzoeken. - PJO-onderzoekers hebben in het verslag opgenomen wat zij verwachten van de interactie tussen jongeren met betrekking tot het onderwerp van onderzoek.
	6. Informed consent is streng nageleefd	- Jongeren nemen vrijwillig deel aan het onderzoek. - Jongeren worden vooraf over het onderzoek geïnformeerd. - Bij het betrekken van jongeren staat de veiligheid van jongeren centraal. - De beloning voor jongeren staat in verhouding met hun investering. - Maatregelen voor informed consent staan opgenomen in verslaglegging.
	7. Er is sprake van authentieke participatie	- Beleidsmakers en onderzoekers hebben oprechte intenties om jongeren te betrekken. - Het is voor jongeren leuk om mee te doen aan het onderzoek. - Jongeren kunnen en durven hun mening te geven. - Jongeren krijgen optimaal de mogelijkheid om zichzelf te ontwikkelen. - Beleidsmakers en onderzoekers hebben heldere verwachtingen geschapen over wat er met de resultaten zal gaan gebeuren.
Democratische Kennisontwikkeling	Onderzoeksstappen	8. De onderzoeksstappen geven deelnemende jongeren de mogelijkheid invloed uit te oefenen op de kennis, op een wijze die aansluit bij jongeren. - De invloed van jongeren op de vormgeving levert onderzoeksmethoden en vragen op waarmee de onderzoeksvragen kunnen worden beantwoord. - De vormgeving biedt jongeren de mogelijkheid om betekenis te geven aan een situatie op een manier die zij zelf prettig vinden. - Verantwoording van keuzes voor vormgeving staan in verslaglegging. - De training is afgestemd op de capaciteiten van de groep jonge onderzoekers. - Jonge onderzoekers voelen zich goed voorbereid. - Het aantal respondenten sluit aan bij de capaciteiten van jonge onderzoekers. - Een verantwoording van de selectie van respondenten is opgenomen in verslaglegging. - De begeleiding tijdens de dataverzameling is op de capaciteiten van jongeren afgestemd. - PJO-onderzoekers dragen zorg voor inzicht in de wijze waarop gegevens zijn verzameld en voor datarecording. - Conclusies komen voort uit de data. - Jongeren herkennen zich in de uitkomsten van de analyse. - PJO-onderzoeker heeft werkwijzen ontwikkeld (en geëvalueerd) om samen met jongeren tot conclusies te komen. - Gekozen oplossingen worden getest.
	Kennis	9. Kennis-opbrengsten zijn zichtbaar gemaakt - De gekozen vormen van presentatie en verslaglegging zorgen gezamenlijk voor verantwoording van keuzes, weergave van de kennis die is verkregen en input voor beleid. - Jongeren herkennen zich in de manier waarop kennis is weergegeven. - Beleidsmakers verkrijgen aanknopingspunten voor beleid. - Keuzes voor presentatie en verslaglegging zijn verantwoord. - Het onderzoek levert nieuwe inzichten op, dit wordt zichtbaar door een vergelijking met bestaande kennis. - Duidelijk is welke invloed jongeren hebben gehad op de inhoud en de keuzes in de vormgeving van het onderzoek. - Jongeren en beleidsmakers hebben iets aan de inzichten die zijn verkregen. - Aangegeven is of de kennis ook aanknopingspunten biedt om andere contexten te begrijpen.

Kwaliteitsraamwerk PJO vanuit handelingstheoretisch perspectief

Kwaliteitsaspecten, normen en indicatoren - 'Groei'

	Normen	Indicatoren
Groei	Persoonlijke en collectieve verbeteringen in leefsituatie	• Vervolgacties zijn een logisch gevolg van de onderzoeksresultaten. • Jongeren zijn bij vervolg betrokken. • Vooraf worden middelen voor implementatie vrijgemaakt. • Er worden concrete verbeteringen gerealiseerd. • Verbeteringen zijn zichtbaar voor de jongeren die hebben deelgenomen. • Bij het realiseren van verbeteringen wordt rekening gehouden met de tijdsbeleving van jongeren. • Onderzoekers en beleidsmakers zetten zich in om aanbevelingen van jongeren te vertalen naar beleid.
	11. De samenwerking moet leiden tot verbeteringen in verhoudingen	• Jongeren en volwassenen krijgen door het onderzoek meer begrip voor elkaar. • Jongeren en volwassenen hebben na het onderzoek de wens om de relatie voort te zetten.
	12. Deelname van jonge onderzoekers moet een positief effect hebben op hun ontwikkeling en welbevinden	• Er wordt inzicht verkregen in wat deelname voor de jonge onderzoekers oplevert. • Jonge onderzoekers doen door deelname kennis op. • Jonge onderzoekers hebben hun vermogen vergroot om tot oplossingen van problemen te komen. • Jonge onderzoekers hebben hun eigen leefsituatie weten te verbeteren. • Jonge onderzoekers worden enthousiast voor vervolg.
	Groei van kennis en probleemoplossend vermogen	• Respondenten en andere jongeren hebben iets aan het onderzoek. • Respondenten ervaren hun deelname als zinvol.
	13. Respondenten moeten hun deelname aan het onderzoek positief beoordelen	
Methodologische groei	14. Het PJO moet inzicht opleveren in hoe het onderwerp samen met jongeren kan worden onderzocht	• Uit verslaglegging blijkt wat PJO-onderzoekers hebben geleerd over de wijze waarop het thema met jongeren kan worden onderzocht. • Ontwikkelde methoden en werkwijzen worden beschikbaar gesteld aan andere onderzoekers.

Bijlage 3: PJO-Aandachtspuntenlijst

PJO- Aandachtspuntenlijst voor PJO-onderzoeker, beleidsmakers en collega-onderzoekers		
Randvoorwaarden	Keuze voor PJO - Is er door PJO-onderzoeker, beleidsmakers en jongeren gesproken over hun verwachtingen? - Kloppen de verwachtingen van beleidsmakers en jongeren met de uitgangspunten van PJO? - Wordt er gestreefd naar integratie van kennis, educatie en het verbeteren van de situatie? - Komen de verwachtingen van verschillende betrokkenen overeen?	Rapportage Doelen en verwachtingen van verschillende betrokkenen zijn expliciet beschreven. Verantwoording van waarom voor PJO is gekozen.
	Tijd en middelen - Is er voldoende tijd uitgetrokken voor het onderzoek? - Zijn er in de begroting voldoende middelen opgenomen om het onderzoek te doen?	Er is een begroting.
	Capaciteiten PJO-onderzoeker - Is de PJO-onderzoeker in staat het probleem te verbinden met de ervaringen van jongeren? - Is de PJO-onderzoeker in staat een implementatietraject begeleiden? - Beschikt de PJO-onderzoeker over kennis van diverse onderzoeksmethoden en is hij/zij in staat om deze af te stemmen op de capaciteiten van jongeren? - Is de PJO-onderzoeker in staat goed in te schatten wat jongeren aan sturing nodig hebben en in hoeverre ze kunnen worden vrijgelaten?	Kennis en ervaring van PJO-onderzoeker zijn genoemd.
	Betrekken van jongeren - Zijn jongeren betrokken op basis van hun kwaliteiten? - Is er gezorgd voor een vertegenwoordiging van relevante achtergrondvariabelen in de groep jonge onderzoekers?	Verantwoording selectie van jonge onderzoekers.
Democratische kennisontwikkeling	Samenwerking onderzoeker en jongeren Rekening houden met invloed jongeren op elkaar - Delen de jonge onderzoekers voldoende kenmerken met de groep die zij onderzoeken? - Is vooraf in kaart gebracht hoe jongeren elkaar met betrekking tot het onderwerp beïnvloeden? - Wordt er bij het onderzoek voldoende rekening gehouden met de wijze waarop jongeren elkaar beïnvloeden?	Rapportage In het verslag zijn verwachtingen met betrekking tot de interactie tussen jongeren met betrekking tot het onderwerp van onderzoek opgenomen.
	Informed consent - Zijn deelnemende jongeren goed geïnformeerd over het onderzoek en het probleem? - Nemen jongeren vrijwillig deel? - Staat de veiligheid van jongeren bij deelname centraal? - Is de beloning in verhouding met geleverde inspanningen?	Rapportage In verslaglegging staan de maatregelen voor informed consent opgenomen.
	Authentieke participatie - Zijn de intenties van beleidsmakers en PJO-onderzoeker oprecht? - Is het voor jongeren leuk om hier aan mee te doen? (Voor zowel jonge onderzoekers als voor respondenten?) - Krijgen zij de ruimte om hun mening te geven en hun invloed uit te oefenen op de onderzoeksstappen? - Is er voor gezorgd dat jongeren zich binnen dit onderzoek optimaal kunnen ontwikkelen? - Is deelname ook leuk en zinvol voor respondenten? - Zijn er heldere verwachtingen geschapen over wat er met de uitkomsten gaat gebeuren?	<i>Dit staat niet in een rapportage maar wordt in de uitvoering in de praktijk gebracht.</i>

Onderzoeksstappen

- Bieden de onderzoeksmethoden aan jongeren de mogelijkheid om hun leefwereld weer te geven op een manier die zij prettig vinden?
- Wordt er aangesloten op eerdere ervaringen van jonge onderzoekers?
- Zijn de onderzoeksmethoden afgestemd op de capaciteiten van de jonge onderzoekers?
- Is de training afgestemd op de capaciteiten van de groep jonge onderzoekers?
- Voelen jongeren zich door de training goed voorbereid?
- Kunnen jonge onderzoekers hun kwaliteiten benutten bij de selectie van respondenten?
- Sluit het aantal respondenten aan bij de capaciteiten van de jonge onderzoekers?
- Leidt de selectie van respondenten tot voldoende gegevens voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag?
- Krijgen de jonge onderzoekers voldoende begeleiding bij de dataverzameling, afgestemd op hun capaciteiten?
- Is er voldoende inzicht in hoe de gegevens worden verzameld, is er gezorgd voor datarecording?
- Zijn er werkwijzen ontwikkeld om samen met jongeren tot conclusies te komen?
- Komen de conclusies ook voort uit de gegevens?
- Herkennen deelnemende jongeren zich in de uitkomsten van de analyse?
- Worden de gekozen oplossingen uitgetest in de praktijk?

Kennis

- Is de nieuwe kennis met bestaande kennis vergeleken?
- Is duidelijk hoe de inbreng van jongeren tot andere inzichten heeft geleid?
- Is er in de presentaties en verslagleggingen ruimte voor verantwoording van de keuzes tijdens het onderzoek?
- Is er in de presentaties en verslaglegging ruimte voor weergave van de verkregen kennis, waarin jongeren zich ook herkennen?
- Zorgen de gekozen vormen van presentatie en verslaglegging gezamenlijk voor verantwoording van keuzes, weergave van de verkregen kennis en input voor beleid?
- Leveren presentaties en verslaglegging aanknopingspunten voor beleid?
- Is aangegeven hoe de kennis aanknopingspunten biedt om situaties in een andere context te begrijpen?

Rapportage

Verantwoording van keuzes voor methoden is opgenomen.
Wijze waarop jongeren zijn betrokken bij de vormgeving.

De wijze van voorbereiden is verantwoord.

De wijze van het selecteren van respondenten is beschreven en verantwoord.

De wijze van data verzamelen is beschreven en verantwoord.

Inzicht in hoe de gegevens samen met jongeren zijn geanalyseerd.

Rapportage

Nieuwe kennis wordt vergeleken met bestaande kennis.

Duidelijk (met concrete voorbeelden) hoe jongeren invloed hebben gehad op onderzoeksproces.

Aanknopingspunten voor het begrijpen van andere situaties zijn aangegeven.

Verantwoording van de keuzes voor presentatie en verslaglegging: ruimte voor verantwoording afleggen, kennis zichtbaar maken, input voor beleid leveren.

Groei	Anticiperen op implementatie	
	- Zijn er middelen voor implementatie gereserveerd? - Zetten PJO-onderzoekers en beleidsmakers zich voldoende in om aanbevelingen te vertalen naar beleid? - Worden er verbeteringen gerealiseerd? - Komen vervolgacties logisch voort uit de onderzoeksresultaten? - Zijn jongeren bij het vervolg betrokken? - Krijgen zij te zien/ horen wat er met de resultaten wordt gedaan? - Is er rekening gehouden met de tijdsbeleving van jongeren?	Rapportage Beschreven is welke maatregelen vooraf en tijdens het onderzoek zijn genomen om implementatie van resultaten te bevorderen. Concrete verbeteringen, implementatiestappen en vervolg is beschreven.
	Verbeteringen in verhoudingen	
	- Leidt de samenwerking tot betere verhoudingen, meer begrip voor elkaar, de wens om de relatie voort te zetten?	Gevolgen voor verhoudingen zijn beschreven.
	Inzicht effect op jonge onderzoekers	
	- Hebben zij kennis opgedaan/ ideeën leren formuleren/ vaardigheden opgedaan/ enthousiasme gekregen voor vervolg? - Is bekend wat deelname voor jonge onderzoekers heeft opgeleverd?	Effect op jongeren is beschreven.
	Respondenten positief	
	- Hebben respondenten en andere jongeren iets aan het onderzoek gehad?	Effect op respondenten is beschreven.
	Methodologische groei	
	- Is inzicht verkregen in hoe het onderwerp samen met jongeren kan worden onderzocht?	Werkwijze is beschreven en wordt gedeeld.

Bijlage 4: PJO-Verklaring aan jongeren

Beste jongere,

Wij gaan samen werken aan een onderzoek. Het is fijn dat je mee wilt helpen om het probleem waar we onderzoek naar gaan doen beter te begrijpen en de situatie te verbeteren.

Voordat we beginnen, geef ik je hieronder een lijstje, waar je me aan mag houden. Ik hoop op een fijne samenwerking!

Bij de start...

- *bespreken we met elkaar wat het doel van het onderzoek is, waarom we dit onderzoek gaan doen.*
- *vraag ik naar jouw wensen en verwachtingen van het onderzoek, en bespreken we met elkaar wat er met de uitkomsten van het onderzoek gaat gebeuren.*
- *daarbij ben ik eerlijk over de mogelijkheden en zet ik mij ook in om de dingen die we afspreken ook gerealiseerd te krijgen.*
- *hebben we genoeg tijd en middelen voor de uitvoering van het onderzoek en verbetering van de situatie gereserveerd.*
- *geef ik goede informatie over de achtergrond van het onderzoek.*

Als PJO-onderzoeker...

- *wil ik jullie helpen met het onderzoek.*
- *wil ik vertrekken vanuit jullie ervaring en deskundigheid.*
- *stel ik mijn ervaring en deskundigheid beschikbaar om het onderzoek vorm te geven.*
- *heb ik een oprechte intentie bij het betrekken van jongeren in dit onderzoek. Het is niet de bedoeling dat jongeren als een soort 'decoratie' meedoen.*

In het onderzoeksteam...

- *zitten jongeren met verschillende achtergronden, die allemaal een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van het probleem of het krijgen van meer inzicht.*
- *iedereen is hier omdat ze jongere zijn en daarmee bij kunnen dragen. Er zijn geen opleidingseisen gesteld.*
- *Zitten jongeren die vrijwillig deelnemen. Dat betekent dat je er mee kunt stoppen als je niet meer wilt. Je krijgt misschien een beloning voor je deelname, maar die geldt vooral als waardering voor je deelname, en niet om je over de streep te trekken.*

In de uitvoering van het onderzoek...

- *houden we rekening met de invloed van jongeren op elkaar als het gaat over dit onderwerp. Hier praten we vooraf met elkaar over, zodat we er rekening mee kunnen houden als we het onderzoek doen.*
- *is jouw veiligheid belangrijk. Je mag dus niet in situaties terecht komen waar je veiligheid in gevaar komt of waarin je je onprettig voelt.*
- *wil ik je alle ruimte geven om je mening te geven en invloed uit te oefenen op de onderzoeksstappen.*
- *wil ik je alle mogelijkheden bieden om dingen te leren en zelf te doen.*
- *wil ik de mogelijkheden scheppen om onderzoek te doen met behulp van methodes die bij jongeren aansluiten.*

Conclusies, aanbevelingen en vervolg...

- *het gaat om jullie conclusies en aanbevelingen. Ik wil jullie helpen bij het formuleren daarvan.*
- *het uittesten van de verbeteringen maakt onderdeel uit van onze samenwerking.*
- *jij of andere jongeren worden betrokken bij de uitvoering van verbeteringen.*

- *als er tijd nodig is voor het implementeren van verbeteringen en je niet verder betrokken kunt of wilt zijn, dan hoor je nog van mij terug hoe het verder is gegaan.*

Er zijn meerdere opbrengsten van dit onderzoek...

- *het gaat vooral om het verbeteren van de situatie waar we onderzoek naar doen.*
- *we gaan samen veel leren over de situatie en over onderzoek doen.*
- *door de situatie beter te leren kennen, heb je zelf ook meer mogelijkheden om de situatie voor jou of anderen te verbeteren.*

Ik vertel dit voorafgaand aan het onderzoek, zodat je me er aan kunt houden. Tijdens en na afloop kunnen we de punten ook bespreken, misschien heb je wel kritiek of tips op een of meerdere punten, dan hoor ik dat graag!

*Vriendelijke groet,
Begeleider PJO
Beleidsmaker*

Bijlage 5: PJO-Evaluatielijst voor jongeren

PJO Evaluatielijst voor jongeren		1	2	3	4	5
1=Helemaal niet mee eens 5= Helemaal mee eens						
Randvoorwaarden	Keuze voor participatief jongerenonderzoek					
	Ik wist vooraf wat het doel van het onderzoek was	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik wist van tevoren wat er met de resultaten zou gaan gebeuren	☐	☐	☐	☐	☐
	Tijd en middelen					
	Er was voldoende tijd voor de uitvoering van het onderzoek	☐	☐	☐	☐	☐
	Capaciteiten PJO-onderzoeker					
	Ik vond dat de PJO-onderzoeker zijn/haar werk goed deed	☐	☐	☐	☐	☐
	De PJO-onderzoeker begeleidt jongeren goed bij het onderzoek	☐	☐	☐	☐	☐
	Betrekken van jongeren					
	Door jongeren te betrekken zijn de doelen van dit onderzoek bereikt	☐	☐	☐	☐	☐
Democratische kennisontwikkeling	Samenwerking onderzoeker en jongeren					
	Rekening houden met invloed jongeren op elkaar					
	Doordat er andere jongeren meededen, voelde ik mij op m'n gemak	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik voelde me begrepen door de andere jongeren die meededen	☐	☐	☐	☐	☐
	Informed consent					
	Ik heb vooraf goede informatie gekregen over het onderzoek	☐	☐	☐	☐	☐
	De beloning was belangrijk voor me om mee te doen	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik deed mee omdat ik dat zelf wou	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik voelde me altijd veilig	☐	☐	☐	☐	☐
	Authentieke participatie					
De volwassenen die dit onderzoek begeleidden hadden het beste met ons voor	☐	☐	☐	☐	☐	
Ik vond het altijd leuk om mee te doen	☐	☐	☐	☐	☐	
Het kwam wel eens voor dat ik iets wou zeggen maar dat ik dat toch niet deed	☐	☐	☐	☐	☐	

PJO-beoordeling door jongere						
1=Helemaal niet mee eens 5= Helemaal mee eens						
		1	2	3	4	5
Democratische kennisontwikkeling	Onderzoeksstappen					
	Ik heb echt gezegd wat ik vond	☐	☐	☐	☐	☐
	Als ik door een ouder iemand was onderzocht had ik iets anders gezegd	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik vond de vragen goed	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik kon in mijn eigen woorden zeggen wat ik vond	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik heb onderwerpen gemist in de vragen	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik heb in dit onderzoek anders gepraat dan dat ik normaal zou doen	☐	☐	☐	☐	☐
	Alle vragen waren makkelijk te beantwoorden	☐	☐	☐	☐	☐
	Kennis					
	Door dit onderzoek weten volwassenen beter hoe jongeren over het onderwerp denken	☐	☐	☐	☐	☐
	Dit onderzoek heeft nieuwe inzichten opgeleverd	☐	☐	☐	☐	☐
Groei	Implementatie					
	Ik vind het goed wat er met onze inbreng is gedaan	☐	☐	☐	☐	☐
	De acties die door het onderzoek zijn ondernomen vind ik goed	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik vind de tijd tussen ons onderzoek en de acties goed	☐	☐	☐	☐	☐
	Verbeteringen in verhoudingen					
	Doordat ik meedeelde, wil ik wel vaker aan zoiets meedoen	☐	☐	☐	☐	☐
	De relatie met volwassenen is door dit onderzoek beter geworden	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik zou nog wel langer betrokken willen blijven	☐	☐	☐	☐	☐
	Jongeren positief					
	Met dit onderzoek kan het voor jongeren beter worden	☐	☐	☐	☐	☐
	Volgens mij kom je met dit onderzoek wel te weten hoe jongeren over het onderwerp denken	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik weet door dit onderzoek zelf meer over hoe jongeren denken over dit onderwerp	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik heb het gevoel dat ik met dit onderzoek duidelijk heb kunnen maken hoe jongeren over het onderwerp denken	☐	☐	☐	☐	☐
	Ik ben verbaasd over hoeveel ik nog over dit onderwerp wist te vertellen	☐	☐	☐	☐	☐
	Jongeren die aan dit onderzoek meedoen hebben daar zelf iets aan	☐	☐	☐	☐	☐
Methode						
De manier waarop we onderzoek hebben gedaan, is ook voor andere onderzoeken en jongeren zinvol	☐	☐	☐	☐	☐	

En dit wil ik er verder nog over zeggen:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Referenties

- Abma, R. (1993). Jeugdonderzoek in Nederland. In: Dieleman, A., Linden, F. van der, en Perreijn, A. (1993). *Jeugd in meervoud. Theorieën, modellen en onderzoek van leefwerelden van jongeren*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Alder, C. en Sandor, D. (1990). Youth researching Youth. In: Youth Studies. November (1990).
- Alderson, P. (2000). *Children as researchers: the effects of participation rights on research methodology*. In: Christensen, P. en James, A. (2000). *Research with children: perspectives and practices*. Londen/New York: Falmer Press.
- Alderson, P. (2004). Ethics. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.
- Baerveldt, C. (2003). Peerresearch als wetenschappelijk pluspunt. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.
- BANS Bestuursakkoord Nieuwe Stijl. (1999). *Jeugdbeleid in Ba(la)ns. Afspraken van rijk, provincies en gemeenten over een gezamenlijk jeugdbeleid*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Interprovinciaal overleg.
- BANS bezoekcommissie. (2002). *Bans in het land. Eindrapportage Bans-bezoekcommissie jeugdbeleid*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- BANS Bestuursakkoord Nieuwe Stijl. (2002) *Trouw blijven aan jeugdbeleid*. Nieuwsbrief april 2002
- Barbour, R.S. (2001). Checklists for improving rigour in qualitative research: a case of the tail wagging the dog? In: *BMJ*. Vol. 322, Mei 2001: 1115-1117.
- Barbour, R.S. (2003). The Newfound Credibility of Qualitative Research? Tales of Technical Essentialism and Co-Option. In: *Qualitative Health Research*. Vol. 13-7, september 2003: 1019-1027.
- Barlingen, M. (1999). *Consultatietraject Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid*. Amsterdam: DSP-groep.
- Beek, F. van, en Rutjes, L. (red.) (2009). *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C – Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Beemen, L. van (2001). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Beers, H. van, (1996). A plea for a child-centered approach in research with street children. In: *Childhood, a global journal of child research*. Vol. 3(2), Mei 1996: 195-201.
- Bemmel, H. van. (2001a). *Samen sterk. Empowerment en participatie van Marokkaanse jongeren en ouders in Ede, Haarlem, Leiden en Utrecht*. Lelystad: JP2000+.

- Berg, G. van den. (2003). Over de grenzen. Participatief jeugdonderzoek in Europa en Australië. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.
- Bemak, F. (1996). Street researchers: A new paradigm redefining future research with street children. In: *Childhood: A global journal of child research*. Vol. 3(2), Mei 1996: 147-156.
- Berding, J. (1999). *De participatiepedagogiek van John Dewey*. Leiden: DSWO Press.
- Berding, J. (2011). *John Dewey over opvoeding, onderwijs en burgerschap*. Amsterdam: uitgeverij SWP.
- Biesta, G. (1992). *John Dewey, theorie & praktijk*. Delft: Eburon.
- Blakely, G. (1990). *Youth policy*. Londen: Routledge, University of Bradford en Spicers Center for Europe Ltd.
- Boeije, H., Hart, H. 't, en Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Boeije, H. en Casparie, A. (1994). Kwaliteitsprojecten in verpleeghuizen. In: *Gezondheidszorg en management*. Vol. 3. Mei:15-19.
- Bogaards, W. (2005). *Onderzoek jeugdraad Gouda*. Rotterdam: Pjpartners.
- Boog, B., Coenen, H., Keune, L., en Lammerts, R. (eds) (1996). Theory and practice of Action research. With special reference to the Netherlands. Tilburg: Tilburg University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development; experiments by nature and design*, Cambridge: Harvard University Press.
- Brooks, A. en Watkins, K.E. (1994). A new era for Actions Technologies: A look at the issues. In: *New directions for Adult and continuing educations*. Vol. 63, 1994: 5-16.
- Burstein, K. Bryan, T. en Chao, P. (2005). Promoting self-determination skills among youth with special health needs using participatory action research. In: *Journal of developmental and physical disabilities*. Vol. 17, n.2, june 2005.
- CARE Centre of Applied Research (2006). *Kick off Conference Researching Children, conference report*. Norwich: University of East Anglia.
- Chalmers, J.B. en Townsend, M.A.R. (1990). The effects of training in social perspective taking on socially maladjusted girls. In: *Child development*. Vol. 61, 1990: 178-191.
- Checkoway, B. en Richards-Schuster, K. (2003). Youth participation in Community Evaluation Research. In *American Journal of Evaluation* Vol 24, No 1, 2003, 21-33.
- Checkoway, B. en Richards-Schuster, K. (2004). Youth participation in Evaluation and Research as a way of lifting new voices. In: *Children, youth and environments*. Vol. 14(2):84-98.
- Christensen, P. en James, A. (2000). *Research with children. Perspectives and practices*. Londen: Falmer press.
- Clark, J. (2004) Participatory research with children and young people: philosophy, possibilities and perils, *Action Research Expeditions*, 4(Nov), 1-18.

Cole, P. (1981). *Participation projects*. Melbourne: Victorian Institute of Secondary Education.

Congress of Local and Regional Authorities. (1992). *European Charter of the participation of young people in municipal and regional life*. Strassbourg: Council of Europe

Coupland, H. e.a. (2004). *Clients or colleagues? Reflections on the process of participatory action research with young injecting drug users*. In: International journal of drug policy 16 (2005) 191-198.

CWC Concerned for Working Children (2006). *Taking a right turn, children lead the way in research*. Bangalore: CWC India.

Dallape, F. (1996). Urban children: a challenge and an opportunity. In: *Childhood: a global journal of child research*. Vol. 3(2), Mei 1996: 283-294.

Dedding, C. (2009). *Delen in macht en onmacht. Kindparticipatie in de alledaagse diabeteszorg*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Delfos, M. (2002). *Ontwikkeling in vogelvlucht, ontwikkeling van kinderen en adolescenten*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Denzin, N. en Lincoln, S. (2005). *Handbook of Qualitative Research*. California: Sage Publications.

Dewey, J. (1907, MW4). *The Intellectualist Criterion for Truth*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1910, MW6). *How we think*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1916, MW9). *Democracy and education. An introduction to the philosophy of education*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1933, LW8:105-352). *How we think, a restatement of the relation reflective thinking to the educative process*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1927, LW2). *The Public and its Problems*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1929, LW4). *The Quest for certainty*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1938, LW12) *Logic, the theory of inquiry*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (1938, LW13) *Experience and education*. Carbondale/ Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dijk, P.van, (2005). *Erbij(?)Peerraadpleging vrijetijdsbesteding allochtone jongeren Harderwijk*. Velp: Spectrum.

Dixon-Woods, M., Shaw, R., Agarwal, S. en Smith, J. (2004). The problem of appraising qualitative research. In: *Qual Saf Health Care*. Vol. 13. 2004: 223-225.

- Donabedian, A. (1980). *Explorations in quality assessment and monitoring. The definition of quality and approaches to its assessment*. Michigan: Health Administration Press.
- Egg, P., Schratz-Hadwich, B., Trübwasser, G., en Walker, R. (2004). *Seeing beyond violence. Children as researchers*. Innsbruck: Hermann Gmeiner Akademie.
- Eakin, J. en Mykhalovskiy, E. (2003). Reframing the evaluation of qualitative health research: reflections on a review of appraisal guidelines in the health sciences. In: *Journal of evaluation in clinical practice*. Vol. 9 (2), 187-194.
- Emans, B. (1990). *Interviewen, theorie, techniek en training*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- ES&E en Stichting Alexander. (2003). *Ik voel me toch wel Europeaan! Tussentijdse effectstudie naar het programma Jeugd van de Europese commissie*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Ewijk, H. van (1994). *De verschuiving. De veranderende status van jongeren in de jaren '80*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Fals-Borda, O. (2001). Participatory action research in social theory: origins and challenges. In: Reason, P. en Bradbury, H. *Handbook of Action research, participative inquiry and practice*. London: Sage publications.
- Farell, A. (2005). *Ethical research with children*. Maidenhead: Open University Press.
- Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. Harmandsworth: Penguin.
- Gillespie, A. (2006). Games and the development of perspective taking. In: *Human Development*. Vol. 49, 2006:8: 87-92.
- Gilsing, R. (2005). *Bestuur aan banden. Lokaal jeugdbeleid in de greep van nationaal beleid*. Den Haag: SCP.
- Gilsing, R. (2003). *Beleid in de groei. Voortgang en uitkomsten van het lokale jeugdbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Goderie, M. en van Gelder, K. (2003). *Grenzen aan participatief jeugdonderzoek*. In De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.
- Graaf, I. en de Jong, I. (2001). *Peerresearch onder de loep: een onderzoek naar interviewereffecten*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Haaster, H.P.M. van (2001). *Clëntenparticipatie*. Bussum: Coutinho.
- Habermas, J. (1970). *Zur Logik der Sozialwissenschaften*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Harding, S. (1987). *Feminism and Methodology*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation. From Tokenism to Citizenship*. Florence: Unicef Innocenti Essays nr.4.

Hart, R. (1997). *Children's Participation. The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. New York: Unicef.

Hart, H. `t, (2003) *Resultaten van peerresearch als bruikbare weergave van de werkelijkheid*. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Harteloh, P. en Casparie, A. (1994). *Kwaliteit van zorg*. Utrecht: De Tijdstroom.

Harteloh, P. (2000). *De betekenis van het begrip kwaliteit in de gezondheidszorg. Van intentie naar rationele constructie*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Hazekamp, J.L. en Heymann, F. (1992). Tussen skateboarden en stadhuis, politieke participatie van jongeren in de praktijk. In: *Sociale Interventie*, Vol. 2, 1993: 91-99.

Hazekamp, J.L. (1999). Young People Active in Youth Research: an Innovative Approach. In: *Social Work in Europe Vol. 6 n° 3*.

Hazekamp, J.L. (2003). Onderzoek in handen van jongeren. Een bijdrage tot een dialoog tussen jongeren en volwassenen. In De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.

Hees, C. van (2002). *Modelverordening jongerenparticipatie. Een stimulans voor jongerenparticipatie op lokaal niveau?* Amsterdam: Instituut voor publiek en politiek.

Hermann Gmeiner Academy (2007). *Researching Children. 2nd international conference on research with and by children*. Innsbruck: Hermann Gmeiner Academy.

Heron, J. (1988). Validity in Co-operative Inquiry. In: Reason, P. (1988). *Human Inquiry in Action*. London: Sage publications.

Hoed, M. van den (2006). *De kracht van Samen Sterk*. Afstudeerscriptie pedagogiek Hogeschool van Amsterdam.

Hofstadter, R. (1962). The child and the World. In: *Daedalus*. Vol. 91-3, 1962: 501-526.

Houten, D. van, en Prins, B. (1995) Kwaliteit en Zorg. In: *Sociale Interventie*, Vol. 4(2) 1995: 47-55.

Hutschemaekers, F., en Zarouali, Z. (1991). *Als je het mij vraagt*. Tilburg: Centrum voor buitenlandse vrouwen.

Instituut Nederlandse Kwaliteit (2008) *Brochure INK model*. Utrecht, INK.

Jones, A. (2004). Involving young people as researchers. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Kastein, S. en Beumers, T. (2004). *U kunt ons een oor aannaaien of u kunt naar ons luisteren. Peerraadpleging jongeren jeugdzorg Zuidoost-Brabant*. Eindhoven: RPCP Zuid Oost Brabant.

Kefyalew, F. (1996). The reality of child participation in research. Experience from a capacity building programme. In: *Childhood*. Vol. 3. 1996: 203-213.

Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Kellet, M., Robinson, C. en Burr, R. (2004) Images of childhood. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Kellet, M. (2005). *How to develop children as researchers. A step by step guide to teaching the research process*. Londen: Paul Chapman.

Kelley, D. (1993). Secondary power source: high school students as participatory researchers. In: *American Sociologist*. Spring 1993.

Keune, C. (1993). *Jeugdonderzoek onderzocht. Trendstudie over de ontwikkelingen in het jeugdonderzoek uit de periode 1982-1991*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Kugel, J. (2003). *Ontwikkelingspsychologie voor opvoeders, leraren en hulpverleners*. Utrecht: Uitgeverij Agiel.

Laws, S. en Mann, G. (2004). *So you want to involve children in research? A toolkit supporting children's meaningful and ethical participation in research*. Stockholm: Safe the Children.

Letts, L., Wilkins, S., Law, M., Stewart, D., Bosch, J. en Westmorland, M. (2007). *Guidelines for critical review form: qualitative studies*. Hamilton: McMaster University.

Levering, B. (2007). Decades of childhood. In: Koops, W., Levering, B., Winter, M. de (2007) *Het kind als spiegel van de beschaving*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Lewin, K. (1946). *Resolving Social conflicts*. New York: Harper.

Lewis, V. (2004). Doing research with children and young people: an introduction. Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Logister, L. (2004). *Creatieve democratie. John Deweys pragmatisme als grondslag voor een democratische samenleving*. Budel: Damon.

Maguire, P. (2001). Uneven ground: feminisms and action research. In: Reason, P. en Bradbury, H. (2001). *Handbook of Action research, participative inquiry and practice*. Londen: Sage publications.

Mak, J. en Emans, B. (2004). Jeugdparticipatie: naar een tweerichtingsverkeer. In: *Vernieuwing, tijdschrift voor onderwijs en opvoeding. Jeugdparticipatie, naar een tweerichtingsverkeer*. Vol. 63, nr. 8/9, oktober/november 2004: 4-6.

Masson, J. (2004). The legal context. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

McIntyre, A. (2000). Constructing meaning about violence, school and community. Participatory Action Research with urban youth. In: *The Urban View*. Vol. 32, no 2: 123-153.

- Mies, M. (1979). *Towards a methodology of women's studies*. Den Haag: Institute of social studies.
- Migchelbrink, F. (2007). *Actieonderzoek voor professionals in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Ministerie van VWS. (1997). Preventief jeugdbeleid. In: *VWS bulletin*. 5, 27-03-97.
- Ministerie van VWS. (2000). *Jeugdparticipatie, overzicht van initiatieven*. Rijswijk: Enroprint.
- Ministerie van WVC. (1993a). *Jeugd verdient de toekomst. Nota intersectoraal jeugdbeleid*. Rijswijk: Ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur.
- Ministerie van WVC. (1993b). *Jeugd betrekken*. Rijswijk: Ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur.
- Ministerie van WVC. (1994). *Perspectief voor jeugd en beleid*. Rijswijk: Ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur.
- Moerman, G. (2010). *Probing Behaviour in open interviews. A field experiment on the effects of probing tactics on quality and content of the received information*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Moonen, X. (2006). *Verblijf, beeld en ervaringen van jongeren opgenomen in een orthopedagogisch behandelcentrum voor jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking*. Maastricht: Datawyse.
- Moules, T. (2006). *Whose quality is it? Children and young people's participation in monitoring the quality of care in hospital: a participatory research study, Unpublished Thesis*. Cambridge: Anglia Ruskin University.
- Mudde, S. (1993). *Het is saai als het de hele tijd hetzelfde is. Een onderzoek naar de culturele oriëntatie van jongens en meisjes in de vrije tijd*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Naber, P. en Plas, M. van der (2004). Jong en maatschappelijk actief. In: *Vernieuwing, tijdschrift voor onderwijs en opvoeding. Jeugdparticipatie, naar een tweerichtingsverkeer*. Vol. 63, nr. 8/9, oktober/november 2004: 7-10.
- Naber, P.M., Kayser, T.M., en Hammink, A. (1997). *Jong moeder. Nou én!? Een onderzoek onder jonge moeders in Hengelo*. Amsterdam, Stichting Alexander.
- Naber, P., en Veldman, F. (1997). *CABO, de stilte voorbij. Onderzoek naar de leefwereld en de maatschappelijke positie van Kaapverdiaanse jongeren in Rotterdam en Zaanstad*. Rotterdam: Buro Interport Hapert.
- National Children's Bureau. (2003) *Guidelines for research*. Londen: NCB.
- Nieuwenhuys, O. (1997) 'Spaces for Children of the Urban Poor. Experiences with Participatory Action Research (PAR)'. In: *Environment and Urbanization*. Apr. 1997, 9(1) 233-249.
- NIZW. (2001). *Jeugd & Beleid in Nederland, overzicht van tien jaar ontwikkelingen*. Utrecht: Libertas Grafische communicatie.

Noom, M. en de Winter, M. (2001). *Op zoek naar verbondenheid. Zwerfjongeren aan het woord over verbetering van de hulpverlening*. Utrecht: Nederlands platform zwerfjongeren/Universiteit Utrecht.

OLPJ. (1998). *Jeugdbeleid vindt zijn weg: eindverslag van de projectgroep Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid*. Rijswijk: OLPJ.

Park, P. (1992). The discovery of participatory research as a new scientific paradigm. In: *American Sociologist*. Vol.23(4) 1992: 29-42.

Penuel, W.R. en Freeman, T. (1997). Participatory action research in youth programming. A theory in use. In: *Child and youth care forum*. Vol 26(3) 1997 June: 175-185.

Philipsen, H. (1988). *Gezondheidszorg als project en bejegening: waarden ten aanzien van ziekte, gezondheid en samenleving*. Maastricht: Rijksuniversiteit Limburg.

Pieper, I. (2004). Voor wie doen we het eigenlijk? Jeugdparticipatie in de jeugdzorg. In: *Vernieuwing, tijdschrift voor onderwijs en opvoeding. Jeugdparticipatie, naar een tweerichtingsverkeer*. Vol. 63, nr. 8/9, oktober/november 2004: 23-26.

Pirsig, R. (1974). *Zen and the art of motor cycle maintenance*. New York: William Morrow and Company.

Poel, Y. te (1997). *De volwassenheid voorbij. Professionalisering van het jeugdwerk en de crisis in de pedagogische verhouding 1945-1975*. Leiden: Karstens Drukwerk designers BV.

Prakken, J. en Ligtermoet, I. (2003). *Barometers voor lokaal jeugdbeleid. Jongeren en ouders als participerende burgers*. Utrecht: NIZW.

Prinstein, M.J. en Dodge, K. (2008). *Understanding peer influence in children and adolescents*. New York: The Guilford press.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2007). *Vormen van democratie. Een advies over democratische gezindheid*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Raywid, M.A. (1976) The Democratic classroom: Mistake or Misnomer? In: *Theory into practice*. Vol. 15(1). February 1976: 37-46.

Reason, P. en Bradbury, H. (2001). *Handbook of Action research, participative inquiry and practice*. London: Sage publications.

Reason, P. (1988). *Human Inquiry in Action*. London: Sage publications.

Rebel, S. (2003, 2004, 2005). *Jongeren Interviewen Jongeren*. Utrecht: Nationale Jeugdraad.

Ringersma, R. (2006). *Jeugdparticipatie in de regio Noord Groningen*. Groningen: CMO.

Robinson, C. en Kellet, M. (2004) Power. In: Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellet, M., en Robinson, C. (2004). *Doing research with children and young people*. Londen: Sage publications.

Roose, R. en Bie, M. de (2004) *From participative research to participative practice. A study in youth care*. Gent: Gent University.

- Russell, B. (1940). Warranted assertibility. In: *An Inquiry into Meaning and truth*. George Allen en Unwin. 1940: 318-326.
- Sabo, K, Hart, R. Iltus, S, (1996) *Children's Participation in the Evaluation of Projects and Programmes*. Children's Environmental Research Group, City University Graduate School, New York.
- Sinke, E. (1995). *Ik zie dus sterretjes, letterlijk en figuurlijk*. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Seifert, K. en Hoffnung, R. (1997). *Child and adolescent development*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Sennett, R. (2008). *The Craftsman*. Londen: Yale University Press.
- Spencer, L., Ritchie, J., Lewis, J. en Dillon, L. (2003) *Quality in Qualitative Evaluation : a framework for assessing research evidence, a quality framework*. Londen: Crown.
- Stapel, E. (2007). *Verslag onderzoekspracticum*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Steketee, M., Mak, J., Van der Graaf, P. en Huygen, A. (2005). *Jeugdparticipatiebeleid: wat levert het op? Onderzoek naar het ontwikkelen van indicatoren voor effectenmeting van jeugdparticipatiebeleid*. Utrecht: Verweij Jonker.
- Stichting Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de zorgsector. (2010) *Certificatieschema HKZ – model*. Utrecht: HKZ.
- Thomas, N. en O'Kane, C. (1998). The Ethics of participatory research with children. In: *Children and Society*, Vol. 12 (1998) pp. 336-348.
- Tiles, J.E. (1992). *John Dewey, critical assessments*. Vol. I: *Human nature and human nurture*; Vol. II: *Political theory and social practice*; Vol. III: *Value, conduct and art*; Vol. IV: *Nature, knowledge and naturalism*. Londen: Routledge.
- TJJ Tijdschrijf voor Jeugdhulpverlening en jeugdwerk. (1995). *Themagedeelte jeugdparticipatie*. Vol. 10 (7) oktober 1995. Amersfoort: Stichting JWI.
- Valk, L. van der (2008). *Kwaliteit van participatief jongerenonderzoek*. Utrecht: scriptie pedagogiek.
- Verhellen, E. (2000). *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven: Garant.
- Verhofstadt-Denève, L. (1998). *Adolescentiepsychologie*. Apeldoorn: Garant.
- Verhofstadt-Denève, L., Geert, P. van, en Vyt, A. (2003). *Handboek ontwikkelingspsychologie: grondslagen en theorieën*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Verhoeff, A. (2006). *Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Zuidoost. Rapportage van een Quickscan*. Amsterdam: GGD.
- Vliegenthart, M. (2001) *Brief staatssecretaris van volksgezondheid, welzijn en sport; Voortgangsrapportage Beleidskader Jeugdzorg 2001–2004 nr. 27*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Weijers, I. (2001). *De creatie van het mondige kind*. Amsterdam: SWP.

- Weijers, S. (2006). *Jeugdonderzoek onderzocht*. Afstudeerscriptie Pedagogiek, Universiteit Utrecht.
- Westerlaak, M. van, (2003). Beleidsmakers gezocht (m/v 0 t/m 23). Jongerenraadplegingen en verbetergroepen in Amersfoort. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.
- Westerlaak, M. (2001). *Jongerenparticipatie, een kwestie van beleid*. Lelystad: JP2000+.
- Whyte, W.F. (1991). *Participatory Action Research*. Londen: Sage publications.
- Wiebing, R. (2003). Flying teams, jongeren in gesprek met vrijwilligersorganisaties. In: De Winter, M. en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.
- Wilkins, V., Bryans, K., en Hetzel, S. (1993). Youth participation in Youth-focused research. In *Youth studies Australia*, september 01 1993.
- Winter, M. de (1995). *Kinderen als medeburgers: kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Winter, M. de, (2000). *Beter maatschappelijk opvoeden. Hoofdpijnen van een eigentijdse participatiepedagogiek*. Assen: Van Gorcum.
- Winter, M. de en Kroneman, M. (2000). Een keer luisteren is niet genoeg. Peer-research met voortijdig schoolverlaters. Utrecht: PCOJ/SJN.
- Winter, M. de (2007). Het kind als publiek-private onderneming. In: Koops, W., Levering, B. en Winter, M. de. (2007). *Het kind als spiegel van de beschaving*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Winter, M. de, en Kroneman, M. (2003). *Participatief jeugdonderzoek*. Utrecht: Van Gorcum.
- Yin, R.K. (1994). *Case study research: design and methods*. California: Sage publications.
- Young Works (2004). *Trendwise: jongeren spotten trends*. Amsterdam: Young works.
- Zeijl, E. (2003). *Rapportage Jeugd 2002*. Den Haag : SCP.

Samenvatting

Dit proefschrift beschrijft een onderzoek naar de kwaliteit van participatief jongerenonderzoek (PJO) en de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk voor de methode. PJO is onderzoek waarbij jongeren als onderzoekers worden betrokken. De werkwijze ontstond begin jaren negentig in Nederland en is vervolgens steeds vaker toegepast. Een gunstig politiek klimaat ten opzichte van jongerenparticipatie droeg bij aan de toename van het aantal PJO's, ondanks dat de nieuwe manier van onderzoek doen weinig aansluiting vond bij de universiteiten. Daar was het empirisch analytische onderzoek binnen pedagogiek de belangrijkste wetenschappelijke stroming en de nieuwe onderzoeksaanpak sloot daarbij slecht aan. Het waren dan ook vooral onderzoeksbureaus, die PJO verspreidden in Nederland.

De redenen om jongeren te betrekken, waren niet voor iedereen hetzelfde. Drie, - voornamelijk impliciete - manieren om PJO te positioneren zijn te onderscheiden: PJO als onderzoeksmethode; PJO als educatieve methode; PJO als methode om jongeren invloed te geven. Verschillende argumenten voerden in deze positioneringen de boventoon. De manieren van positioneren kwamen allen tegelijk voor, maar ook in combinaties.

Bij beleidsmakers werd de methode positief ontvangen, maar na verloop van tijd werd er ook kritisch gereflecteerd op de methode. Er werden kanttekeningen geplaatst die de discussie over de kwaliteit van de methode aanwakkerden. Er was echter geen kwaliteitsraamwerk voor handen om PJO mee te beoordelen en de diversiteit van doelen en ontwikkelde werkwijzen maakte het niet eenvoudig om eenduidige kwaliteitseisen te formuleren. Toch is de ontwikkeling van een kwaliteitsraamwerk belangrijk, bijvoorbeeld omdat PJO vaak een eerste ervaring van jongeren met participatie betekent, er ethische vraagstukken spelen en er beleidsbeslissingen aan het onderzoek kunnen worden verbonden.

Om tot meer inzicht te komen in de kwaliteit van PJO is in het proefschrift een kwaliteitsbenadering uitgewerkt op basis van Harteloh en Casparie (1994). Het benoemen en onderzoeken van kwaliteitsaspecten gaat daarin vooraf aan het identificeren van normen en indicatoren. Op basis van de indicatoren kunnen vervolgens kwaliteitsinstrumenten worden vormgegeven. Als eerste stap in de benadering is een concept kwaliteitsraamwerk voor PJO opgesteld. Op basis van literatuuronderzoek zijn kwaliteitsaspecten voor de methode geïdentificeerd. De kwaliteitsaspecten zijn geordend in proces-, uitkomst-, en structuuraspecten.

'Onderzoekstappen', 'samenwerking onderzoeker - jongeren', en 'mate van betrokkenheid' zijn als procesaspecten aangemerkt. Het ging hierbij om de wijze waarop het onderzoek werd uitgevoerd, maar ook om hoe jongeren in het onderzoek zijn betrokken. De deelaspecten 'informed consent' en 'authentieke participatie' zijn bij 'samenwerking

onderzoeker - jongeren' ondergebracht. 'Kenniss', 'Verbeteringen in leefsituatie', 'Verbeteringen in verhoudingen' en 'Vergroting individuele mogelijkheden van jongeren' zijn als uitkomstaspecten benoemd. De structuuraspecten zijn: 'tijd en middelen' en 'capaciteiten PJO-onderzoekers'. Samen vormden de kwaliteitsaspecten een concept kwaliteitsraamwerk.

Het concept kwaliteitsraamwerk is vervolgens toegepast in een casestudy. Zeven cases uit de periode 1996 - 2006 zijn onderzocht en zowel verticaal (per case) als horizontaal (per kwaliteitsaspect) geanalyseerd. Uit deze analyse bleek dat het bestaan van de verschillende doelen en de impliciete manieren om PJO te positioneren tot gevolg hadden dat betrokkenen met verschillende verwachtingen aan het onderzoek begonnen. Daardoor beoordeelden zij de methode vanuit verschillende vertrekpunten. Dit had tot gevolg dat doelen in de ogen van betrokkenen niet werden bereikt, juist omdat jongeren betrokken waren. Er was sprake van een tegenstrijdigheid van doelen, die de paradigmaspagaat van PJO is genoemd. Gevolg van deze spagaat was dat er enerzijds jongeren werden betrokken omdat dat goed zou zijn voor het onderzoek; anderzijds werden zij in verschillende fasen juist niet betrokken omdat dat – in de ogen van andere betrokkenen – niet goed zou zijn voor het onderzoek. Conclusie was dat het van belang is voor het ontwikkelen van een kwaliteitsraamwerk dat er een eenduidig theoretisch kader kwam van waaruit PJO beoordeeld kan worden.

Dit theoretisch kader werd gevonden in het handelingstheoretisch perspectief van Dewey. Hij ontwikkelde in zijn werken opvattingen over kennis en onderzoek doen, die een integratie van de doelen kennis, invloed en educatie mogelijk maken. Door het handelingstheoretisch perspectief zowel in theorie als in de praktijk toe te passen, werd duidelijk hoe centrale begrippen van het handelingstheoretisch perspectief als 'democratische kennisontwikkeling', 'groei' en 'voorlopige zekerheden' concreet gestalte kregen in een PJO naar jongeren en schulden. Ook leverde de toepassing een aantal kanttekeningen op voor het vormgeven van een kwaliteitsraamwerk voor PJO vanuit een handelingstheoretisch perspectief.

Vervolgens is dit kwaliteitsraamwerk vormgegeven. De gevolgen van een handelingstheoretisch perspectief voor de positionering, de definitie en de kwaliteitsaspecten zijn in kaart gebracht. De laatste stappen in het opstellen van het 'Kwaliteitsraamwerk Participatief Jongeren Onderzoek vanuit een handelingstheoretisch perspectief' zijn gezet: het formuleren van normen en indicatoren en het ontwikkelen van kwaliteitsinstrumenten voor PJO.

Drie kwaliteitsinstrumenten zijn ontwikkeld. Ten eerste de PJO-Aandachtspuntenlijst voor PJO-onderzoekers en beleidsmakers. Aan de hand van deze lijst kunnen PJO-onderzoekers en beleidsmakers tijdens de uitvoering aandacht geven aan de verschillende onderdelen van PJO. Tevens kan de lijst gebruikt worden om het PJO te evalueren. De PJO-Verklaring aan jongeren is bedoeld om met jongeren te communiceren. De vorm ligt niet

vast: het gaat om het overbrengen van de boodschap in woorden en in houding. De PJO-Evaluatielijst voor jongeren biedt aan jongeren die hebben deelgenomen de mogelijkheid om het PJO te beoordelen.

Summary

This thesis reports the findings of a research project on the quality of participatory youth research, which resulted in the development of a quality framework related to the method. Participatory youth research involves young people as researchers. The method has been applied in the Netherlands since the 1990s on an increasingly regular basis. A positive political climate with regard to the participation of youth has contributed to an increase in the number of participatory youth research projects, despite the less than positive response to the method from universities. In educational sciences, empirical analytical research methods have had the scientific upper hand and the new research method has been out of line with this approach. As a result, public and private research organisations in particular have been responsible for the method's distribution throughout the Netherlands.

The reasons for involving young people in research have not been the same for all actors involved. Participatory youth research has been positioned by means of three - particularly implicit - positioning strategies. These are: participatory youth research as a research method, participatory youth research as an educational method, and participatory youth research as a method of providing young people with influence. Various arguments for the method have dominated these positioning strategies. The positioning strategies exist simultaneously, and are used in different combinations.

The research method has received positive reactions from policymakers, though also regarded with criticism after some time. Questions have been raised, initiating discussions about the quality of the research method. However, no quality framework has been in place for the purpose of evaluating participatory youth research, while the diversity of its goals and the methods that had been developed has made the formulation of clear quality criteria difficult. Still, the development of a quality framework is important because participatory youth research often becomes young peoples' first experience of participation, because ethical issues play a role and because policy decisions can be made based on research results.

In order to gain insight into the quality of participatory youth research, a quality theory based on Harteloh and Casparie (1994) has been developed as part of this thesis. In this, identification and examination of quality aspects precede the identification of standards and indicators. Hence, it is possible to develop quality assessment tools based on these indicators. The first step has been the creation of a concept quality framework for participatory youth research. Quality aspects in aid of the method have been identified based on literature research. These have been categorised according to process-, outcome- and structural aspects.

'Research steps', 'cooperation between researcher and young people' and 'extent of involvement' have been identified as process aspects. These aspects have dealt with the

way in which research has been performed, as well as with the methods used to involve young people in the process. 'Informed consent' and 'authentic participation' have been identified as subcategories of 'cooperation between researcher and young people'. 'Knowledge', 'improvements in living environment', 'improvements in relationships' and 'increasing young people's individual opportunities' have been identified as result aspects. The structural aspects have been defined as 'time and resources' and 'capacities of participatory youth researchers'. These quality aspects have jointly formed a concept quality framework.

The concept quality framework has subsequently been applied to case studies. Seven cases, from the period between 1996 and 2006, have been researched and have been analysed vertically (as per case) and horizontally (as per quality aspect). These analyses have indicated that the existence of different goals and the implicit strategies used to position participatory youth research have led to varying expectations amongst those involved. As a result, different criteria have been used to judge the quality of participatory youth research and objectives have not been achieved from the perspective of those involved, precisely due to the involvement of young people. The contradiction in goals has been called the participatory youth research paradigm-split. Consequence of this contradiction was that on the one hand, young people have been involved because of their positive impact on the research. On the other hand, young people have not been involved in certain phases precisely because of their – perceived - negative impact on the research. The conclusion has been reached that it is important to identify a clear theoretical base according to which participatory youth research can be evaluated.

This theoretical framework has been found in Dewey's pragmatic, action theoretical perspective. In his works, Dewey developed ideas on knowledge creation and research, enabling the integration of knowledge-, influence- and education objectives. The application of the action theoretical perspective both in theory and in practice has illustrated the way in which pivotal concepts of the action theoretical perspective - concepts such as 'democratic knowledge creation', 'growth' and 'warranted assertions' – can be identified in a participatory youth research performed on young people and financial liabilities. This application has also provided information about the design of a participatory youth research quality framework from an action theoretical perspective.

This quality framework has subsequently been developed. The ramifications of an action theoretical perspective on the positioning, the definition and the quality aspects have been listed. The final steps in the development of the 'Participatory youth research Quality Framework' – the identification of standards and indicators and the development of tools with which to determine the quality of participatory youth research – have been taken from an action theoretical perspective.

Three tools with which to determine quality have been developed. The first has been a list of points of interest for the benefit of participatory youth researchers and policymakers. This list highlights the various components that participatory youth researchers and policymakers should focus on as they perform participatory youth research. The list can also be used to evaluate participatory youth research. The aim of the second tool, the participatory youth research statement, has been to communicate with young people. It is flexible in design and aims to bring across the message in words and through actions. Thirdly, the participatory youth research evaluation list offers young participants the opportunity to evaluate participatory youth research.

Dankwoord

Graag dank ik een groot aantal mensen voor hun betrokkenheid bij dit proefschrift. Als eerste wil ik mijn promotor Micha de Winter en mijn copromotor Hennie Boeije bedanken. Micha, verbinder, bron van inspiratie, dank voor je voorbeeld in het zetten van vraagtekens bij vanzelfsprekendheden in onderzoek en maatschappij, voor je geduld en je begeleiding in alle stappen van dit onderzoek. Hennie, rots in de branding van het kwalitatieve onderzoek, dank voor jouw kritische reflecties en fijne begeleiding bij het schrijven en het hele proces. Dank aan jullie allebei voor jullie volharding en vertrouwen.

Mijn dank gaat ook uit naar bestuur, (oud-) directeurs, collega's en stagiaires van Stichting Alexander. Het bestuur van Stichting Alexander wil ik bedanken voor het mogelijk maken van dit onderzoek. Jan Hazekamp, bedankt voor het oprichten van de stichting en het verrichten van pionierswerk op het gebied van participatief jongerenonderzoek. Heleen Jumelet, bedankt voor het stimuleren van de start van dit promotieonderzoek en het helpen vinden van een combinatie van werken en promoveren. Leo Rutjes, collega met een hoofdletter C, ik weet niet waar ik moet beginnen met bedanken, laten we dus vooral doorgaan met er samen een mooie wereld van te maken. Collega's en oud-collega's van Stichting Alexander, dank voor de fijne samenwerking en voor het meedenken gedurende het hele onderzoek. Stagiaires van Stichting Alexander, ook dank aan jullie, en dan met name aan Marte van den Hoed, Sanne Weijers, Louwra van der Valk en Elly Stapel die hun afstuderen en stages wilden besteden aan dit onderzoek.

Graag dank ik alle kinderen en jongeren die de afgelopen jaren als respondent of onderzoeker aan talloze onderzoeken hebben deelgenomen. Ook dank ik de vele samenwerkingspartners, die het mogelijk maakten om ideeën over participatie, kinderen, jongeren en onderzoek in de praktijk te brengen. In het bijzonder bedank ik de betrokkenen van de casestudy en het schuldenonderzoek op het ROC Amstelveen voor het delen van hun ideeën over participatief jongerenonderzoek.

Ben Boog, Rene Clarijs en Louis Logister wil ik graag bedanken voor het beschikbaar stellen van respectievelijk hun boekenkast, boekenkoffer, en boekencl-rom.

Veel mensen hebben (gedeeltes van) het proefschrift gelezen en feedback gegeven. Hiervoor wil ik alle lezers bedanken. Peter Koopman wil ik daarbij met name bedanken voor het lezen van de tekst in het laatste stadium.

Mijn dank gaat ook uit naar collega's van het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling van de Hogeschool Utrecht: voor de fijne samenwerking en voor de mogelijkheid om onderzoek vorm te geven samen met studenten, praktijk en onderwijs. Het Werkverband Burgerschapsvorming wil ik graag bedanken voor alle presentaties en besprekingen van hoofdstukken en voor de energie om ook na afronding van onze proefschriften onze krachten te blijven bundelen. Graag bedank ik verder alle

deelnemers van het platform Researching Children. Dank voor jullie stimulerende discussies over kwaliteit en voor de ambitie om onderzoeken met en door kinderen, jongeren en mensen met een verstandelijke beperking verder te ontwikkelen.

Tot slot wil ik mijn familie, schoonfamilie en vrienden bedanken, voor jullie liefde, vriendschap, interesse en betrokkenheid. Lieve Albert-Jan, jou bedank ik voor het eindeloos aanhoren van ideeën en teksten over onderzoek, participatie, jongeren en Dewey. En natuurlijk voor jouw liefde, relativeringsvermogen en steun. Als ik weer een proefschrift ga schrijven, doe je dan weer mee?

Curriculum Vitae

Kitty Jurrius, geboren in 1977 in het Betuwse Randwijk, voltooide na het VWO de Hogere Hotelschool en de studie Sociaal Culturele Wetenschappen (Vrije Universiteit). Tijdens haar eerste jaren in het werkveld volgde ze nog een aantal vakken van Religiestudies (Radboud Universiteit Nijmegen).

Sinds 2001 is ze in verschillende functies werkzaam voor Stichting Alexander, een organisatie die zich inzet voor het betrekken van kinderen en jongeren bij onderzoek en beleid. Als (senior) projectleider begeleidde ze diverse groepen jongeren bij hun eigen onderzoek, bijvoorbeeld naar omgaan met geld en schulden. Binnen de jeugdzorg begeleidde zij een groot aantal jeugdzorgorganisaties bij het opzetten en uitvoeren van cliënttevredenheidsonderzoek, zowel op lokaal als op landelijk niveau.

Via een detachering vanuit Stichting Alexander werkte zij bij de Master Children's Rights van de Universiteit van Amsterdam, waar ze het vak 'Research Methods and Techniques: Childhood and Children's Rights research' verzorgde voor twee lichtingen studenten, en enige tijd interim programmadirecteur was. In die periode deed ze ook onderzoek door middel van photo-eliciting interviews met kinderen in Mali.

Ze nam de afgelopen jaren deel aan verschillende internationale conferenties over participatie van kinderen in onderzoek, van internationale netwerken als het International Network Childwatch, International Childhood and Youth Research Network, en Researching Children. Vanaf 2007 fungeert ze als één van de trekkers van het Nederlands Vlaams platform Researching Children.

Sinds 2009 combineert zij haar werk bij Stichting Alexander met een (parttime) baan als onderzoeker voor het Lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling van de Hogeschool Utrecht. Daar deed (en doet) ze onderzoek naar jongeren en schulden, laaggeletterdheid, en brede scholen.

In 2011 werd zij directeur van Stichting Alexander. Ze ontwerpt nu onderzoeken waarin jeugdparticipatie in onderzoek wordt vormgegeven. Als gastspreker/ docent draagt zij op universiteiten, hogescholen en in andere platforms bij aan visievorming en het vergroten van deskundigheid op het gebied van het betrekken van kinderen en jongeren in onderzoek.

In 2013 rondde ze haar proefschrift over de kwaliteit van participatief jongerenonderzoek af, dat zij schreef als buitenpromovendus van de Universiteit Utrecht (departement pedagogische en onderwijskundige wetenschappen/ faculteit sociale wetenschappen).

Dit proefschrift beschrijft de ontwikkeling
van een kwaliteitsraamwerk voor
Participatief Jongeren Onderzoek (PJO) op basis van een
handelingstheoretisch perspectief.

Vanuit dit perspectief is PJO te definiëren als
een onderzoeksmethode gericht op
democratische kennisontwikkeling en groei,
waarbij jongeren in een onderzoeksrol
samen met andere betrokkenen
informatie uitwisselen,
kennis verzamelen en oplossingen zoeken
voor een situatie die als problematisch wordt ervaren,
zodat zij deze situatie kunnen verbeteren.

Het kwaliteitsraamwerk voorziet in
kwaliteitsaspecten, normen, indicatoren en
kwaliteitsinstrumenten
die betrokkenen kunnen gebruiken
om de kwaliteit van PJO te vergroten en te beoordelen.